

LUPTELE ROMĂNILOR

IN

REBELUL DIN 1877—1878

~~Inv. A. 15.981~~

LUPTELE
ROMÂNILOR

IN

REBELUL DIN 1877-1878

DE

T. C. VACARESCU

COLONEL IN RESERVA ARMATEI

In faptele oștilor, istoria națiunilor.

VOLUMUL II.

LUPTELE ÎN BULGARIA

Donația Th. Rosetti

BUCUREȘCI

EDITURA TYPOGRAFIEI CURȚII REGALE, F. GÖBL FII

12, Passagiul Român, 12.

1887

38450

CONTROL 1955

~~BIBLIOTECA UNIVERSITARA
COTA 12 928~~

1956

~~BIBLIOTECA UNIVERSITARA
Cota 12 928 Dublet
Inventar 38450~~

BIBLIOTECA UNIVERSITARA
COTA 65 994

B.C.U. Bucuresti

C38450

PARTEA DOUA

LUPTELE IN BULGARIA

CARTEA ȘASEA

TRECEREA DUNĂREI.—SOSIREA 'NAINTEA PLEVNEI

Posițiunile ocupate de divisia 4-a peste Dunăre până la trecerea armatei române.— Ofensiva românească începe cu mișcările detașamentelor de cavaleriă și de ante-gardă însărcinate a 'pregăti și acoperi trecerea grosului armatei noastre.— Brigada de cavaleriă a divisiunii a 3-a este trimisă peste Dunăre la Nicopole, și de acolo peste Vid.— Ante-garda divisiunii a 3-a trece Dunărea la Corabia, ocupă Măgura și Ghighen și se întinde pe malul stîng al Iskerului.— Restul trupelor divisiunii a 3-a trec succesiv Dunărea pe pontone la Corabia, întăresc ante-garda și se întind pe valea Iskerului.— Bănuială despre un atac al Turcilor asupra armatei române în marș de desfășurare peste Dunăre.— Atacul turcesc se îndreptă în contra armatei rusești din'naintea Plevnei la Zgalince și Pelișat.— Corpul al IV-a rus susține și respinge atacul.— Osman pașa aflînd înaintarea armatei române, reintră în Plevna.— Valea Iskerului adoptată ca liniă primitivă de operațiuni a armatei noastre.— Motivele cari determinară modificarea acestei linii și înlocuirea ei prin liniă Vidului.— Divisia 3-a primesc ordin a se strămuta de pe valea Iskerului pe valea Vidului.— Divisia de rezervă, cu Domnul Carol în cap, trece Dunărea pe podul de la Siliștióra-Măgura.— Inalt ordin de ți către armată.— Proclamațiă către națiunea română.— Domnul Carol ia comandamentul trupelor aliate ruse-române formînd *Armata de Vest*, și stabilesc cuartierul său general la Poradim.— Marșul trupelor române spre a ajunge pe posițiunile lor înaintea Plevnei.— Atacul asupra Lovcei.— Compunerea și efectivele *Armatei de Vest*.— Posițiunile ocupate de această armată înaintea Plevnei la 25 august (6 septembrie).

Ofensiva românească în Bulgaria își luă începutul în ziua de $12/24$ august cu mișcările detașamentelor cari priimără însărcinarea a trece pe malul drept al Dunărei pentru a pregăti și susține acolo înaintarea întregii noastre armate de operațiuni. La menționata dată se afla în jurul Nicopolei divisiunea 4-a, a cărei misiune consta, după cum s'a arătat în partea întâia a acestei scrieri, în a ocupa și apăra pe de o parte această cetate, spre a permite Rușilor a retrage dintr'înșă trupele lor și a le îndrepta către Plevna; iar, pe de altă parte, divisiunea română aflată pe malul drept, avea a sprijini iminenta trecere a celor-l'alte trupe ale noastre și a acoperi stînga lor de vre-o întreprindere din partea vrăjmașului.

Situația forțelor rusesci înaintea Plevnei mai adăugea la rolul divisiunei a 4-a sarcina de a ajuta trupele imperiale rusesci, acum aliate ale trupelor românești, în cazul unui atac al lui Osman pașa. Acestă din urmă sarcină obligă pe comandantul divisiunei a 4-a a împinge ante-posturile sale mai departe în drumul Plevnei, pentru a fi în mai de aproape contact cu forțele ruse ale corpurilor al IV-lea și al IX-lea postate în fața pozițiunilor turcesci. Comandantul român nu trebuia, însă, să se depărteze prea mult de linia Vidului, spre a

putea, la timp oportun, acoperi colónele române când vor trece Dunărea și se vor ivi pe liniile lor de operațiune între Vid și Isker. Din îndeplinirea întreitei însărcinări care incumba divisiunei a 4-a din a doua jumătate a lui iulie, până la mijlocul lui august s. v., rezultară pentru dînsa dese marșuri și contra-marșuri cari nu erau lipsite de osteneți, dar pe cari trupele sale le duseră cu înlesnire.

Colonelul Angelescu A. lăsase în Nicopole efectivul strict necesar pentru a ține garnisóna cu regimentul rus de infanteriă Kostroma și cu o bateriă rusescă de câmp adăogită la artileria piăței; acest efectiv se compunea din regimentul al 14-ea de dorobanți, 2 escadróne din regimentul al 7-ea de călărași și 1 bateriă. Iar restul divisiunei sale se aședase pe platoul din marginea dréptă a Vidului, care forma un triunghiú avênd vîrfurile spre Șeicova-Kreta, și basa la Brislan-Riben*). Din acest triunghiú și din punctele intermediare situate pe laturile său înaintea lui, Kopriva, Calim-Ceșme, Kalișovaț, comandantul român se ținea în legătură prin Kojulovce, Trestenik și Karagaci-Bulgarski cu trupele rusești, și se sprijinea tot de-o-dată pe Vid, de unde putea să susțină stînga armatei române între acest rîu și Iskerul. Iar

*) Veđi cartă aci alăturată.

cavaleria divisiunii a 4-a, împreună cu cavaleria rusescă a generalului Loșkaref, priveghia malul stîng al Vidului.

În aceste pozițiuni se afla divisiunea 4-a când începură mișcările detașamentelor speciale de cavaleriă și de ante-gardă însărcinate cu recunoscerea și observarea terenului pe malul drept al Dunărei, și cu acoperirea grosului armatei române care avea să treacă în Bulgaria pe podul a cărei terminare și aședare era apropiată.

Comandamentul armatei române ordonase la $11/23$ august brigadei de cavaleriă a divisiunii a 3-a, întărită de regimentul al 4-ea de călărași, a se afla a doua și la Turnu-Măgurele, a trece Dunărea la Nicopole, a păși de acolo peste Vid, și, împingînd recunoșteri și curățînd înaintea sa terenul de iscodele și de partidele inamicului, a sprijini trupele cari aveau să desbarce între Corabia și Măgura, și a le pune în legătură cu divisiunea 4-a de pe malul drept al Vidului. Tot în aceeași și de $11/23$ august, divisiunea 3-a primi ordin a forma un detașament de ante-gardă compus dintr'un escadron din al 2-ea regiment de roșiori (luat din rezervă) din regimentul al 8-ea de liniă, al 10-ea și al 12-ea de dorobanți și 1 bateriă din regimentul al 3-ea de artileriă. Prin mij-

locire de bărci, plute, pontóne și portiere remorcate de șalupele cu vapor *Bucur* și *Róndunica*, acest detașament avea să fiă asvêrlit peste Dunăre a doua zi, ¹²/₂₄ august, d'asupra satului Măgura, spre a deschide și neteđi calea oștirea noastră.

Brigada Formac, avênd pe maiorul Lahovary I. ca șef de stat-major timporar, sosese, cum i se ordonase, la ¹²/₂₄ în Măgurele. Comandamentul român ne avênd stabilite pe acel punct al zonei de operațiuni rusesci mijlóce de transport ale sale peste Dunăre, se pusese în înțelegere cu comandamentul rus pentru a se înlesni de acésta, cu gătirile ce stabilise pe acel punct, trecerea brigadei de cavaleria română la Nicopole. Marele-duce Alexi Alexandrovici, care comanda serviciile navale ale armatei imperiale pe Dunăre, priimise de la capul armatei rusesci ordine a pune la dispozițiunea trupelor române cari aveaŭ să trecă fluviul la Nicopole, imbarcațiunile necesarii. Dar mijlócele de comunicațiune ale Rușilor între țărmul stîng și Nicopole erau în acel moment așa de limitate că, cu tot interesul și graba ce avea. cuartierul-general rusc de a vedea cu un moment mai curênd armata română în Bulgaria, brigada noastră de cavaleria întîmpină în trecerea-i multă anevoință și

întârziere, de și se urma și și noapte imbarcarea și desbarcarea ómenilor, cailor și materialului. Pentru a grăbi împingerea înainte a detașamentelor de ante-gardă, comandantul armatei române rechiámă din detașamentul colonelului Formac regimentul al 4-ea de călărași la Corabia, spre a trece pe acolo rîul cu bărcile și pontónele nóstre, rămânînd a efectua trecerea la Nicopole numai regimentele al 5-ea și al 6-ea de călărași și 1 bateriă călărétă din al 4-ea regiment de artileriă. La $13/25$ abia putuse trece regimentul al 6-ea, care și pornise imediat din Nicopole, peste Osmu, la Turcamila (Ghiornosum) și peste Vid la Giulenți. Comandantul brigadei sosise la $14/26$ séra în Nicopole cu regimentul al 5-ea și bateria călărétă, și în aceeași séră pornise pe marginea Dunărei și valea Osmului la Ghiornosum, unde se aședase în bivuac, după ce stabilise prin Grădesci și Găurenii comunicațiunea cu regimentul al 6-ea, care forma capul colónei la Giulenți. Colonelul Formac trece a doua și Vidul cu regimentul al 5-ea de călărași, urmat de bateria călărétă; își întrunesce brigada la Giulenți și ia imediat contactul cu divisiunea 4-a, a cărei ante-gardă, cu colonelul Cantili, se afla la Riben, iar grosul divisiunei, pentru a putea susține în cas de luptă brigada For-

mac, execută un contra-marș de la Brislan spre Kreta, și pornesce pe loc.-colonel Salmen cu două escadrone din regimentul al 7-ea de călărași a'și da mâna cu călăreții noștri de la Giulenți.

În același timp în care detașamentul de cavaleriă pornit prin Măgurele și Nicopole se îndrepta spre valea Vidului și își urma mișcările, ante-garda divisiunii a 3-a care avea ordin a trece Dunărea cu mijlocele dispuse spre acesta la Corabia, își împlinea misiunea ocupând în ziua de $^{12}/_{24}$ august satele Măgura și Ghighen, pe teritoriul otoman. Roșiorii din această ante-gardă încep pe dată a explora terenul pe stînga, în direcțiunea Vidului, și se pun în contact cu brigada Formac; iar 1 companiă de infanteriă, pornind din Ghighen și aflând un vad al Iskerului, trece pe malul stîng al acestei gârle spre a sprijini detașamentul de pontonieri, însoțind ante-garda, care începuse a arunca un pod peste Isker. O colonă volantă compusă de 1 batalion din al 8-ea de liniă, de trupele de cavaleriă și artileriă, și condusă de colonelul Ipătescu, trece la $^{14}/_{26}$ pe acest pod, ocupă pozițiunile de la Beșli pe platoul care înainteză între țărmul stîng al Iskerului și malul drept al Dunărei, împinge spre Apus până la Vadin, spre Miadă-ți până la

Crușoveni și Bragar în valea Iskerului, și curățată această regiune de pâlcuri de bașibozuci și Cerkezii cari sunt puși pe gónă și fug spre Rahova.

În ziua de $^{14}/_{26}$ ante-garda oștirei noastre în Bulgaria începe a fi întărită de restul trupelor divisiunii a 3-a, cari trec succesiv Dunărea tot pe pontóne împreunate la Corabia, și trecerea lor se urméză în ziua de $^{15}/_{27}$ și $^{16}/_{28}$. Aceste trupe desbarcă, una după alta, și una după alta 'naintéză și ocupă liniile paralele cu Dunărea Bešli-Măgura-Cercelan și Crușoveni-Ghighe-Brest, fiind acoperite pe front de detașamente cari cutreieră neconținut valea Iskerului până la Bragar și Starovierce, pe malul drept, până la Slavovița, Rahovița, Cingane-Serai și Stîrcea, pe malul stîng al acestui rîu. Flancul drept al trupelor române este păzit de regimentul al 4-ea de călărași care patruléză între Vadin, Ostrov, și Galov; comandantul acestui regiment, colonel Grădișteanu, împinge recunósceri înaintate până spre Selanovce și Leșcoveț, la 6 kilometre de Rahova. Flancul stîng al divisiunii a 3-a este acoperit de brigada Formac, care pe dată ce află înaintarea acestei divisiuni pe malul drept al Dunărei, se împarte în două colóne: prima, compusă de regimentul al 6-ea

de călărași și 1 secție din bateria călărăț, sub ordinile colonelului Arion G., pornesce imediat spre Brest pentru a se pune în legătură cu trupele desbarcate. A doua colonă, formată din regimentul al 5-ea de călărași, cele 2 escadrone din regimentul al 7-ea și 2 secții de artileria călărăț, și condusă de comandantul brigadei, pornesce în sus pe valea Vidului luându-o în de-aprópe observare și cercetând neconținut satele Zlocuța, Komarevo, Mirtevița Demirkioi, până la Semeret-Trestenic, unde colonelul Formac se pune în comunicațiune cu vedetele și patrulele regimentului al 3-ea de călărași, care, împreună cu divisiunea de cavaleriă rusescă a generalului Loșkaref, priveghază drumurile ce es din Plevna.

Brigada Formac servea ast-fel de legătură între ambele divisiuni române ce se aflaū acum peste Dunăre, și punea în comunicațiune prin Brest-Giulenti-Creta-Riben divisia 3-a, aflată între Isker și Vid, cu divisiunea 4-a, postată pe malul drept al acestei gârle.

În aceste cinci zile de la $12/24$ la $16/28$ august, detașamentele noastre de cavaleriă și de antegardă împlinesc misiunea lor, și scopul ce comandamentul român avusese în vedere, împingându-le peste Dunăre, este atins. Ele percurseră terenul d'între Vid și Isker și văile

acestor rîuri; recunoscuseră căile de comunicațiune ducînd de la pozițiunile din 'nainte Plevnei spre baza noastră de operațiuni la Corabia-Siliștióra; curățiseră regiunea de anteposturile și de partidele de neregulați ale vrăjmașului, și stabiliseră legătura între divisia 4-a, aflată pe teritoriul inamic, și divisia 3-a care 'și efectua atunci trecerea pe dînsul. Pe lângă brigada de cavaleriă a colonelului Formac, precum și pe lângă ante-garda trecută pe malul drept al Dunărei, erau atașați oficiali de cavaleriă și artileriă din divisiunile a 3-a și de rezervă, cu însărcinare a studia tîrîmul, drumurile și localitățile acestei zone dintre Isker și Vid, pentru a putea conduce cu siguranță colónele armatei noastre în marșul lor înainte.

Colonelul Formac priimesce în ziua de 17/26 august însciințarea de la comandantul divisiunii a 4-a că serviciul de informațiuni și spionagiū al mișcărilor inamicului adusesese vestea că Turcii proiectează a face o eșire din Plevna cu 20,000 ómenī spre a străbate liniile noastre și a merge a recuceri Nicopole. Comandantul trupelor ruse înainte Plevnei, pentru a zădărnici acéstă tentativă a inamicului, întindea forțele sale în direcțiune Kojulovcei; iar divisiunea 4-a, spre a susține pe Ruși, se concentra

pe pozițiunile de la Brislan. Colonelul Angelescu A. prescrisese brigadei Formac a acoperi dreapta divisiunii a 4-a despre Riben.

Colonelul Formac înainteză atunci pe dată cu regimentul al 5-ea de călărași, cu cele 2 escadrone din regimentul al 7-ea călărași și cu 2 secții de artilerie la Mirtevița și Demirkioi pentru a sprijini trupele noastre de la Riben, iar fracțiunii din brigada sa condusă de colonelul Arion G. și formată din regimentul al 6-ea călărași și 1 secție de artilerie îi ordonă a lua pozițiune pe dreapta la Semeret-Trestenik, și a nu perde legătura cu divisia 3-a. Tot de-o dată colonelul Formac informă și această divisiune de intențiunile inamicului și de mișcările brigadei.

Provisorul comandant al trupelor ruse înaintea Plevnei pene la sosirea comandantului cap, Domnului Carol, generalul Zotof, comunică, în ziua de $18/30$ august, colonelului Formac că proiectul de eșire al Turcilor ar putea asemenea să aibă de scop atacul asupra armatei noastre care își efectuează acum trecerea la Corabia. Generalul rus invită pe comandantul brigadei de cavalerie română a preveni și despre această eventualitate trupele noastre aflate între Vid și Isker. Colonelul Formac transmite informațiunea la divisia 3-a, aședată

pe linia Brest-Ghighen-Beșli, precum și la divisia 4-a peste Vid, și modifică pozițiunea și mișcările brigadei sale în sensul următor :

Câteși 10 escadróne (al 5-ea, al 6-ea regiment, 2 escadróne din al 7-ea de călărași) și bateria călărétă, se concentrează la Mertevița, unde artileria se aședă pe platoul dominând valea Vidului spre Plevna, și pe unde inamicul ar fi putut debușa, sau pentru ca să atace în flanc divisiunea 4-a, sau ca să înainteze la Brest în contra divisiunii a 3-a. Pe acest platou se ridică imediat lucrări sprijinitóre pentru tunuri. Un lanț de ante-posturi légă pe stînga brigada noastră de cavaleriă cu batalionul al 2-ea de vênători, 1 bateriă și regimentul al 8-ea de călărași, trupe cari sunt postate peste Vid și forméză ante-garda divisiunii a 4-a sub colonelul Cantili. Un al doilea lanț de ante-posturi stabilește pe drépta, spre Semeret-Trestenik și Rahovița, legătura cu capetele de colóne ale divisiunii a 3-a, și cu regimentul al 4-ea de călărași făcênd serviciul de siguranță al acestei divisiuni pe valea Iskerului. Tot de-o-dată brigada Formac trămite tari patrulă în recunósceri dincolo de Demirkioi și Semeret-Trestenik, unde în ziua aceea nu se arată nici o mișcare de înaintare a vrăjmașului. Peste nópte aceste patrulă iaă contact cu

vedetele inamice, cu cari schimbă câte-va focuri, și călărașii noștri fac un prizonier turc pe care îl aduc la bivuac spre cercetare.

În ziua de ¹⁹/₃₁ august proiectul de eșire al Turcilor din Plevna se pune în executare. În acea zi, pe la orele 6¹/₂ dimineța, forțe însemnate otomane pornesc din liniile lor, însă, în loc de a înainta, ast-fel cum erau suposițiunile, spre Nord pe drumul Plevna-Nicopole, sau pe valea Vidului, pentru a se desfășura între acest rîu și Isker și a'și îndrepta atacul asupra armatei române, colónele turcescî es din retrașamentele lor de la Radișovo și se dirig către Est, spre Pelișat și Zgalince. Acéstă țintă reală a atacului părea așa de puțin probabilă generalului Zotof, în cât el o ține la început drept o diversiune destinată a masca lovirea efectivă care avea să fiă dată sau în contra Românilor de pe dreapta Vidului, și în special divisiunei a 4-a, sau în contra divisiunei a 3-a d'între Vid și Isker. De aceia comandantul rus nici nu adună la începutul acțiunei toate forțele sale spre stînga pozițiunei rusescî, asupra căreia să îndreptă atacul Turcilor, și unde se afla numai corpul al IV-lea. El menține la centru corpul al IX-lea, și previne divisiunea 4-a română a se stabili solid pe pozițiunile sale de la Kalișovaț și Brislan,

ca să pôtă întîmpina acolo lovirea turcescă.

Pe la amiađi atacul turcesc spre Pelișat și Zgalince se desină din ce în ce mai mult; 20 pênă la 25,000 Turci, cu cavaleriă și cu vre-o 40 tunuri, acoperă platoul care se întinde între Tucenița și Grivița, în fața satelor Pelișat și Zgalince. Din partea corpului al IX-lea rus la centru, și a divisiunei a 4-a română nu se semnala aparițiunea inamicului. Atunci generalul Zotof întăresce corpul al IV-lea cu o brigadă din corpul al IX-lea, și ordonă celui d'ântîiū a se apăra energic și a respinge pe inamic. Un moment, violenta agresiune a acestuia amenința să isbutescă; Turcii resping pe Ruși din Zgalince și înainteză spre Poradim, dar regimentele Șuja și Sierpucof, sprijinite de 24 guri de foc, se aruncă asupra vrăjmașului și iaū înapoi pozițiunea de la Zgalince. Atacul asupra Pelișatului fusese asemenea respins, și, pe la 3 ore d. a., Turcii se retrăgēū pe tótă linia, slab urmăriți de Ruși sdruncinați de lupta ce susținuseră, mai ales corpul al IV-lea asupra căruia apăsase tótă puterea atacului.

Am spus că generalul Zotof se temea mai mult de o agresiune pe centru saū pe drépta sa, în direcțiunea Nicopolei și a trupelor române, și nu cutezase pênă în sfîrșit, a 'și slăbi centrul trimețēnd în acțiune corpul al IX-lea,

pe care îl ținuse în rezervă, nici a trage în rađa luptei divisiunea 4-a română, pentru a nu goli valea Vidului. Acéstă divisiune, din pozițiunile sale de la Kalișovaț, Brislan și Riben, se afla, dar, prea depărtată de câmpul de bătăia de la Pelișat și Zgalince spre a'și putea da concursul forțelor rusesci, și misiunea divisiunei române, în acea di, consta în a face față unui eventual atac în contra dreptei rusesci, sau în contra trupelor nóstre cari trecéu Dunărea.

Ast-fel fu cursul luptei de la $19/31$ august la Pelișat, în fața Plevnei, care costă pe Ruși 240 ómeni morți și 735 răniți. Perderile turcesci aũ fost evaluate ca la 3,000 ómeni. Acésta fu rezultatul singurei cercări ofensive făcută de Osman pașa de la $8/20$ iulie, și de la cele două victorii repurtate de dînsul în fața Plevnei, exceptându-se marșul de la $14/26$ iulie asupra orașului Lovcea, pe care Turcii isbutiseră a se face stăpâni fără greutate, Rușii fiind puțin la număr pe acest punct, și retrăgându-se.

Proiectul de eșire al lui Osman pașa, pentru a reuși, trebuia executat mai 'nainte de junctiunea nouelor forțe române, cari intraũ în luptă, cu forțele rusesci din fața Plevnei, și comandantul turcesc se putea crede îndreptățit în calculul că va câștiga acéstă înaintare de timp, căci trecerea armatei nóstre, înce-

pută la $^{12}/_{24}$, nu era încă săvârșită la $^{19}/_{31}$ august; podul pentru strămutarea peste Dunăre a divisiunii de rezervă, a materialului greu, trenurilor, etc., nu era încă așezat la acea dată. Dar din indiciile dobândite la $^{16}/_{28}$, $^{17}/_{29}$ și $^{18}/_{30}$, din mișcările în acele zile ale detașamentelor noastre de ante-gardă și de cavaleriă, s'a deșteptat, negreșit, grijă, s'aă strecurat îndoelii în cugetele căpeteniei otomane. Aparițiunea spre Nord-Vest de Plevna a capetelor de colone ale oștirea românească; înaintarea ante-gardei și cavaleriei sale nu pe malul drept al Vidului, spre a lua pozițiune și a intra în rând cu trupele rusești, ci pe malul stîng, și mai ales pe valea Iskerului; înaintarea ante-posturilor noastre pe această vale la Crușoveni, Bragar, Rahovița, Stîrcea, și ciocnirea lor cu vedetele turcesci spre Semeret-Trestenik, adică tot la Nord-Vest de pozițiunile turcesci, erau semne cari nu puteau scăpa ochirei militare a unui comandant cu experiența resbelului ca Osman pașa. Aceste semne dovedeau evident că linia de operațiuni ce armata română părea a'și fi ales nu era valea Vidului, ci valea Iskerului, ceia ce era și de fapt în acel moment, precum vom avea ocașiune a expune mai departe.

In asemenea stare de lucruri Osman pașa

C38450 —

era amenințat de a vedea armata română sosind despre Nord-Vest, din valea Iskerului prin Semeret-Trestenik și Etropol, sau prin Mahaleta-Dubnik, pe soséua Orhanie-Plevna în cóssta stîngă, orî în spatele pozițiunei turcesci. Era, decî, în primejdiă de a fi luat în revers de acéstă armată pe când s'ar fi luptat în față cu forțele lui Zotof. Acéstă situațiune nu'î mai permitea comandantului otoman să 'și execute eșirea cu totalitatea forțelor sale, el era nevoit să le dividă și să păstreze în Plevna o parte care să facă față oștirea romănesci în casul când dēnsa, prin marș forțat, ar fi străbătut distanța de vre-o 25 kilometre de la Rahovița, și 16 kilometre de la Semeret-Trestenik, care separa detașamentele sale înaintate de Plevna pentru a alerga în ajutorul Rușilor lui Zotof. De aceia nu putea Osman pașa să 'și execute întreprinderea din 19/₃₁ august cu întregimea puterilor sale; de aceia, când vėdu că atacul sėu asupra Pelișatului și Zgalincei fu respins, nu cuteză a 'și împuțina rezervele, temēndu-se de sosirea Romănilor despre Vest, prin valea Iskerului care se desira ca linia lor de operațiunî.

Și nu era în eróre mușirul otoman asupra marșului strategic al armatei romăne și liniei sale de operațiunî peste Dunăre. Intr'adevăr,

prin concentrarea armatei noastre la Corabia și prin pregătirile de stabilire a podului la Siliștióra, prin înaintarea ante-gardei pe malul stîng al Vidului și pe valea Iskerului, statul-major general român avusese în vedere, la început, acéstă vale ca liniă de operațiunii a oștirei noastre în Bulgaria. Pe cînd alianța română-rusă nu era încă stabilită de fapt, pe cînd era vorba ca armata noastră să 'și urmeze acțiunii deosebite pe un teatru de operațiunii al ei, acéstă liniă a Iskerului oferea un înduoit folos. Ea nu amesteca Româniî cu Rușiî, lăsând acestor din urmă zona lor din rîul Vid spre Răsăritul Bulgariei, și sarcina de a 'și urmări ofensiva asupra Plevnei, a înfrînge rezistența ce întîmpinaseră acolo și a păși înainte la atingerea obiectivului lor. Armata română, înaintînd între malul drept al Dunărei și valea Iskerului, își reserva zona ei de acțiune în Apusul Bulgariei, și putea de pe aceste linii să se îndrepte spre Rahova. Cibru, Lom, și Arcer-Palanca pênă la Vidin, punênd stăpînire pe tot țermul dunărean otoman pênă în Timok și protegiînd, ast-fel, fruntariile României. Nu isbuti-vor Rușiî a sfărâma singurî împotrivirea turcescă de la Plevna, ceia ce nu putea fi admis atunci *a priori* mai ales față cu însemnatele ajutóre chiămate din Rusia, și

dovedi-va-se nevoia ca Români să le meargă imediat în ajutor, apoi linia Iskerului avea iarăși folosul ca armata română să pôtă lesne, de acolo, face capul colónei la stînga, trece pe malul drept al Vidului și lua pozițiune în fața Plevnei pentru a 'și uni silințele cu acele ale armatei rusesci spre a se doborî cetatea ce improvisase Osman pașa.

Când alianța română fu cerută cu stăruință, când Domnul Carol avu, la ¹⁶/₂₈ august în Gorny-Studen, întrevederea de care s'a vorbit cu Impăratul Alexandru și cu marele-duce Nicolae, se desfășurase acolo și mai apriat înaintea căpeteniei române extrema gravitate a situațiunei armatei rusesci în Bulgaria. Silită, pênă la sosirea ajutórelor din Rusia, a 'și re-strînge acțiunea în tóte părțile pentru a se concentra și face față ofensivei viguróse întreprinsă de Turci spre Balcani și spre Lom, precum și forțelor precumpănitóre adunate pe Vid de Osman pașa, armata rusescă era redusă a se mănține înaintea Plevnei, ca și pe cele-l'alte puncte, într'o laboriósă defensivă, și nu mai era nici cum cestiunea ca dênsa să pôtă acum singură să ia ofensiva în acéstă parte numai cu cele 2 corpuri reduse ale lui Zotof și Krüdner. In asemenea condițiuni, nu numai obligațiunile morale ale aliatului și rațiunile de

ordine politică pe cari le am expus în volumul precedent, dar și necesitățile militare și interesul propriu al oștirea noastră cerea ca Românii să caute a da Rușilor grabnicul ajutor de care avea nevoie, combinându-l în modul care putea fi cel mai eficace.

Comandantul armatei ruse și șeful său de stat-major general, nu ascunseseră Domnului Carol că dacă s'ar ivi cazul ca Osman pașa să atace cu o parte a trupelor sale cele 2 diviziuni române care și opera acum trecerea peste Dunăre la Corabia și înainta pe valea Iskerului, depărtată de zona armatei rusești, această armată n'ar fi în stare a alergera în ajutorul trupelor române. Intr'o asemenea ipotesă care nu era imposibilă și merita, prin urmare, serioasă examinare, lupta nu s'ar fi angajată în condițiuni favorabile pentru oștirea noastră. Generalul otoman care se arătase omul hotărîrilor virile, și, pe lângă tenacitatea în lupte dovedită în ultimele două bătălii, lăsase să se vedă pînă aci prin repedele său marș de la Vidin la Plevna că scie, la trebuință, să desfășure și mobilitate, generalul otoman putea într'adevăr să distragă din întregimea forțelor sale vre-o 30,000 ómeni, și să lase în pozițiunile Plevnei aprópe atâta număr de apărători spre a și masca mișcarea și a ocupa pe Ruși. Cu acești 30,000 ómeni cari

să mai putem spori cu ajutoare trase fiă din Teliș, Orhanie, Sofia, fiă din Rahova, Cibru-Palanca și urcă la 40,000 luptători, Osman pașa, de se arunca asupra nuoilor adversari ce sosem pe valea Iskerului, putea să cerce cu folos sorții unei bătălii numai cu cele 2 divisiuni ale noastre care și operaă atunci marșul de desfășurare peste Dunăre, căror Rușii nu le putea veni în ajutor, și n'ar fi găsit, deci, alt sprijin, de cât în divisiunea noastră a 4-a aflată peste Vid. Superioritatea numerică, familiartatea terenului și folósele ofensivei ar fi fost, dar, tóte în partea musulmană.

Așa dar în situațiunea actuală a forțelor beligerante în Bulgaria, și în împrejurările în cari se aflaă Rușii înaintea Plevnei, valea Iskerului, ca liniă de operațiuni, putea să devină primejdiósă pentru armata română. Osman pașa s'ar fi aflat în acea pozițiune atât de căutată de comandantii de óste, și cu care căpitaniî cei marii aū îndeplinit minunile ce le înregistreă istoria, adică ar fi stat pe o basă strategică mijlociă între două armate protivnice — cea română pe Isker, și cea rusă, sub Zotof, înaintea Plevnei — și fiă care armată, în parte, inferióră în număr trupelor mușirului otoman.

Ácesta ar fi putut să se asvërle, de pe plac,

cu forțe superioare mai ănteiu asupra unei din acele două armate, a o strivi, și a se întorce apoi asupra celei-l'alte. Căpetenia oștirei romănesci recunosc pericolul acestei situațiuni, și, spre a-i para, hotărî a modifica linia de operațiuni primitivă a armatei noastre și a o strămuta din valea Iskerului în valea Vidului.

La întórcerea-i din Gorny-Studen la Corabia, Domnul Carol convocă aci în consiliu de rebel pe comandanții corpurilor armatei romăne, le arată situațiunea militară din Bulgaria, astfel cum o constatase la cuartierul-general rusesc, și le făcu cunoscut direcțiunea ce această situațiune impunea acțiunei oștirei noastre. Inalta căpeteniă le arată ceia ce era cerut atât de siguranța armatei romăne, cât și de nevoia în care se află trupele rusesci pe tot teatrul de operațiuni, și mai ales înaintea Plevnei. Decî, spre Nordul acestei pozițiuni și de-a lungul Vidului trebuia îndreptate trupele noastre, spre a se alătura aci cu trupele aliate și a le sprijini. Cât de gravă este, orî-când, în sine, asemenea evoluțiune a schimbărei unei linii principale de operațiuni, schimbare pe care numai motive puternice o pot determina, cât de seriósă era ea și de astă dată, căci, împreună cu schimbarea acestei linii trebuia

strămutată și linia comunicațiilor noastre cu basa, prin urmare și podul pe Dunăre dela Siliștióra urma a se desface și duce spre gura Vidului, comandantii români, ca și căpetenia lor supremă, recunoscuro că era și de oportunitate strategică pentru securitatea desfășurării armatei noastre peste Dunăre, și de absolută urgență pentru situațiunea aliaților noștri înaintea Plevnei, de a se înlocui linia Iskerului prin linia Vidului pentru înaintarea și operațiunile ulterioare ale óstei românesce. După ce acéstă óste va fi trecută întrégă peste Dunăre, podul avea să se deschieă, să se pogóre, sub conducerea și priveghierea serviciului de pontonierii și al flotilei, în jos pe Dunăre pենă la Turnu-Măgurele, și să se reaseđe între acest oraș și cetatea Nicopolei, care avea folosul de a fi un cap de pod în ființă care nu mai trebuia pregătit și întărit

În urma acestor decisiuni Domnul Carol ordonă, pe de o parte, ca divisia 3-a, de pe valea Iskerului, să 'și începă imediat mișcarea spre stînga pentru pășirea în valea Vidului, iar divisia de rezervă să 'sî efectueze chiar de a doua di trecerea peste Dunăre, trecere cu atât mai zorită, că se primise la cuartierul nostru vestea telegrafică despre atacul îndreptat în acea di de ¹⁹/₃₁ de Osman pașa cu o

parte a trupelor sale asupra lui Zotof, la Pe-
lișat și la Zgalince.

În noptea de $\frac{19}{31}$ spre $\frac{20 \text{ august}}{1 \text{ septembrie}}$ podul nostru
de la Siliștóra era terminat pentru ca divisia
de rezervă să-și efectueze trecerea. Această di-
visiă fu strînsă în ȋioa de $\frac{20 \text{ august}}{1 \text{ septembrie}}$ pe șesul
din dreptul podului spre a fi trecută în revistă
înainte de pornirea ei. În câmp și în fața tru-
pelor se oficia mai anteu serviciul divin de
cătrec episcopul de Rîmnic, și se imploră bine-
cuvîntarea a Tot Puternicului asupra armelor
române. Apoi în prezența miniștrilor și pre-
ședinților Corpurilor legiuitoare, veniți într'adins
spre a fi față la acest memorabil eveniment,
în prezența unei mulțimi de spectatori, viu
mișcați, care alergaseră din tóte părțile spre
a saluta încă o-dată pe cei ce porniau a-și
face datoria cătrec patriă, Suveranul și Căpe-
tenia supremă a armatei Romăniei, însoțit de
statul său major, străbătu călare rîndurile și
le adresă următorul ordin de ȋi :

Oștenî !

«A trecut anul de când lupta de peste Dunăre,
«între Turci și Creștini, pune în primejdiă hotarele
«nóstre. Pentru a le apăra, țera a făcut apel la voi.
«La glasul ei v'ați părăsit căminele, cu avêntul óme-
«nilor cari au consciință că de la devotamentul lor
«atárnă ființa Statului român.

«Pe cât timp oștirile operaú în depărtare și noi

«nu eram amenințați de cât de năvălirile unor cete
«de jefuitori, ne puteam ține numai în apărarea țăr-
«murilor. Acum, însă, rebelul se apropie de hota-
«rul nostru, și dacă Turcii ar fi învingători, este in-
«vederat că ar năvăli cu toții asupra țării, aducând
«cu dînșii măcelul, predarea și pustierea.

«In această pozițiune, ca să scăpăm țera de selbă-
«teciile năvălitorilor, este de datoria noastră a merge
«să'i combatem pe chiar tărêmul lor

«Ostași Români! voi știți cât de mult a suferit
«patria noastră, în timp de peste 200 ani, în care vi-
«se răpiseră mijlócele de a mai apăra bărbătesce
«pe câmpurile de bătaia drepturile ei. Astă-đi aveți
«ocasiune d'a arăta din nou vitejia vóstră, și Europa
«întrégă stă cu ochii țintiți spre voi! 'Nainte dar,
«cu inimă romănescă, și lumea să ne judece de pe
«faptele nóstre.

«Reîncepem astă-đi luptele glorióse ale străbu-
«nilor alătura cu numeroșele și bravele armate ale
«uneia din cele d'ânteiu puteri din lume. Armata ro-
«mână, de și mică, se va distinge, sum sigur, prin
«bravura și disciplina ei. Ea va reda ast-fel Romă-
«niei rangul ce a avut altă dată, și care i se cuvine
«între națiunile europene.

«Acésta este și credința augustului Imperatore
«al tutulor Rusiilor. D'aceia nu numai Români vor
«lupta alături cu Rușii p'același câmp și pentru ace-
«lași scop, dar încă comanda superióră a ambelor
«armate despre Plevna îmi este încredințată mie.

«Acéstă este o onóre care se resfrânge asupra
«țerei, asupra vóstră.

«Faceți, dar, să falfăie din nou cu gloriă drapelul
«romănesc pe câmpul de bătaia unde strămoșii voș-

«trii aũ fost, secolĩ întregĩ, apărătorĩi legeri și ai libertăteĩ.

«'Nainte dar, oștași români, 'nainte cu bărbăție și în curênd vê veți întorce în familiile vóstre, în țera vóstră, liberă prin voi însi-vê, acoperiți de «aplausele întregêĩ națiunii».

Dat în cuartierul Nostru Domnesc, la Corabia, 20 august 1877.

CAROL

Apoi în sunetul rêsboinic al musicilor și al cântecelor însuflețite de simțiri eroice și patriotice, cu Domnul și Căpitanul lor în frunte, cu stégurile mândru desfășurate în vânt, bataliónele, escadrónele, bateriile române porniră în lungi șiruri pe podul întins peste luciul larg și măreț al Dunăreĩ, în ale căreĩ unde rașele sórelui rêsfrângeaũ miĩ de scĩnteĩ de pe oșelul sãbiilor, al baionetelor și al tunurilor. Imposant și solemn moment ! Un frémêt adânc, o emoțiune nespusă coprinsese pe toți. Părea că de-o-dată înaintea tuturilor a dobêndit ființă simbolică imagină a țereĩ; că România însăși s'a întrupat aci tineră, frumósă, înviată la gloriă și la neatárnare, și întrarmată și în platoșă, dinsa pasă acum 'nainte cu fiĩi ei peste hotar spre ași apăra dreptul, a restatornici cădĩnța și onórea numelui sêũ. Nesfĩrșite aclamări isbucniră din tóte piepturile și însoțiră

pe vitejii pornind să lupte și să móră pentru patriă. Și precum pre dînșii în ast loc ațintite erau tóte privirile, pre dînșii urmăreaū ochii înduioșați de lacrimi ai unui părinte, unei mame, șoții saū rudeniū veniți din lungă cale a da celui iubit rămas bun și sărutul, póte, cel din urmă, așa de departe și de pretutindenī unde bătea o inimă românescă, călduros urmărită era armata nóstră care trecea acum Dunărea și mergea să îmbrospeteze urmele victorióse ale străbunilor. Dincóci de rīu era corpul României, dincolo, în acele momente pururea neuitate, erau gândul și sufletul ei.

Suveranul adresă din Bulgaria o proclamațiă către națiune prin care se deslușia marele pas săvērșit de dînsa *).

*) Proclamațiă avea următórea coprindere :

Români !

«După două secole de slăbiciune și de înjosire națională, voi, «astăzi, ați reluat arma în mână. Oștirile țerei aū trecut Dunărea !

«Punându-mă în fruntea apărătorilor drepturilor și independenței patriei, simț trebuința de a'mi împărtăși cugetările și speranțele cu națiunea care'mi a încredințat destinatele sale.

«Intrând în Bulgaria, noi intrăm în partea activă a unui rebel pe care nu-l am dorit, nu l'am provocat, pe care, cu toți, «am căutat să-l deturnăm, dără pe care, o dată fiind nevoiți a'l «primi, vom sci a-l purta cu curagiul și statornicia unui popor «care are consciința drepturilor sale, care are virtutea de a le «susține.

«Incă pe când aū început neînțelegerile politice între Imperiul

In prețuia trecerei restului oștirea române peste Dunăre, se făcuse următoarele modificări

«Rusiei și între Pórta Otomană, neînțelegeri cari pênă în sfârșit
«avéu să provóce în Orient resbelul de față, îngrijindu-ne de
«complicațiunile și nenorocirile ce cërta între puternicii noștri
«vecini avea să aducă asupra țerei noastre, și Guvern și Camere am
«stăruiit pe lângă tóte marile puteri europene ca să afle mijlocul
«de a chezășui României, pe timpul marelui conflict, drepturile
«unei bine-făcătore neutralități, pe care ele ni le asiguraseră în
«timpul păcei.

«Din nenorocire, stăruințele noastre aũ rămas zadarnice. Marile
«puteri nu s'aũ cređut în pozițiune de a ne feri dinsele de peri-
«colele unui resbel, pe care noi singuri încă mai puțin îl putém
«depărta de la hotarele noastre. Cu tótă prudența ce, guvern și
«națiune, am arétat în aceste îngrijitoare împrejurări, și acésta
«numai și numai că dóră am putea a ne feri de a fi învéluiți
«în conflictul oriental, Pórta nu a voit să ții sémă de greutățile
«pozițiunei României și ântéile ei lovirii aũ fost îndreptate în
«contra noastră!

«Ea a bombardat orașele noastre deschise, a făcut góna vaselor
«noștre de comerciũ pênă în lăuntru porturilor noastre, și spre a
«le desființa cu mai mare iuțelă, a întrebuițat pênă și petrolul;
«ea ast-fel a nimicuit comerțul nostru maritim și fluvial. Satele
«noștre, holdele și averea populațiunilor noastre dunărene aũ fost
«date pradă rapacității bașibuzucilor și Cerkezilor, sute de ómeni
«nevinovați și nearmați aũ fost, parte luați în robie, parte uciși
«și mutilați; în fine un resbel de cruđime și de barbarie s'a în-
«tins asupra țermurilor noastre de la Calafat pênă la Marea-Négră.

«In fața acestei dureróse stări de lucruri, Corpurile noastre
«legiuitoare s'aũ rosiit în unicul mod, potrivit cu demnitatea, cu
«drepturile și cu interesele țerei! Am rupt vechile legături rău
«definite cu Inalta Pórtă, am proclamat independența absolută a
«României, și, la lovirile ce ni se adresa în mod neleal și barbar,
«am răspuns printr'o francă declarare de resbel.

«Aũ trecut de atunci mai mult de trei luni. Doritori de a
«cruța țera cât se va putea mai mult de relele resbelului, am
«căutat în tot acest interval de timp, a ne ține în defensivă, a

în personalul comandamentului ei. Generalul Cernat, pînă atunci ministru de rebel, remise

«ne mărgini numai în a ne apăra, pe cât cu putință, hotarele noastre, «cu toate că devastațiunile și crușimele de-alungul Dunărei din Ți «în Ți luaă proporțiuni mai întinse!

«Tote le răbdam, fiind-că speram că rebelul izbucnit între «Rusia și Turcia va ajunge la un curënd sfirșit, fiind-că credeam «că moderațiunea arătată de noi ne va crea titluri precumpeni- «tore la regularea condițiunilor păcei de către marele puteri «européne.

«Din nenorocire însă rebelul de dincolo de Dunăre se pre- «lungește peste așteptare, acest rebel capătă din partea musul- «manilor un caracter din ce în ce mai înverșunat și mai fanatic în «contra creștinilor, și, într'acest timp sórta României din Ți în Ți «se înasprește mai mult.

«Déca Europa întrégă din cauza rebelului suferă stagnațiune «mai în toate ramurile activității sale economice, apoi mai cu «dinadinsul România încercă toate anevoințele acestui rebel, căci «putem Țice că prin pozițiunea noastră geografică, noi îi purtăm «mai toate sarcinele. De aceia pe niminea efectele desastrose ale «luptei nu ating mai mult de cât pe țera noastră.

«Și așa chiar, cu arma la braț, pe când numai oștirile imperiale «ruse ar continua a susține lupta sângerósă, nu este mai puțin «adeverat că tot pământul nostru ar suferi mai mult, fiă în avuția «publică, fiă în avuția particulară. Cu cât acéstă stare de lucruri «ar deveni mai înfricoșată când armatele turcesci s'ar vedea în «lesniciósă pozițiune de a lua ofensiva, și de a transporta teatrul «rebelului în însuși coprinsul hotarelor noastre!

«Este dar de datoria noastră de a pune toate forțele noastre de «a împedica o asemenea teribilă eventualitate. Espuși a perde «prin pasivitatea noastră chiar și ceea ce mai posedăm, neavënd «nici o garanția că Turcia ar face o deosebire între rebelul de- «fensiv, datorî a coopera pe lêngă armatele imperiale ruse, pentru «ca, cu ori-ce preț, să grăbim finitul acestui rebel, acțiunea ne «este reclamată de împrejurări, dictată de interesele noastre nați- «onale și economice, imperios impusă de însuși simțimintele de «conservațiune!

portofoliul acestui departament d-lui I. C. Brătianu, președinte al consiliului, și 'i se încre-

Români !

«Acastă dură estremitate, ér nu ambițiunea personală, nu pofta «de gloriă saă de cuceriri, ne scóte din pozițiunea defensivă. Bul- «garia este pustiită ; populațiunile ei creștine sunt date pradă cru- «đimei ordelor nedisciplinate ale Asiei ; resbelul de estermiñațiune «este declarat la tot ce pórtă numele de crestin. Nu avem dar nici «un temeiú de a crede că, mulțumită pasivității nóstre egoiste, o «sórtă mai bună ar aștepta pe Romănia când succese statornice ar «pune armatele turcesci în putere de a călca pământul românesc.

«Intru cât vor sta în picióre cetățile turcesci de la Adakale pênă «la Măcin, păstrate nu spre a împedica treceri de armate străine, nu «spre a ține pept altor cetăți inamice, ci numai spre a bombarda «orașele nóstre deschise, spre a nimici comerciul internațional și «local pe marele nostru fluviú ; întru cât timp un regim de umani- «tate și de legalitate nu va fi stabilit în Bulgaria, pênă când drep- «turile și demnitatea omului nu vor fi asigurate și creștinilor din «Turcia, Romănia nu póte, nu are dreptul a se sci în pace, a se «crede ferită de presente și de viitoare catastrofe. La înlăturarea «acestor rele cari o amenință în tótă đioa, în tótă ocașiunea, la sta- «tornicirea în vecina Bulgariă a unei stări de lucruri reclamată de «justiția și civilizațiunea modernă, are dar și Romănia datoria de a «contribui pe cât îi compórtă forțele și mijlócele ei. Acésta îi se «impune de trecutul ei glorios, de interesele sale cele mai sacre ale «presentului, de asigurare viitorului său !

«Și apoi, aú noi Romăniî nu suntem creștini? Aú interesele Orien- «tului nu ne privesc și pe noi? Aú în marea cestiune a eman- «cipărei creștinilor resăriteni n'avem și noi dreptul și datoria «de a đice un cuvânt, de a da un concurs, de a coopera la o «mîntuitoře soluțiune? Numai meschinul egoism, numai órba pa- «sivitate trebue să fiă politica națiunei nóstre? Dar izolându-ne «din marea luptă, dar nedând sprijin acelora ce luptă pentru o «causă de umanitate și de dreptate, óre Romănia, prin însuși a- «césta, în ora pericolului nu se desbracă de dreptul de a re- «clama concursul altora? Trebui-va ca pururea să ne rezimăm pe

dință comandamentul superior al armatei de operațiuni, având ca șef de stat-major gene-

«umerile altora, și nici o dată să comptăm pe propriile noastre forțe,
«pe propria noastră vitalitate ?

Români !

«După stăruințele a trei generațiuni, după suferințele și sacrificiile părinților noștri, și mulțumită generósei protecțiuni a marelor puteri européne, Statul român s'a format. A sosit acum timpul ca acest Stat să dovedéscă și el Europei, prin energia și abnegațiunea tuturilor claselor societăței sale, și mai ales prin brațul fiilor săi, că România are vitalitate, că ea are forțe proprii ale sale, că ea are consciința misiunei sale la gurile Dunărei, că ea are bărbăția de a o putea împlini.

«Puterile européne creștine au avut îndestule ocațiuni de a apleca că Româniți știu a cumpăni aspirațiunile lor în marginile prudenței politice ! Acum prin participarea armatei noastre la resbel, prin valórea și disciplina ei, a venit momentul să le dovedim că România este, și póte fi un element inteligent și solid spre a contribui la întemeierea ordinei și stabilităței în Orient. Tóte aceste considerațiuni de mare valóre sunt atâtea datorii pentru națiunea noastră, ca și noi să intrăm în luptă, ca și noi să punem umérul, ca și noi se împreună-lucrăm la curmarea unui resbel, care, cu cât se va prelungi, cu atât mai mult va seca forțele noastre morale și materiale.

«Deci, pentru apropiata dobândire a păcei mult dorite, pentru întemeierea solidă a drepturilor noastre de națiune liberă și de sine-stătătoare, pentru întărirea stimei și încrederii către noi a națiunilor străine, invocând numele marilor noștri Domni eroi, o dată energici apărători ai creștinismului în Orient, luând esemplu de la bătrânele noastre oștiri, cari, în timpurile de gloriă, au preumblat triumfătoare drapelele române de la Marea Neagră până la țermurile mării Baltice, noi am trecut Dunărea ! Invocând pe Dumnezeu în mâna căruia este sórta bătăliilor, bătrâni și tineri oșteni ai României, noi știm ce națiunea așteptă de la brațul nostru : Domn, oficier și soldați, noi ne vom face datoria.

ral pe colonelul Barozzi. Acésta armată, cu cele 3 divisiuni care o compuneaă și aveaă să se adune sub Plevna, era sub comandamentul suprem al Domnului Romănilor, împreună cu cele 2 corpuri de armată rusesă aflate înaintea acelei pozițiuni, precum și cu ori-ce trupe imperiale cari aveaă să se adune acolo și să formeze *Armata de Vest*, comandată de Domnul Carol. Ca șef de stat-major al armatei aliate română-rusă se numi generalul Zotof, comandantul corpului IV-lea rusesc, iar

Romăni !

«Alături cu drapelul Augustului Imperator al tuturilor Rusiilor, pe care stă scrisă : emanciparea popórelor creștine din Orient, să înălțăm și noi drapelul nostru care pórtă semnul de viață de sine-stătătoare, semnul de independență al Statului Român.

«Iubirea cu care veți susține și îmbrățișa pe frați și fiți voștri cari au trecut Dunărea spre a afirma vitalitatea și forța Romăniei, vor înțeci avântul și valoarea lor.

«Cu deplină, dar, încredere în concursul unanim și necurmat al tuturilor claselor Națiunii, și în convingerea că vă veți îndeplini toți cu sântenie, de la mic până la mare, și în ori-ce împrejurare, datoriile vóstre către patrie, noi intrăm fațăș în luptă înălțând vechiul strigăt cu care mai ades au învins părinții noștri :

«Înainte cu Dumnezeu pentru țera noastră, pentru legea noastră !».

Dat în cartierul Nostru Domnesc la Poradim la 27 august (8 septembrie) 1877.

CAROL

Contrasemnați : I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, P. S. Aurelian, G. Ghițu, I. Cămpineanu.

generalul Krylof înlocui pe generalul Zotof în comandamentul corpului al IV-lea.

La $\frac{21 \text{ august}}{2 \text{ septembre}}$, la 5 ore séra, Domnul Carol sosi la Poradim înaintea Plevnei, unde fu priimit de generalul Zotof, și luând imediat prin ordin de ȃi posesiune de înaltul său comandament, își stabili aci cuartierul general. A doua ȃi de diminătă sosiră la Poradim locotenenții generali baron Krüdner și Krylof, comandanții corpurilor al IX-lea și al IV-lea rusesci, cu șefii de stat-major ai corpurilor, și se presintară comandantului cap de către generalul Zotof, care 'și începuse funcțiunile de șef de stat-major general. Tot aci se înfățișară și 4 oficerii de ordonanță rusesci atașați pentru serviciu pe lângă căpetenia armatei de Vest, și acești oficeri fuseseră detașați din Petersburg și făcēju parte din regimentul de cavalerii ai gardei, din regimentul de cuirasierii ai Imperatului și regimentul Impărătesei. Domnul încălecă și porni pe liniile ocupate de trupele imperiale de sub comandamentul său, și le trecu în revistă, putënd observa chiar în acea ȃi slabele efective ale acestor corpuri și trebuința care se impunea de a le întări cât mai grabnic cu nou ajutor. Vom arăta mai departe compozițiunea acestor trupe; pentru moment ne întörcem la armata română și la mi-

șcărilor sale pentru a sosi pe pozițiunile din 'naintea Plevnei.

Am vădut că în urma consiliului de resbel ținut în ziua de $19/_{31}$ august la Corabia, în care se hotărîse schimbarea liniei de operațiuni a armatei române, divisia 3-a priimise ordin a apuca spre stînga și a trece de pe valea Iskerului pe aceia a Vidului. Pentru a îndeplini acest ordin, divisia 3-a rechiămă la $\frac{20 \text{ august}}{1 \text{ septembrie}}$ detașamentele sale aflate pe malul stîng al Iskerului, strînse podul care se aruncase pe acest rîu, și divisia făcu capul colónei la stînga și se îndreptă prin Brest la Giulenți.*) Divisia de rezervă, care în aceiași zi trecea Dunărea pe podul de la Siliștióra, esecuta și dënse marșul de flanc spre a sosi în valea Vidului, pășea peste acéstă gârlă și se stabîlea pe malul drept, la Găurenî. A doua zi, la $21/_{2}$, divisia 3-a se forméză în două colóne: brigada 2-a de infanteriă cu 2 baterii din regimentul al 3-ea de artileriă, sub colonelul Gramont, pornesce pe malul drept al Vidului și ia pozițiune la Riben, unde se întrunesce cu brigada de cavaleriă Formac, care acoperise acest marș pe malul stîng și trecuse apoi Vidul la Mîrtevița spre a se întâlni cu brigada Gramont.

*) A se vedea schița de cartă.

Brigada 1-a de infanteriă a divisiunii a 3-a, condusă de comandantul ei, colonelul Ipătescu, cu restul artileriei divisionare se stabilește în spatele brigadei a 2-a la Kreta, pe malul drept al Vidului.

În acest timp colonelul Sachelarie O. înaintează cu brigada 1-a de infanteriă din divisia de rezervă, la $\frac{21 \text{ august}}{2 \text{ septembrie}}$, de la Găurenii la Șeicova și Kopriva, având ante-posturi spre Kreta pentru a se lega cu divisiunea a 3-a, iar cavaleria de rezervă pornise înainte spre Brislan și Kalișovaț, spre a stabili contactul cu divisiunea 4-a. Colonelul Cerchez, comandantul divisiunii de rezervă, pornesce tot de-o dată pe stînga a 3-a sa brigadă de infanteriă cu colonelul Vlădescu prin Grădescii la Muselimselo, pe Osmu, pentru a se ține în comunicațiune cu Nicopole, spre care se strămutase acum baza noastră de operațiuni devenind capul nostru de pod pe Dunăre. Iar brigada 2-a de infanteriă a colonelului Budișteanu C. rămâne între Giulenți și Mocișani, de unde observă malul stîng al Vidului și țermul Dunărei spre Rahova. La $\frac{23}{4}$ divisia de rezervă primește ordin a înainta și mai mult spre Plevna și a'și întruni cele trei brigade de infanteriă cu artileria divisionară la Brislan, iar cavaleriei de rezervă cu bateria călărăță, i se prescrie a a-

coperi spatele acestei divisiuni, dincolo de Vid, spre Giulenți și Mocrișani, și flancul spre Giulenți-Mirtevița.

Mișcarea de strămutare a liniei noastre de operațiuni, de pe valea Iskerului pe cea a Vidului, era îndeplinită a treia zi de la începerea ei, și câteși 3 divisiuni române se aflau la $\frac{24 \text{ august}}{5 \text{ septembrie}}$, pe malul drept al Vidului. Înaintarea oștirei noastre spre pozițiunile inamice urmăze; divisia 4-a este împinsă mai departe și se concentrează la Verbița; divisia 3-a vine de ia locul acestei divisiuni la Kalișovaț-Riben; cele 3 brigade ale divisiunii de rezervă se așează în spatele divisiunilor a 3-a și a 4-a la Brislan și Kojulovce. Iar cavaleria acestor 2 din urmă divisiuni acoperă flancul lor pe malul drept al Vidului spre Riben, Kacemu-nița, Susurlu (Bivolar) până înaintea pozițiunilor inamice despre Opanez, pe când colonelul Crețeanu, cu cavaleria de rezervă, priveghiéază malul stîng al Vidului și patruléază neconținut pe platoul dintre acel rîu și Iskerul, la Nord-Vest de Plevna.

Se îndeșiau dar, ast-fel, spre miază-nópte trupele din fața Plevnei, și se împuternicea zăgazul menit a conține rēvārsarea oștilor lui Osman pașa pe flancul armatei rusesce și pe basa ei de operațiuni spre Nicopole și Siștov.

Generalul turcesc era însă cu totul liber de mișcările sale spre Apus și Miază-zi, pe soselele Plevna-Orhanie și Plevna-Lovcea, și pe aceste căi el putea să continue a 'și trage ne-supărat toate ajutoarele și aprovisionările în oameni și material. Prin posesiunea Lovcei, mușirul otoman lăsa încă să plane neconținut asupra armatei Țarului primejdia unei lovirii, fiă pe centru în direcțiunea Selvi și Tîrnova, fiă spre Balcani, căci din Lovcea prin Trojan, pasul Rosalita și Kazanlık, Osman avea comunicațiune cu Suliman, și ambii generali putéu opera junctiunea forțelor lor în contra Rușilor. Incercarea de eșire din ¹⁹/₃₁ august era o dovadă próspectă de posibilitatea unor asemenea întreprinderi, și, pentru siguranța situațiunei în fața Plevnei, ca și pe centrul rusesc, era neapărat, cu tótă strîmptorarea de forțe în care se afla Rușii, a se face o silință spre a scóte pe Turci din posesiunea Lovcei.

Pregătită cu mare discrețiune, acéstă silință se și făcu de cuartierul-general rus care calculă, nu fără cuvânt, că ultimile atacuri nereușite din partea lui Soliman la Șipka, lui Osman la Pelișat, vor suspenda pentru câteva zile ofensiva turcésca în acele părți. Marele-duce Nicolae aduna forțele ce inacțiunea în care intraseră Turcii la Șipka îi permise a

încropi de pe centru —15,000 ómenî— și le porni din Selvi, sub conducerea generalului principe de Imeritia, spre a ataca Lovcea. O recunóscere esecutată cu puțin mai 'nainte de generalul Skobelef II. constatase că se afla ca la 9000 Turcí pe cari Osman pașa, după prima bătăliă de la Plevna, îi detașase acolo, unde se stabiliseră și se fortificaseră avënd drept căpeteniă pe bătrânul, dar energicul Adil pașa. Principele Imeritinski, cu concursul generalului Skobelef, atacă la $\frac{22 \text{ august}}{3 \text{ septembrie}}$, și luă Lovcea după o crîncenă luptă, iar Adil pașa, fără a fi tare supărat în retragere de Ruși, se resfrânse cu restul trupelor sale, din care perduse în luptă ca la 2000 ómenî, spre Plevna.

Detașamentul principelui Imeritinski și generalului Skobelef se puse la $\frac{24 \text{ august}}{5 \text{ septembrie}}$ în marș spre Plevna, unde ajunse în aceiași séră pe pozițiunile trupelor aliate formând armata de Vest, și acest detașament trecu și dînsul sub ordinele Domnului Románilor.

Óstea aliată înaintea Plevnei se compunea, dar, din următóarele forțe:

Armata Română

- 1° Divisia 3-a de infanteriă, 12 bataliône și 6 baterii.
- 2° Divisia 4-a de infanteriă, 12 bataliône și 5 baterii.
- 3° Divisia de rezervă de infanteriă, 17 bataliône și 6 baterii.
- 4° 1 brigadă de roșiori, 8 escadróne, 1 bateriă călăreță.
- 5° 2 brigade de călărași, 20 escadróne.
- 6° 2 escadróne de gendarmii de escortă.
- 7° 1 batalion de geniū.

Efectiv 35,000 ómenii cu 108 guri de foc.

Armata Rusă

- 1° Corpul al IV-lea, 24 bataliône și 12 baterii.
- 2° Corpul al IX-lea, 21 bataliône și 11 baterii.
- 3° Detașamentul Imeritinski, 16 bataliône și 8 baterii.
- 4° Divisia 4-a de cavaleriă, 40 escadróne și 3 baterii călărețe.
- 5° Divisia 9-a de cavaleriă, 18 escadróne și 2 baterii călărețe.
- 6° 2 bataliône de săpători.
- 7° 20 tunuri de asediū.

Efectiv 30,000*) ómenii cu 282 guri de foc.

La ^{25 august}_{6 septembrie} séra armata de Vest ocupă următoarele pozițiuni concentrice înaintea Plevnei :
La Verbița, pe platoul d'înaintea Griviței,

---

*) S'a arătat mai sus că efectivele corpurilor rusesci înaintea Plevnei erau fórte reduse prin luptele anterióre.

era concentrată divisia 4-a română având în spatele ei, la Kalișovaț, divisia 3-a, și la Brislăn divisia de rezervă. Cavaleria acestor divisiuni le acoperea pe dreapta pînă la Vid spre Riben, Kacemunița, Susurlu, și patrula malul stîng al acestei gârle spre Mîrtevița-Demirkioi și Semeret-Trestenik.

La Zgalințe și Pelișat, între șoséua Plevna-Bulgăreni și drumul Pelișat-Plevna, corpul al IX-lea rusesc pe două linii; în linia d'înainte se află și 12 tunuri de asediū, iar 8 în a doua liniă, în rezervă. Divisia de cavaleriă (a 9-a) a generalului Loșkaref stabilea legătura între corpul al IX-lea și divisia 4-a română.

Între Pelișat și înălțimile înaintea Radișovei se afla corpul al IV-lea rus, asemenea pe două linii. La Tucenița, în spatele corpului IV-lea, era detașamentul Imeritinski, sprijinit pe stînga de divisiunea de cavaleriă (a 4-a) a generalului Leontief, care forma tot de-o-dată și flancul stîng al armatei de Vest spre șoséua Plevna-Lovcea și în fața pozițiunilor inamice de la Krișin.

Ast-fel, dar, de la 2 corpuri de armată și 1 divisiă de cavaleriă cu un total care abia se urca la 25,000 ómenī, cât erau cu cincī zile mai 'nainte forțele rusesci cari se află în fața celor 60—65,000 Turci ai lui Osman pașa,

puterile aliate ruse-române înaintea Plevnei se sporiseră la $\frac{25 \text{ august}}{6 \text{ septembre}}$ la 65,000 ómení cu 390 tunuri, și în acest efectiv peste jumătate era dat de trupele nóstre. Situațiunea în această parte a teatrului de operațiuni era, decí, cu mult îmbunătățită, și intrarea Románilor în acțiune părea a justifica prognosticile augurlii cu cari o primiseră Rușii. Intr'adevăr, de la data acestei intrări în acțiune și a alianței formale rusă-română, norocul începea a fi mai puțin crunt și seamănă să surîdă iarăși armelor rusesci; succesul de la $\frac{19}{31}$ și respingerea eșirei lui Osman pașa la Pelișat, luarea Lovcei la $\frac{22 \text{ august}}{6 \text{ septembre}}$, erau, împreună cu mănținerea pozițiunilor de la Șipka, primele isbânde ce de mai bine de o lună le era dat a celebra armatelor Țarului în Europa.

Trecem acum la narațiunea evenimentelor cari se desfășurară în urma împreunării forțelor române cu cele rusesci înaintea Plevnei.

CARTEA ȘEAPTEA

GRIVIȚA

Consiliul de rebel pentru a hotărî operațiunile armatelor aliate română-rusă în contra Plevnei. — Părerile statului-major rusesc. — Părererea Domnului Românilor. — Atacul general asupra Plevnei este decis. — Descrierea pozițiunilor ce urmau a se ataca. — Armata lui Osman pașa. — Bombardare de patru zile care precedă atacul. — Ordinile Domnitorului către trupele armatei de Vest pentru executarea acestei bombardări. — Divisia 4-a română ia pozițiune în fața Griviței. — Prima zi de bombardare la 26 august, (7 septembrie). — Divisia 4-a înainteză peste noapte bateriile sale mai aproape de pozițiunile inamicului; divisia 3-a se aședă dimineța în fața Bucovei. — A doua zi de bombardare, 27 august, (8 septembrie). — Atacul redanului din 'naintea redutei Grivița de către regimentul al 13-ea de dorobanți și un batalion din regimentul al 5-ea de liniă. — A treia zi de bombardare, 28 august; (7 septembrie). — Cercarea de eșire a Turcilor spre Etropol; lupta cavaleriei române care respinge pe vrăjmaș. — A patra zi de bombardare, 29 august, (10 septembrie). — Ordinele și pregătirile pentru lupta generală; formațiunea colónelor de atac. — Ajunul bătăliei. — Ziua de 30 august, (11 septembrie). — Inceperea bătăliei de către trupele generalilor Skobelief și Krylof. — Cursul bătăliei la 2 ore. — Atacul Românilor. — Divisia 3-a întâlnește a doua redută de la Grivița. — Mórtea majorului Șonțu și căpitanului Valter Mărăcinenu. — Atacul divisiunei a 4-a; respingerea lui. — Al doilea atac. — Al treilea atac împreună cu Rușii, respins asemenea. — Al patrulea atac. — Luarea redutei Grivița.

După ce luase posesiune de importantul său comandament, după ce inspectase cu deamănuntul în zilele de $22/3$, $23/4$ și $24/5$ august septembre atât trupele rusesă, cât și pozițiunile defensive și ofensive ale Plevnei, comandantul armatei română-rusă din Bulgaria apusă porni în dimineața zilei de 25 august 6 septembre la Radenița, unde se afla cuartierul marelui-duce Nicolae, comandant al armatei imperiale de operațiuni, spre a hotărî împreună mersul acțiunii ulterioare care avea să incumbe forțelor aliate înaintea Plevnei.

În marele consiliu de resboi care se ținu între ambele căpetenii, și la care luă parte șefii statelor-majore generale, se accentuă, de la început, o deosebire de vederi în privința modalității prin care puterile române-ruse concentrate la Vestul eșichierului de operațiuni în Turcia, urmau să și atingă scopul. Acest scop în sine era clar și bine determinat. Trupele strânse de Turci pe aripa dreaptă a armatei rusesă trebuiau, înainte de toate, conținute și oprite de a lua ofensiva; acțiunile lor amenințătoare trebuia stânjinită și anulată așa ca ele să nu mai constituia, ca pînă aci, un obstacol la desfășurarea planului de campanie adoptat de statul-major rusesc, și la mersul înainte al armatei Țarului pentru a și

atinge obiectivul ei strategic definitiv, Constantinopole.

Dacă rezultatul la care trebuia să tindă armata rusă-română din Vestul Bulgariei se îmfățișa limpede și fără contestare, mijlocele de a ajunge la acel rezultat difereau între dînsele. Acastă diferență împărțea și părerile în consiliul de resboi.

Statul-major rusesc stabilea în principiu că puterile ruse și române, adunate acum înaintea Plevnei fiind considerabil sporite, trebuiau fără amănare să treacă la o acțiune energetică și imediată, să pășească la ofensiva cea mai intensă și viguroasă, să atace toate pozițiunile inamice din 'naintea lor, și, cucerindu-le cu asalt, să desființeze obstacolul ce óstea imperială întâlnește neașteptat în calea ei. Comandamentul rus nu se înduoia de reușita acestui plan. El conta că forțele lui Osman pașa, pe cari le evalua la cifra de 40 pînă la 50.000 ómeni, erau în inferioritate numerică față cu 65.000 Ruși și Români; că moralul trupelor turcescî din Plevna trebuia să fiă clătinat de cele două próspete insuccese ce întîmpinaseră în eșirea de la Pelișat din ¹⁹/₃₁ august, și luarea Lovcei, că armata lui Suliman pașa din Sudul Balcanilor, negreșit slăbită de atacurile infructuoase de la Șipca,

nu era în stare de a veni în ajutorul lui Osman.

Domnul Românilor nu împărtășia vederile statului-major rusesc, în ceia-ce privea acest mod de executare al acțiunii în contra Plevnei, și desvolta consiliului cuvintele pe cari își întemeia părerea sa deosebită. Intru cât privea situațiunea numerică a forțelor respective, Domnul Carol observa că evaluarea efectivelor lui Osman pașa nu era basată pe științe sigure și positive. Se crede în statul-major rusesc că se urcă la 50.000 luptători. Dar cifra putea să fiă mai mare, erau chiar multe probabilități pentru a se admite acésta de pe îndelungul timp de o lună și jumătate trecut între ultimile atacuri al Rușilor, de pe îndeletnicirile ce avusese mușirul otoman de a se întări cu ómenī și material pe liniī de operațiunii ce'i staū încă deschise. Armata lui Osman putuse fără pedică, de la ¹⁸30 iulie încoa, să sporéscă și să egaleze în număr armata rusă-română.

Moralul trupelor turcescī din Plevna — acésta o admitea Domnitorul — putea să fi simțit momentan atingere din neisbutirea atacului de la Pelișat și din perderea Lovcei. Insa acésta influență a cătat să fiă, de nu cu desăvîrșire ștérsă, dar fără înduoială mult

slăbită de înrîurirea celor două învingeri succesive repurtate de ostașii lui Osman pașa pe pozițiunile lor actuale.

Apoi inamicul avea încă un folos menit a-i cresce puterile, atât materiale cât și morale, chiar și fără sosirea de contingente nouă.

Acésta era extraordinara desvoltare ce Turcii putuseră să dea, neturburați, lucrărilor de întărire din jurul Plevnei, retransamentelor șanțurilor, redutelor cu mult sporite de cele ce avuseseră în ultima luptă de la ¹⁸/₃₀ iulie, și de cari în zadar, și cu perderi crude, se isbiseră atunci aprópe 40,000 ómení de trupe rusescí. Comandantul armatei de Vest putuse să se încredințeze însuși prin inspecțiunile ce făcuse în aceste trei ultime zile, despre numărul și puterea acestor fortificațiuni, și, pentru Domnul Carol, era netăgăduit că tabăra întărită de la Plevna devenise o pozițiune având o valóre defensivă ce nu se putea nici cum disprețui. Un atac de forță asupra acestei pozițiuni, chiar reușit, avea să însumeze perderi enorme pentru năvălitor, fără certitudine ca dênsul să și ajungă scopul final. In urma acestor perderi mari și cari nu puteau fi puse în îndoială —luptele de la ⁸/₂₀ și ¹⁸/₃₀ iulie erau spre acéstă dovadă— slăbita armată de Vest fi-va în stare de a trage fructele succesului

său, de a urmări pe vrăjmaș, a' l desființa cu totul și a' l împedica de a rădica pe linia sa de retragere o nouă Plevnă, unde totul ar fi iar de început ?

Chiar de s'ar răspunde afirmativ la această întrebare, căpetenia română o însoțea numai de cât de altă cestiune pentru a desluși deosebirea părerei sale de acea emisă în consiliul de război. Admițând ipoteza reușitei aceluși atac general, și abstracțiune făcând de sacrificii, fi-vor Rușii în stare, numai cu forțele lor actuale și 'nainte de trei, patru săptămâni și de sosirea ajutoarelor așteptate din Rusia, a'și urma pe dată operațiunile ofensive, a trece Balcanii, și a merge asupra Constantinopolei ?

În fața acestor considerațiuni pe cari le motivă în consiliul ținut cu marele duce-Nicolae și cu comandanții ruși, Domnul Românilor expuse că planul de atac general și imediat nu 'i părea oportun, și 'și desvoltă vederile sale asupra chipului ce 'l credea mai nemerit cum trebuia să procedă armata ce comanda. Domnul Carol îndemnă mai ântâi de toate pe aliații săi a nu se ademeni cu iluziunea că Plevna va fi așa lesne de luat. În această credință îl întărea pe comandantul armatei de Vest atât ceia ce văduse la fața locului,

cât și propria sa experiență militară. Pozițiile de la Düppel ale armatei danese în contra căreia principele Carol de Hohenzollern combătuse în 1864, se asemănau órecum cu pozițiile lui Osman pașa la Plevna. Armata prusiană, după ce recunoscuse că prin asalt imediat nu se putea face stăpână pe șanțurile de la Düppel de cât cu mari și disproporționate pierderi, se hotărî a le ataca sistematic prin lucrări de apropiere, paralele, întăriri de contra-batere, etc. Operațiunile se prelungiră, negreșit, dar rezultatul fu mai sigur și scuti sacrificii prea grele.

Acest precedent la care se împărtășise și 'l experimentase, Domnul Românilor îl înfățișa statului-major rusesc ca soluțiune tactică a problemei ce se prezenta armatei rusă-română înaintea Plevnei. Prin preferința atacului regulat și progresiv, astfel cum îl propunea căpetenia română, asupra asaltului imediat recomandat de statul-major rusesc, partea strategică primea, și dînsa, o nemerită deslegare.

Domnul Carol aminti comandanților rusesci situațiunea armatelor francesă și germană la 1870 înaintea Metzului. Principele Frederic-Carol împresurase pe Bazaine, îl împedicase de a amenința spatele său flancul

armatelor germane, și de a turbura marșul și operațiunile lor asupra Parisului, respinsese cercările de eșire și de străbatere a liniei de investisment, fără a da însuși asalt pozițiunilor franceze, și sîlise ast-fel, pînă în sfîrșit, armata Metzului la capitulare.

Acesta era, după părerea comandantului armatei de Vest, modul cel mai practic care urma a se întrebuița în contra oștirea lui Osman pașă, și Domnul Carol mai adăugea că, adoptându-se chiar acest mod de procedere, totuși efectivul actual al armatei de Vest mai trebuia sporit la 100,000 ómenî pentru ca dînsa să și pótă îndeplini misiunea. Iar pentru un atac general și imediat, efectivul present al acestei armate era *a fortiori* ne îndestulător în fața unui vrăjmaș egal în număr, hotărît la apărare și sprijinit pe bune întăriri.

Urma faptelor, ca și opiniunea ce emise în înalta sa competență și autoritate ilustrul general Todleben, când fu chemat 'nainte de Plevne, dovediră cât de limpede și judicios aprețise Domnul Românilor situațiunea militară; dar în perioda de față momentul psihologic nu era încă sosit pentru ca statul-major rus să adopte o părere atît de înțelept alcătuită.

Comandamentul rusesc era atunci asuprit de motive grele cari 'l îmboldeaă a păși cu

orî ce preț la o acțiune pe un punct óre-care al teatrului de operațiuni. De o lună și jumătate atât în Asia, cât și în Europa, armatele Țarului fuseseră silite să se opréscă ; Turcia, care pãruse perdutã la primul moment, desfășurase neașteptată energiã; *omul bolnav* dovedea însănătoșare și surprindétóre vitalitate. Cu cât creștea prestigiul Turciei, cu atât scădea cel rusesc. Opiniunea publicã a luméi întregi era uimitã și deconcertatã de nișce rezultate carî pãruserã atât de puțin probabile, depresiunea moralã în Rusia era simțitóre.

Considerațiunî politice se împreună cu necesități militare spre a sili pe Ruși să facã o nouã opintire. Timpul era înaintat, iarna în apropiere. Comunicațiunile pe drumurile rele și noroióse din Bulgaria aveaũ să devină atât de grele, în cât să punã mari obstacole operațiunilor și aprovisionãrilor ; podurile pe Dunãre aveaũ să fiã amenințate de ghiețuri, viscole și furtuni. Provincia bulgarã era de pe acum tare încercatã de cursul rėsboiului și nu oferea nici destule înlesniri de hranã, nici cantonamente și adãposturi cuviincióse în orașele și satele jumătate ruinate și arse când de Turci, când de Bulgari spre represalii. Iernatul în asemenea condițiunî în Bulgaria devenea imposibil pentru glóte mari de trupe.

Rușii se temeauă să nu fiă nevoiți să trecă înapoi Dunărea, să'și amâne scopurile la o a doua campaniă dacă un eveniment favorabil, o întreprindere norocită nu venea să schimbe fața lucrurilor pînă mai era timp.

Dar acésta întreprindere nu putea fi cercată nici la centru, unde Rușii la acea dată n'aveau în fața forțelor superioare ale lui Suli-man pașa de cît 2 corpuri (al VIII-lea și al XI-lea) reduse prin luptele de la Șipca la 35—40,000 ómenî. și unde înaintarea rusescă n'ar fi putut fi urmată de aripî; nici pe stînga unde marele-duce moștenitor, cu cel mult 55,000 luptători, era din ce în ce constrîns de ofensiva armatei lui Mehemet-Ali, care număra aprópe 80.000 ómenî. Era chiar de așteptat că trupele turcesci din Sudul Balcanilor își vor începe iarăși dintr'un moment într'altul asalturile asupra Șipcei, și nu mai departe ca în ajun, la ^{24 august}/_{5 septembrie}, țareviciul fusese din nou atacat la Kaceljevo și nevoit a da îndărăt de pe Lomul Negru spre Iantra.

Singura parte unde condițiunile erau relativ mai bune, unde forțele ruse-române numărau la o l'altă ca la 70,000 ómenî, era spre Plevna. Acolo unde Osman pașa sta ca un dureros ghimpe înfipt în cósta armatei rusesci, acolo numai se putea lua ofensiva atît de imperios

reclamată de situațiunea politică și militară rusescă. Tóte aceste considerațiuni fură puse înainte cu multă insistență, și călduróse apelurî de concurs eficace în grele împrejurări fură făcute Domnului Románilor în consiliul de rebel de la ^{25 august}_{6 septembrie} la Radenița.

Posiția Domnitorului era gingașă. Căpeteniei unei armate importante, i-se cerea urmarea și punerea în aplicare a unui plan al cărui principiū inițial nu'l aproba. Dar Domnul și oștirea románescă trecuseră Dunărea și alergaseră la Plevna spre a da ajutor Rușilor, și Rușii declaraū că, în cugetul lor, singurul mijloc de a'î ajuta serios era o acțiune imediată, un atac energetic și general asupra Plevnei. Ca general, Domnul Carol își făcuse reservele în privința planului rusesc. Dar nu putea Domnul Románilor să ia asupra'și sarcina de apreciator măi bun și măi compétent al intereselor ruse de cât Rușii înși, precum nu putea Suveranul națiunei románe, amică și aliată acelei rusesci, dovedi că aceste interese actuale și urgente ale aliatului său îi sunt indiferente. Intrunind sub comandamentul său o óste pe care se întemeia acum tótă nădejdea, o óste în care elementul rus intra în parte aprópe egală cu elementul román, putea căpetenia acesteia óste să refuze concursul ce 'i se cerea ?

Maî era, în, sfîrșit, o considerațiune care nu se putea trece cu vederea. Dacă armata romănescă ar fi fost o armată vechiă, încercată în lupte, botezată în foc, ar fi putut stăruî Domnitorul să impună părerea sa. Dar armata română nu'și făcuse încă probele; refusul comandantului ei de a o băga în greū ar fi semănat cu îndoială din parte'î în valórea și energia ei, și nu numai inamicii, dar chiar amicii și aliații ar fi simțit mirare de o oștire care pornesce să culégă lauri și refusă de a'î aduna la ânteiul prilej ce 'î se oferă.

Tóte aceste cuvinte făcură pe Domnul Românilor a primi planul rusesc pentru operațiunile în contra Plevnei, de și nu convins în apreciațiunea sa militară și îndoindu-se de eficacitatea lui. Căpetenia armatei de Vest declară marelui-duce Nicolae și statului-major rus că priimesce a aplica acest plan, fără a răspunde însă, ca comandant, de succes și de reușită. Domnul Carol ceru, însă, ca ideia fundamentală a acestuî plan, atacul general asupra pozițiunilor inamice ale Plevnei, să nu se execute fără prealabilă și îndestulătoare pregătire a luptei, și pentru acésta stăruî ca artileria să nu maî fiă mărginită la rolul restrîns al unei acțiuni preliminară de câte-va ore, cum fusese în ultimele lupte de la ⁸₂₀ și ¹⁸₃₀ iulie. Ea trebuia

acum, din contră, să deschidă calea atacului prin bombardamente energice și intensive cari să țină mai multe zile de-a rândul; trupele avea să se retranșeze repede, cum făceau pe dată trupele române pe țărmul pe care înaintau; bateriile avea să se apropie treptat de întărirea inamice spre a le sdruncina și a face mai anevoioasă apărarea lor; în fine infanteria avea să se îndrumeze cât mai mult acoperită cu tranșee, șanțuri și gropi ocrotitoare spre pozițiile și redutele inamice pentru a scurta distanțele de percurs la asalt și a micșora, pe cât cu putință, pierderile enorme ce armele moderne impun năvălitorului în atacuri de front și descoperite.

Cererile Domnitorului fură primite, și se hotărî ca un bombardament de trei zile să precedă atacul general care avea să fie dat la

29 august
12 septembrie

De vreme ce se raliase, pentru motivele arătate, la planul de acțiune al statului-major rusesc, comandantul armatei de Vest luă toate măsurile pentru energica și complectă lui executare. Pentru acest sfârșit întorcându-se de la Radenița la cuartierul său general din 'naintea Plevnei, prescrie în acea zi de $\frac{25 \text{ august}}{6 \text{ septembrie}}$ dispozițiunile ce avea să se îndeplinească de trupele de sub comandamentul său.

Înainte de a face expunerea acelor dispozițiuni credem de trebuință, spre mai bună deslușire, a da aci o sumară descriere a pozițiunilor ce urmau a se ataca și a întăririlor pe cari le rădicaseră Turcii în timpul care se petrecuse de la primele luptele din ⁸₂₀ și ¹⁸₃₀ iulie, pînă în momentul în care avea să urmeze a treia bătălie de la Plevna.

S'a arătat în partea ântîia a acestei scrieri importanța strategică a Plevnei ca nod a 5 mari căi de comunicațiuni cari se încrucișează în acest oraș: 1. Nicopole-Plevna-Sofia; 2. Sistov-Plevna-Sofia; 3. Rusciuk-Plevna-Sofia, 4. Plevna-Lovcea-Selvi-Tîrnova; 5. Plevna-Lovcea-Carlovo-Filipopole, și Plevna-Lovcea-Selvi-Gabrova-Filipopole.

S'a descris tot acolo și configurația terenului accidentat înconjurînd acest oraș cu dealuri în amfiteatru, cu muchi și crête numeroase, cu văi și vâlcele seci, sau cu pâraie, cari brăzdau locul în toate sensurile, teren pe care se puté leșne alcătui obstacole defavorabile atacului, favorabile apărării. Asemenea obstacole sciuse a improvisa Osman pașa spre a opri înaintarea armatei rusești și a'i inflige două sângeróse învingeri.

Întăririle pe cari Turcii le rădicaseră neașteptat din pămînt la Plevna, fuseseră con-

siderabil sporite în intervalul de la ultima luptă din ¹⁸/₃₀ iulie și data presentă de ^{25 august}/_{6 septembrie}. Ele se înfățișau acum într'un semi-cerc pornind de la Nordul orașului, din malul drept al Vidului spre Est, trecând prin linia satelor Opanez, Bucova, Grivița, pogorând de aci la Sud-Est spre satul Radișovo, și cârmind apoi prin satele Krișin și Olceagaș, la Vest, spre a se întorce iarăși spre malul drept al Vidului *).

Figura acestei linii de întărire s'a asemănat cu o imensă potcôvă ca de 40 kilometri circumferență, care ar avea ambele colțuri rezimate de malul drept al Vidului, și încovăitura potcôvei, sau partea convexă a acesteia întorsă spre Grivița și Radișovo. În năuntrul potcôvei, aprópe de Vid și mai jos de confluința acestui rîu cu gârlele Bucovei, Griviței și Tuceniței, este situat, într'o vale strîmtă, orașul Plevna, acoperit și ascuns de muchile și dealurile platoului din prejur. Țermul drept al Vidului în acéstă parte este mai înalt și domină țermul stîng, și pozițiunea turcească nu putea fi atacată de cât despre Nord, Est și Sud. De pe aceste părți din cari puteau veni atacurile, își combinase și împărțise Osman pașa întăririle.

*) Veđi planul Plevnei aci alăturat.

Aceste întăriri constaū din trei linii de *tăbiū* saū redute în număr de mai bine de 20, așeđate la intervale pe puncte favorabile și alese cu minunată pricepere. Ele erau legate între dînsele prin șanțuri și drumuri acoperite, erau protegiate de baterii, sprijinite înainte și pe flancuri de tranșee de adăpost și de gropi pentru tiraliori. Artileria și trupe de infanteria ocupau redutele cari aveau profile puternice, parapete tari, șanțuri adînci.

Frontul Nord al pozițiunilor turcesci se întindea de la satul Opanez, lângă malul drept al Vidului, pe cōma dēlurilor cu povîrnișuri drepte și repede cari domină valea Bucovei și scursōrea acestei văi în valea Griviței. Acest front era din fire împărțit în douē linii prin înălțimele de d'asupra văilor Bucovei și Griviței. Linia spre Nord-Vest, numită de Turci *Bucova-Tabia*, avea drept centruri de apărare redutele Opanezului și Bucovei; cea despre Nord-Est d'asupra satului Grivița, se numea de Otomanī *Abdul-Kerim-tabia*, și de Ruși și Romāni *marea redută de la Grivița*. Acēstă tabiă, sprijinită 'nainte printr'un redan, se vedea din pozițiunile ruse și romāne ca formānd o unică și puternică redută care se considera ca cheia pozițiunei în acea parte. Inapoi a acestui front și sub apărarea lui, se

afla o tabără de trupe turcesci. Trupele române erau în fața acestui front Nord al întăririlor Plevnei.

Frontul Est se întindea pe cóna dealurilor despărțitoare între văile Griviței, și consista dintr'un grup de redute și întăriri construite de pe acelaș sistem ca ale frontului Nord. Reduta principală aci era numită de Turci *Hafiz pașa*, și de Ruși *reduta de la Radișovo*. Inapoia acestei linii de întăriri era asemenea o tabără turcescă, și frontului acesta stetea în fața corpurile al IX-lea și al IV-lea rusesci.

Frontul Sud al întăririlor Plevnei începea la stînga girlei Tuceniței, pe cόμεle care se întind pênă la malul drept al Vidului. Aci se afla iarăși mai multe linii de redute și retranșamente solide pe créstele *Muntelui Verde*; ele se numia în tabia sa redutele de la *Krișin*. In fața lor sta detașamentul principelui Ime-ritiński, trecut mai în urmă sub ordinele generalului Skobelef.

Ast-fel se înfățișau la o repede ochire întăririle pe cari Osman pașa, cu nepregetată activitate și punând să lucreze la dênsele nu numai oștirea, dar și populațiunea din Plevna, le rēdicase pênă la data de ^{25 august}/_{6 septembre}. Aceste fortificări, suntem nevoiți de cadru acestei narațiunii care îmbrățișeză generalitatea faptelor

și evenimentelor petrecute, a le descrie în mod foarte sumar, dar lucrările Turcilor, cari fură notabil sporite încă în timpul investimentului Plevnei, precum și diversele și importante fortificări cari se edificară acolo de armatele aliate române și ruse, constituiesc un subiect de studiu atrăgător și plin de învățăminte mai ales pentru specialist, pentru inginerul militar.

Acum când s'aũ arătat întăririle în contra căror armata română, împreună cu cea rusească, avea să se lupte, să șicem un cuvânt și de inamicul ce avea să combată, de trupele otomane din Plevna. Efectivul acestor trupe sesocotea, la ^{25 august}_{6 septembre.} de statul-major rusesc, la cifra de 45—50,000 ómenĩ. La cãderea Plevnei, numérul Turcilor cari depuseră armele, cu oficierĩ cu tot, se urca cam la 50,000 ómenĩ valiđĩ, și se aflaũ în oraș soldađĩ turci bolnavĩ și rãniđĩ peste 7,000, cari, Plevna fiind cu totul împresurată, nu se mai putuseră evacua. In eșirea de la 28 noembre, Turciĩ avuseră 6,000 ómenĩ morđĩ și rãniđĩ. Dacă în momentul când se predară dupã 5 luni de lupte, de grele lipsuri și suferințe ce le impusese înconjurarea, forțele turcesci tot mai însumaũ ca la 65,000 ómenĩ, nu este nici de cum urcată socotéla a le evalua la

deschiderea din nou a acțiunii în contra Plevnei, la finele lui august început de septembrie, la numărul de cel puțin 65,000, egalând, deci, atunci puterile române-ruse ce le sta în față.

Armata turcească de la Plevna nu era compusă totă din aceleași elemente. Parte era nizami, rediși și chiar trupe de elită ale gardei imperiale a Sultanului; parte neregulați și contingente din Albania, Bosnia și provinciile asiatice. Cadrele nu aveau toate organizațiune completă. În multe companii *imanii*, adică preoții înlocuiau pe oficiali și aveau mai multă autoritate de cât dâșii, dar pentru soldat ce alt este oficialul, în război și în primejdie, de cât un preot care trebuie să slujească la altarul patriei și să și pună viața jertfă pentru dânsa. Trupele turcesci erau armate cu perfecte puști Peabody-Martini, Snider, Remington și carabine cu repetițiune Winchester cu câte 14 și 18 focuri. Artileria avea 100 tunuri; 88 de câmp de 8 și de 9 cm. Krupp, 12 de munte. Munițiunile, pentru puști mai ales, erau foarte abundente, ceea ce se vedea din întrebuintarea fără margini ce făceau Turcii de focuri de infanterie. Mareșalul comandant Osman pașa, avea ca șef de stat-major pe *liva* (general de brigadă) Tahir pașa; coman-

dant al geniului era *liva* Tefik pașa; Ahmet pașa, era cap al artilierei; fiă-care front al apărării era comandat de un pașa; *ferik* (general de divisiă) Adil pașa, un bătrîn eroû al răsboiului Crimeiei, comanda frontul Nord spre partea Romănilor. Cum se bătura soldații otomani, faptele ce povestim vor arăta.

Conform înțelegerii stabilite în urma consiliului de la Radenița de a se pregăti atacul Plevnei printr'o întinsă bombardare, comandantul armatei de Vest dete următorul ordin general :

DISPOZIȚIA PENTRU ARMATA DE VEST

Poradim, 25 august 1877.

Astă-dîi, 25 august, la 6 ore sêra trupele armatei de Vest vor părăsi bivuacurile lor actuale spre a ocupa pozițiuni ofensive în fața părții Sud-Est a taberei întărită Plevna. Pentru acêsta se ordonă:

1) Corpul al IX-lea va ocupa pozițiile d'între șoseua Bulgăreni-Grivița și drumul de la Pelișat la Plevna. După ce va ocupa aceste poziții, va începe imediat construcția terasamentelor pentru baterii, și a întăririlor pentru infanteriă. Acest corp va înainta în liniă de bătaia 3 regimente de infanteriă cu tôte bateriile de 9, iar 3 regimente cu bateriile de 4 vor forma rezerva corpului. Un regiment și o bateriă de 4 se vor detașa la rezerva generală.

Două baterii de asediû, una cu 12 și cea altă cu 8

guri de foc se vor înălța pe linia de bătaia a corpului IX-lea, în locuri alese de mai 'nainte; acest corp este însărcinat a le construi și a le arma, adăpostindu-le.

2) Corpul IV-lea va trimite 3 regimente din divisia 16 de infanteriă cu cele 5 baterii de 9 ale corpului pentru a ocupa înălțimele aflate 'nainte de Radișevo, unde vor începe imediat construcția de lucrări de apărare pentru bateriile înaintate în linia de bătaia, și de retranșamente pentru infanteriă. 1-a brigadă din divisia 30-ea de infanteriă cu patru baterii de 4 vor forma rezerva corpului, iar a 2-a brigadă a aceleiași divisiu cu două baterii de 4 va face parte din rezerva generală.

3) Divisia 4-a română se va dispune în jurul satului Verbița, și 3 regimente de călărași vor ocupa pozițiile la dreapta Verbiței pînă la Vid, în fața frontului Nord al întăririlor inamice.

4) Cavaleria generalului Loșkaref compusă din regimentele de dragoni de Astrakan și Kazan, din lancieri de Bug și din Casaci de Don No. 9, cu două baterii călărețe, va ocupa șoseua Grivița, va acoperi flancul drept al liniei întregi și va menține comunicațiile cu divisia 4-a română. 1-ea brigadă a divisei a 4-a de cavaleriă va ocupa înălțimele între *Tuce-nița* și *Radișevo* și va acoperi flancul stîng al liniei generale. Regimentele de Don, comandate de colonelul Tchernozubof va menține comunicațiile între flancul stîng al corpului IV-lea și brigada de Casaci de Caucas; ele vor observa șoseua dintre Plevna și *Lovcea*, trimițînd eclerori cît se pôte mai departe la Vest de șosea.

Regimentele de husari de Kiev și Mariupol cu bateria călărăță No. 8, vor face parte din rezerva generală. 3 sotniî din al 34-ea regiment de Don, sunt hotărîte pentru a forma escorta comandamentului armatei de Vest.

5) Reserva generală compusă de 3 regimente de infanteriă, din 3 baterii de 4 și 1 brigadă de husari cu bateria No. 8 călărăță, se va aduna 'nainte satului Pelișat.

6) Comandantul armatei de Vest se va ține lângă rezerva generală.

7) Trupele armatei de Vest vor fi îmbrăcate în modul următor : în tunici cu pantaloni albi și kepiurile învălite cu alb. Rănițele se vor lăsa pe locurile de unde va începe mișcarea asupra pozițiilor. Se vor forma în fiă-care regiment escuade speciale din soldații slabi, și se vor lăsa, parte pentru a păzi rănițele, și parte pe lângă trenuri.

8) Trupele vor lua cu ele : chesónele de artileriă și cu cartușe, lazaretele mobile atașate la divisiî precum și căruțele pentru bolnavi. Parcurile volante ale corpului IX-lea vor fi la Zgalince ; acele ale corpului al IV-lea pe înălțimele între Tucenița și Bogot ; parcurile mobile ale corpului al IX-lea lângă podurile de la Bulgăreni, iar ale corpului al IV-lea aproape de acelea de la Lejan. Restul trenurilor trupelor va rămânea în localitățile actuale : pentru corpul al IX-lea înapoi de Karagaci-Bulgărski, și pentru corpul al IV-lea 'napoi de Poradim.

9) Soldații vor avea cu dînși fiă-care două livre de carne fértă și patru de pesmeți.

10) Ambulanțele corpului al IX-lea se vor stabili

lângă cele trei puțuri pe drumurile ce dau de la Zgalince la Pelișat, și acelea ale corpului al IV-lea pe râulețul Tucenița.

11) Pretorii ambelor corpuri vor aduna cât se poate mai multe care rechiziționate în satele vecine, lângă ambulante.

12) Lucrările săpătorilor sunt arătate într'un ordin special.

13) Scopul acțiunii este comunicat verbal comandanților de corpuri de armată.

CAROL

De o dată cu aceste dispoziții generale privitoare la întreaga armată de sub comandamentul său, Domnitorul da următorul ordin special oștirii sale :

*Domnului general Cernat,
comandantul armatei române de operațiuni.*

Poradim, 25 august (6 septembre) 1877.

Indată după priimirea acestui ordin, veți lua dispozițiunile următoare :

1) Divisia 4-a va înainta de la Verbița la Grivița, luând pozițiunile alese mai înainte pentru artilerie. Aceste pozițiuni sunt șoseua ce conduce de la Plevna la Bulgăreni și drumul ce conduce de la Grivița la Verbița.

La Grivița se vor așeza 8 baterii; pe lângă cele divisionare se vor completa cu baterii din rezervă.

Divisia a 4-a se va pune imediat în legătură prin

flancul său stîng cu brigada rusă din corpul al IX-lea care formeză flancul drept al acestui corp.

Cavaleria generalului Loskaref a primit ordin să ia pozițiuni îndărătul divisiiei a 4-a și a flancului drept al corpului al IX-lea rus.

Indată ce divisia își va lua pozițiunile ei chiar astă noapte va lua măsurii a se întări, 3 regimente de călărași vor ocupa pozițiunea între Verbița și Vid în fața întăririlor inamice.

II) Divisia de rezervă se va afla la Verbița unde își va lua pozițiunea în locul divisiiei a 4-a. Se va detașa de la divisia de rezervă 4 bataliône care vor merge la Pelișat pentru a întări rezerva generală a armatei de Vest; drumul ce vor urma aceste 4 bataliône de la Kojulovce la Pelișat va fi prin Zgalince.

Nici o colónă nu va pleca fără călăuze.

III) Divisia 3-a va păstra pînă la noui ordine pozițiunile ce ocupă.

CAROL

Nóptea de $\frac{25}{6}$ spre $\frac{26 \text{ august}}{7 \text{ septembrie}}$ era întunecósă și fără lună 'nainte Plevnei, vîntul bătea spre partea opusă Turcilor. Acésta favorisă lucrările de aședare a bateriilor nóstre cari aveaũ să deschidă bombardarea a doua di, fără ca Turcii să le fi simțit și împedecat prin focul lor. Săpătorii ruși ai corpurilor al IX-lea și al IV-lea, mai apropiați de pozițiunile unde aveaũ să 'și stabiléscă tunurile, începură a construi apărările pentru guri de foc de câmp

și pentru cele 20 de tunuri de piață de calibru 24. Se lucră totă noaptea, și 2 baterii de asediu erau instalate, una la dreapta satului Radișovo, care priimi denumirea de *bateria Catartului* din cauza unui observator înalt ridicat în acea parte spre a priveghia în depărtare terenul, armată cu 12 tunuri mari. Cea de a doua, cu 8 asemenea tunuri, era așezată între satele Radișovo și Tucenița.

Colonelul Angelescu Alexandru ordonase divisiunii a 4-a a'și strînge bivuacul de la Verbița și a se pune în marș spre Grivița. Ea se vedu silită să facă un ocol spre a ascunde înaintarea ei inamicului; acésta 'i prelungi drumul, și când ajunse spre diuă în pozițiunile ce avea să ocupe, nu mai avu timp a'și termina adăposturile pentru baterii pînă la apropiata oră a deschiderei bombardamentului. Divisia 'și începu, însă, acțiunea la ora hotărîta, trăgînd în cîmp deschis, și 'și isprăvi parapetele chiar în timpul focului.

Semnalul porni la 6 ore dimineța din bateria Catartului printr'o salvă trasă de dînsa; 168 tunuri începură de-o-dată a tuna asupra întăririlor și orașului Plevna. Rușii aveau în baterie 120 tunuri; bateriile române cari intrară în acțiune în acea zi, erau 1-a, 3-a, a 5-a din regimentul al 3-ea; a 4-a și a 5-a din

regimentul al 4-ea; 1-a, a 2-a și a 6-a din regimentul al 2-ea de artilerie ; 48 tunuri. Pozițiunile pe cari acestea se aședară fuseseră recunoscute în ajun de comandantul divisiunii a 4-a, împreună cu șeful său de stat major și cu comandantul artileriei divisionare. Întăriirile Plevnei fuseseră cu de amănuntul studiate de trupele rusesce cari se aflaū în fața lor de o lună de zile; situațiunea lor se rēdicase pe plan și o copie fusese dată de statul-major rusc statului nostru major.

Ordinea aședărei bateriilor nōstre era următōrea : linia focului începea la șoseaua Bulgăreni-Plevna, d'asupra satului Grivița, lângă flancul stîng al corpului al IX-lea rusc. Prima bateriă consta din 12-guri de foc ale bateriilor 1-a din regimentul al 3-ea și a 5-a din regimentul al 4-ea de artilerie sub comandamentul majorului Crătunescu. Bateria lovea pe de o parte în lucrările inamice din stînga șoselei spre Radișovo, pe cari le bătea și artileria rusescă ; pe de altă parte obiectivul bateriei române era Abdul-Kerim-tabia, numită de noi reduta mare de la Grivița. Dincolo de întăriirile protivnice de la Radișovo se zăreaū mișcări de trupe în tabăra turcescă, care 'și strîngeaū repede corturile îndicând că inamicul nu se aștepta în acea zi la deschiderea focului.

A doua bateriă română era așezată pe dealul acoperit cu vii d'asupra satului Grivița. Ea era formată din 36 guri de foc ale bateriilor 1-a, 2-a, 6-a, din regimentul al 2-ea ; a 3-a, 5-a din regimentul al 3-ea ; a 4-a din regimentul al 4-ea de artilerie și era sub comandamentul majorului Vartiade.

Pe când se urma bombardarea, trupele de infanteriă acoperite în vâlcelele și încovăiturile de teren, stăteau în vecinătatea bateriilor, gata de luptă în cazul unui atac din partea vrăjmașului. Linia ântâia, cât se putea mai apropiată, era formată de brigada Cantili, care trimisese ante-posturi înainte și luase contactul cu ante-posturile inamice ; brigada Borănescu, în a doua liniă. Inapoi a acestei linii, pe platoul din drépta șoselei Bulgăreni-Plevna, se stabiliră ambulanțele divisiunii a 4-a și ambulanta de rezervă.

Simultaneu cu acțiunea artileriei române începuse și aceia a artileriei rusești. Corpul al IX-lea, în stînga șoselei și în prelungirea flancului stîng al divisiunii nóstre, își concentra focul asupra frontului Est al pozițiunii inamice. Apoi linia focului cărmea spre satul Radișovo, unde corpul al IV-lea bătea acelaș front despre Miadă-qi. Pe stînga armatei aliate, spre întăririle turcesci de la Krișin la

malul Vidului, detașamentul generalului Ime-ritinski, călare pe șoseaua Plevna-Lovcea, era mai depărtat de pozițiunile inamice și avea mai mult drum de străbătut spre a se apropia de dênsele. Acest detașament se stabili numai după amiazi pe muntele Roșu, în fața primei crête a muntelui Verde, unde 'și aședă bateriile dispunându-se a participa a doua zi la bombardament.

După primul moment de surprindere, Turcii deschiseră imediat focul din redutele și întăririle lor, și la sgomotul celor 168 guri de foc ruse-române se întovărăși glasul tunurilor otomane de pe fronturile bombardate. Trage-rea turcescă era regulată, fără grabă, însă, în genere, bine îndreptată; bătaia tunurilor otomane era foarte depărtată, obuse d'ale lor ajunseră pênă aprópe de Verbița. Se vedea că inamicul studiase bine pozițiunile, poseda bună apreciere și cunoștință exactă a distanțelor. Cu tóte acestea focul sêu la început nu pricinui daune serióse, și artileria aliată își manifestă superioritatea sa numerică. Era vi-sibil că Turcii erau prudenți și 'și economi-seaũ munițiunile de artileriã; procedere în-țeléptă din partea lor spre a 'și păstra tot efec-tul pentru momente decisive.

Comandantul armatei de Vest, Domnul Ca-

rol, însoțit de șeful de stat-major general, încăleacă la 7 ore dimineața și porni spre a inspecta pozițiunile de bătăiă luate de trupele aliate. În apropiere de șoseaua Bulgăreni, generalul Cernat, comandantul armatei române de operațiuni, întâmpină pe Domnitor și îi dăte raportul despre dispozițiunile luate pe drépta liniei. Domnul urmă din diferite baterii acțiunea artileriei, studiind efectele, convorbind cu comandantii și dându-le ordine verbale de a întări liniile infanteriei prin lucrări repeđi de adăpost spre a fi pregătiți la orice întreprindere din partea vrăjmașului. Prețioasa lopată a trupelor române le servi mult pentru îndeplinirea acestui ordin.

Puțin după amiazi sosi pe teren Impăratul Rusiei cu marele-duce Nicolae și numeroase suite. Domnul Carol merse de salută pe monarcul Rusiei care se aședă înapoia centrului pe un platoū la stînga șoselei Bulgăreni, de unde privirea putea să îmbrățișeze linia circulară a bateriilor aliate. Ziua acesta de 26 august / 7 septembrie era aniversarea încoronărei lui Alexandru al II; trupele rusești aclamaū cu entusiasm în trecerea îi pe Țar.

Dacă era sərbătore dinastică în armata imperială, sərbătore națională era în cea și în oștirea romănescă. Tunurile ei bubuiaū pe

pământ osmanliu luat în silnicia de la creștini; vulturii cu crucea în plisc de pe stégurile sale și luaseră sborul peste Dunăre și scuturau voioși aripile, gata să se avênte pe vizuinele dușmanului.

Energici și veseli, de pe fericita fire a Românului, își îndeplineau tunarii noștrii datoria. Mai tótă ziua ei traseră descoperiți în câmp, căci am spus cuvântul pentru care nu și putuseră stabili peste nópte apărările. Dar ei nesocoteau pericolul și erau mulțumiți, căci această împrejurare le da prilejiu de a se arêta la lucru, și le atrăgea numêroase vizite din partea ofițierilor din statul-major rus și atașărilor militare străine, pe cari artileriștii noștri îi priimea cúrtenesce, făcându-le onorurile bateriilor. Era la început *modă* —căci ca salónele, câmpul de bătaia își are și dênșul modele sale înspirate de emulațiunea de a se distinge prin înfruntarea primejdiei și disprețul morței—era o adevêrată modă în primele zile ale bombardărei d'a merge a visita pozițiunile naintate ale Românilor.

«Ați fost să vedeți bateriile Românilor?» întreba colonelul Gaillard, atașat militar al Franciei, pe un adjutant al Impêratului Rusiei. «Eû vin de la dênșii», dicea ofițierul francez, «și am fost cu deosebire mulțumit de ce

«am vădut; dar ce am observat mai ales este
«îndemânarea și priceperea cu cari șefii lor de
«baterii, cari adesea nu sunt de cât locote-
«nenți, îndeplinesc misiunea ce la d-vóstră,
«Rușii, este generalmente încredințată oficie-
«rilor superiori comandanții de baterii. Veți
«vedea că aũ să fiã sdraveni micii Romãni,
«(*ils seront crânes, les petits Roumains*).»

Nimic nu caracterizã mai bine ca aceste cuvinte ale colonelului francez, cu deosebire simpatic Romãnilor, juvenila ardóre a trupearomãne cari, de la ăntéia și a intrãreii lor în acțiune la Plevna, se înfățișarã în chip mulțamitor alături de vechia armatã a Rusiei.

Bombardarea ținu pênã la 6 ore sãra. Pe la 5 ore, comandantii corpurilor rusesci și generalul Cernat, comandantul corpului român, se întrunirã la observatorul unde se afla cãpetenia armatei de Vest cu Impãratul și marele-duce Nicolae. Comandanții presentarã raportul lor asupra rezultatului țilei și observațiunile ce făcuserã. Se constatase cã inamicul nu se aștepta la bombardare. Focul turcesc, de și bine îndreptat, avusese mai puținã intensitate de cât al nostru, și superioritatea numericã a artileriei se vëduse a fi în partea nãstrã. Nicãieri, însă, focul inamic nu fusese stins, întãririle turcesci nu pãruserã

sdruncinate. Domnul Carol ordonă continuarea pe a doua zi a acțiunii care avea să fie sporită cu baterii nouă române-ruse, și prescrise întărirea trupelor pe pozițiunile lor. În cursul nopții avea să se tragă salve la intervale, spre a împedea pe inamic a'și repara și îmbunătăți întăririle. Impăratul și marele-duce se întorseră la Radenița. Domnul Carol la cuartierul său de la Poradim.

A doua zi, $\frac{27 \text{ august}}{8 \text{ septembre}}$, cele 2 corpuri rusești și divisia a 4-a română încep bombardarea la 6 ore dimineața. Pe aripa stîngă a noastră, detașamentul Imeritinski urma a se face stăpân pe pozițiuni de unde să se pótă apropia spre a bate redutele vrăjmașe ce avea în față; vom nara mai departe acțiunea acestui detașament în ziua de $27|_8$.

Divisia 4-a înaintase peste nopțe bateriile sale până la 1,400 metri de întăririle turcesci, și tot în acea nopțe colonelul Barozzi, șeful statului-major general al armatei române, ordonase majorului Lahovari Iacob a porni cu ofițeri din statul-major al marelui cuartier român și escorte de cavaleriă, spre a recunoște valea Bucovei și pozițiunile pe cari urma a se așeza bateriile divisiunii a 3-a, cari avea să înainteze a doua zi spre Plevna. Aceste recunoșteri împinseră pînă în linia ante-posturilor

turcesci cari le priimiră cu focuri, și oficierii noștri de stat-major observară atât punctele ce aveau să se ocupe de trupele divisiunii a 3-a, cât și pozițiunile inamicului ce trebuiau să le serve de obiectiv.

Linia focului românesc se întări, dar, a doua zi prin intrarea în acțiune a divisiunii a 3-a, cărei Domnitorul ordonase a porni la 5 ore dimineața din Kalișovaț și a înainta către Bucova, unde avea să se stabilească pentru a participa la bombardare. Colonelul Angelescu George adusesese divisiunea a 3-a, la 8 ore, pe pozițiunile ce i se indicase, și aședă neîntârziat 30 tunuri d'asupra văii Bucovei spre a bate grupul întăririlor frontului Nord, numite Bucova-tabia, și a lua în flanc Abdul-Kerim-tabia, bombardată în față de divisiunea 4-a; 78 tunuri românesce erau acum în lucrare. Tot de odată brigada de călărași a colonelului Roznovanu străbătea platoul din față Bucovei, salutată fiind în trecere de obusele inamice, și după ce detașă un regiment la cuartierul general român la Verbița, aședă celelalte 2 regimente în bivuac în spatele divisiunii a 3-a, stabilind garde-mari, posturi de observațiune și vedete pe flancul drept pînă la Susurlu și malul Vidului.

Intrarea în liniă a divisiunii a 3-a, execu-

tată ziua, nu se putuse ascunde vederei vrăjmașului vigilent din redutele și observațiile sale. El își îndreptă pe dată tunurile asupra acestei divisiuni, mai cu seamă asupra lucrătorilor cari redicau apărările pentru artileria; dar tunarii noștri își săvârșiau tréba în liniște, răspundând cu vigóre focului inamic.

În acéstă a doua și a bombardărei, acțiunea în partea armatei aliate fu și mai viuă; 250 guri de foc ruse și române, căror răspundea glasul a 100 tunuri turcesci, tunau în jurul Plevnei. Sgomotul artileriei era atât de puternic în cât oficierii ruși mai bătrîni afirmau că de la Sevastopole nu mai aușiseră asemenea bombardare. În întinsul amfiteatru de dealuri și costișe, cât coprindea zarea ochilor, nu se vedeau de cât mari rotocóle de fum înălțându-se în pîlcuri ca niște nuori albi și îndesați cum e vata, peste tăbiile și bateriile cari, de departe, păreau una cu pământul. Ascunsă în văi cotile, Plevna nu se descoperea din liniile nóstre; dór prin orientare își se ghicea pozițiunea în dosul întăririlor vrăjmașe. În depărtare nici un sunet omenesc; numai detunările repețite ale tunurilor, șuierul bombelor și crăparea obuselor lăsau să se presimță patima și lupta ómenilor, cari, îngropați în șanțuri, ascunși în tufișuri, pitulați prin vâlcele

și văgăuși, își trimiteau răni și ucidere fără a se vedea unii pe alții.

Din și dimineță comandantul armatei de Vest era pe câmp, în inspectarea pozițiilor și bateriilor. Pe la amiazi sosită iarăși Impăratul Alexandru și marele-duce Nicolae, și se opriră la observatorul unde stătuseră în ajun. Domnitorul inspectând la ora 1 d. a. pozițiile divisiunii a 4-a, vădu aci că întréga artilerie a acestei divisiuni nu lua parte la bombardare, și 2 baterii trebuise să se retragă în rezervă din cauza situațiunii unui *redan* turcesc care flanca tabia Abdul-Kerim, și, prin focul său de infanterie la 900 metri de pozițiile noastre, ne pricinuia multă pierdere împedcând în partea aceia acțiunea artileriei. Comandantul divisiunii a 4-a raportând împrejurarea Domnitorului, ceru autorisația de a face să dispară acel obstacol, respingând pe inamic de pe dânsul. Căpetenia armatei române, apreciând necesitatea acestui atac parțial pentru a scuti trupele noastre de repețite și simțitoare pierderi, precum și spre a le permite dezvoltarea artileriei și apropierea de întăririle vrăjmașului, autorisă pe comandantul divisiunii a 4-a să procedă la executare.

Colonelul Angelescu A. își luă imediat dispozițiunile pentru a ataca *redanul* chiar în

acea și. Batalionul al 2-ea (major Lecca) al regimentului al 13-ea de dorobanți, comandant loc.-colonel Petrovan, se afla în ante-posturi. La 2 ore d. a. se aduse al 2-ea batalion (major Macri) al acestui regiment, și batalionul 1-iu (major Iarca) din regimentul al 5-ea de infanterie, comandant loc.-colonel Fotea, fu pus ca susținere, împreună cu 1 secție a bateriei 1-a din regimentul al 3-ea de artilerie. Cele l'alte 5 bataliōne ale brigadei Cantili erau în rezervă. La 3 $\frac{1}{2}$ ore colonelul Angelescu A. dete ordinul de a se păși la atac, cu a cărui conducere fu însărcinat șeful de stat-major al divisiunei, loc.-colonel Voinescu Sergiu. La un semnal dat, tiraliori batalionului 2-ea din regimentul al 13-ea de dorobanți pornesc cu viuciune înainte și deschid focul asupra sentinelelor inamice de cari se apropia când descoperiți, când ocrotiți de ori-ce depresiune de teren, de cel mai mic tufiș sau moșioroiu de pământ ce întâlnesc în cale. Batalionul 1-iu al aceluiași regiment urmăze în linie desfășurată, având la drépta compania 1-a care înconjură flancul stâng al pozițiunei inamice; la stânga nóstră, și drépta inamică, compania 3-a. După compania din centru urmăze compania 2-a, cu drapelul regimentului. Ante-posturile turcesci își descărcă

armele și se retrag înaintea tiraliorilor noștri asupra redanului; tabia Abdul-Kerim, al cărui foc fusese pînă aci mai rar, își întetește canonada trimețînd șrapnele asupra colónei de atac. Loc.-colonel Voinescu, în capul regimentului al 13-ea de dorobanți, se avîntă cu dînsul la asalt, susținut pe drépta de batalionul 1-iu al regimentului al 5-ea de infanteriă de liniă, și înapoi de secția bateriei 1-a din regimentul al 3-ea de artileriă, care și precipită focul. Braviî dorobanți intră în redan asvêrlindu-se cu baioneta asupra inamicului. Turcii fug spre reduta d'înapoi, acoperind, însă, în retragere trupele nóstre cu focuri de infanteriă, pe când reduta turcescă sporea focul tunurilor sale căror respundea cu egală energiă bateriile nóstre d'asupra Griviței. Indată ce trupele române intrară în redan, bateria a 3-a a regimentului al 3-ea de artileriă înainteză, și începe a bate tîrîmul d'înapoi spre a împedea înaintarea susținerilor turcesci; iar soldații noștri, sub direcțiunea ofierilor, se pun îndată la lucru pentru a se stabili pe pozițiunea cucerită și a o întórce în contra inamicului.

Acest atac al infanteriei române — botezul său de foc și prima ei luptă pept la pept cu vrăjmașul — se săvîrșise cu minunată vigóre.

Nu numai oficialii, și în fruntea lor inimosul conducător al asaltului, loc.-colonelul Voinescu, fură la înălțimea nobilei lor sarcine, dar soldații, mai virtos, dovediră în ce țesătură trainică e urzită firea ostășescă a Românilui, și ce se poate întreprinde cu dânsul, bine povățuit. Dorobanții a căror organizația, am avut prilej a spune într'alt loc, era puțin prețuită, arătară că în ce privește vitejia, devotament și însușiri militare, ei pot să se pună alături de orî-ce trupe de liniă.

Artileria, în astă luptă ca în toate împrejurările în cari luă parte în campania, manținu considerația ce începuse a'și cîștiga pentru știința și destoinicia ei. Secția bateriei care însoți atacul și'l susținu înaintând tunurile sale în câmp deschis pînă 800 metri de focul inamic, și comandantul ei, locotenentul Hartel, își împlini liniștit datoria fără a se turbura de glonțele cari cădău în juru'i lovind pe tînerul, dar hotărîtul oficial de artilerie. Cu locotenentul Hartel mai erau oficiali răniți în acest atac : căpitanul Morțun, din al 13-ea regiment de dorobanți, și locotenentul Marinescu, din al 5-ea de liniă ; perderile noastre se însemnău în tot la 16 morți și 113 răniți.

Fericită era întîmplarea că dorobanții din județele Iași și Vaslui meraseră la asalt alături

cu frații lor Munteni, învârtind împreună acum la 1877, și în focul dușmanului, vecinica nedespărțită horă a unității naționale, ca în 1859 *și la viață cu unire, și la moarte cu'nfrățire!*

La ora în care urma această luptă în partea Românilor, detașamentul generalului Imeritinski susținea și dînsul lupta pe aripa stîngă. Am spus că acest detașament se afla mai depărtat de întăririle inamice de cât centrul și drépta noastră. Pentru ca artileria detașamentului Imeritinski să'și pótă desvolta acțiunea asupra întăririlor turcesci de la Krișin, trebuia să se apropie și să se facă stăpână pe créstele Muntelui Verde, pe cari Turcii își săpase șanțuri și tranșee de unde căutaă a ține în respect pe protivnici, și le pricinuiaă perderi prin focuri de infanteriă. Comandantul armatei de Vest prescrie principelui Imeritinski a'și înainta trupele spre pozițiunile inamice, cum se făcuse la centru și la aripa dréptă ; și generalul Skobelef II fu însărcinat a respinge cu antegarda detașamentului pe Turci de pe crésta din fața satului Brestoveț. Acest general înaintéază la 4 ore d. a. regimentul al 5-ea de infanteriă (Kaluga) avênd în rezervă regimentul de Estonia, asupra créstei, dar bataliónele împinse de avêntul lor, trec de această créstă și dau de glóte mari inamice cari se aduna-

seră pe a doua créstă și primesc pe năvălitori cu un foc fôrte întetît. Rușii sunt nevoiți a da înapoi cu perderi simțitóre, însă generalul Skobelef isbutesce a se mănține pe créstă d'ântei și a'și stabili aci tunurile, adunându-și rănii pînă la ivirea nopței. Detașamentul Imeritinski perdu în acéstă luptă ca la 900 ómeni.

Nóptea nu aduse cu sine liniște desăvîrșită în liniile protivnice. Am đis că trupele divisiunei a 4-a română, îndată ce ocupaseră redanul luat în cursul đilei de la Turci, îl transformaseră într'o mică redută spre a servi de sprijin ante-posturilor nóstre cari înaintaseră în acea parte pênă la 700 metri de întăririle inamice. După ce înoptă, Turciî pornind din întăririle Abdul-Kerim, înaintară asupra redanului în nădejde de a surprinde pe Români; dar posturile înaintate ale acestora deteră alarma, și încercarea de atac a musulmanilor fu respinsă. Apoi totul intră în liniște, numai artileria română-rusă urmă a trage la intervale, peste nópte, pentru a împedica repararea întăririlor turcesci.

Dar acéstă tragere de nópte n'avea mult spor. căci când se făcu điuă, la ^{23 august}/_{9 septembr}. întăririle turcesci pe tóte fronturile apărură în aceeași stare în care se aflau în điuă ântei. Cu

nepregetată hărnicia reparaă peste nópte locotenenții lui Osman și serviciul său de geniū, stricăciunile produse de bombardarea de peste ȃi, și tãbiile și redutele turcescē se înfãțișeau diminēta urmãtore neclãtite și corecte, par'cã n'ar fi suferit nicē o lovire.

La 6 ore diminēta artileria romãnã-rusã începe a treia ȃi de acțiune, mai puternicã, mai eficace ca în ȃilele trecute, cãci bateriile înaintaserã pe tóte fronturile, și 220 tunurē rusescē, 78 romãnescē, erau în liriã.

De observat în acest uriaș duel de artileriã, era cã întãririle turcescē, dupã prima ȃi de schimb de obuse cu bateriile romãne, se fereau manifest în urmã de a priimi lupta cu acestea, îndreptãndu'și mai mult tragerea asupra bateriilor rusescē. Causa acestei feriri evident cã nu era numai distanța mai apropiatã a bateriilor romãne. Pentru prima órã, dacã nu ne înșelãm, se întimpla ca tunurē Krupp sã se întãlnescã ca adversari pe câmpul de bãtaiã ; artileria romãnescã și artileria turcescã aveau armament de același sistem. Se scie influența ce exercitã asupra soldatului încrederea în arma sa. Tunurile turcescē ne avēnd superioritatea numericã, și vedēnd Turcē cã artileria nóstrã nu le este inferiórã în tragere și bãtaiã, ei își îndreptarã mai bucuros

acțiunea asupra bateriilor rusești, cu cari spera a eși mai lesne la capăt.

Comandantul divisiunii a 4-a, după ocuparea redanului luat de la Turci, ordonase a se așeza în stînga acestuia, pe o movilă naturală, o bateriă de susținere. Bateria 3-a din regimentul al 3-ea de artilerie fu desemnată spre acest serviciu, și comandantul ei, căpitan Lupașcu, construi în nóptea de $^{27}/_8$ spre ^{28} august ^{9} septembrie pe acéastă movilă, la 900 metri de întăririle turcesci, o bateriă îngropată în pământ și ast-fel dispusă, că nu oferea un punct de ochire lesnicios inamicului. Când în dimineața de $^{28}/_9$ se începu iarăși bombardarea, acéastă bateriă deschise la distanța ei apropiată un foc fôrte viu asupra tăbiei Abdul-Kerim, și efectul era mult supărător pentru Turci. Ei răspunseră cât-va timp cu energiă, concentrându'și mai ales tragerea asupra bateriei căpitanului Lupașcu. Dar vedënd greutatea de a lupta cu acea bateriă bine acoperită, tunarii din reduta turcescă retraseră tunurile despre fața făcënd front către Romăni, astupară cu gabióne deschideturile pentru tunuri, și urmară tragerea numai despre fața întórsă spre Ruși. Cele-l'alte întăriri turcesci, mai puțin expuse, continuară focul asupra înaintatei nóstre baterii de la movilă.

Divisia a 3-a își urmă bombardarea asupra obiectivului său, întăririle de la Bucova ; iar divisia de rezervă se întări pe platoul de la Verbița, săpând tranșee spre a acoperi flancul drept al pozițiunii române.

Domnul Românilor se duse în acea zi de dimineață la ambulanțe, spre a visita pe răniții noștri în lupta luării redanului. Cea mai mare parte dintr'înșii, după primul pansament făcut la ambulanțele divizionare, fuseseră evacuați spre spitalele stabilite pe liniile d'înapoi ale trupelor la Mecika și Muselimselo ; numai răniți mai greu, cari nu se putuseră încă transporta, se mai aflau în căutare la ambulanțele din prima linie. Domnitorul adresa acestor viteji cuvinte de laudă și de consolațiune, și îi recomandă buneî îngrijiri a personalului medical ; apoi înaltul comandant merse la pozițiunile trupelor, unde se întâlni cu Impăratul și cu marele-duce Nicolae. Monarcul Rusiei, și căpetenia armatei imperiale în Bulgaria, felicitară călduros pe Domnul Românilor pentru succesul trupelor sale în ajun, și pentru bravura ce arătaseră. Acest succes exercitase o înveselitoare influență nu numai asupra trupelor române, dar și în armata rusescă din jurul Plevnei. Acastă izbândă era primul atac reușit înaintea Plevnei de aproape

două luni de zile; Rușii îl consideraū ca o augurliă făgăduință pentru marea întreprindere care era în perspectivă. «Bravi Români!» strigau oficerii ruși cu frățescă bucuriă, «iată că ei dovediră că nu este cu neputință a se lua întăririle Plevnei.»

Impăratul Alexandru trimise pe adjutantul său, colonelul principe Demidof-Lapuchin, însoțit de oficerul de ordonanță al Domnitorului, loc.-colonel Blaramberg, în liniile române spre a aduce felicitări în numele Țarului regimentelor al 13-ea de dorobanți, al 5-ea de liniă și artileriei noastre pentru vrednica lor purtare. Apoi la dejunul luat în câmp de Suvoranul Rusiei cu Domnul Românilor, cu marele duce comandant și suitele ruse și române, Impăratul rădică un toast «in sănătatea armatei române, vitéza aliată a armatei rusesci.» Țarul Rusiei ordonă a se distribui 50 cruci ale ordinului militar al S-tului George trupelor române cari luaseră parte la luptele din trecutele două zile.

Domnitorul merse apoi în tabăra divisiunii a 4-a, unde exprimă colonelului Angelescu A. înaltele sale mulțumiri pentru nemeritele dispozițiunii ce luase acest comandant spre a face să isbutescă primul atac al trupelor noastre. Domnul lăudă în fața

trupeî pe loc.-colonel Voinescu, care dovedind un coragiū egal cu inteligența la asaltul redanului, dirigiase avēntul ostașilor noștri, și înalta căpeteniă atârnă pe peptul bravului ofier *Stéua României*. Supremul comandant al armatei române decoră asemenea înaintea frontului pe ofierii și soldații din batalioanele și bateriile cari se distinseseră mai cu osebite, iar regimentului al 13-ea de dorobanți care se afla înșirat sub arme, îi adresă în cuvinte de acelea cari sguduie inima oștēnului, bărbătesci mulțumiri, și, spre mărturie și pildă neuitată a vitejiei acestui corp, Domnul decoră drapelul regimentului cu marea cruce a *Stelei României*. Ne sfârșite urale răspuseră înaltului comandant; trupele erau entusiasmăte, spiritul lor minunat. Ele adēstău cu nerăbdare momentul de a fi trimise iarăși în foc spre a se întâlni cu dușmanul care sta pitulat în dosul meterezelor sale, necutezând a eși la luptă dréptă, pept la pept.

Insă în mijlocul entusiasmului, căpetenia armatei române nu uita seriosul situațiunei, nici perdea din vedere tótă greutatea întreprinderii ce avea să se execute de trupele de sub comandamentul său. Dupe resoluțiunile luate în consiliul de rebel despre care am vorbit la începutul acestui capitol, se impli-

neaă cele 3 zile de bombardare pregătitoare ce se hotărîse a se urma înainte de a se executa atacul general asupra pozițiunilor Plevnei, și acel atac ar fi trebuit acum să se dea a doua zi, la ^{29 august}/_{10 septembrie}. Dar comandantul armatei de Vest avusese și mai mult prilejul a se convinge cât de justă era părerea sa, și cât de puțină sorți de reușită avea acel atac general. Cu totă viguroasa bombardare de pînă acum, cu totă superioritatea de artilerie a armatei aliate, focul inamicului, rărit cu evidentă intențiune spre a cruța munițiunile, nu era nici cum stins; întăririle lui, neconținut dresă, nu erau de loc sdruncinate. Poziția sa era tot atât de puternică. Numai cele două singure mici atacuri parțiale date în ziua precedentă, pe dreapta de Români asupra redanului, pe stînga de Rușii lui Skobelev asupra Muntelui Verde, costaseră mai bine de 1000 ómenî. De aci se putea vedea câte sacrificii va impune atacul general în condițiuni atât de nefavorabile, cu distanțe încă mari de străbătut de către colónele de atac. Comandanții corpurilor rusesci erau ei înșii convinși de această, și se rugaseră a se mai întârzia atacul cel puțin cu o zi, pentru a mai înainta spre pozițiunile inamice și apropia bateriile. Dom-

nitorul aprobase cererea lor, și se amănase pe a treia zi, ^{30 august}/_{11 septembre}, atacul general.

Fără iluziuni asupra rezultatului final, de și hotărît pentru cuvintele ce s'aũ expus în acest capitol a da urmare planului dorit de statul-major rusesc, Domnul Românilor, cu prudența șefului care prevede și sôrta protivnică, se îngrijise a asigura pozițiunile d'înapoi ale armatei, și linia ei de operațiune și de retragere. Pentru acésta prescrisese armatei române a completa și spori întăririle de la Brislan, Kalișovaț, Kreta și Riben, cari fuseseră construite pe triunghiul aceluï platoũ când îl ocupa divisia 4-a, și a se așeđa acolo, pentru a le mântine, 2 bataliõne din divisia 3-a și regimentul al 4-ea de cãlãrași, spre Gãurenî. In cas de insucces al atacului și de ofensivă puternică din partea Turcilor, armata română ar fi aflat înapoi pozițiuni solide spre a se opune înaintãrei inamicului. Acésta mësura prevëđetóre a capului armatei române este îndeajunsă dovadă că el nu se momea cu nãdejdea unei sigure isbãndi.

Bombardarea urmã pênã sêra la ^{28 august}/_{9 septembre}, energetică din partea nôstră, mai rară din partea vrãjmașului al cãruï foc era cumpëtãt, dar nu biruit. La 4 ore d. a. la schimbarea anteposturilor divisiunei a 4-a și întãrirea lor

pentru serviciul de n3pte, Turcii z3rind trupele n3stre, cređur3 c3 3naint3z3 la atac ca 3n s3ra precedent3, c3nd n3v3liser3 asupra redanului. Ante-posturile turcesc3 3i ređuta Abdul-Kerim deschiser3 un foc tare c3ru3 tiraliorii n3ștri respunser3; dar v3đ3nd c3 trupele n3stre nu atac3, Turcii se liniștir3.

3n 3iua de $\frac{27 \text{ august}}{8 \text{ septembre}}$, la asaltul redanului, pedestrima rom3nesc3 fusese botezată 3n foc, precum 3n 3ilele de m3i nainte 3i 3nc3 3n cursul luptelor de pe malul st3ng al Dun3rei, artileria n3ștr3 3și priimise acel botez. 3n 3iua de $\frac{28}{9}$, c3l3rimea avea s3 prim3sc3 3i d3nsa ac3st3 s3nștire a oștenilor.

Brigada de roșiori compus3 din regimentele 1-i3 3i al 2-ea (m3i puțin 1 escadron care se detașase spre escort3 la cuartierul-general al comandantului armatei de Vest) 3i brigada, Formac cu regimentele al 5-ea 3i al 6-ea de c3l3rași, 3mpreun3 cu o bateri3 c3l3r3ț3 din regimentul 1-i3 de artileri3 a c3pitanului Hepites, se constituiser3 la $\frac{24 \text{ august}}{5 \text{ septembre}}$ 3n divisiune de cavaleri3 independent3 sub comandamentul colonelului Crețeanu, 3i priimise ordin a se 3ntruni la $\frac{26}{7}$ cu divisia a 9-a de cavaleri3 rus3c3 (Loșkaref) spre a lua 3mpreun3 3n priveghi3re drumurile pornind din Plevna, spre Nord-Vest la Rahova, spre Sud-Vest la Or-

hanie și Sofia, a observa și semnala imediat orî-ce mișcări ale trupelor lui Osman pașa pe liniile lor de retragere. Generalul Loșkaref, care se aflase pînă atunci pe șoséua Bulgăreni-Plevna, porni cu regimentele de dragoni al 8-ea (Astrakan) și al 9-ea (Kazan) al 9-ea de ulani (Bug) al 16-ea de Cazaci de Don și 2 baterii călărețe, și sosi la $\frac{26}{7}$, la 9 ore séra, la Riben, unde se întruni cu divisia de cavaleriă română. Ambele divisiuni formară un corp de cavaleriă constând din 8 regimente și 3 baterii călărețe ruse-române sub ordinele generalului Loșkaref, ca oficier mai 'nalt în grad.

A doua ȃi, $\frac{27 \text{ august}}{8 \text{ septembre}}$, la 6 ore diminéța, tótă acésta cavaleriă porni spre Semeret-Trestenik, de unde divisia romănescă, cu bateria ei, înaintéază la Dolny-Etropol și aședă ante-posturi cu fața spre Plevna, la 2 kilometri de podul de pétră peste Vid, urmând pe stînga, spre Nord, malul Vidului în jos pînă în dreptul satului Susurlu, unde aceste ante-posturi iaă contact cu vedetele brigadei Rosnovanu de pe malul drept al Vidului. Iar la drépta, spre Sud, divisia Crețeanu își întinde ante-posturile pînă la șoséua Plevnei care trece lêngă Dolny-Dubnik, și aci vedetele române daă mîna celor rusesci. Divisia Loșkaref se

aședă la Dolny-Dubnik, înaintând și dînsa ante-posturi de la flancul drept al cavaleriei române pînă spre Gorny-Dubnik, d'a lungul șoselei, și între șosea și Vid. Dîua de 27 se petrecu în partea cavaleriei de la Vestul Plevnei fără incidente însemnate, afară de prinderea de către patrule a unui convoi de vite escortat de ómeni armați care se cerca a se introduce în Plevna, și de o recunóștere întreprinsă de câte-va escadróne turcesci, însoțite de infanteriă, cari eșiră pe la 4 ore d. a. din Plevna simultaneu spre Dolny-Etropol și Dolny-Dubnik, și se retraseră când se vędură priimite de focurile ante-posturilor romăneruse și de câte-va obuse ce le trimiseră batreiile cälărețe.

La ^{28 august}/_{9 septembrie}, la 5 ore dimineța, cavaleria aliată pornise iscóde la Nord, spre Semeret-Trestenik și Demirkioi, la Vest spre Isker, la Sud-Vest pe șoséua Orhanie, spre Gorny-Dubnik. Patrulele despre Trestenik, Isker și în josul Vidului nu întâlniseră pe vrăjmaș; cele ce înaintaseră la Vest, pe șosea, daseră peste câte-va detașamente de Cerkezî pe cari le puseseră pe fugă, și recunoscuseră înapoi de Gorny-Dubnik o tabără de infanteriă turcescă destul de însemnată.

Pe la 2 ore d. a. ante-posturile divisiunei

române semnalară mișcări de glóte inamice îndreptându-se spre Dorny-Etropol. In curênd Turcii trec podul și înaintéză pe malul stîng, către cavaleria română, cu un lanț de tiraliori, înapoi pedestrime în colónă, cu artileriă și cavaleriă pe aripă; în tot 6 tabore (batalióne) de infanteriă, 4 escadróne de cavaleriă și 4 tunuri. In acelaș timp bateriile inamice de la Opanez deschid un foc violent spre a susține atacul turcesc, început cu îndrăznélă și energiă. Vedetele nóstre se resfrîng asupra guardelor-mari, pe când divisia română, încalecă și se găteșce de luptă, avisând și divisia ruséscă despre atacul turcesc. Colonelul Crețeanu lasă pe platoul Etropolului 2 escadróne din al 6-ea călărași cu 1 secțiă a bateriei sale, cărei îi prescrie a începe imediat focul și a lua în piez pe inamic care trece podul; iar cu regimentele de roșiori și cu restul regimentelor de călărași, comandantul divisiunei pogórá în șesul care desparte platoul de țermul Vidului spre a face front atacului, pe când cele-l'alte secțiuni ale bateriei călărețe pornesc în galop spre a lua pozițiune pe flanc, de unde deschid un foc de cea mai mare intensitate asupra colónei turcesci care 'nainta în ordină strînsă.

Generalul Loșkaref, pe dată ce auđise tunul

pe stînga și fusese informat despre atacul asupra Etropolului, pornise brigada de dragoni cu 1 bateriă pentru a sprijini lupta Romănilor. 2 escadróne din al 8-ea regiment (Astrakan) descalecă, și înaintînd acoperite de porumbișci înalte cari le ascundea de vederea inamicului, se apropie de flancul stîng al acestuia și încep a'l isbi cu focuri de carabină bine îndreptate; iar cele 6 tunuri rusesci întovărășesc acțiunea lor cu aceia a tunurilor romănesci. Bătute ast-fel în flanc de dragoni și de artileria rusescă, în front de obusele și șrapnelele artileriei noastre, luate în pieșiș de tunurile romăne de pe platoul Etropolului, taborele turcesci sunt silite a se opri. Regimentul al 9-ea de dragoni ruși, care rămăsese călare, desină atunci un atac pe flancul stîng al vrăjmașului asupra artileriei și cavaleriei turcesci. Tunurile inamice își părăsesc iute pozițiunea și trec repede podul înapoi. Cerkezii se retrag în grabă asupra infanteriei lor, producînd desordine în rîndurile acesteia. Colonelul Crețeanu profită numai de cât de acel moment, și dispunînd brigada de roșiori în eșelóne, năvălesce cu dînsa în furagiori asupra dușmanului. Turcii începu pe dată retragerea, care, în fața vigurósei înaintări a roșiorilor noștri pe front, și a dragonilor ruși pe

flanc, degeneră în fugă resfirată spre podul Vidului, unde învălmășeala inamicului este crescută de focul artileriei noastre care se concentrează acum asupra glóteii de la capul podului, și pricinuește multă pagubă în rândurile turcesci.

Năvălirea roșiorilor asupra vrăjmașului se execută cu multă intrepiditate și avânt și îl sili a se retrage, părăsindu-și scopul. Generalul Loșkaref, care venise pe câmpul de bătăiă, adresă trupelor căldurose felicitări. Călărimea românească, luptând cu cavaleria și infanteria turcescă sprijinite de artilerie, priimise ast-fel bărbătesce botezul ei de foc în ziua de ^{28 august}/_{9 septembrie}. Perderile noastre în această încăierare nu se urcară de cât la 3 ómenii și 5 cai uciși; 1 oficier, sublocotenentul Constantiniu Ión, 17 soldați și 20 cai răniți. Perderile inamicului fură mult mai simțitoare, numai pe câmpul de luptă se găsiră 31 morți și 24 greu răniți, afară de cei ce fuseseră rădicați de Turci, sau căduseră dincolo de Vid.

Pe malul drept al Vidului înaintea întăririlor Plevnei, artileria română-rusă începu la revărsatul dorilor din ^{29 august}/_{10 septembrie}, bubuitul ei puternic din 320 guri de foc cari varsaău pohoii de foc și de fer peste tábiile și meterezele osmanlii. In această a patra zi de bombardare

acțiunea bateriilor noastre își ajunse culmea. Turcii trag mai rar și se păstrează pentru lupta supremă pe care, negreșit, o presimt; dar focul lor cumpătat este totuși foarte eficace din cauza scurtăreii distanțelor prin energica năintare a artileriei noastre. Perderile în rândurile române, ca și în cele rusesci, fură, deci, mai simțitoare ca în cele l'alte zile. Bateria căpitanului Lupașcu, de la movilă, întărită de 1 secțiă a bateriei a 2-a din regimentul al 2-ea de artilerie, avu mai mulți oameni uciși și răniți (locotenentul Paraschivescu G. rănit) mai toate afetele și rótele de la tunuri fură atinse și unele sfărâmate.

Pe când bateriile își urmau cu tărie bombardarea, comandantii începeau ași regula pregătirile pentru lupta cea mare care avea să se dea a doua zi. La 4 ore d. a. se ținu un consiliu de resboi pe platoul de la Observator de către Domnul Romănilor, comandant al armatei aliate de Vest, și de marele-duce Nicolae, căpetenia armatei rusesci de operațiuni. La consiliu erau față șefii corpurilor al IV-ea, IX-ea, corpului român, detașamentul Imeritinski, șeful de stat-major general al armatei imperiale, general Nepokoitchiski, și ajutorul său, generalul Levitzki; șeful statului-major general al armatei de Vest, gene-

ral Zotof. Se citiră, se examină încă o-dată și se aprobară ordinele de luptă pentru trupe; ceasornicele fură regulate după al comandantului armatei de Vest, apoi consiliul se despărți, șefii porniră spre a aduce la îndeplinire dispozițiunile pentru ziua de bătăiă.

Aceste dispozițiuni aveau următorea cuprindere :

ORDIN DE LUPTĂ PENTRU TRUPELE ARMATEI DE VEST

Poradim, 29 august 1877.

1) Atacul general al tabărei întărite Plevna este hotărît pentru mâne 30 august (11 septembrie.)

2) În rĂvĂrsatul zorilor tĂte bateriile vor deschide focul cel mai viu asupra ĂntĂririlor. Acest foc va urma pĂnĂ la ora 9 dimineĂa. La 9 ore focul trebuie sĂ Ănceteze de o-datĂ pe tĂtĂ linia. La 11 ore focul artileriei trebuie sĂ reĂncĂpĂ și sĂ ție pĂnĂ la ora 1 dupĂ amiaĂi. De la ora 1 la 2 $\frac{1}{2}$ focul va fi din nou suspendat Ăn tĂte bateriile. La ora 2 $\frac{1}{2}$ bombardamentul va reĂncepe cu tĂriĂ, și numai bateriile cari prin focul lor pot Ămpedica marșul trupelor de atac trebuie sĂ oprĂscĂ tragerea lor.

3) La ora 3 dupĂ amiaĂi trebuie sĂ ĂncĂpĂ mișcarea care precedĂ atacul.

4) Corpul romĂn va ataca reduta aflatĂ la Nord. Pentru a coopera la acest atac 1 brigadĂ din al IX-ea corp rus cu 2 baterii de 4 va Ănainta de la satul GriviĂa spre a protege stĂnga armatei romĂne de orĂ-ce Ăncercare a rezervelor inamice, 2 bataliĂne

din această brigadă trebuie să atace reduta de Nord în acelaș timp cu armata română, dar din partea Sud-Vest.

5) Restul trupelor corpului al IX-ea va opera între Grivița și Radișovo.

6) Corpul al IV-ea va înainta asupra tăbărei întărite de la Est de Plevna, susținut de rezerva principală.

7) Comandantul armatei de Vest se va afla lângă rezerva principală.

8) Detașamentul prințului d'Imeritia va ataca tăbăra întărită, urmând șoséoa Lovcea-Plevna.

9) Cavaleria generalului Leontief, acoperind aripa noastră stîngă și operând spre șoséua Sofiei, va încerca a face joncțiunea sa cu cavaleria generalului Loșkaref.

10) Brigada de călărași a colonelului Rosnovanu va urma a protege flancul drept al corpului român.

11) Regimentul de husari de Kiev va rămâne pe șoséua Bulgăreni-Plevna, avênd de misiune să lege trupele corpului al IX-ea cu corpul român.

12) În ceia ce privesce ținuta, trenurile, ambulantele, spitalurile, hrana pe două zile ce vor avea soldații cu dênșii, se vor urma instrucțiunile date în ordinul de bătaia de la 26 august (7 septembrie).

13) Ordinile complementare vor fi date pe câmpul de bătaia.

14) Trei oficeri din fie-care corp de armată 'mă vor fi trimiși ca oficeri de ordonanță.

CAROL

Șef de stat-major general, general Zotof.

Pe lângă acest ordin general al căpeteniei armatei de Vest către toate corpurile din jurul Plevnei, corpul român priimise de la comandantul său direct, general Cernat, un ordin special și amănunțit coprinzând instrucțiuni pentru trupe în privința formațiunii colonelilor de atac, și a chipului cum dînsele trebuiesc să execute asaltul *).

*) Reproducem aci coprinzerea acestor instrucțiuni :

Ordin de Ți No. 54

Mâne, 30 august, corpul de armată român va da un asalt redutei celei mari care se află în fața pozițiunilor sale. Divisia 4-a va da pentru atac o colonă de 4 bataliune sub ordinele unui comandant special ; această colonă va fi adunată în vâlcéua care se află în dosul aripei drepte a pozițiunii sale înaintate, la ora 5 de dimineță.

Divisia a 3-a va da asemenea o colonă de 4 bataliune care trebuie se fiă adunată în aceeași vâlcea, la dreapta divisieii a 4-a, la ora 12 din Ți ; bataliunele acestei colone vor fi aduse pe pozițiune pe rând la o oră și jumătate unul după altul, ast-fel, ca la ora 12 din Ți se fiă toate adunate în Țisa vâlcea. Acestă colonă va avea un comandant special.

Formațiunea colonelilor de atac va fi cea următoare :

Cel d'ântéiū batalion în tiraliori, având printre ei pelotóne care vor duce scările, fascinele, gabiónele, sacii de pământ, aceste pelotóne vor avea pușca în bandolieră și nu trebuie nici o dată să tragă.

Cel d'al doilea batalion se va urca la asalt format în colone de companiă. Bataliunele al 3-a și al 4-a vor urma în colonă de atac sub comanda imediată a comandantului colonei.

Colónele formate de cele din urmă două bataliune trebuie să urmeze la distanță cât mai apropiată și să dea asalt cu ori-ce preț, dacă cele din linia ântéii nu reușesc.

Trebuie să se facă cunoscut tutulor ómenilor ce compun colónele de atac că perderile vor fi neînsemnate dacă ajung la redută fără

După ce înseră, tunurile române și ruse își urmară tragerea la lungi intervale. O noapte întunecată se întinsese peste câmpi, cerul se acoperise de nuori groși cari se revărsară în plouă abundentă până la dimineață. Umedă și rece

a se opri și fără a trage, dar perderile vor fi mari dacă oamenii se opresc în drum și mai cu seamă dacă se retrag.

Tiradorii trebuie să înainteze fără a trage, ei nu vor începe focul de cât când vor fi ajunși pe drumul acoperit la marginea șanțului și vor trage numai asupra inamicului care se află pe parapet; în acest timp pelotonele de lucrători se pogor în șanțuri și pregătesc urcarea cu uneltele care le au, se va întrebuița pentru acesta afară de fascine, gabioane și cele l'alte, toate uneltele de care vor putea dispune corpurile.

Colonele de companie destinate a da asaltul se pogor imediat în șanțuri și urcă parapetul.

Îndată ce focul inamicului devine tare, toți ofițerii trebuie să strige «Inainte» și să alerge pe drumul acoperit până la marginea șanțului.

Tiradorii trebuie să rămâie tot pe drumul acoperit, să ochiască bine pe inamic care să apără pe parapet.

Direcțiunea colonelilor este cunoscută șefilor de colone. Colona diviziei a 3-a va avea No. 1. Colona diviziei a 4-a va avea No. 2.

În acelaș timp o colona rusă de 2 batalioane se va urca la asalt despre partea satului Grivița.

Pentru a protege flancul drept al asaltului și a bate ajutoarele inamice care ar sosi redutei, divizia 3-a va da încă o colona de 3 batalioane sub un șef special, care va primi instrucții pentru punctul de plecare și direcțiunea marșului său. Această colona se va aduna la punctul de plecare la ora care se va fixa mâine.

Toți oamenii trebuie să fiă bine hrăniți și să aibă cu deșșii pâine și brânză pe 2 zile și apă în bidone. Vor avea toate cartușele cu deșșii, vor fi în tunică fără răniți și fără mantale, chipiurile albe, dorobanții vor fi în mantale.

Divizia 4-a va trimite supă colonelilor sale la locul unde s'a ordonat a se aduna.

fu pentru oștile de pe delurile și din văile Plevnei acest ajun al luptei, astă vecerniă a bătăliei; și negreșit că pentru odihna trupului și sufletului ostașului care are să înfrunte a doua zi atâta trudă și primejdiă, o noapte caldă și dulce este o adevărată fericire. N'avură acest noroc trupele aliate; mulți, deci, nu dormiră bine, orî nu dormiră de loc în noaptea de 29 spre 30 august s. v. în jurul Plevnei. Mișcarea și pregătirele unui fapt însemnat se simțiau încă târziu prin tabere; călăreții ducând ordine, șefi făcând un rond sau o ultimă inspecția, furgone mergând să reînnoiască munițiunile, trecu prin umbra nopței. Peste corturile ofițerilor, ca și în jurul focurilor de tăciuni jumătate stinși din campamentele și bivuacurile soldaților, greu se anină somnul pe vreme așa de neplăcută și în momentele

---

Mă voi afla înaintea rezervei de infanterie între divisia 3-a și a 4-a de la orele 12 $\frac{1}{2}$ înainte. Reduta fiind luată, șefii de colone nu vor lăsa înăuntru de cât numărul necesar de oameni pentru a ocupa linia de foc a redutei; se vor aduna rezervele pe flancurile sale întărindu-se imediat.

Divisia 4-a va da artileria trebuinciosă spre a arma îndată reduta după luarea ei, restul artileriei acestei divisiuni va căuta pozițiuni pe flancurile redutei de unde se poate mai bine bate terenul înainte.

Trupa și trăsurile bateriilor vor fi reaprovisionate; colonele de muniții se vor conforma ordinului No. 50. Momentul atacului se va da mâine.

Dat la Verbița la 29 august (10 septembrie) 1877.

General Cernat.

serioase ale unui asemenea ajun. Oștile atunci cugetă, și gândurile atâtor mii de capete, simțirile atâtor mii de inimi care privesc liniștit mórtea în față, pe cari câte-va ore, numai, le despart, póte, de veciniciă și de glorios sfîrșit, tóte aceste gândurî, tóte aceste simțirî se tolesc într'o singură și mare gândire, într'un sentiment unic și puternic care devine cugețul tuturilor, spiritul armatei întregi care atunci cercetéză, judecă, hotărésce.

Să vedem care era acel cuget, acel spirit general care însuflețea armatele română și rusească în ajunul a treiei bătălii ce avea să se dea înaintea Plevnei.

Am spus motivele strategice, necesitățile politice de ordine internă și externă cari determinaseră pe comandamentul superior rus a pune mare stăruință în a se da acéstă bătăliă. Nu numai statul-major, marele-duce Nicolae și însuși Impăratul doreaū cât mai curînd să se începă acéstă luptă; armata rusească întrégă o chiăma cu mare nerăbdare ca resbunarea înfrîngerilor suferite, ca restabilirea prestigiului atins. De la general pînă la soldat, nimeni nu punea în îndoială rezultatul, toți erau siguri că Plevna va cădea a doua-đi, și téma cea mai mare a Rușilor fusese pân'aci ca nu cum-va Osman pașa cu

oștirea Ți să se retragă, cum se presupusese un moment în cuartierul rusesc, de pe demonstrațiunile de eșire ale Turcilor spre Vest, în partea cavaleriei noastre de peste Vid. «Nópte bună», dicită în séra de 29 august bravii ofierii ruși cari nu se îndoiaă de vitejia și devotamentul soldaților ce comandaă, «mâne séra să dormim în Plevna!» Multe nopți, și nópte vecinică pentru mulți avea încă să Ți despártă d'acea fericită nópte. Dar Rușii erau convinși atunci că numărul trupelor și superioritatea în tóte privirile erau în partea lor. «Ordonăț, Măria vóstră», dicită Domnitorului colonelul Novitzki, sub-șef de stat-major al generalului Zotof, «ordonați și Plevna va cădea». Acéstă încredere a Rușilor mai era crescută printr'un alt argument, nu de domeniul strategiei, este adevărat, dar care dovedea cât de adînc și atingător este cultul soldatului rus pentru Țar. Țiua bătăliei era și Țiua S-tului Alexandru, patronul Impăratului. Nu se putea ca în asemenea Ți și sub ochii suveranului său, fie-care ostaș rus să nu lupte ca un leu, să nu facă imposibilul și să nu fiă învingător.

«Soldați», dicită Napoleon, «aȚi este aniversara când aȚi învins la Marengo»; sau «vedeți! asta e sórele de la Austerlitz»; dar pe lîngă sóre sau aniversară vestită, marele că-

pitan caută și alți auxiliari, se îngrijea mai virtos de acei factori tactici și strategici cu cari 'și asigura victoria.

Nu același ca în armata rusească era sentimentul armatei române în séra de 29 august. Dînsa scia — căci orî cât de discrete ar fi părerile, orî cât de tainice decisiunile consiliilor de răsboiū, din aplicațiunea ce li se dă, din măsurile ce se iaū, oficeri inteligenți și o întrégă armată nu pot să nu afle, să nu ghicéscă ceva — dînsa scia că Domnul ei nu împărtășia vederile statului-major rusesesc asupra planului de atac în contra Plevnei. Dispozițiunile înțelepte de a se asigura și întări liniile de retragere dovedeau armatei române că comandantul ei nu se amăgia cu nălucirea unei sigure isbândi, și 'și lua zălóge în contra întîmplărei. Ea mai vedé înaintea ei pozițiunile și tăriile vrăjmașului, și era destul de deșteptă ca să aprețuiescă și să judice.

Cu tóte acestea, mare era dorința și mare nerăbdarea oștirei romănesci de a merge la luptă, chiar și dacă nu era cert rezultatul în părerea șefului, ca și în propria ei părere. O adîncă mulțumire era în sufletul acestei oștiri vedēnd pe Domnul sēu neînduindu-se de al ei devotament, rezimāndu-se în a ei vitejiă și pornind'o, și cu sorți protivnici, în bătăiă. No-

bilă și virilă încredere reciprocă între căpitan și óste, răsad pururea viú și puternic de fapte mari ! «Îți suntem recunoscători,» grăia în cugetul și lucia în ochii fie-căruí ostaș român, «îți suntem recunoscători, Căpetenie și Voivod «al nostru, că nu te sfiesci la greu să mergi «cu noi, căci acolò s'arată omul, acolò ne a «trimis Țera, acolò ne știú mamele, sociile, «surorile cari plâng, dar se mândresc. La «greú, nu la ușure mersaú părinții noștri la «Rovine și la Valea-Albă, la Codrul Cosmi- «nului, la Călugăreni și în atâtea locuri de «credință a bărbăției lor ; la greu, nu la ușure «vrem să dovedim că aú bîrfit aceia cari aú «đis că a perit virtutea strămoșescă din némul «romănesc.»

Se luase tóte măsurile în armata aliată pentru împlinirea dispozițiunilor prescrise de Domnul Románilor pentru bătăliă. Colónele de atac ale armatei române se formară în modul următor :

Colónele de atac ale divisiunei a 3-a.

Colóna 1-a.

Comandant, colonel Ipătescu, șeful brigadei 1-a.
Regimentul al 8-ea de liniă, comandat de loc.-colonel Poenaru.

Batalionul 1-iú, comandant căpitan Valter Mărăcineanu.

Batalionul al 2-ea, comandant maior Macca.
Regimentul al 10-ea de dorobanți, comandant loc.-
colonel Măldărescu.

Batalionul 1-iu, comandant maior Șonțu.

Batalionul al 2-ea, comandant maior Lipan.

Colóna 2-a.

Comandant colonel Gramont A. șeful brigadei a 2-a.

Batalionul al 2-ea din regimentul al 2-ea de liniă,
comandant maior Paladi.

Regimentul al 9-ea de dorobanți, comandant loc.-
colonel Holban.

Batalionul 1-iu, comandant maior Stroja.

Batalionul al 2-ea, comandant maior Handoca.

Colóna de atac a divisiunii a 4-a.

Comandantul colóniei, colonel Borănescu șeful, bri-
gadei a 2-a.

Batalionul al 2-ea de vânători, comandant maior
Candiano-Popescu.

Batalionul 1-iu din regimentul al 5-ea de liniă,
comandant maior Iarca.

Batalionul 1-iu din regimentul al 14-ea de
dorobanți, comandant maior Arabu.

Batalionul 1-iu din regimentul al 16-ea de do-
robanți, comandant maior Jipa A.

Cele l'alte trupe ale divisiunii a 3-a formau
reserva specială la dispozițiunea comandan-
tului divisiunii, colonel Angelescu G. iar re-
serva divisiunii a 4-a, aședată în retrans-
șamentele din fața tabiei Abdul-Kerim și în
redanul luat la 27 august, și ținută sub mâna

comandantului divisiunei, colonel Angelescu A., se compunea din regimentul al 15-ea de dorobanți, din batalionul al 2-ea al regimentului al 5-ea de liniă, din regimentele al 7-ea de liniă, al 13-ea de dorobanți, și din al 2-ea batalion din regimentul al 14-ea de dorobanți. Divisia de rezervă, după ce lăsase înapoia liniei de bătăiă 3 batalioane pentru paza parcurilor, ambulanțelor și cuartierului general de la Verbița, înaintase pe platoul d'asupra văieii Bucovei și luase pozițiune între divisiunile a 3-a și a 4-a, în spatele lor. Aci colonelul Cercez se ținea cu 14 batalioane ale divisiunei sale sub arme, și forma rezerva generală a armatei române la dispozițiunea comandantului, general Cernat, care din marginea aceluși platou, spre Grivița, dirigea bătălia pe aripa dréptă, în partea Românilor.

Incepură a se lumina zorile de ^{30 august}_{11 septembrie} *điuă de sânge ulă*, cum a numit'o cântărețul bătrînelor și tinerilor vitejii ale ostașilor noștri. Fost'a de Dumneđeū ursită astă lună august a coprinde în sine două date mari în fastele noastre militare? 13 august 1595, Călugăreni — sóre sus pe cer înainte de sănțit; 30 august 1877, Grivița — răsărit de sóre, răsărit de gloriă romănescă.

Plóia ostiase despre điuă, dar aburii de cétă

désă și umedă se întindéu ca trâmbe de pîndă pe délurî și pe câmpiî. Din ȃi diminéță colónele de atac se puseseră în mișcare, la orele și în ordinea prescrisă, spre locurile de adunare unde trebuiaŭ să soséscă și să adaste, ascunse de vederea inamiculú, momentul ataculú. Trupele strîng bivuacurile lor muiate și merg să 'și ocupe posițiunile de bătăia. Pă-mêntul, desfundat de plóia de peste nópte, era noroios și îngreuna rótele tunurilor și pașî soldașilor. Comform ordinilor, artileria își începuse, în faptul ȃilei, acțiunea.

La 8 ore Domnitorul își părăsise cuartierul și pornise la posițiunile armatei, însoțit de adjutanții săi, de marele-duce Nicolae fiul și de principele Alexandru Battemberg cari, în acea ȃi, făceau serviciul de oficeri de ordonanță pe lîngă comandantul armatei de Vest. Pe la 10 sosi Impêratul cu marele-duce Nicolae pe platoul de la Observator. În câmp, înaintea liniei a doua a trupelor, se sluji Te-Deum pentru ȃiua S-tului Alexandru, și rugăciuni pentru Țar să împreunară cu rugăciuni pentru armate. Cucernic și mișcător fu acel moment când atâtea miî de ómenî, de la simplul soldat pênă la Domn și la Impêrat, îngenuchiară împreună cu umilință în tină spre

a 'nălța rugă Dumneșului oștirilor ca să mi-luiască cu isbândă armele creștine.

Timpul urma închis, negura de cétă și burhaiu devenise atât de désă că abia se putea vedea la o sută pași. Intre 10 și 11 ore se aude neașteptat salve de puscă pe stînga armatei. Domnitorul trimite după informațiuni ofițeri cari aduc sciință că trupele generalului Skobelef, punându-se în mișcare spre a ocupa o pozițiune înainte, fuseseră zărite de Turci cari deschiseră focul asupra lor. Se pornesc ordin generalului a adăsta ora mișcării generale. Spre amiazi, pe când trupele mâncau de prânz, se servea pe platoul de la Observator dejunul Impăratului la care lua parte Domnul Romănilor, marele-duce Nicolae și suitele; și acum își lua iarăși locul fala și mărirea împărătescă manifestată prin lux și bilșug cari făceau contrast cu traiul frugal și chinuit al răsboiului, cu dispozițiunile de spirit și simțirile grave cari încleștau în acele momente toate inimile. Impăratul Alexandru închină un pahar pentru vitejiu cari aveaū să învingă. *Ave morituri, Caesar vos salutat!* Gladiatoriū cei vechi, înainte de luptă și de mörte, salutaū pe Impărat: Impăratul, aci, saluta pe cei ce erau să möră.

Dejunul împărătesc nu era încă sfirșit,

când de o-dată, pe stînga pozițiunelor noastre isbucnesc, mai apropiat și mai deslușit, tari răpăituri de puscă și strigăte de ura. Era pe la 1, două ore înainte de momentul hotărit pentru atac. Domnul Carol, mirat de aceste începeri fără vreme și nerăbdător a vedea însuși ce se petrece, încalecă și pornesce însoțit de marele-duce Nicolae, spre pozițiunile rusesci. Aci află că Turcii, deșteptați de înaintarea generalului Skobelef și neliniștiți de mișcările acestuia pe flancul și linia lor de comunicațiunii și de retragere, adunaseră în acea parte mari forțe și luaseră ofensiva în contra stîngei armatei aliate; corpul al IV-ea rusesc, care se afla la drépta trupelor generalului Skobelef, înșelat de cęța și de apropiatele pușcături de pe flancul sęu, cređu că atacul Turcilor este îndreptat asupra-ı, și fu, astfel, tărıt în luptă. Comandantul corpului, generalul Krylof, porni o colónă de atac asupra primei redute a întăririlor turcesci despre Radișovo, dar Rușii fură respinși cu mari pierderi. Acțiunea se opri aci, așteptându-se ora atacului general. În același timp, pe stînga, detașamentul generalului Skobelef urma a fi învăluit într'o luptă ferbinte cu glótele turcesci cari se adunaseră în fața sa pe cręsta Muntelui-Verde, spre Krișin, și detașamentul

rusesc avusese simțitoare pierderi de ómenii.

Acésta era, dar, pe la 2 d. a. cursul bătăliei începută înainte de ora fixată, fiă prin mișcă-
rile intempestive ale stîngei rusesci, fiă din
propria ofensivă a inamicului. Să vedem care
era atunci starea lucrurilor pe drépta, în par-
tea Románilor.

Aci artileria, cu tótă céța îngreunând țin-
tirea, își continuase bombardarea pênă la 1 ;
atunci, cum 'i se prescrisese, făcu o paușă
pênă la orele 2 $\frac{1}{2}$. De și audiseră pușcături
și sgomot de luptă pe stînga lor, totuși tru-
pele române, nepriimind nici un ordin care
să modifice dispozițiunile, așteptau în liniște
ora atacului. În liniște ; — dar în trei-đeci
și cincii mił pepturi în care băteaú inimii ro-
mănesci, fost'a una singură care se nu zvâc-
nécă puternic în acel moment înaintea Plev-
nei, așteptând ora 3 ? Nu ; căci nu preocuparea
luptei care avea să se încingă, nici apropierea
primejdiei, nici păsul de răni, de suferințe și
de mórte se înfățișeaú acum gândului soldați-
lor noștri. Nu ; o vedeniă obidită și durerósă
care turbura pênă chiar și visurile îmbătătoare
de isbände și de falnice biruinți, muncea sufle-
tul oștenilor románi și le amintea nedrépta, de
trecut și de istoriă desmințita tagă a vredniciei
lor răsboinice ; și acea vedeniă întăritată ce-

rea, în acest de cumpănă ceas, răsbunare de hula vrăjmașă și pizmătariță cu care defăimătorii cercaseră de atâtea ori să surpe și să întunece cinstea numelui românesc. Acum venise ziua de judecată și de hotărîre. O singură îndoială în foc, o singură slăbiciune în primejdiă, și osândit avea să fiă ostașul român, perdută slăvita lui moștenire. Acum trebuia s'arate cum scie el să lupte și să móră.

În sfîrșit sosi ora. Colónele nóstre de atac aveaũ să iasă din vâlcelele în cari staũ ascunse, și să se asvêrle asupra faimóseĩ redute sângeratã de atacurile zadarnice ale Rușilor la $18/30$ iulie, și înainteã cãreĩ, atunci, regimentul Penza fusese jumétate distrus, asupra reduteĩ celeĩ marĩ de la Grivița, care se considera ca Malakoful Plevneĩ și cheia tabereĩ întãrite turcescĩ despre Nord. Acest asalt avea să se deã de 11 batalióne romãne și de 3 batalióne ale regimentului Arhangelgorod, din divisiã 5-a rusescã, cãror se ordonase sã atace de o-datã cu Romãniĩ reduta spre fața Nord-Est. Generalul Cernat trimisese la 9 ore dimineța un oficer al cuartierului român la generalul Schilder-Schuldner, comandant al divisiunei a 5-a rusescĩ, spre aĩ comunica precis locurile de unde vor porni colónele

nóstre, și itinerarul ce vor urma spre a da atacul care se va începe la 3 ore punct, conform ordinelor. Generalul rus răspunse că este gata, și că la aceeași oră cele 3 bataliône rusesci vor ataca reduta, împreună cu bataliônele române.

Céța începuse a cădea în bură de plóie subțire și rece. Bateriile nóstre, cari la 2¹/₂ își deschiseră iar focul, tunaū cu furiă. La semnul comandanților, bataliônele pornesc fără sgomot și încep a urca cósta vâlceleī care le desparte de platoul unde se afla reduta inamică. Colóna divisiunei a 3-a, la drépta atacului, avênd în cap batalionul 1-iū din regimentul al 10-ea de dorobanți în tiraliori, cu pelotóne de lucrători purtând sape, fașcine, scări de asalt, urmat de batalionul 1-iū din regimentul a 8-ea de liniă în colónă de atac, și de cele-l'alte 2 bataliône de liniă și dorobanți ca susținere, pèrcurge o distanță de 900 metri și ajunge sus pe créstă în fața redutei.

Un moment de solemnă și 'nfiorătoare tăcere urméză atunci; artileria română își opriese focul spre a nu lovi în propriile nóstre trupe, în reduta turcésca nici o mișcare.

Turcii vor evident să lase pe Români să se apropie și să deschidă apoi focul, ca să sgu-

duie așa mai lesne moralul tinerilor noastre trupe. Creștând tiraliorii noștri că dacă au urcat dealul vor fi numai de cât la pólele întărirei, gata a se asvêrli pe dênsa, ei zăresc neașteptat între dânșii și ređuta inamică un noú obstacol, cum să presintă adesea pe acest teren tăiat și accidentat din jurul Plevnei, nevêđut la distanță, pămêntul pârênd oblu. Acest obstacol, consta dintr'o nouă vâlcea, largă de 600 metri, cu suiș repede și dominat de o tranșee despre inamic, vâlcea care s'a numit d'atunci de soldații noștri *valea sângelui*, în urma dureróselor perderi ce avură în astă vale. Dar bravií dorobanți nu se opriră înaintea acestei pedici; ei pogoriră în vale urmați de trupele tovarășe și începură de aci să urce repede cel l'alt povârniș, întîmpinând anevoință prin desfundarea pămêntului de plóie și prin noroiul alunecos care le îngreuna mersul și i silea să se ácațe de tufêrișiuiri și buruieni, sau să se sprijine în baionetă spre a ajunge la cóma.

În acel moment, apărătorii din tranșeea de pe muchia clinei încep focul asupra tiraliorilor care ajunseseră sus, și asupra celor ce urcaú, pricinuindu-le perderi simțitóre; dar ei nu se turbură și înaintéză mereú asupra re-trașamentului. „Nainte!“ strigă îndrăznețul

comandant maior Șonțu, care mergea în fruntea lor, dar care cade lovit de mörte în momentul când soldații săi gonesc pe vrăjmaș din retransamentul din 'naintea redutei.

Batalionul următor al colónei, 1-iul din al 8-ea de liniă, urcase în timpul acesta pe muchia dealului din fața redutei. O gróznică surprindere adăsta aci pe năvălitori.

Tabia Abdul-Kerim, ce trebuiaü să atace, nu forma o singură întărire cum în timp de o lună și jumătate fusese recunoscută de statul-major rusesc, și cum era însemnată pe planul acestuia comunicat Romănilor. Din liniile noastre de pe muchiele văilor Bucovei și Griviței, tabia turcescă se vedea, este adevărat, ca o singură și mare redută care se numise reduta Griviței, cum era indicată și de Ruși, și așa se presintase recunóscerilor ce făcuseră ofierii noștri de stat-major în cele patru ȃile, numai, de când armata română era înaintea Plevnei. Dar lucrarea turcescă consta, realmente, din douë redute legate printr'un șanț care forma un fel de curtină, și configurația terenului cu încovăitură aprópe de șanț nu punea în evidență de cât fețele Nord și Sud; fața Est era ast-fel acoperită în cât întărirea părea a nu forma de cât una și aceiași redută. Acéstă situațiune care nu se putu lămuri de cât

în momentul atacului, făcu ca armata română, în loc de a lupta cu o singură redută, cum prescria dispozitivele, avea să lupte în contra două redute de o potrivă puternice. Neapărat că trupele cari se socotise trebuincioase spre a ataca o singură redută, n'aveu să mai fiă îndestulătoare pentru a ataca și a se face stăpâne pe două asemenea întăriri.

Acésta fu uimitórea descoperire ce făcură trupele colónei divisiunei a 3-a când soșiră pe muchia dealului și vedură, în fața lor, o redută nouă la pólele cărei se afla, și la stînga acesteia, la 300 metri, altă redută asupra cărei se îndreptase colóna divisiunei a 4-a. În acésta gravă împrejurare ce era de făcut? A schimba frontul atacului și a se dirige către reduta din stînga? La acésta nu era de gândit nici din cauza terenului, nici a focului redutei și drumului acoperit între ambele întăriri sub cari se afla colóna. A da înapoi, a se retrage făr'a da asaltul? Nu, iubită țără, n'aveu fiî tei să'ți aducă astă necinste!

«Nainte, copii!» comandă cu tótă fatala descoperire colonelul Ipătescu, șeful colónei de atac, și la glasul său bataliónele române se avêntară cu nepăsare de rănile și mórtea ce loveau în tovarășii din'nainte și din juru-le. Când vedură pe ai noștri dând năvală asupra

lor, Turcii deschiseră de o-dată focul tunurilor cari asvērliău șrapnele, pe când infanteria lor, trăgând din șanț, de pe banchetă și de pe parapetul redutei, forma trei caturi de unde pornea o nesfirșită grindină de glónțe, căci fiă-care trăgător avea lîngă sine o ladă de tinichea plină cu cartușe, din care 'și umplea neconținut pușca Peabody și Winchester, și întreținea un foc neîntrerupt.

Tiraliori și pelotónele de lucrători, dōrobantii împreună cu soldații de liniă, ajunseră la șanț. «După mine, băieți!» ȃice căpitanul Valter Mărăcineanu, și în capul batalionului sare în șanț, unde valorosul căpitan cade pătruns de glónțe și de baionete.

Strălucita purtare și voinicésca mōrte a maiorului Șonțu și căpitanul Mărăcineanu aũ fost o pildă pe care toți tovarășii lor voiaũ s'o urmeze pe 'ntrecute, și aceste două nume de eroi, împreună cu numele acelor cari, ca dînșii, se jertfiră în astă ȃi, vor rămănea neșterse în cartea de gloriă a óstei romănesci! Acésta 'și va aminti pururea de oficierul inteligent și frumos bărbat, de tînerul maior Șonțu, iubit în salóne ca în casarmă pentru firea sa plăcută și eleganta lui prestanță ostășescă. Ea va vorbi în tot-d'a-una de oficierul modest și laborios, de căpitanul Valter Mărăcineanu

care, de mic, arăta nobilele și vitejele lui înclinări *), punctual și exemplar în îndeplinirea datoriilor sale milităresci, și, ca toți eroii, cu înduioșată inimă și ferbinte iubire fiescă pentru bătrîna lui mamă care n'avea de cât p'acest copil.

Căduseră acești bravi, dar nu se opriseră coragioșii lor tovarășii. Toți, ofițieri și soldați, făceau supreme opintiri spre a ajunge la parapetul drept ca un zid și de 3 metri'nalt, de unde vrăjmașul îi trăsnea, dar ei cădeaŭ ca spicele sub seceră. În zadar șefii regimentelor al 10-ea de dorobanți și al 8-ea de liniă, loc.-coloneliî Măldărescu și Poenaru, mai bagă în foc și cele alte 2 bataliōne ale maiorilor: Lipan, care fu rănit în capul trupelor sale, și Macca; în zadar comandantul atacului, colonel Ipătescu care a avut calul ucis sub dēnsul, își îniméază trupele; șanțurile și împrejmuirile uci-gașei redute se umple cu trupurile străpunse de glōnțe, cu leșurile sfârticate de obuse și de

---

*) Scriitorul acestor rînduri a petrecut pe banca școlei cu căpitanul Valter Mărăcineanu. El era îndatoritor și de nespūsă bunătațe; în jocurile de copii reclama în tot-d'auna partea cea mai grea, mai îndrăsnéță și eroică. Tēra și armata aŭ perdut într'însul un mărinimos fiŭ și un bun oștēn, cei ce l'aŭ cunoscut d'aprobe plāng un cald și iubit prieten; noi împlinim aci o îndatorire de inimă dānd astă piōsă amintire camaradului de arme și tovarășului de copilăriă.

baionete ale oștenilor români. Aci fură uciși căpitaniî Carcalia, Panu; locotenentul Stănescu; sub-locotenenții Horia, Ulescu, Iarca și Marcovicî; fură răniți: Maiorul Lipan; căpitaniî Vălcescu, Manolescu, Șișman, Dobrovolschi; locotenentul Teleman; sub-locotenenții: Ene, Nicolescu, Georgevicî, Dincă, Elefterescu, Paciurea, Dimitrescu, Stanciu, Brociner. Crăciunescu, Merișescu, și, împreună cu acești oficerî, 1200 soldați erau puși afară din luptă, uciși sau răniți.

Colóna de atac a divisiunei a 3-a fusese poposită de focul năprasnic și nesleit al vrăjmașului din reductă și din drumul acoperit al acestia, care comunica cu tabăra turcească de la Bucova. Dar nu fu o clipă, măcar, de 'ndoială sau de 'napoiere în vitejele nóstre rânduri; companii în cari toți oficerii fuseseră uciși sau răniți și rămăseseră fără comandanți, luptau singure și cătau a intra în reductă.

Comandantul divisiunei, colonelul Angelescu G. vedând că trupele pân'aci în acțiune perduseră 26 oficerî și jumătate din efectivul lor; că cu 3 bataliône ce-î mai rămăseseră nebăgate în luptă, era peste putința a reîncepe o întreprindere în care 4 bataliône fuseseră sdrobite, și nu era chip a se lua o reductă pentru al cărei asalt 14 bataliône se cređuse

de trebuință, comandantul divisiunii socoti că tot ce pôte cere puterea omenească și onórea militară se îndeplinise cu prisos, și retrase din foc crâmpeiele eroice și sângerânde cari mai rămâneaū din colóna de atac. Atunci Turcii din redută săvîrșiră un fapt neomenos; ei eșiră din șanțuri și se aruncară ca fiarele asupra nenorociților răniți cari zăceaū pe câmpul de luptă, îi schinguiră si-î omorîră, batjocoriră trupurile morților cari căduseră mucenici ai datoriei către steag. Corpurile maiorului Șonțu și căpitanului Mărăcineanu fură înfipte ca oribile și desonorátore trofee pe parapetul redutei *).

Colóna de atac a divisiunii a 4-a pornise și ea punct la 3 ore, de o-dată cu colóna divisiunii a 3-a, și avea să lovescă fața a b **, a redutei Grivița, care, după dispozitivul de bătăiă, urma a fi atacată în acelaș timp pe drépta de divisiunea a 3-a, pe stînga de cele 3 batalióne rusesci. Terenul fiind mai strîmpt în această parte a atacului, colóna putuse să înainteze acoperită de o vâlcea care se afla la 900 metri de redută. Aci comandantul trupei

*) Aceste cruđimi fură pe dată încunosciințate guvernului nostru de comandantul armatei, și d. Kogălniceanu, ministru de externe, adresă o notă cabinetelor străine spre a supune asemenea barbare fapte osândeii lúmeii civilisate.

***) A se vedea alăturata schiță a redutelor Grivița.

lor de atac, colonelul Borănescu, cârmi puțin la stînga spre a le sprijini flancul de o movilă care se afla la 150 metri de întărirea atacată, și desfășură batalionul al 2-ea de vînători în tiraliori, urmați de batalionul 1-iu al regimentului al 16-ea de dorobanți în colóne de companiă, și de bataliónele regimentelor al 5-ea de liniă și al 14-ea de dorobanți în rezervă. Căpitanul de stat-major Groza mergea cu capul colónei, loc.-colonel Voinescu, șeful de stat-major al divisiunei, cu trupele de atac. Bateriile nóstre înaintate susținéu cu tragerea lor accelerată înaintarea. Vînătorii cu pelotónele de lucrători pornesc în pas gimnastic. Turcii întrebuintéază și aci tactica adoptată în contra divisiunei a 3-a, și lăsă pe năvălitori să se apropie.

Ura! și Romăni se avêntă la asalt. *Alah!* *Alah!* răspund din tóte puterile Turcii din șanț, de pe banchetă, de pe parapet, deschidênd pe dată o pușcătură strașnică, alcătuită în trei rânduri de foc; și glónțele și șrapnelele turcesci trag brazde adînci în colónele năvălítóre «'Nainte!» comandă ofierii. Trupele nóstre să nêpustesc spre șanț, dar șirurile lor sunt rupte și desfăcute de apriga apărare a dușmanului care asvêrlă ca dintr'o tulumbă fer și foc. Atașații militari ai diferitelor ar-

mate străine, cari făcuseră mai multe campanii și asistaū la acéstă bătăliă, declaraū că rare-ori aū vedut foc atât de viū, și mărturisēū că Turcii se înțelegēū de minune a obține cel mai mare efect de tragere posibil.

Cu tótă vitejia trupelor nóstre, primul atac fu respins, și ele se adunară în spatele movilei spre a'și reîntocmi rândurile și a aștepta intrarea în acțiune a divisiunei a 3-a și a Rușilor, ca, cu toții, să facă o nouă opintire. Căci colóna română n° 2 a divisiunei a 4-a nu cunoscea atunci motivul neîmpărtășirei la atacul ei a colónei n° 1 care întâlne a 2-a redută, și era surprinsă vedēnd că colóna din drépta nu cooperase la luptă, precum nu cooperaū pe stînga nici bataliónele rusesci. Colonelul Angelescu A. porni pe loc.-colonel Voinescu a raporta căpeteniei armatei mersul acțiunei, și a'î supune că se pregătesce a reîncepe atacul, în care se ruga a fi susținut de colónele române și ruse destinate a-î da concursul.

Din pozițiunea pe care sta comandantul armatei de Vest, între aripa stîngă a armatei române și drépta armatei rusesci, se îmbrăcișa centrul bătăliei; aripa dréptă era sub direcțiunea generalului Cernat, căruī Domnitorul trimise pe sub-șeful de stat-major, loc.-colonel

Pilat, a cerceta cauza pentru care divisia 3-a nu atacase pînă acum, dându-î ordin să atace imediat. Tot de o-dată Domnul transmite generalului Krüdner ordinul a 'nainta bataliόνele rusesći carĩ trebuiaũ să susțină atacul asupra redutei Grivița. Generalul Cernat vėduse cele petrecute pe flancul drept : lupta iscată cu a 2-a redută turcească, și priimise raportul comandantului divisiunii a 3-a. Generalul informă despre acel incident pe Domnitor, încunosciițându-l tot de o-dată de imposibilitatea în care era colóna n° 1 de a susține atacul, ca și de critica pozițiune în care se afla drépta nóstră, pozițiune care'l silea pe generalul Cernat a concentra cele 14 bataliόνale ale divisiunii de rezervă pe pozițiuni mai apropiate, pentru a face față forțelor numeroase inamice din tabăra întărită despre Bucova, în casul când acestea ar pronuncia o mișcare ofensivă asupra dreptei nóstre.

Era atunci 4 ore. Colonelul Angelescu A. își reĩtocmesce trupele pentru al doilea atac, la care pornesc cu minunată bărbăție. În vi-forul de glónțe care să rėdică încă o-dată din întărirea turcească, ele înaintėză din noũ cu hotărĩre ca pe cãmpul de manevră, cu stėgurile desfășurate, musicile cãntând rėsboinic, tobele și trumbițele sunând la atac. « *C'est super-*

be!» exclama Don Carlos de Bourbon, Pretendentul tronului Spaniei, care venise să urmeze ca amator actuala campaniă și privea în acel moment atacul Românilor; «ómenii aceștia» —dicea cunoscătorul în vitejiă duce de Madrid adjutanșilor săi, generalului Boët și vicontelui de Monserat — «ómenii aceștia se «duc mândrii în foc ca Spaniolii mei de la «Huescar; cu adevărat că ei ne sunt frați de «sânge și de eroism».

Domnul Carol se aședase pe o movilă care domina atacul divisiunei a 4-a în rađa focului, și unde un obus turcesc veni de se sparse în mijlocul statului-major. Inimate și mai mult prin prezența căpeteniei lor, bataliónele române cu oficierii în frunte, dându-le exemplu, se reped încă o-dată pe redută, sosesc la șanș, dar aci voinicescul lor avént se frânge de îndărătnica apărare a vrăjmașului; atacul este respins, cărări de sânge arată drumul străbătut de ostașii noștri. Abia atunci, pe la 4^{1/2} ore, colóna rusescă care trebuia se atace simultaneu, se vede venind spre movila în dosul cărei se adăpostise trupele nóstre ca să resufle de cele două crâncene lupte ce susținuseră singure pênă aci. Pe puternica și faimósa întărire a Griviței, pentru al cărei atac se destinaseră 14 batalióne, 4 batalióne

române se aruncaseră de două ori cu neînspăimântată bravură. Colóna rusescă încelată de negură și de cétă, își perduse drumul și, rătăcind, ajunsese înapoia redutei unde hărțuise cât-va timp cu focul rezervelor inamice, fără a fi putut lua parte la aceste două atacuri ale bataliónelor române. Ea se oprise de două ori spre a se orienta, marșul ei fusese, astfel, întârziat și îngreunat de terenul noroios, și abia acum putuse sosi a lua parte la atac.

Apropierea bataliónelor rusesci crescú în trupele române aprinderea și mânia luptei cu or-ce preț. Afițate și mai mult de îndemnul mai pre sus de or-ce laudă al ofierilor, de cuvintele și de pildele bărbătesci ale loc.-colonel Voinescu, maior Candiano-Popescu, căpitani Groza, Pruncu și toți acei cari mai rămăseseră în picióre, rândurile române se alcătuesc de iznóvă. „Nu vă lăsați băieți, că vin Muscalii să ia reduta, și ne fac de rușine!“ strigă într'un glas acești viteji și se reped pentru a treia óră, despre Vest, pe când Rușii vin despre Est. Și bataliónele rusesci, și bataliónele române fură iarăși respinse; dintre Ruși cad o mulțime de ofierii și soldați, șeful regimentului Arhangelgorod este ucis. Românii își înmulțiră jertfele: peste 20 de ofierii și mai bine de 1000 soldați căduseră pênă acum

morți și răniți din rândurile lor. Și ređuta nu era luată!

Cată a se mărturisi și da astă dreptate, apărarea fu de o potrivă virtósă și neîmlădiată, ca și năvălirea. Turcii dovediră în atacurile acestei ęile o îndărjire la luptă, o statornicie și un dispreț al primejdiei înaintea căror și vrăjmașul trebuie să se'nchine. În picioare sus pe parapete, ei așteptau neclintiți pe protivnici; când glónțele și ghiulelele îi doboră și le spărgea șirurile, alți apărători le lua îndată locul și făcêu zid din pepturile lor. *Imanii* îi îmbărbătau invocând numele Profetului, și mórtea era pentru ei ușa raiului.

Gravă, decî, era situațiunea bătăliei pe la 5 ore séra. La drépta, în partea Romănilor, atacul divisiunei a 3-a respins și trupele acestei divisiuni în neputință a 'și reîncepe acțiunea; trei asalturi consecutive asupra Griviței ale divisiunei a 4-a și asaltul bataliónelor rusesci, neisbutite asemenea. La centru, generalul Krylof dase asupra întăririlor de la Radișovo două atacuri la cari 7 regimente luaseră parte, ele fuseseră respinse cu perderi mari, peste 5000 morți și răniți. La aripa stîngă generalul Skobelef luptase cu diferite alternative, luase două redute spre Krișin, le perduse, le ataca acum iarăși, dar avea mai bine de

4000 ómenī afară din luptă. Acestea erau în-tristătóarele raporturi aduse, unul după altul, comandantului armatei de Vest, care, scim, nu 'și făcuse ilusiuni asupra rezultatului de-șert, dar realitatea venea să 'i dea prea mare dreptate. Aceste crude sciri, în loc de vestele înbucurătóre ale triumfului cu care se spera a-i se sərbători điuă, fură duse Impėratului Rusiei la observatorul unde stėtuse în timpul bătăliei, și de unde adînc măhnit și cu inima strivită de atâtea perderi, se depărtă și se în-tórse la cuartierul seű de la Radenița.

În astă đī înorată și ploiosă nóptea veni de vreme. În amurgul serei lupta nu mai urma de cât spre stînga, în partea generalului Sko-belef, și pe drépta, în partea Romănilor, unde trupele colonelului Angelescu A. și cele 3 ba-talióne rusesci erau pe pozițiunea înaintată din fața redutei inamice.

Domnitorul călări spre divisia 4-a și întălni mai ântėiű un pílč de soldađi din batalionul al 2-ea de vėnătorī. Obosiți de luptă, đeciuiți de mórte, bravii noștri oștenī se acioaű în jurul stėgului lor în fața redutei vrăjmașe, de unde mai pornėű din când în când fulgere de puscī și trăsnete de tunuri. — «Ce faceți, copii?» le strigă Suveranul. — «Ce să facem, Măria Ta,» rėspunse în naiva sa cuvėntare un ser-

gent cu fața încă aprinsă de truda și de emoțiunile acestei zile, «ne-aū prăpădit păgînil și uite câți aū mai rămas din noi». — «Cum?» dîse Domnul, «dar voi toți câți sunteți aici «sunteți sdraveni și voinici, și colo mai ved «alți tovarăși d'ăi voștri. Adunați-vă, mergeți «'nainte cu vitejiă, ș'a vóstră va fi isbânda, «voi veți scăpa cîntea zilei de astăzi!» *) Cu puternic *ura* răspunseră vîrtoșii vênători astor cuvinte de îmbărbătare; în curênd rîndurile lor se alcătuiră de iznóvă, batalionul se reformeză arđênd de dorința de a porni iarăși în foc.

Domnitorul convorbi apoi cu comandantul divisiunei a 4-a asupra situațiunei, îi prescri-se a se mănține cu orî-ce preț pe pozițiunea cîștigată, a se întări pe dênsa, și, observând daca nu cum-va priveghiărea vrăjmașului din ređută slăbesce peste nópte, a se folosi de acêsta și a încerca încă un atac. Inalta căpeteniă după ce încunosciința pe toți șefii de corpuri că 'și va așeđa în acea nópte bivuacul d'asupra Griviței între liniile armatei ruse și române, porni spre a visita ambulantele unde valoroșii noștri răniți soséu cu sutele, aduși de brancardier și de trăsurile serviciului sa-

*) A se vedea în privința acestui episod *Monitorul oficial* din 1878, pag. 5080, col. 3-a.

nitar, și unde personalul medical își împlinea, cum făcuse și în focul cel mai expus, umana și dureroasă lui datoriă. Mișcător era aci spectacolul suferințelor, dar și al răbdărei și tăriei de suflet a soldaților noștri. În mijlocul chinurilor, cei căror le rămânea grai să vorbească nu se plângău de sorțile, dar cerău să dovedescă că 'și au făcut datoria de oșteni. «Uite pușca, domnule doctor», dăcău ei în momentul când acesta se pregătea să le sondeze rana, «primesce-mi pușca să nu se dăcă «c'am aruncat-o, ori c'am lăsat-o în mână «Turcului ș'am necinstit arma stăpânirei». Sublimă vorbă în simplitatea ei soldățească, și în nimic mai prejos de cuvântul vestit al Sparțiaților că ostașul nu trebuie să se întorcă din luptă fără pavăza'i, τὰν ἦ ἐπι τὰν, viu, dedesub, mort d'asupra'i.

Dacă atât de tari și neînduplecați erau acei cari eșiseră sângerați, zdrobiți, schiloși din cruntul măcel, cu cât mai aprinse și mai întăritate nu erau simțirile acelor cari luptaseră ca zmeii, cari dedeseră trei asalturi și nu biruiseră, cari vedeau în fața lor blestemata redută teafără și în mână dușmanului trufaș. Ei n'aveau astîmpăr până a nu smulge cu orice preț din ghiara Turcilor ucigașa întărire care răpusese viața la atâția voinici. Șefii împăr-

tășiaŭ ardórea soldaților; în aceste dispozițiuni colonelul Angelescu A. însărcină pe la 6^{3/4} séra pe loc.-colonel Voinescu și pe căpitanul Groza, din statul-major, a strînge încă o-dată trupele și a le duce la un ultim atac. Pentru a patra óră, deci, în timp de 4 ore, acești neînfricoșați ostași porniră la asalt. Soldații din batalionul al 2-ea de vênători, grupându-se cu aceia ai bataliónelor din regimentele al 14-ea, al 16-ea de dorobanți și al 5-ea de liniă, se asvêrliră încă o-dată pe redută. În sfîrșit împizmata împrotivire a vrăjmașului să clétănă d'atâta stăruință, se surpă d'atâta îndârjire: trupele nóstre, cu maiorul Candiano-Popescu A. în frunte, intră în redută. Un moment de scurtă, dar învierșunată luptă pept la pept se petrecu atunci, luptă la care iaŭ parte și bataliónele rusesci cari, pe când Români atacaseră fața Vest, atacaseră și ele fața Sud-Vest a redutei, și pătrunseră în'năuntru cu maiorul Kwitka. Români și Ruși dobor tot ce resistă și nu se predă, multe leșiuri de dușmanî umplură atunci reduta. Turcii își caută în fugă scăparea, și învâlmășiala și înfrângeră îi silesc să lase în mânele nóstre 5 tunuri și un stég pe care 'l cuceri, luptând cu portdrapelul și cu cei ce'l apăraŭ, soldatul Grigore Ión ajutat de sergentul Stan Gheorghe și de

caporalul Nică Vasile, câteșî trei din batalionul al 2-ea de vînători. Aceste fură trofee biruinței, răsplata strălucitei purtări a ostașilor noștri.

Dar scump erau plătite. In aceste patru atacuri unul după altul ce dede divisiunea 4-a, ea avu 27 oficerî și 1300 soldați răniți sau uciși. Printre morți erau căpitanul Bușilă, sublocotenentul Christodorescu, din al 14-ea de dorobanți; căpitanul Romano, sublocotenentul Botescu din al 5-ea de liniă; locotenentul Mihăescu din al 2-ea batalion de vînători. Răniți : căpitan Maican, căpitan Cocoș, căpitan Popovicî, căpitan Costin, căpitan Samurcaș, căpitan Codrescu, căpitan Dimitrescu, locotenent Pastia, locotenent Mateescu, sublocotenent Nenișescu, sublocotenent Măcărescu sublocotenent Dimitriu, sublocotenent Marcu, sublocotenent Aurelian, sublocotenent Handoca, sublocotenent Mănescu, sublocotenent Georgescu, sublocotenent Ionescu Fotache, sublocotenent Dimitrie Constantin, sublocotenent Bălteanu, elevul din școla militară Albu.

Pe la 8 ore séra, când se luă reduta de trupele nóstre, nici armata, nici Domnitorul la locul unde era tábărât la un foc de bivuac în liniile trupelor, n'avéu cunoșcința de acest rezultat. Nóptea se întinsese cu desévîrșire, în

tunecimea adîncă și plóia care turna nu lăsaū să se vėdă nimic pe cāmpul de bătaiă. In depărtare se auđiaū numai pe drépta și la extrema stîngă pușcături, când mai rare, când mai vii, și în intervale gemetele răniților din ambulante și celor de pe cāmp, pe cari Ń căutaū și adunaū sanitarii la jalnica lumină a torțelor și fālinarelor. Lungă și cernită séră pentru cei ce o trăiră ; tristă ca și cugetările cari învėluiaū cu zăbranic mințile tuturilor. Dupė o đī de luptă și nemėsurate silințe, oștirile romāne și ruse se aflaū în aceiași pozițiune ca diminėța, dór numai cu mari și dureróse goluri, cu perderi cari nu se cunoscėū încă exact, dar se scia că întrec 10.000 ómenī. Și cu acėsta, o situațiune plină de îngrijiri, căci cine putea s'asigure că vrājmașul, nărăvindu-se de succesul obținut pēnă'aci prin atātea atacuri victorios respinse, nu va nāvāli acum la rāndul sėū la ofensiva pe care armata aliată romānă-rusă, sguduită de atātea perderi, ar fi întīmpinat'o în condițiuni fórte nepriincióse. Acėstă îngrijire determinase pe Domnul Romānilor a petrece nóptea pe cāmp în rāndurile armatei sale, spre a fi cu dēnsa la or-ce întīmplare, mai ales la crėparea zorilor când obicīnuit se fac întreprinderile rėsboinice. Și cāpetenia armatei rusesci, marele-

duce Nicolae, împărtășind aceleași îngrijiri, mase și dânsul în acea noapte în bivuac.

În asemenea posomorite dispozițiuni ale spiritelor sosi ofierul, întârziat de noapte și de greutatea drumului, cu raportul colonelului Angelescu A. despre cucerirea redutei Grivița. Imbucurătoarea veste fu rața de lumină care licări în întunericul sufletelor și al câmpului de bătăiă. Marele-duce îmbrățișă pe Domnitor și'l felicită pentru statornică vitejiă a oștenilor săi, și toți, Ruși și Români, c'un glas izbucniră în acel strigăt care avea se resune mândru a doua ȕi peste Dunăre pînă în Carpați: Trăiască învingătorii Griviței!

CARTEA OPTA

'NAINTEA PLEVNEI

Consecuentele celei de a treia bătălii de la Plevna. — Schimbarea tacticei urmate pînă aci în contra pozițiunei turcesci. În locul atacurilor generale se hotărăscesc de comandamentul rusesc și românesc a se împresura Plevna și a sili armata lui Osman pașa să se predea. — Recunoșcerea vitejiei cu care luptase oștirea română. — Scrisoarea Impăratului Rusiei către Domnul Românilor. — Turcii iaă ofensiva la 31 august (12 septembrie) în contra redutei Grivița cucerită de Români și în contra celor 2 redute ocupate de generalul Skobelev. — Româniî resping pe Turci. — Generalul Skobelev, după ce luptă tótă ziua, părăsesce cele 2 redute. — Româniî încep lucrările de apropiere în contra redutei Grivița n°. 2 și de întărire a liniei lor de împresurare. — Se presintă Domnitorului stégul luat de ostașii noștri în lupta de la 30 august (12 septembrie) — Respingerea de către Osman pașa a cererei de armistițiū pentru a să rēdica rănițiî și a se îngropa morțiî. — Suferințele rănițiilor noștriî rēmași pe câmpul de luptă și cruđimele turcesci. — Atac al Turcilor la 2^a/₁₄ septembrie în contra redutei ocupată de Români, Turcii sunt respinși. — Cuvintele pentru cari trupele române întreprind o nouă acțiune în contra redutei Grivița n°. 2 — Atacul de la 6^a/₁₈ septembrie. — Operațiunile cavaleriei române și ruse pe malul stîng al Vidului, la Vestul Plevnei. — Lupta roșiorilor și călărașilor la Knēja, cucerirea unui stindard. — Intrarea în Plevna a primului convoiū turcesc cu aprovizionări de hrană și munițiuni. — Formarea corpului român de observațiune între Vid și Isker pentru asigurarea liniilor de comunicațiuni ale armatei nōstre. — Lucrările de întăriri ale Românilor înaintēză cu activitate; scurt resumat al acestor lucrări pēnă la mijlocul lui septembrie. — Sosirea înaintea Plevnei a generalului Todleben. — Inspectarea pozițiunilor Plevnei de acest

general împreună cu Domnitorul și cu marele-duce Nicolae. — Laude făcute Românilor pentru fortificările săvârșite de dânsii. — Generalul Todleben numit ajutor al căpeteniei armatei de Vest. — Demonstrațiunea generalului Krylof cu cavaleria rusă-română în contra Rahovei. — Călărașii români prind un convoi turcesc care voia să intre în Plevna. — Recunoșterea divisiunii a 2-a română, susținută de cavaleria de peste Vid, a pozițiunii turcesci de la Opanez. — Intrarea celui de al doilea convoi turcesc în Plevna. — Generalul Arnoldi înlocuesce pe generalul Krylof în comandamentul cavaleriei rusă și română de peste Vid. — Ordin de ți al generalului Krylof. — Lucrările de întărire ale Românilor de la $15/_{27}$ septembrie la $6/_{18}$ octombrie. — Greutățile întâmpinate de soldații noștri în săvârșirea acelor lucrări și în serviciul de tranșee. — Motivele cari determinară a treia acțiune în contra redutei Grivița n° 2. — Atacul divisiunii a 4-a la $7/_{19}$ octombrie.

A treia bătălie de la Plevna fu mai însemnată de cât cele două precedente de la $8/_{20}$ și $18/_{30}$ iulie și prin numărul trupelor cari luară parte la dânsa, și prin silințele, prin jertfele făcute sub ochii Țarului, Domnului Românilor și marelui-duce Nicolae. Una sută trei-deci mii omeni au format întregimea puterilor românesce, rusece, turcesce, întrunite în rața de acțiune în ziua de $\frac{31 \text{ august}}{11 \text{ septembrie}}$.

Cât de disproporționat cu aceste puteri, silințe și jertfiră era însă rezultatul pentru armata aliată rusă-română. O singură întărire, —reduta Grivița— cucerită în partea Românilor, fără ca această isbândă izolată să aibă

urmarea importantă ce se nădejduia, căci la 300 metri de dânsa se afla altă redută, tot atât de puternică, care anula folosul acestei cuceriri. În partea Rușilor, la extrema stîngă generalul Skobelef, după uriașe trude, isbutise a ocupa spre Krișin două întăriri turcesci; dar atât de slăbite de crâncena luptă erau trupele acestui general, în cât ele nu 'și putură păstra pozițiunile, și corpurile rusesci d'alături erau prea sdruncinate de atacurile lor neisbutite pentru a da ajutor.

Ș'apoi chiar dacă generalul Skobelef ar fi putut păstra aceste întăriri, rezultatul ar fi fost acelaș care se dovedi spre cucerita redută a Griviței. Adică armata aliată ar fi întâlnit alte tăbii, alte întăriri formidabile căror ar fi trebuit să dea asalt, căci agerul și prudentul Osman pașa, cu o activitate vrednică de admirațiune, rădicase peste 20 asemenea întăriri cari închideau calea năvălitorului și făcea dintr'un neînsemnat, și pên'aci necunoscut tîrguleț, o pozițiune militară de cea mai mare însemnătate.

A doua și după sângerósa bătălie se putu face socotéla exactă a jertfelor ce ea costase. Intregul perderilor Românilor și Rușilor, la o laltă, fu de 60 oficeri și peste 3000 soldați morți, de 232 oficeri și 11,000 ómeni răniți.

Oștirea românească singură avea 15 oficiali (1 oficial superior, 14 oficiali subalterni) și 1333 soldați uciși; 1 oficial superior, 40 oficiali subalterni și 1176 soldați răniți. Se întâlnește aci un fapt rar în statisticele câmpurilor de bătăie, unde, în luptele cele mai aprinse se socotesc 1 ucis la 6 sau 7 răniți. În bătălia de față numărul ucișilor în armata noastră fu mai mare de cât numărul răniților; dovadă elocuentă despre neînfrânta și pînă la mörte statornică hotărîre a oștenilor români.

Perderile Turcilor nu se puturã cunósce atunci, și armata aliată n'avea măcar consolățiunea de a sci că vrăjmașul suferise ca și dēnsa din acēstă luptă. În oștirea otomană, în genere, asemenea sciințe nu sunt exact controlate. Tot ce s'a putut afla mai târziu din părerile apreciatorilor competenți, din relațiunile diariștilor străini și personalului medical internațional care se afla la acea epocă în spitalele și ambulanțele turcesci din Sofia, Andrianopole, Constantinopole, este că numărul ostașilor turci răniți și uciși în aceste patru zile de bombardare, și în bătălia de la

30 august
11 septembrie la Plevna, fu ca de 8 la 10,000 ómenī. După aceste mărturii, numărul răniților și morșilor otomanī a fost mai ales însemnat

în întăririle Abdul-Kerim, la reduta luată de Români. Aci Turcii avură 3 pașale afară din luptă ; liva (general de brigadă) Arab-Achmet pașa fu ucis de două spărturi de obuze ; ferik (general de divisiă) Hasan pașa și liva Rifaat pașa fură amândouă răniți.

Bătălia de la 30 august avu două rezultate însemnate. Cel d'ântêiu și de imediată înrîurire, fu că statul-major rusesc se domiri, în sfârșit, cât de dréptă era părerea Domnului Românilor că Plevna nu se putea lua cu atacuri de forță. Dacă cucerirea a trei redute, din cari două ocupate și apoi pierdute de generalul Skobelef costase 16,000 ómenî (cu pierderile de la $\frac{27}{8}$ inclusiv) cât trebuia să se jertfescă spre a se lua cu asalt cele 20 redute inamice cari formaũ trei linii de apărare în jurul pozițiunei turcesci?

Domnul Carol declară, decî, comandamentului rusesc că acum, după ce consimțise a se face acéstă cercare spre a se vedea dreptatea opiniunei sale și a se dovedi că armata română nu se dă în lături de la greũ, a urma planul adoptat pên'aci, ar fi vinovată încăpăținare, și, în cât îl privesce, nu mai póte duce în asemenea condițiuni răspunderea comandamentului și impune jertfe inutile oștirei sale. Impêratul Alexandru însuși începu a se convinge de ne-

folosința sistemelor întrebuintate pînă aci de comandamentul rus, sistemă care costase armatei sale în aceste trei bătălii înaintea Plevnei 25,000 ómenî. Statul-major rusesc se alătură, dar, de părerea Domnului Románilor, și părăsi, pentru moment, ideea atacurilor generale și asalturilor directe. El înclină mai mult acum spre adoptarea operațiunelor sistematice, spre înconjurarea și închiderea armatei inamice, singure operațiuni raționale cari se putéu întrebuinta în fața unor întăriri improvizate, este adevérat, dar cari dobândiseră o însemnată putere prin natura priinciosă a tărîmului, prin iscusința cu care erau dispuse, prin apărarea lor aprigă și focul sdrobitor al armelor moderne.

Al douilea însemnat rezultat al bătăliei de la ^{30 august}/_{11 septembrie} fuse de a dovedi atît armatei rusesce, cât și lumii întregi, ce este și ce póte oștirea románescă. Nu fusese un moment în care chiar aliații noștri, siguri că vor duce și fără noi la capăt lupta cu Turcia, punéu în îndoială eficacitatea concursului ce le putea da acéstă oștire? Și fără a mai vorbi de cugete amăgite cari nu simpatisau cu noi, sau căror dispăcut era tot ce putea să înalțe națiunea románescă, aú nu se aflaú chiar p'între noi de nenorocirea vremilor de restrîște co-

pleșite duhuri cari 'și amintéu că, după aprópe doué vécuri de scádere și de umilință, abia se îngáduise acestei încercate țeri a'și înființa o modestă organizațiune militară cu care să înlocuiască poterile de Arnăuți și de mercenari străini? Este, deci, de mirare dacă în unele din acele duhuri întunecate de nevoi și suferințe ale trecutului, mai stéteaú îndoeli că din micul sîmbure, din smerita *stréjă pămén-tenéscă* va cresce și va înverđi atât de iute așa măreț frunđiș, că vor învia așa de repede cetele neînfricoșate ale lui Mircea și lui Vlad, lui Ștefan și Mihaiú? Cóste strépunse de sulețe și rani ca să le pipáie cer necredincioși spre a mărturi în înviere; doveđi netágăduite trebuia să vină să arate celor obidiți că prooroci erau poeții cari, ca tînerul și înflăcăratul Cârlova, străvedeaú în viitor și prediceaú împospătată gloriă armelor române; ca maturul Ión Văcărescu când, la înființarea oștirea națiionale în 1830, striga: «La rînd, Románilor, eșiți, mergeți pe calea dréptă, slava strămoșilor vestiți în cale vă aștéptă».

Óstea románéscă impunea acum tăcere cugetelor amágitte și duhurilor întunecate; ea realisa profetiile poeților, scriitorilor, patrioților cari nu desnădejduiseră de némul lor. De o potrivă în fața datoriei fuseseră comandanți

și soldați. Tinerii noștri oficeri arătaseră că nu slujesc numai de podobă și paradă, cum unii slabi de ângerî se 'nbiau a'î ponosi; că sciû să plătescă cu sângele onórea de a fi în fruntea vitejilor. 32 de companii alcătuiau cele două colóne române în ziua de $\frac{30 \text{ august}}{11 \text{ septembrie}}$. Dacă să socotesce cifra maximă de 1 căpitan și 3 oficeri subalterni de companiă, cifră care însă nu era complectă în tóte companiile nóstre, reese un total de 128 oficeri subalterni cari intraseră în foc cu trupele lor. Totalul real nu trecea însă cu mult de sută; jumătate, dar, 54 din acești tineri șefi, fuseseră răniți sau uciși în acea zi pe câmpul de bătăia. Nu mai puțină nepăsare de mórte, mai pucin devotament și iubire de țéră arătaseră soldații cari deteră aci dovadă că firea răsboinică a Românului este ca bine-cuvântatul și mánosul seú pămênt: orî cât de îndelung ar rămânea țelină, o singură brazdă este de ajuns spre a'l întórce în rodnic și'imbilșugat ogor.

Că cele ce dicem aci despre înrîurirea bătăliei de la $\frac{30 \text{ august}}{11 \text{ septembrie}}$ în cât privesce armata nóstră, nu sunt fălóse și peste măsură de sineși închipuirî, că acésta fu, din protivă, hotărîrea dréptă pe care se întemeia de aci înainte judecata asupra destoinicieî și valórei óstei románesci, o dovedesc nu numai apre-

ciările delegaților presei internaționale cari asistaseră la bătălia de la $\frac{30 \text{ august}}{11 \text{ septembre}}$, dările de sémă și articolele diferitelor organe de publicitate din acel timp; dar o dovedesc încă scrieri speciale publicate mai târziu, precum broșura căpitanului belgian și profesor la școala de rebel din Bruxelles, d. Fisch; scrierea oficerului frances care subsemnă «un tacticien» relațiunea ce face despre rebelul Orientului din 1877. și alte asemenea publicațiuni. Dar dacă faptele n'ar sta față și ar mai fi trebuința de dovești, ele sunt manifestate în chip solemn și strălucit într'un act emanând de la o persoană augustă care fusese acolo pe câmpul de bătăia, sub ai căruși ochi, în ziua de $\frac{30 \text{ august}}{11 \text{ septembre}}$, se aflase armata romănescă și care putuse să vedă și să judece purtarea ei. Acestă persoană atât de sus pusă era Impăratul Alexandru II, și acel act este rescriptul în următorea coprindere, ce Monarcul Rusiei adreșă Suveranului Romănilor după a treia bătăia de la Plevna *).

Inălțimeș Sale Domnului Romănieș.

Gorny-Studen 5 septembre 1877 la Poradim.

«Trupele romăne, unite cu acele ale arma-

---

*) Acest rescript a fost publicat în „Monitorul Oficial“ No. 8 din $\frac{12}{24}$ ianuarie 1878.

«tei mele puse sub comandamentul Înălțimei
«Vóstre, aú dat în ȃpilele de 30 și 31 august,
«doveđi de eroică vitejiă luptând sub cel mai
«omorítor foc al vrăjmașului.

«Dorind a consânți amintirea acestei frății
«de arme, am conferit Înălțimei Vóstre ordinul
«S-tului George ale cărui însemne vi le-am în-
«mănat. Rog pe Înălțimea Vóstră a priimi asi-
«gurarea sincerei mele iubiri».

ALEXANDRU.

Impăratul trimise prin adjutantul său, con-
tele Ungern-Sternberg, a 4-a clasă a ordinului
S-tului George, generalului Cernat, comandant
al armatei de operațiuni română. Maiorul
Candiano-Popescu, care intrase în reduta tur-
cécă în fruntea batalionului al 2-ea de vână-
tori, priimi aceiaș distincțiune. Comandanții
și oficierii români cei mai meritanți, fură ase-
menea onorați de suveranul Rusiei cu dife-
rite ordine; în fine Țarul, spre a dovedi stima
sa armatei române în întregul ei, ordonă a
se distribui în bataliónele, escadrónele și ba-
teriile nóstre tot atâtea însemne ale decorați-
unei militare, câte se distribuira și în corpu-
rile rusesci. 150 cruci de S-tul George fură
ast-fel împărțite soldaților români spre res-
plată a vitejiei lor.

Din ȃi diminęta la $\frac{31 \text{ august}}{12 \text{ septembrie}}$, Turciĭ luaseră ofensiva atăt de temută, spre întăririle Abdul-Kerim. asupra redutei cucerite de Romăni cari priimise acum denumirea de reduta Griviței n° 1, pentru a se deosebi de reduta d'alături rămasă în mâna vrăjmașului. Turciĭ pășiră în acelaș timp la ofensivă pe stînga armatei aliate, îndreptând din întăririle de la Krișin o acțiune fôrte violentă asupra detașamentului Imeritinski. Ei puseră aci silințe crîncene și desvoltară mari puteri pentru a scôte pe generalul Skobelef din pozițiunile ce ocupase, de unde linia de comunicațiuni și de retragere a lui Osman pașa spre Sofia și Orhanie era amenințată. Romăniĭ, cu tótă opin-tirea făcută de vrăjmaș și pozițiunea expusă în care se afla, luată sub focul redutei Griviței n° 2 care era numai la 300 metri de reduta lor, resistară victorios atacului turcesc. Generalul Skobelef susținu o luptă ferbinte tótă ȃiua ; însă detașamentul sęu fiind fôrte obosit și slăbit de numerósele perderi ce încercase, neputând priimi ajutore de la cele-l'alte trupe rusesci, tare încercate și dênsele în ajun, fu nevoit, către séră, a părăsi redutele ce ocupase, și priimi ordin a se aședa înapoi, în fața Muntelui Verde, pe pozițiuni mai favorabile pentru apărare.

Diverse aũ fost aprecierile ce s'aũ făcut asupra rezultatului acestei lupte a generalului Skobelef în ziua de $\frac{31 \text{ august}}{12 \text{ septembre}}$, precum n'a lipsit nici critica în privința bătăliei din ajun. Consecuenți cu hotărîrea noastră de a fi un simplu narator al evenimentelor petrecute, al faptelor cari ne-a fost dat a le vedea înși-ne în cursul acestei campanii, saũ a le cunósce prin informațiunii culese de la persóne cari s'aũ împărtașit la dênsele, lăsăm altora cu mai multă autoritate desbaterea acelor critice și tragerea conclusiunelor isvorînd dintr'însele. Ne vom mǎrgini numai a consemna aci cǎ generalul Skobelef, în primul moment de mǎhnire când vedu cǎ zadarnice rêmaseră tóte silințele și jertfele trupelor sale, cari fuseră nevoite de atacurile învierșunate ale Turcilor a pǎrasi cele douë redute cucerite. se plânse amar, bravul general, de a fi fost lăsat fără ajutor; și aceste plângerî erau mai ales îndreptate contra generalului Levitzki, sub-șef de stat-major general. Dar dreptatea cată să mărturisescă cǎ plângerea generalului Skobelef, explicabilă din cuvinte psihologice și din privirea neastîmpǎrului și nobilei sete de slavă a acestuî tînér general care atrăsese asupra-și privirile prin fapte îndrǎznețe, nu era aci întemeiată pe considerațiunii raționale

și tactice. Chiar dacă s'ar fi trimis generalului Skobelev un sprijin care nu îi se putea da, în realitate, în starea de sguduire a armatei de Vest după însemnatele pierderi din ajun, chiar dac'ar fi putut menține acele două redute ce cucerise, este învederat că soluțiunea problemei pusă armatei aliate 'nainte Plevnei nu s'ar fi deslegat prin acésta. Resultatul n'ar fi fost altul de cât a se reîncepe, în condițiuni și mai nefavorabile. bătălia, cu trupe sdruncinate de așa mari pierderi cari le mai redusese, încă, efectivele, și le pusese în incontestabilă inferioritate numerică față cu armata protivnică exaltată de succes, apărată de întăriri a căror putere, a căror acțiune sdrobitoare și foc omoritor se putuse aprecia. Generalul Skobelev, în răpirea luptei, era coprins atunci de aceiaș iluziune de care fusese dominat pînă aci statul-major rusesc, aceia de a crede că Plevna se putea birui numai cu atacuri de forță, și tînerul general se ademenea cu nădejdea că va ajunge la ținta dorită cu atîta stăruință, dar cu așa puțin temeiū rațional — că va lua Plevna cu asalt fără mai lungi pregătiri. Tot ce s'ar fi luat, pôte, era cele două redute despre Krișin cari trebuiră a se părăsi, și mai fiă încă una sau două redute. Dar alte mii de ómenī ar fi trebuit să se

jertfescă, și armata de Vest să se reducă ast-fel în cât se fiă în neputință a 'și urma succesul; și încă două linii de apărare, încă vr'o 15 redute puternice ar fi rămas în posesiunea prevădătorului, și în împotrivire apri-gului Osman.

Aceste fură motivele cugetate, rațiunile tactice impuse de situațiunea lucrurilor pentru cari generalul Zotof, șeful de stat-major al armatei de Vest, din ordinul capului acestei armate, prescrise generalilor Imeritinski și Skobelef, în ziua de $\frac{31 \text{ august}}{12 \text{ septembrie}}$, a se ține în defensivă spre a stăvili pe vrăjmaș, și a se retrage către séră pe pozițiuni mai solide în fața Muntelui Verde.

Ordinul acesta era consecuența sistemei de operațiuni care se adoptase acum în privința acțiunei ce avea să desfășure de aci înainte armata aliată de Vest în contra taberei întărite a lui Osman pașa. Scriitorii competenți, autori militari au ținut că bătălia de la $\frac{30 \text{ august}}{11 \text{ septembrie}}$, a fost cea de pe urmă eróre, înaintea Plevnei, a statului-major rusesc care voise a lua prin atacuri de forță și asalturi directe o pozițiune ce devenise atât de tare. Am arătat la locul său că comandantul armatei de Vest nu împărtaşise vederile statului-major imperial în privința planului de atac asupra Plevnei; și

am spus cuvintele pentru cari, fără a'și face iluziuni asupra rezultatului, Domnul Românilor se hotărîse a pune în deplinire acel plan în bătălia de la 30. La lipsurile și neajunsurile făcînd obstacol acestui plan, și semnalate atunci de Domnul Carol; la greutățile tactice și strategice; la realitatea puterii dobândite de pozițiunea vrăjmașului; la insuficiența forțelor trebuincioase întreprinderii; la învederatele, peste orî-ce proporțiuni perderi ce avea să impună asaltul unor asemenea întăriri, ca și la neputința de a le birui prin colone de atac care urmau să străbată, descoperite, mari distanțe sub un foc mai pre sus de orî-ce silințe și zădărnîcind orî cât de mare energiă, să mai adăogiră, în cursul bătăliei, incidente fatale ca acel al începerei intempestive a luptei pe stînga, în partea generalilor Skobelef și Krylof, și al izolării acestei lupte de acțiunea generală ordonată pentru 3 ore; ca acel al descoperirii unei a doua redute la Grivița, ca întârzierea, în fine, a colonei ruscî din corpul al IX-ea de a coopera cu divisia a 4-a română la primele asalturi asupra redutei Grivița n° 1.

A doua zi de bătălie, statul-major rusc se convinse de dreptatea părerei Domnului Românilor. Cu firéscă reacțiune care urméză adesea speranțelor încelate, comandantii ru-

sesci fură un moment atât de impresionată de neisbânda atacului de la $\frac{30 \text{ august}}{11 \text{ septembre}}$, în cât în consiliul de rebel care urmă, generalii Nepokoitchiski, Levitzki, și însuși marele-duce Nicolae, emiseră părerea de a se retrage armata de Vest pe Osmu, sub acoperământul cetății Nicopole și mai în apropiere de Dunăre. Domnitorul, împreună cu generalul Miljutin, ministru de rebel al Rusiei, se opuseră acestui corent pesimist, opinând că trupele aliate trebuie să stea locului. Impăratul Alexandru se alătură de acéstă din urmă părere, adoptându-se pentru operațiunile ulterioare planul Domnitorului. Ideea asalturilor generale fu părăsită. Procederea tactică ce o propusese căpetenia armatei de Vest în consiliul de rebeli de la Radenița, avea de acum înainte a fi pusă în lucrare; trupele din jurul Plevnei urmau a se ține în defensivă, a se întări prin linii de apărare, a împresura și închide pozițiunea inamică. Cavaleria de pe malul stîng al Vidului urma să 'și îndoiească privigherea, sa taiă comunicațiunile armatei lui Osman cu Orhanie, Sofia, Rahova și Vidin, să împedice aprovizionările sale în hrană și în munițiuni. Atacuri generale n'aveau a se mai da, armata aliată păstrând de-o-cam-dată defensiva și restrîngend cât mai mult cercul ei de împresu-

rare. Numai când cerințele tacticei obsidionale, când necesitățile de a ocupa pozițiuni cari să strîmpteze briul de foc în jurul vrăjmașului ar reclama absolut, numai în cazul acesta trupele române-ruse aveau să atace cu cât mai multă circumspecțiune și cruțare de pierdere prea mari. Negreșit că cu asemenea procedere rezultatul avea să fiă mai întârziat, dar mai sigur, și el trebuia, pînă în urmă, să determine predarea Plevnei și a trufașului mușir otoman cu întreaga sa oștire.

Neapărat că și pentru asemenea tactică, puterile cari constituiau atunci armata de Vest nu erau îndestulătoare, și ele trebuiau sporite cu noi contingente. S'a spus în partea ântei a acestei scrieri că, după a doua bătălie înaintea Plevnei, Impăratul Alexandru ordonase chiamarea sub stéguri a 185,000 ómeni din milițiile imperiului, și mobilizarea altor 6 corpuri de armată. Din aceste corpuri cari erau acum în marș spre Dunăre, avéu a se aduce trupele necesariî spre a întări armata din Vestul Bulgariei. Pînă la sosirea acelor ajutóre, sarcina acestei armate consta întru a ține în loc pe Osman, a'l împedica d'a eși din Plevna pentru a'si opera junctiunea fiă cu Suliman la Sud, fiă cu Mehemet-Ali la Est.

Ast-fel, în trăsuri generale, fu tema care se

stabili în urma celei de a treia bătălii din 'naintea Plevnei în sfaturile urmate între comandantul armatei rusesci și căpetenia oștirei române; și acéastă temă priimi și deplina sancțiune a Impératului Rusiei. Acțiunea în acéastă parte a teatrului de resbel avênd, dar, a intra într'o fasă cu totul alta de cea prevêdută la început de planul de operațiuni al statului-major rusesc, și fiind-că acțiunea în jurul Plevnei avea să ia caracterul rêsboiului de împresurare, Țarul și comandamentul rusesc hotărîră a chiăma din Rusia pe ilustrul apărător al Sevastopolei la 1854, pe generalul Todleben, care, pênă aci, se lăsase neîntrebuițat pe câtă vreme domnea încrederea că se va termina campania de față în mod grabnic și strălucit prin isbânditóre și nestăvilită înaintare a Rușilor pênă la porțile Constantinopolei.

Pentru Romăni, planul adoptat acum era bine venit, căci acest plan era cel pe care 'l propusesese căpetenia lor încă de la ^{25 august}/_{6 septembrie}, și ei ar fi dorit să'l vedă priimit de la început. Cu bucurie și cu ardóre se puseră ei pe lucru când li se ordonă urmarea lui, căci Domnitorul, după adoptarea vederilor sale, nevoinde a perde un moment spre a'l pune cât mai nezăbovit în execuțiune, prescrisese a se începe

de armata română, chiar de a doua zi de bătaie, la 31 august, lucrările de întărire. De și, precum am mai spus, armata noastră cu fiă-care mișcare importantă, cu fiă-care înaintare a ei spre inamic, nu neîngrijia d'a se întări repede pe pozițiunile ocupate, însă în această zi de ^{31 august}_{12 septembrie} se înfipseră pentru întâia dată hotărît sapele și tîrnăcópele romănesci în pămêntul ce avea se fiă atît de scormonit din jurul Plevnei, spre a rēdica acele lucrări, șanțurî, paralele, lunete și redute cari făcēu la început chiar mirarea Rușilor pentru repediciunea, îndemânarea și corectitudinea cu cari se săvērșiaū; cari fură date de pildă armatei sale de marele-duce Nicolae, și atra-seră laude din partea competentului și vestitului inginer militar, a generalului Todleben, când sosi înaintea Plevnei.

Prima grijă a trupelor române după ce cuceriseră reduta Griviței n° 1, fusese d'a se stabili într'ēnsa și a-î face păstrarea putinciósă, căci la distanța de 300 metri la care se afla de cea l'altă redută n° 2, era desăvîrșit dominată de focul acesteia și al întăririlor inamice de la Bucova. Comunicația era tare primejdiósă, trupele nóstre de susținere fórte expuse, și rezervele, destinate a da ajutor în cas de atac, trebuiaū să se țină la prea mare

depărtare, 1500 metri, pe când trupele turcesci se aflau la 6—700 metri de reduta noastră și surprinderile erau, ast-fel, înlesnite vrăjmașului. Garnisóna română a redutei avu din aceste pricină destul de simțitoare pierderi pînă cînd se desăvirșiră lucrările interioare de apărare, pînă se înălțară și se defilară parapetele, se rēdicarā traverse, ceia ce se efectuă de la 31 august pînă la $\frac{2}{14}$ septembrie. Tot de o-dată, spre a se asigura ajungerea ocrotită a rezervelor la redută, se începu în nóptea de 31 august la $\frac{1}{13}$ septembrie săparea unui drum acoperit pornind din valea Bucovei la reduta Grivița n° 1. Compania 3-a de geniū (căpitan Piteșteanu) cu concursul a 3 companii de infanteriă, lucră ziua și nóptea la acest drum acoperit pe o întindere de 1113 metri lungime, cu 4 metri lărgime, 1 metru adîncime, și un parapet de 1 metru 30; lucrarea se săvîrși în 3 zile așa că la $\frac{4}{16}$ septembrie era terminată.

Atacurile pe cari Turcii le îndreptaseră în contra generalului Skobelev și în contra redutei Grivița n° 1, în dimineța de $\frac{31 \text{ august}}{12 \text{ septembrie}}$ făcură ca tótă ziua trupele armatei române-ruse să stea sub arme, gata a se opune inamicului în casul cînd ar fi pășit cu întregimea forțelor sale la ofensivă generală. Acéstă ofensivă însă

nu urmă. După ce se respinse de către Români încercarea Turcilor de a lua înapoi reduta Grivița n° 1, și după ce aceștia reintrară în posesiunea celor două redute spre Krișin, ei se opriră. Ca și în urma celor două prime bătălii din iulie, Osman pașa se mulțumi cu izbânda, netăgăduit vrednică de totă laudă, de a fi ținut pept cu atâta tărie, și pentru a treia oară, armatelor Țarului, sporite de astă dată și cu óstea României. Generalul turcesc credu că nu era neînsemnat rezultatul de a fi zădărnicit cele mai mari silințe ale acestor oștiri, cele mai nemăsurate ale lor jertfe, fără ca ele să'și ajungă scopul; de a fi silit, în fine, a sta locului pe marele-duce comandant al armatei imperiale de operațiuni, pe Domnul Românilor și pe ênsuși puternicul Impărat al Rusiei. Dacă din punctul de vedere strategic ar fi putut și ar fi trebuit, printr'o energică mișcare înainte, printr'o puternică ofensivă asupra adversarului respins și sdruncinat, să fiă mai bine folosite izbânde de ^{8/20,} ^{18/30} iulie și ^{30 august} ^{11 septembrie} ale mareșalului otoman, din privirea védeii, ênsă, ce-î deteră aceste izbânde, din privirea renumelui și falei ce-î atraseră, el a trebuit să se simță mulțumit, și cu dreptate este a mărturisi că temeiū avea numele de victorios, de *Gazi*, ce Padișahul conferi lui

Osman paşa după a treia bătălie de la Plevna.

Din zori, la $\frac{31 \text{ august}}{12 \text{ septembre}}$, căpetenia armatei de Vest era călare, și pornise cu marele-duce Nicolae a priveghia și dirige mișcările ordonate trupelor pentru a se împotrivi înaintării inamicului. În acea dimineață se înfățișă Domnul Românilor și marele-duce, chiar pe câmpul de bătălie, stégul turcesc luat în séra din ajun de trupele noastre în reduta Griviței. El era purtat de cuceritorul său Grigore Ión, însoțit de caporalul și sergentul ce l ajutaseră în această vitejia, și câte-trei conduși de comandantul batalionului al 2-ea de vânători în timpul asaltului, maiorul Candiano-Popescu A. care, după obiceiul ostășesc, aruncă la picioarele înalților comandanți trofeul luat de la vrăjmaș. Domnitorul și marele-duce mulțumiră dând laude acestor voinici și punându-le pe pept, Suveranul României, *Virtutea militară*, și marele-duce, din partea Impăratului, crucea S-tului George. Acéstă scenă războinică înalță entuziasmul armatei aliate, și mai ales al oștenilor români cari avuseseră succesul a cuceri, împreună cu reduta, 3 turnuri și un stég în bătălia din ziua precedentă.

Domnul, împreună cu Impăratul care sosi spre amăzi, și cu marele-duce Nicolae, merse de vizită la ambulanțe pe răniții Ruși și Ro-

măni, și mai la fiă-care dintr'ênșii rosti cuvinte de mângâiere. Personalul medical român își împlinea datoria cu meritoriă și de recunoștință vrednică abnegațiune, cu umană și frățescă iubire. Fără preget în cunoșcuta'i activitate era inspectorul-general al serviciului nostru sanitar, doctorul Davila, care dirigea, cu autoritatea și experiența ce culesese în persónă în resboiul din 1870, însemnatul său serviciu, veghiând la operațiunii și îngrijiri, la ușurarea putinciosă a suferințelor vitejilor cari răbdau dureri pentru patriă. Mulți din răniții noștri, după primele pansamente, se putură evacua, chiar în acea și saū în zilele următoare, spre ambulanțele de a doua liniă la Mecica și Muselimselo, și spre spitalele din țeră. În timpul luptei răniți erau aduși la locurile de pansament cari se aflaū în apropierea trupelor, sanitari și brancardierii înaintău cu eroic devotament pênă sub glónțele vrăjmașului și rădicaū pe cei căđuți. Domnitorul conferi bine meritate răsplăți, decorând mai mulți medici și infirmieri cari se distinsera prin așa nobilă jertfire de sineși. Tótă nóptea și a doua și, personalul medical cutreieră câmpul de bătăia, cercetă văile, scotoci tufișurile spre a descoperi pe cei cari, în neputință a se scula, zăceaū printr'ênsele.

Mulți din ostașii noștri căduseră uciși sau răniți pe platoul d'înaintea redutei Grivița n° 2, în imediata dominațiune a focului turcesc. A doua ȃi, ³¹/₁₂, ca și a treia și a patra ȃi, medicii și ambulancierii noștri se siliră a rēdica pe răniți, spre a'î împărtăși cu mântuitoare îngrijiri; pe morți, spre a le da ultimele datorii. Inșă îndată ce împiegații sanitarī se apropiaū, Turcii trăgeaū într'înșii; duoī din ei plătiră cu viața, mai mulți alții cu răni, devotamentul lor. Ei nu se descoragiară și repețiră neconținut cercările în aste patru ȃile, înfățișând stégul alb, stégul convențional de la Geneva al Crucei Roșii, înălțând stég alb cu semi-lună roșia, adoptat de serviciul sanitar al armatei otomane. Tóte fură în zadar. Șeful de stat-major al armatei de Vest, generalul Zotof, trimise un parlamentar în tabēra turcēscă spre a cere o scurtă suspensiune de arme pentru a se îngropa morții și rēdica răniții. Comandantul turcesc rēspunse că cererea nu se póte acorda, pozițiunile ruse-romăne fiind prea apropiate de ale sale, și nevoind a îngădui să i se vedă și să i se studieze întăririle.

Căți din acei nenorociți ai noștri frați cari ar fi putut fi scăpați și întorși la viața, nu periră ast-fel, lipsiți de ajutor în durerile rănilor, în chinurile setei, în fiorile și agona cea mai

cumplită a morței. Fericiți acei cari își dedeseră sufletul pe loc, căci nu mai aveaŭ să rabde aceste suferințe, nici să pătimescă caznele Cerkezilor și bași-bozucilor cari, ca nisce adeverate fére ce es din vizuină, să strecurau nóptea afară din șanțurile și redutele lor, despuiau și batjocoreaŭ morții, schinguaŭ și măcelăreaŭ răniții. Deslușit se aușiră, în noștile de 31 august și 1 septembrie, de ante-posturile și de garnisóna redutei nóstre, gemete ale răniților rămași pe câmp înaintea întăririi vrăjmașe, țipete de desnădėjduire ale celor ce priimiaŭ lovitura de mórte de la ucigași. Cu inima rěsvrătită și turbată, soldații noștri s'ar fi asvêlit pe acei mîrșavi dacă n'ar fi fost opriți cu mare silă de oficeri, spre a nu se încinge lupte neordonate ; și ei erau nevoiți să îngăduie asemenea odióse fapte sěvărșite în apropierea lor. Tot ce putură să facă unii dintr'înșii, fu d'a eși câte unul, duoi, în întunericul noștei, d'a se târi în direcțiunea de unde pornéu plângeră ca să descopere pe nefericitul ce zăcea acolò, d'a 'l încărca pe umeri și d'a fugi cu dînsul spre reduta nóstră, înainte ca sentinelele turcesci să prindă de veste și să tragă foc asupra lor.

Acéstă neomenósă purtare a Turcilor cu răniții români și ruși, s'a constatat atunci în

mod formal de toți corespondenții presei străine cari au fost martori oculari și le-au descris în cele mai însemnate ziare europene. Asemenea fapte ar desonora numele lui Osman, dacă nu s'ar ști că aceste crude deprinderi au fost pururea în firea soldaților musulmani, și că orî-ce comandant turcesc este neputincios a le opri. În războiul de față, ca în cele anterioare, ele se săvârșiră, din nefericire, pretutindenți de oștirile otomane: la Șipka, de armata lui Suliman; la Haidarkioi, la Karahasankioi, de armata lui Mehemet-Ali; în Asia, de către aceia a lui Muktar. Negreșit că cu atât mai mare cată să fiă tăria de suflet a oștenilor luptând cu așa fanatici protivnici de la cari n'au să întâmpine nici o cruțare; dar cu atât crește și mânia, cu atât se năspresce și hotărîrea d'a învinge sau d'a lupta pînă la mörte.

Acestea erau simțirile cari ferbeau în inimile Romănilor, și ei erau nerăbdători de nouă prilej de luptă, spre a se răzbuna. Il aflară în curënd în ziua de $\frac{2}{14}$ septembrie. Turcii, după ofensiva ce îndreptaseră la $\frac{31 \text{ august}}{12 \text{ septembrie}}$ asupra stîngei noastre, și luărei înapoi de la generalul Skobelef a celor 2 redute, voiră să ajungă la acelaș scop și pe drépta, în contra Romănilor, scoțându-i din stăpânirea cuceri-

teî redute. De unde tótă ziua de $\frac{1}{13}$ septembrie vrăjmaşul stătuse liniştit, la $\frac{2}{14}$, pe la 5 ore séra, el deschide o viuă bombardare asupra redutei nóstre care le respunde pe dată, şi schimbul de ghiulele ţinu două ore. Pe înselat, mai multe tabore de infanteriă turcescă es din întărirea Griviţei n° 2 şi din şanţurile despre Bucova, şi pornesc la atac asupra întărirei nóstre. Dar soldaţii romăni îi aşteptau neclintiţi. Se schimbaseră acum lucrurile; Turcii erau năvălitori, Romăni în apărare. Acestia lăsară colóna de atac inamică să se apropie la 100 metri de şanţul redutei, şi deschiseră de o-dată un foc năprasnic. Rândurile turcesci sfâşiate şi amestecate, tot nu se opriră, şi se repeziră cu hotărîre la şanţ. Dar aci vitejii noştri le priimiră cu baioneta, pe când apărătorii d'înăuntrul redutei, de pe banchetă şi parapet, aruncau foc şi trăsnet asupra lor. După aprópe o oră de luptă, musulmanii fură siliţi la retragere, lăsând peste 100 din ai lor morţi în şanţ şi înaintea redutei; numărul răniţilor ce avură nu se putu constata, dar negreşit că a trebuit să fiă mai mult de înduoit. Trupele romăne avură 80 morţi şi răniţi la o l'altă.

Impăratul Alexandru, mulţumit de această nouă probă de destoiniciă a trupelor nóstre, de virtutea, ostăşescă ce dovedeau necontenit,

priimi în ziua $^3/_{15}$ septembre, din mânele Domnitorului, marea cruce a ordinului Stelei Romăniei ca mărturiă a stimei sale pentru națiunea română și vitéza ei armată, ca amintire a luptelor susținute de dēnsa în frățescă înțelegere cu armata imperială. Marele-duce Nicolae și Domnitorul inspectară a doua di pozițiunile și întăririle rēdicate pe liniile române. Căpetenia armatei rusesci și statul sēu major fură surprinși de activitatea și priceperea cu cari armata nōstră, în aceste patru zile de la $\frac{31 \text{ august}}{12 \text{ septembre}}$, își rēdicase întăririle în scop de a se apăra în contra vrăjmașului și a'l închide, ca într'o cursă, în meterezurile sale. Intr'adevăr, în acea di de $^4/_{16}$ septembre, armata română terminase drumul acoperit de 1113 metri lungime legând valea Bucovei cu reduta cucerită; transformase și întorsese în contra inamicului acēstă redută, și, în drēpta redanului luat la $\frac{27 \text{ august}}{8 \text{ septembre}}$, artileria divisiunei a 4-a construisse 1 bateriă cu 8 tunuri spre a bate reduta Grivița n° 2 și întăririle turcesci de la Bucova. Divisia 3-a rēdicase, după 30 august, 3 noui baterii armate cu 18 tunuri; douē trăgeaū cu 12 tunuri tot asupra Griviței n° 2; a treia bateriă, cu 6 tunuri, bătea în tabēra turcēscă d'asupra Bucovei. Afară de acēsta, trupele nōstre de geniū, ajutate de despărțiri de

infanteriă, începuseră a lucra cu mare activitate redutele *Alexandru* și *Verbița* pentru a opri o eventuală cercare ofensivă a Turcilor, cari ar fi putut să înainteze pe valea Bucovei și să se arunce asupra flancului nostru drept, și, între aceste redute, se construiseră o liniă de apărare pentru infanteriă compusă din retranșamente ocrotitoare și gropi de tiraliori. Spre a împiedica asemenea pe vrăjmaș din pozițiunile de la Opanez d'a întorce aripa noastră dreaptă și a o lovi în spate, se construiau în acelaș timp două redute la *Kalișovaț* și la *Riben*.

Marele-duce Nicolae era atât de mulțumit de acest nepreget d'a se întări al oștirea romănescă, în cât chiar a doua zi, ⁵17 septembrie, adresa de la cuartierul său din *Radenița* următorea depeșă Domnului Romănilor : « Te rog a ordona stăruitor flancului stîng al corpului al IV-ea rusesc și divisiunei a 2-a *Ime-ritinski*, să se fortifice tot așa de tare cum a făcut oștirea Ta. » Căci, pe când trupele noastre lucrau cu atîta ardore la întăririi spre a și face aciolarii în contra vrăjmașului, și apropierei din cari să-l pótă ataca și lovi mai sigur, trupele rusesci d'alături de noi nu începuseră încă mai nici o lucrare serioasă de întărire. Adevărat este că regimentele rusesci erau mai puțin bine căpuite cu uneltele de lucru trebu-

incióse, și că afară de ce posedau cele două batalióne de săpători făcând parte din corpurile al IX-ea și al IV-ea, se aflaú fórte puține sape și ținăcópe prin corpuri ; soldații ruși n'aveau, ca soldații noștri, prețioasa sapă Lee-mann. Lipsa de asemenea unelte, care se le-cui mai târziu, se simțise tare de Ruși în bătălia de la 30 august. Generalul Skobelef se plânsese oficial că, în parte, și din acéstă pricină nu putuse să se întărescă repede și să-și păstreze pozițiunile pe cari înaintase la 27; că în ziua de 30 suferise iarăși mult din acea lipsă, și că soldații săi fuseseră nevoiți a-și săpa cu baioneta gropi de adăposturi și a scóte pământul cu capacele bidónelor.

Dar este așijderea adevărat că soldatul rus, în genere, nu punea mare preț pe întăriri ; ele îi păreau de prisos socotind că cea mai bună întărire este peptul oștenilor. Efect, precum am dis într'alt loc, al temperamentului plin de abnegațiune, de nemărginit devotament și neîntrecută vitejiă a ostașului rus ; — dar sciința este sciința, și tot la dênsa trebuie a se recurge pentru a-și cere mijlóce de ocrotire în contra îngrozitórelor ei descoperiri, metode de apărare în contra modernelor invențiuni de distrugere. A fost nevoiă de tot renumele și de tótă autoritatea vestitului inginer militar,

generalului Todleben, spre a reînoi în soldații ruși deprinderea lucrărilor de întăriri; a trebuit, spre a reîntorce stima către dînsele în glorioasa armată care, cu două-șeci și unu de ani înapoi, arătase lumii în admirare cum sciuse să întrebuinteze și să folosască fortificațiile de la *Mamelonul Verde* și de la *Turnul Malakofului*, a trebuit ca ilustrul apărător al Sevastopolei să vină însuși să le amintescă valoarea fortificațiunilor improvisate.

După ce terminară inspectarea pozițiunilor și întăririlor din liniile noastre, Domnitorul, împreună cu căpetenia armatei rusești, trecură în revistă oștirea românească, atât trupele din retranșamente și din imediata apropiere a inamicului, cât și rezervele cari se aflau sub arme în ordine de bătaia. Marele-duce Nicolae salută în romănesce rândurile cu urarea «sănătate copii!» și apoi, în numele fratelui său, Impăratul, ca și din partea sa însă-și, comandantul cap al armatei rusești le aduse laude și mulțumiri cari fură traduse soldaților de Domnitor. Frumósă peste orî-ce cuvîntare era pe câmpia, în fața vrăjmașului, tînăra noastră óste care avea îndemn d'a se mândri; și înaintea acelor șiruri peste cari trecuse mórtea, înaintea acelor stéguri peste cari suflase vijelia bătăliei, orî-cine trecea acum cu

respect. Priveliștea marțială a trupelor, duhul lor pornit spre răsboire și rîvnitor de fapte mari, făceau bărbătéscă și plăcută întipărire.

Domnul îndreptă oștirea sale următorul ordin de ȃi :

« *Ostaș!*

« In bătălia de la 30 august, ca în luptele cari aũ
« precedat și urmat acéstă memorabilă ȃi, voi aȃi
« dovedit că virtușile străbune n'aũ perit din rându-
« rile oștenilor romăni. Sub focul cel mai viu al ina-
« micului aȃi înfruntat mórtea cu bărbăția, aȃi luat o
« redută, un drapel și trei tunuri.

« Țera vė va fi recunoscătore de devotamentul, de
« abnegațiunea vóstră; iar Eũ, Domnul și Coman-
« dantul vostru, sunt mândru de voi și vė mulțumesc.

« De și am avut simțitóre perderi, de și deplâng
« împreună cu voi vitejii camaradĩ căduȃi pe cãmpul
« de onóre, dar sãngele vėrsat nu va fi în zadar :
« dintr'insul va rodi mărirea și independența Patriei!

« Dat în domnescul Nostru cuartier general al ar-
« matei de Vest, Poradim în 5 septembre 1877 ».

CAROL

Trofeele luate în reduta Grivița n° 1 se împărțiseră frățesce între Romăni, cari avuseseră cele mai multe trupe la atacul întărirei, și cele 3 batalióne rusesci din corpul al IX-lea. Romăniĩ avurã stégul luat de vėnători și 3 tunuri, Rușii avurã cele l'alte 2 tunuri. Domni-

torul ordonă a se duce în Bucuresci de maiorul Candiano-Popescu tunurile, împreună cu stégul purtat de cei trei cuceritori ai lui, și prin ordinul de di care urmăze, făcu cunoscut armatei destinațiunea ce hotărise a se da semnelor ei de biruință :

« *Ostași !*

« În ziua de 30 august virtutea vóstră a cununat
« cu victoria stégurile române. Regimentul al 14-ea
« de dorobanți și batalionul al 2-ea de vênători, îm-
« preună cu trei bataliöne din gloriósa armată rusă,
« au luat din mânele inamicului reduta ce el apăra
« cu atâta înviersunare, și un drapel și trei tunuri au
« fost cucerite de trupele nóstre.

« Aceste trofee Eü ordon a se trimite în capitala
« Țerei și a se păstra acolo ca o vecinică dovadă a
« vitejiei armatei romănesci. Drapelul se va așeza
« de o cam dată în Arsenal, pênă se va hotări defi-
« nitiv locul unde are să se păstreze.

« Iar tunurile luate de la vrăjmaș, două se vor a-
« șeza de ambele părți ale statuei lui Mihai Vitézul.
« Umbra mărețã a gloriosului Domn va vedea ast-
« fel că oștenii români au rămas pênă astăzi fii ai
« eroilor de la Călugăreni.

« Cel d'al treilea tun se va așeza înaintea marelui
« corp de gardă de la Palatul domnesc, pentru a fi
« pururea, pentru brava nóstră armată, un glorios
« exemplu de imitat.

« Dat în domnescul Nostru cuartier al armatei de
« Vest, în Poradim, la 5 septembre 1877 ».

CAROL

Cu tóte lucrările de acoperire și defilare de focul inamicului cari se făcuseră în cuce-rita redută Grivița n° 1, ocuparea ei era tare îngreunată prin primejduitoarea vecinătate a întăririi n° 2, rămasă în mâna Turcilor și aflându-se numai la 300 metri de reduta noastră. Apărătorii redutei Griviței n° 1 erau foarte expuși tragerei turcesci, și aveau dîlnice și simțitoare perderi; ei încercau alarme continue de amenințarea întórcerei ofensive a inamicului ș'a unui atac pornit din apropiere. Pentru a întări, dar, pozițiunea trupelor nóstre spre Grivița, pentru a le scuti, în acea parte, de perderi de tóte dîlele și a le asigura o priveghiăre mai sigură și mai liniștită, respingerea vrăjmașului din reduta Grivița n° 2 era pe atât de trebuinciosă, pe cât și de dorită. Domnitorul convocase în ziua de ⁴/₁₆ septembrie pe comandantul corpului român, generalul Cernat, pe câte-și trei comandanți ai divisiunelor și pe comandanții armelor speciale în consiliu de resbel, pentru a se cerceta mijlócele cele mai nemerite spre a scóte pe inamic din pozițiunea lui înaintată, și a'î lua din stăpânire reduta Grivița n° 2. Nu era aci de loc vorba de o acțiune ca cele ce se urmaseră 'naintea Plevnei în luna lui iulie și la ^{30 august}/_{11 septembrie}; n'avea a se eși din sistemul de procedere care se

alesese, n'avea a se da atac de o-dată și pe totă linia cu întregul forțelor armatei de Vest. 3 bataliōne, numai, aveaū a se destina la acēstă acțiune, care urma a se sēvârși prin înaintare la atac ocrotită de lucrări de apropiere cari să scurteze mai mult spaciul de parcurs descoperit. Recunoscēndu-se în consiliul de rebel necesitatea acestei acțiuni pentru asigurarea pozițiunei armatei române, se recunoscū asemenea și urgența cu care trebuia întreprinsă, căci se vedea cum Turcii lucraū necontentit, de la 31 august, la acea redută, și nu trebuia a le lăsa timp a'i spori tăria. Se decise, decī, a treia ȃi, $\frac{6}{18}$ septembrie, pentru atac, și Domnul ordonă ca în acest interval trupele nōstre să lucreze ȃi și nōpte spre a executa douē ramuri de apropiere și o paralelă, la 350 metri de reduta turcească.

Impreună cu aceste dispozițiuni menite a asigura rezultatul și a împuțina, pe cât cu putință, perderile, se ordonă pentru acea ȃi o demonstrațiune spre reduta inamică, atāt pentru a vedea gradul de privighiāre al inamicului și forțele ce el ținea în redută, cât și pentru a recunōsce amīnunțit tērēmul dinaintea redutei, spre a nu se mai întîmpina în atac obstacole și surprinderi fatale ca la 30 august. Douē

companii ale căpitanilor Botez și Irimia, din regimentul al 13-ea de dorobanți, priimiră ordin a executa această recunoșcere. Ele porniseră din drumul acoperit la 3 ore d. a. și compania căpitanului Botez înaintă spre redută, desfășurându-se în tiraliori; compania căpitanului Irimia urma ca susținere. Indată ce inamicul zări înaintarea trupelor noastre, el deschise focul asupra lor, la care tiraliorii noștri răspunseră fiind susținuți și de bateria noastră de la Redan, care începuse a trage asupra întăririi turcesci. În acest foc locotenentul de artilerie Paraschivescu fu greu rănit de un glonț; iar companiile noastre, împlinindu-și scopul și constatând că Turcii sunt pe pază, se retraseră în bună ordine, având un sergent ucis și 4 soldați răniți în scurta recunoșcere.

Ordinile de executarea atacului se dedeseră de comandantul corpului român pentru $\frac{4}{6}$ septembrie. În acea zi artileria își începu la 6 ore dimineața acțiunea, și o prelungi până la ora 1 d. a. conform ordinului special al Domnitorului, spre a sdruncina mai tare parapetul redutei inamice și a înlesni sarcina batalionelor noastre; iar atacul avea să înceapă la ora 1. Colóna de atac avea următoarea formațiune :

Comandant, colonel Sachelarie O. comandant al 1-ei brigade de rezervă.

Batalionul al 2-ea din regimentul al 15-ea de dorobanți, comandant maior Nicolae Ión.

Batalionul al 2-ea din regimentul 9-ea de dorobanți, comandant maior Handoca.

Batalionul al 2-ea din regimentul 1-iu de liniă, comandant maior Rădulescu.

Suștinere : regimentul 7-ea de liniă, comandat de loc.-colonel Grigore Ión.

La ora 1 colonelul Sachelarie dete semnalul de atac. Maiorul Nicolae Ión pornesce cu batalionul al 2-a din regimentul al 15-ea de dorobanți și îl desfășură în tiraliori, având între rânduri ómenii purtând gabióne pentru umplerea șanțului și scări de escaladare a parapetului. Dorobanții se reped făr'a trage foc asupra retransamentului inamic din'naintea redutei, de unde, după o scurtă luptă cu baioneta, resping pe Turci cari fug spre redută. Imediat după acest prim succes, maiorul Nicolae Ión comandă soldaților săi a păși 'nainte, și, în capul lor, se repede asupra redutei, ajunge la șanț unde se încinge o ferbinte încăierare cu vrăjmașii așezați într'însul, și cu cei din redută. Bravii dorobanți isbutesc prin voinicescul lor avânt a ocupa șanțul; ei pun scările spre a începe suișul parapetului, dar aci tóte opințele lor se frâng de 'nălțimea verticală, dréptă

ca zidul, a peptului de pământ formând escarpa, precum și de focul crâncen pornit de pe bancheta redutei. Vitézul maior Nicolae Ión cade lovit de glonț; din cei patru comandanți de companiă, unul e ucis, 3 sunt răniți. În timpul acesta batalionul al 2-a din regimentul al 9-ea de dorobanți, în colóne de companiă, alérgă în ajutorul batalionului care lupta în șanțul redutei, dar Turcii concentréză asupra acestei trupe un foc atât de omorîtor de glónțe și de șrapnele care o lovesce în front, din redută, și în flanc din întăririle de la Bucova, în cât în curênd comandantul batalionului, maior Handoca, și un mare număr de oficeri sunt răniți și puși afară din luptă, rândurile sunt sdruncinate și naintarea este oprită. Atunci comandantul colónei, colonelul Sachelarie, spre a întări atacul ș'a-î da impulsione, pornesce batalionul din regimentul 1-iu de liniă, care, condus de maiorul Rădulescu, ajunge pênă la retransamentul în caré se adăpostiseră cele-l'alte trupe și de unde schimbaū focuri cu reduta turcésă. Dar și acest al 3-ea batalion întâmpină mari perderi în oficeri și soldați; între oficerii carí cădură din acest batalion fu și căpitanul Călinescu D. de la cuartierul-general, care însoțise trupele de atac și fu ucis de un glonț în frunte.

Bravii noștri oșteni puneau eroice, dar zadarnice silințe spre a învinge îndărătnica împotrivire a Osmanliilor; cele 3 batalioane cari intraseră în foc și perduseră mulți dintr'ai lor erau copleșite de numărul vrăjmașului din redută, și de rezervele turcesci cari alergaseră în forțe covârșitoare din tabăra întărită de la Bucova. Cu toate acestea, comandantul atacului voi se mai face o ultimă opintire cu cele 2 batalioane din rezervă, și ordonă regimentului al 7-ea de linie, care se afla în paralela noastră întâia, a merge în ajutorul trupelor înveluite în luptă. Batalionul 1-iu al acestui regiment, cu maiorul Pega în cap, sare cu hotărîre peste parapetul paralelei și se asvêrlă 'nainte, dar abia sosit pe glacisul redutei, acest batalion plătesce și densusul cu prisos sângerósa deciuială a morței.

Domnitorul priveghia de pe înălțimea redutei Grivița n° 1 peripețiile luptei. Vêdênd că, cu tótă stăruința și statornicia batalionelor cari atacase, nu se putuse înfrânge numai cu dînsele împotrivirea vrăjmașului, și chibzuind că a trimite în foc alte trupe ar fi a încăiera o acțiune întinsă și generală care nu era în intențiunile comandamentului și în sistema de procedere adoptată, precum și a impune oștirei noastre mari pierderi, disproporționate cu scopul

la care se tindea, căpetenia armatei române transmise, dar, colonelului Sachelarie ordinul a suspende atacul și a retrage din foc trupele sale, acoperindu-le cu batalionul al 2-a din regimentul al 7-ea de liniă. Lupta se termină ast-fel pe la orele 5 séra.

Și în acéstă lovire, ca în cele precedente și în cele urmátóre, oficierii și soldații noștri dovediră rėsboinică vitejiă, voinicesc avênt; și învederată mărturiă a marinimiei cu care își vërșau sângele pentru țéră este chiar numărul perderilor, în proporțiune cu efectivul restrîns de trupe cari luară parte la luptă. In cele 3 bataliöne de atac și în cele 2 de susținere, căduseră 20 oficieri (5 morți, 15 răniți); și 123 soldați uciși, 452 răniți; total 595 ómeni afară din luptă. Oficierii cari jertfiră aci viața pentru onórea stégului fură: maiorul Nicolae Ión, comandantul batalionului al 2-a din regimentul al 15-ea de dorobanți; căpitani: Năstase Ión, din acelaș regiment; Bogdan Nicolae, din batalionul al 3-ea de vênători, atașat la marele-cuartier domnesc; locotenentul Călinescu Dimitrie, oficier de ordonanță al comandantului corpului de operațiuni; sublocotenentul Dănescu din al 15-ea regiment de dorobanți. Oficierii răniți erau: maiorul Handoca, din regimentul al 9-ea de dorobanți;

căpitanii : Andronescu Grigore, Rusu Ioachim și Hacik, din al 15-ea regiment de dorobanți ; Ionescu, din al 9-ea de dorobanți ; Veropol Neagoe, din 1-iul de liniă ; Davidescu și Mihăescu George, din al 7-ea de liniă. Locotenenții : Nicolaevici, din al 15-ea de dorobanți ; Rătescu Dimitrie, din al 9-ea de dorobanți ; Rădulescu Ión și Macri, din 1-iul de liniă ; Georgescu Ștefan, din al 7-ea de liniă. Sublocotenenții : Nicolescu George și Valentinénu, din al 15 de dorobanți.

Nici de rândul acesta Turcii nu se depărta-
ră de la sêlbatecul lor obiceiũ d'a măcelări
pe răniți și batjocori pe morți. Trupurile ma-
iorului Nicolae Ión și căpitanului Năstase,
morți în șanțul redutei, fură sfârticate cu to-
póre ; răniții noștri cari în retragere nu se
putură rēdica din acel șanț, fură uciși. Servi-
ciul nostru sanitar se folosi de lumina ȃilei
spre a aduna răniții de pe câmpul de luptă,
însă nu fără a fi expuși focurilor inamicului
care, nerespectând semnul Crucei Roșie, căuta
să'i împedice în acéstă umană îndeletnicire.
Dacă revenim asupra tristelor incidente de
acest fel, o facem spre a desluși cum prin în-
găduința unor asemenea barbarii își ofilise
armata otomană gloria, își înstrăinase firescele

simpatii datorite oștenilor care își apără cu bărbăția țera.

După încetarea luptei, Domnitorul merse de cercetă răniții noștri la ambulanță. Printre dînșii se afla și căpitanul Bogdan, lovit de mörte d'o spärtură de obuz care'i sfâșiase pântecele; rana nu mai da nici o nădejde de scăpare, și tînërul oficier încetă din viață peste nópte, răbdând cu tăria de suflet slăvita muceniciă pentru patriă. Căpitanul Bogdan făcea parte din marele-cuartier ca oficier de ordonanță. Adjutanții și oficierii de ordonanță domnesci erau atunci 13, și superstițioșii—căci și armatele au superstițioșii lor printre toți acei ómeni hotărîți a'și jertfi viața—superstițioșii luați în glumă de camaradi, nu lipsiră a se gândi la piaza rea a numărului 13. Pe câmpul de bătăia Domnitorul ordonase căpitanului-adjutant Vlădoianu și la doi oficierii de ordonanță, între cari căpitanul Bogdan, a porni la paralela de unde avea să începă atacul și a aduce sciințe despre mersul luptei. Câte-și trei acei oficierii însoțiră colóna de atac, și în acéstă împrejurare fusese lovit căpitanul Bogdan. Domnitorul visită la ambulanță pe distinsul oficier care își păstră pênă în ultimul moment tóte simțirile, fără a'și face ilusiuni despre apropiatul său sfîrșit, decla-

rând că este fericit a'și da viața pentru Țeră și Domn. Capul armatei îi trimise în acea séra Stéua României, pe care valorosul căpitan avu mulțumirea s'o véđă lucind pe pept înainte d'a 'și da eroicul lui suflet.

Pe când trupele române de pe marginea dreptă a Vidului lucraŭ a'și întări pozițiunile, acțiunea corpului nostru de cavaleriă de la Vestul Plevnei dobânda o 'nsemnătate și mai mare prin tactica adoptată acum de comandamentul armatei în atacul Plevnei. Acéstă cavaleriă nu mai avea să se mărginéscă într'un rol de observațiune și să se acopere flancul nostru drept, cum fusese sarcina ei până la 30 august. De vreme ce se hotărise a se împresura Plevna, ea trebuia să concuren mod activ la împresurare, închidênd înamicului liniile sale de comunicațiuni și de retragere spre Orhanie și Sofia, la miază-đi, spre Rahova și Vidin la miază-nópte. Ea trebuia se curețe de orî-ce adunări de trupe vrăjmașe rađa din jurul Plevnei între Vid și Isker, să'și pună tóte silințele spre a împedeca sosirea de ajutóre de ómeni și aprovisionări oștirei lui Osman pașa.

S'a véđut în ce chip onorabil își primirá botezul vitejilor, călăreții noștri în điuva de

28 august
9 septembre

. Ei adăugirá în curînd cinstea ce 'și

dobândiseră în ochii fraților de ôste, printr'un nou fapt de arme. Comandantul divisiunei de cavaleriă română, colonelul Crețeanu, în înțelegere cu comandantul întregului corp, generalul Loșkaref, pornise din Dolny-Etropol, în zilele de ^{30, 31 august}_{11, 12 septembrie}, ¹/₁₃, ²/₁₄, ³/₁₅ și ⁴/₁₆ septembrie, escadrône de roșiori și de călărași spre Mahaleta, Semeret-Trestenik și Kacemu-nița spre a priveghia drumul către Rahova, pe când cavaleria rusescă făcea acelaș serviciu de siguranță pe drumul Plevnei, spre Dubnik și Teliș. Aceste escadrône se întâlniră în mai multe rânduri cu detașamente de Cerkezi veniți spre a furagia și face pléscă prin acele sate; roșiorii și călărașii îi luară în gônă uci-gând și rânind din cei ce stéteau la luptă. În aceste hărțuirii ai noștri n'avură de cât un om omorît de glonț, câți-va cai uciși sau răniți. În ziua de ⁵/₁₇ septembrie se petrecu însă o ciocnire mai seriósă, în care călăreții noștri se purtară în chip strălucit.

Escadronul al 3-a din regimentul 1-iu de roșiori și un detașament de 30 călărași din regimentul al 5-lea pornise în acea zi din Mahaleta, trecuse Iskerul spre a merge în recunóscere spre Bieloslatina și valea Skitului, pe unde pogórá un drum de comunicația cu Rahova. Inaintând spre Knéja. dincolo de

Isker, comandantul recunoscereii, află de la țărani bulgari că acest sat este ocupat de călărime turcescă venită despre Rahova, și condusă de însuși caimacamul acestei cetăți, care voia să intre în Plevna spre a lua înțelegeri cu Osman pașa. Comandantul român se hotărăsca a ataca pe Turci spre a recunoște forțele lor, și ordonă călărașilor a face un ocol împrejurul satului și a cădea în spatele inamicului, pe când roșiorii, pornind drept pe drumul cel mare, vor lovi în front. Vedetele turcesci din capul satului zăresc înaintarea roșiorilor și dau alarma; Turcii, în număr de 2 escadrone Cerkezi, încalcă și își strâng repede rândurile, dispunându-se a priimi lupta. Cerkezi, înimați de ofierul superior care-î comandă, țin pept năvalei soldaților noștri, și o luptă viuă, călăreț cu călăreț, se încinge între Turci și Români. În acelaș timp călărașii înconjuraseră marginea satului și veniau despre partea opusă. Turcii vedându-se isbiți din două lături, încep retragerea, încolțiți de ai noștri cari îi lua în săbi. În această luptă susținută cu mult avânt de cavaleria noastră, vrăjmașul perdu un stindard, 3 morți; 11 răniți turcesci rămăseră pe teren, împreună cu mai mulți cai și arme. Călăreții noștri n'aură de cât 1

soldat și un cal ucis, 7 ómenî și mai mulți cai răniți.

Stindardul luat de la vrăjmaș fu înaintat de colonelul Crețeanu comandantului suprem al armatei române, la cuartierul general de la Poradim, și sosi aci în séra de 7¹⁹ septembrie. Domnitorul ordonă ca acest stindard să se trimită la Bucuresci și să se așeze în Arsenal, alături de cel cucerit de trupele noastre la asaltul Griviței.

Atențiunea comandantului armatei de Vest era mult atrasă spre Apus de Plevna și țermul drept al Vidului, unde pozițiunea noastră era mai slabă. Căci dacă pe țermul stîng al acestei gîrle, la Nord și la Răsărit, înconjurarea taberei turcesci înainta cu vigóre, la Apus și la Miază-nópte a Plevnei se află liniile de comunicațiune și de retragere ale inamicului, și acele linii urmau a fi priveghiate cu vigilență. Pênă la sosirea ajutórelor ruse și române, nu se putea trimite infanteria pe țermul stîng al Vidului; acea zonă trebuia, decî, ținută cu trupe de cavaleria. Pe altă parte, ajutórele române cari mai sosiră din țeră priimiră destinațiunea a forma un corp de observațiune însărcinat a întări și a păstra liniile de comunicațiuni și de retragere ale armatei noastre, scutindu-le de orî-ce atac care ar fi putut

porni despre Rahova saŭ Vidin, cu scop de a amenința și tăia acele linii de basa noastră de operațiunii și de podul peste Dunăre de la Măgurele-Nicopole. Acest corp de observațiune se constitui la ¹¹/₂₃ septembrie și fu pus sub comandamentul colonelului Slăniceanu, având de șef de stat-major pe loc.-colonel Dimitrescu Maican D. Comandantul armatei de Vest dispuse, dar, a se întări corpul de cavaleriă de pe malul stîng al Vidului, și, spre acest sfîrșit, se rechiămă generalul Loșkaref cu cele 3 regimente din divisiunea 9-a rusescă și cu regimentul al 16-ea Casaci de Don, de pe malul stîng al Vidului, și se aședă la aripa stîngă a armatei de Vest; iar la aripa dréptă, peste Vid, se trimiseră trupe mai odihnite din regimentele 21 și 22 Casaci de Don (brigada Tchernozubof) regimentele de Casaci de Kuban și Vladicaucas (brigada Tutolmin) și regimentele al 4-ea ulani, al 4-ea husari și al 4-ea dragoni cu 4 baterii călărețe. La aceste regimente rusești se alipiră regimentele 1-iŭ și al 2-ea roșiori (brigada Crețeanu) al 5-ea și al 6-ea călărași (brigada Formac) și o bateriă călăreță din regimentul 1-iŭ de artileriă. Comandamentul acestui corp de cavaleriă format din 11 regimente și 5 baterii ruse-române, reprezentând în total peste 6000 săbii și 30 tunuri,

se încredință fostului șef provisoriu al corpului al IV-ea rusesc, loc.-general Krylof, care își începu însărcinarea la $7/_{19}$ septembrie. Înainte de a se despărți de regimentele romănesci pe cari le avusese pînă atunci în divisiunea sa, generalul Loșkaref dede un ordin de ȃi lăudănd serviciile aduse de acele regimente.

Tocmai în timpul înlocuirei generalului Loșkaref prin generalul Krylof, corpul de cavaleriă de peste Vid adunase sciințe despre marșul spre Plevna a unei țari colóna inamice escortând un convoi cu aprovizionări și munițiuni, și acele sciințe anunțau că colóna ar fi venind despre Rahova. Generalul Krylof pornesce în recunoscere la Nord, spre Rahova, 2 escadrone roșiori, 2 escadrone rusesci și 2 tunuri din bateria călărățã română; iar la Sud, spre Teliș, trimite alte 4 escadrone rusesci cu 2 tunuri. Escadronele despre Rahova trec Iskerul și împing cercetările lor prin satele Knéja, Tîrnak, Bieloslalina pînă în valea Skitului, însă, afară de cîte-va cete de bașibozuci pe cari le împrăștiã, aceste escadrone nu descoper înaintarea vre-unei glóte inamice. Țeraniî bulgari spun că tocmai la Sud, spre Vrața, s'ar afla o colónã mare de Turci cu vr'o 2000 care. Recunoscerea rusescã pornitã spre Teliș dã, chiar în prójma acestui tîrg,

peste detașamente număroase turcesci cu cari susține o scurtă luptă, însă comandantul recunoscereii, colonelul Stakelberg, nesimțindu-se destul de tare, se întorce fără a fi putut constata numărul vrăjmașului.

Se vedea, dar, prin acesta că scirea înaintării colonei despre Rahova fusese răspândită într'adins pentru a distra în acea parte atențiunea cavaleriei, și că în adevăr ajutorul turcesc venea despre Orhanie. Comandantul corpului de cavaleriă ordonă atunci brigadei de Casaci Tutolmin, împreună cu 2 escadrone din regimentul al 5-ea de călărași și 8 tunuri, să pornescă la ⁹/₂₁ septembrie spre Teliș și să recunoscă forțele inamicului. Colonelul Tutolmin, atacând pe Turci cu energiă, îi silesce a-și desfășura puterile, și constată, ast-fel, că ei dispun de 10 tabore infanteriă, 2 regimente cavaleriă și 6 tunuri, peste tot vre-o 8000 ómenî. Aceste trupe se porniseră de Șefket pașa, din Orhanie, sub ordinile lui Ahmet-Hafzi pașa, și escortau un convoi cu aprovizionări de hrană și munițiuni ca de 2000 care. Aci generalul Krylof cădu în greșala a aștepta în pozițiunile sale de la Dolny-Dubnik pe inamic, în loc ca, conform și instrucțiunilor ce avea, și menirei tactice a cavaleriei, să'nainteze cât mai mult spre dînsul și mai departe de Plevna,

și cu glóta de 6000 călăreți și 30 tunuri de cari dispunea, să caute a'l copleși cu artileria, a'î amenința flancurile, a'l împedica în marș, a'î rupe din numărul convoiului care nu se putea mișca de cât încet.

În loc de acésta general Krylof se expuse a fi luat între două focuri, cum se va vedea îndată. Colóna turcésca înaintase în ziua de ¹⁰/₂₂ septembrie, la 10 ore dimineața din Gorny-Dubnik spre Dolny-Dubnik. Comandantul corpului de cavaleriă încunoscintă pe colonelul Crețeanu că începe lupta cu cele 7 regimente rusesci, cu regimentul al 5-ea călărași și cu 4 baterii, iar colonelului român îi prescrie a asigura stînga și linia de retragere cu brigada de roșiori, cu regimentul al 6-ea călărași și cu bateria călărétă română. Generalul Krylof deschide o acțiune de artileriă care opresce colóna turcésca, dar, pe la 2 ore d. a. es din tabăra întărită a Plevnei două colóne turcesci, din care una, formată de 2 bataliune infanteriă și 6 escadrone cavaleriă, înainteză sub protecțiunea întăririlor de la Opanez asupra vedetelor noastre de la Etropol; iar a doua colónă, mai numărósă, pogórá de pe Muntele-Verde și se'ndreptă spre Dolny-Dubnik. Colonelul Crețeanu informă pe comandantul corpului despre aceste mișcări ale inamicului, și or-

donă bateriei călărețe a deschide focul asupra colónei d'înaintea sa. Focul căpitanului Hepites stînjinesce înaintarea vrăjmașului, iar generalul Krylof vedîndu-se luat între două focuri de bataliónele lui Ahmet-Hafzi venind despre Dubnik, de acele ale lui Osman eșind din Plevna, începe a se retrage spre Semeret-Trestenik, lăsând ca 'napoi-gardă la Etropol brigada de Casaci Tchernozubof și brigada de călărași Formac. Șoséua între Dolny-Dubnik și Plevna rămânînd ast-fel deschisă, colóna și convoiul turcesc ajunseră la destinațiune în acea nópte și în diminéța d'ilei de ¹¹/₂₃ septembrie.

S'a vedut că oștirea romănescă începuse chiar de a doua dî de bătălia de la ^{30 august}/_{11 septembrie} a lucra cu mare activitate la întăriri, și că acéstă activitate atrăsese mulțumirea marelui-duce comandant al armatei rusesci și fusese dată acesteia drept pildă. Am arătat asemenea lucrările de fortificațiuni care se sêvârșiseră sau se începuseră în acele patru dîle pînă la ⁴/₁₆ septembrie. De atunci aceste lucrări se urmau fără preget. Comandantul artileriei armatei nóstre de operațiuni, general Manu, ajutat de comandanții de artilerieă ai divisiunelor, coloneli Arion E., Dabija și Herkt, recunoscuse și hotărîse punctele cele mai

priincioase pentru aședarea nuoilor baterii ce aveaū a se construi, și armamentul ce trebuiaū să priméscă. Comandantul geniului, loc.-colonel Berendeiū, trăsese împreună cu ofierii acestui serviciū planul lucrărilor de întărire : drumurī acoperite, drumurī de apropiere, paralele, retranșamente, săgeți, lunete și redute cari aveaū să éasă din pămēnt între liniile romāne, și să transforme poziția nóstră într'o tabără întărită tot atāt de puternică ca a lui Osman.

Grămădirea de fapte și de întimplări însemnate ce ne-am propus a reaminti, nu îngăduie acestei cărți a intra în prea întinse desvoltări particulare. Așa dar, chiar din acest cuvēt, descrierea amīnunțită a număróselor lucrări de fortificațiuni trecétóre cari se făcură neobosit și și nópte de armata nóstră în jurul Plevnei, nu ne-ar fi cu putință a o face aci, și nu mai este nevoie să adăugim că, pentru asemenea descriere, ar trebui o competență tehnică la care, de la început, am spus că nu pretinde modesta narațiune de față. Distinși ai nóștri camarađi, ofierii de artileriă și de geniū, aū desvoltat și de sigur vor desvolta încă acéstă materiă cu mult mai mare autoritate și pricepere de cât noi, si în acéstă privință se află deslușiri prețioase în meritoriul

curs de fortificațiune ținut de d. maior Crai-
nicénu la șcôla de aplicațiã de artileriã și de
geniũ din Bucurescï, curs publicat cu apro-
barea consiliului superior al armatei. Noi ne
vom mârghini a face aci, pentru înțelegerea
faptelor ce povestim, un scurt resumat al for-
tificãrilor rãdicate de trupele nôstre în jurul
Plevnei, și cari se pot urma pe schițele alã-
turate unde se coprind atãt pozițiunile ar-
matei române, cât și acele ale armatei ruse
în fața taberei întãrite turcescï.

De douë feluri erau aceste fortificãri. Pe de
o parte se făceau lucrãri ofensive în contra
redutei Grivița n° 2, rãmasã în mâna vrãjma-
șului și care trebuia din ce în ce mai mult
strînsã și îmbrînatã, spre a'i paralisa acțiunea
ș'a o pune în neputință d'a vãtãma pozițiunea
nôstrã din reduta Grivița n° 1 ; pe d'altã parte
se executaũ lucrãri defensive a întregii linii
de împresurare avënd menire a o întãri pe
front, pe flancuri și 'napoi. În ordinea lucrã-
rilor cari aveaũ reduta turcescã de obiectiv,
se îndeplinise, în prima jumëtate a lunii lui
septembre, pe lêngã baterii nouë de cari am
vorbit la pagina 162 și pe lêngã drumul acoperit
de 1113 metri lungime, o seriã de lucrãri
de apropiere cari luaũ în fiã-care òi desvoltãri

maï mari. După deschiderea de către divisiunea 4-a a paralelei a 2-a, la 150 metri de reduta turcescă, se lărgise această paralelă, se începuse, la $^{10}/_{22}$ septembrie, a 3-a paralelă la 70 metri distanță de inamic sub focul sêu violent de obuse și de glônțe, se terminase lucrările de comunicațiune între paralela 2-a și 3-a, se stabilise piețele de arme între paralela 1-a și 2-a, se rēdicase traversele. La $^{12}/_{24}$ septembrie timpul devenise ploios, ceia ce îngreuna lucrările; cu tôte acestea ele urmau cu mare stăruință. La $^{14}/_{26}$ paralela 3-a era isprăvită, și se pregăteauă apărări pentru a așeđa în acea paralelă o bateriă de mortiere care să asvêle bombe în reduta vrăjmașă. Se făceauă, în acelaș timp, lucrări pentru construirea paralelei a 4-a *).

Pentru întărirea pozițiunilor armatei nōstre și împresurarea celei inamice, se armase reduta Alexandru cu 4 tunuri de 9 cm. și se ocupase cu 2 companii de infanteriă, pe când alte 2 companii erau așeđate pe flancuri. Redutele Verbița, Kalișovaț și Riben **) se lucraseră asemenea, și pe lēngă aceste douē din urmă redute se mai instalaseră 2 baterii

---

*) Veđi pe plan lucrările de apropiere spre reduta Grivița n° 1.

**) Veđi schița de plan a întăririlor Plevnei

armate cu tunuri de 9 cm. spre a bate în vâlcelele lăturalnice cari se încrucișau în jurul acelor redute. În fine, între Riben și Kalișovaț se mai rēdicase o *lunetă* pentru 2 companii de infanteriă, cari avēu a priveghia drumurile venind de la Opanez și eșind în valea Kalișovațului.

La început Turcii părură surprinși de acēstă nouă tactică întrebuintată în contra lor; ei se așteptaū a vedea urmāndu-se sistemul atacurilor generale ca acele din iulie și $\frac{30 \text{ august}}{11 \text{ septembrie}}$, și negreșit că acest sistem de înaintare descoperită asupra întăririlor care-ī adēposteaū și de unde puteaū să pricinuiēscă mari pierderi nāvălitorului, le convenea mai bine de cât asemenea pășire spre dînșii mai încet, dar mai sigur, care amenința a-ī închide cu vreme într-un neînfrânt cerc de fer și de foc. Ei începură de pe acum a se îngriji de comunicațiile și de aprovizionările lor. S'a vēđut cum isbutise a se străcura în ȃiua de $\frac{11}{23}$ septembrie convoiul cu hrană și munițiunī al lui Ahmet-Hafzi; și Șefket pașă, care comanda la Orhanie, priimi însărcinare a aduce la fiă-care două sēptemāni câte un asemenea convoiū în Plevna.

Prin resbelul de asediū început acum, armata romānă trecea și dēnsa la alt-fel de traiū. Activitatea trupelor în campaniă executānd

marșuri și contra-marșuri, avântul lor mereu hrănit de mișcarea înainte, de schimbarea priveliștelor, de ivirea altor întâmplări, toate aceste erau acum înlocuite pentru soldații noștri prin popășirea pe acelaș câmp, prin mănerea în fața aceluiaș orizont și împlinirea periodică a acelorași lucrări, acelorași ocupațiuni. Acesta contribuie neapărat a se cere ca armatele, în operațiuni de asediu, să desvolte, pôte într'un grad și mai mare, răbdare, statornicia, încordare energetică a voințelor și caracterelor. Imprejurarea de față fu, dar, pentru oștea romănescă, o nouă încercare, o de iznăvă dare la menghină a răsboinicelor ei însușiri. Nu numai cu pușca, cu spada, cu tunul, dar și cu sapa și cu tîrnăcopul trebuia să lupte soldații noștri, să restórne pămîntul ca s'îl facă grópă, șanț orî movilă cari să năbușescă pe vrăjmaș. Câte silințe, câte trude nu sunt ei nevoiți acum să desfășure muncind cu mintea, de o potrivă ca cu trupul, spre a sta în neconținută pază, în neadormită veghiare. O parte din trupe este rînduită pentru lucrările cari se sêvîrșesc, altă parte face serviciul în tranșele, iar restul stă în bivuacuri gata a lua armele la cea d'ântei alarmă. Cu cât apropierea noastră înainteză spre reduta atacată, cu atît focul aceștia de-

vine mai primejdios ; Turcii trag fără preget pentru a împedica pe lucrători, cari sunt siliți a munci mai mult nóptea, ca să sustragă lucrările vederei inamicului. Dar și atunci acesta, cunoscând scopul la care tindem și bănuind lucrarea noastră, întreprinde tăcerea nopței prin focuri dese și violente. Câți viteji, plecați pe unélta cu care 'ntorc pământul, nu cad loviți de glonț în tăcere și 'n întuneric, fără să aibă cel puțin gloriosul sfârșit al oșténului în exaltațiunea luptei și la lumina sórelui !

Serviciul în tranșele era mai ales obositor pe cęta umedă și ploile acestui ano-timp, în nopțile reci și nesfârșite în cari nu era permis a aprinde focuri din cauza vecinătăței vrăjmașului. Trăgând necontentit cu urechia la cel mai mic sgomot, țintind mereu cu ochii 'nainte spre a se feri de orī-ce surprindere, soldații, împreună cu oficerii lor, petreceau zile și nopți întregi cu picioréle în noroiu pênă în genuchi, cu trupul pętruns de plóia și de umedélă. Multă tăriă fizică, și mai multă tăriă morală se cere spre a duce asemenea traiu ; însă bravii noștri ostași întimpinau tóte greutățile, răbdau tóte neajunsurile cu energia pe care le-o da consciința că 'și împlinesc datoria către țéră, și că tóte aceste silințe, lupte

și jertfirii aș s'o facă liberă, neatârnată, mândră de fii ei.

La ¹⁷/₂₉ septembrie sosi 'naintea Plevnei loc-general Todleben și se presentă comandantului armatei de Vest, Domnului Românilor. Simpatică figură, aceia a eroului de la Sevastopole, purtând fără îngîmfare și cu simplicitatea duhurilor înalte, faima ce își dobândise. Indată după sosirea-î, vestitul inginer militar porni mai multe ȃile d'a rîndul cu Domnitorul și marele-duce Nicolae în examinarea poziȃiunelor din jurul Plevnei, spre a'și da pîrerea asupra chipului ce 'l credea mai nemerit pentru a se birui împrotivirea oștirea turcescî și a îndărătnicului ei comandant. După un studiũ amênunȃit al terenului și fortificaȃrilor vrîjmașe, generalul Todleben osîndi cu desăvîrșire sistemul atacurilor descoperite și asalturilor nesprijinite de lucrări protectore, declarînd cî, în starea de lucruri 'naintea Plevnei, asemenea sistem nu putea s'ajungî la alt rezultat de cît la desfiinȃarea trupelor care'l întreprind. Singura tacticî raȃională, după ilustrul general, era împresurarea vrîjmașului cu contra-întîrirî, era, în sfîrșit, tacticî propusă de capul armatei romîne, de Domnul Carol. Ast-fel pronunȃiă, ca autorizat arbitru, genialul oficer care povăȃuise apă-

rarea unei cetăți memorabile, și, prin nescocirile priceputei sale minți, ținuse locul în Crimeea, la 1855, timp de un-spre-zece luni oștirile a patru mari puteri militare.

În inspecțiunile ce făcu împreună cu Domnul Carol și cu căpetenia rusescă, generalul Todleben observă cu mirare, dar cu deplină mulțumire, lucrările săvârșite de Români. Re-numitul inginer ostășesc felicită pe Domnitor pentru iscusința și înțelegerea oștirei sale în această ramură a științei resboiului, și aceleași laude le făcu înaintea Impăratului Rusiei și marelui-duce Nicolae. Generalul văduse, asemenea, trupele noastre în tranșeele înaintate, și rămăsese deplin satisfăcut de chipul cu care dânsule îndeplineau acel greu și periculos serviciu, cu deșteptăciune, cu energie și sânge rece, întocmai ca și armatele îmbătrânite în lupte. Tote aceste amănunte privind oștirea noastră atrăseseră cu atât mai mult atențiunea generalului Todleben, că, pînă la data sosirei sale la armata de Vest, trupele rusești rădicaseră pucine și neînsemnate întăriri; iar singurile lucrări de apropiere prin paralele, drumuri de înaintare (*cheminements*) etc. în fața inamicului se făcuseră numai de trupele române, cele imperiale nu

întrebuințară ast-fel de lucrări de apropiere nici mai în urmă, pînă la căderea Plevnei.

Comandamentul rusesc, luminat acum și de vederile generalului Todleben, hotărî a le pune energic în lucrare. Aceste vederi erau, cum s'a arătat, în deșăvîrșită conglăsuire cu ale Domnului Românilor, și negreșit că nu putea fi mai naturală și mai nemerită cugutare, de cât aceia d'a însărcina pe generalul Todleben a lucra, împreună cu comandantul armatei de Vest, pentru aducerea la îndeplinire a unor idei cari se 'ntâlniseră de la început. Generalul priimi cu mulțumire acéastă însărcinare sub Domnul Carol, și ast-fel, la finele lui septembrie st. v. loc.-general adjutant al Impăratului, E. de Todleben, fu numit prin ordin de ȃi ajutor (rusesce *po-mojnik*) al comandantului armatei de Vest. De o-dată cu numirea generalului Todleben, se mai făcură și următóarele mutări în statul-major general al numitei armate: generalul Zotof, pînă aci șef de stat-major general, trecu înapoi la comandamentul corpului al IV-ea care 'l îndeplinise provisoriu generalul Krylof, înainte de a fi numit comandant al cavaleriei. Loc.-general principele de Imeritia fu numit șef de stat-major general al armatei de Vest, în locul generalului Zotof, și, ca sub-șef de

stat-major, se rândui colonelul principe Cantacuzino. Divisia care o comandase pînă atunci principele Imeritinski fu încredințată generalului Skobelev II. In armata de operațiunii română nu urmă schimbări esențiale.

Concordanța de vederi în privința operațiunilor în contra Plevnei între Domnul Românilor și generalul Todleben, exista și asupra efectivului cu care trebuia să se execute acele operațiuni. In consiliul de resbel de la Radeșița, Domnitorul își expusese părerea că numărul trupelor aliate, chiămate a opera în contra Plevnei, nu era îndestulător, de și statul-major rusesc credea altmintrelea, și arătase că este de trebuință a se urca acel număr cel mai puțin la 100,000 ómenî. Generalul Todleben declară așijderea că efectivul armatei în fața Plevnei trebuia urcat chiar mai sus de acésită cifră, și că numai cu asemenea condițiune póte respunde de succes. Vom vedea că și acésită propunere a comandantului armatei de Vest, ș'a ajutorului său, fu îndeplinită de comandamentul rusesc prin considerabilă sporire a trupelor acestei armate. Pînă la sosirea acestui spor, îngrijirea generalului Todleben se îndreptă, ast-fel cum fusese îndreptată și îngrijirea Domnitorului, către partea slabă a pozițiunei armatei împresurătoare,

către țărmul stâng al Vidului, unde se aflau liniile de comunicațiuni ale inamicului spre Rahova, Vidin, Orhanie, Sofia. Câtă vreme aceste linii nu era desevârșit închise, armata lui Osman, aprovisionată cu hrană și munițiuni, sta în picioare, putea să-și urmeze în nesfârșit împotrivirea, putea, la nevoie, să-și opereze retragerea pe acele linii, ba putea chiar să sosască pe dânsa armata de despresurare pe care Turcii se îndelepteau să o formeze la Sofia. Cavaleria care era peste Vid, de și numerosă, nu era însă îndestulătoare spre a închide în mod permanent acele linii; ea ar fi trebuit să fiă sprijinită de infanteria, cea ce nu se putea face atunci din lipsă de trupe. Acastă nevoie se mai învederă încă odată în ultimele zile ale lui septembrie, prin faptul ce povestim mai la vale.

Corpul de cavalerie rusă-română al generalului Krylof, care se retrăsese la ¹¹/₂₃ septembrie la Semeret-Trestenik înaintea colonei lui Ahmet-Hafzi și a trupelor turcesci eșite din Plevna, porni la ¹³/₂₅ pentru a face o demonstrație asupra Rahovei, izgonind câte-va cete de bași-bozuci ce întâlneau în cale, și tăind liniile telegrafice între Rahova-Plevna și Rahova-Vidin. Acastă demonstrație, făcută din propria inițiativă a generalului Krylof, căci comandan-

tul armatei de Vest n'avea încă atunci intențiunea a se da asupra Rahovei atacul pe care avea să 'l ordone mai târziu, această demonstrațiune rămase, în definitiv, fără nici un rezultat apreciabil, dór numai de a se cunoșce ceia ce se scia, că Rahova era întărită cu 3 redute și conținea o garnisonă ca de 3000 ómení. Generalul Krylof deschise focul asupra acelor redute în ziua de ¹⁴/₂₆ septembrie, canoada se auđi peste Dunăre de bateriile nóstre de la Bechet, carí deschiseră și ele focul asupra cetăței turcescì. Comandantul corpului de cavaleriă opri aci acțiunea «neîmpingênd» ȓice dênsul în raportul sêu, «atacul mai departe, avênd în vedere imposibilitatea de a păstra, numai cu cavaleriă, piața în urma luărei ei, și neputênd a'í da foc fiind mai mult bulgărescă de cât turcescă.» Negreșit că dacá nu era a se obține alt rezultat, demonstrația asupra Rahovei fusese inutilă de la 'nceput.

În timpul cât lipsise spre Rahova corpul principal de cavaleriă, brigada de călărași Formac și brigada de Cazaci Tchernozubof prinseseră, în douê rânduri, 2 convoiuri turcescì carí voiaú a intra în Plevna, unul de 20 altul de 100 care cu făină, orz și furagiú. Grosul corpului de cavaleriă pornise la ¹⁶/₂₈ septembrie la Riben, unde se reaprovisionase cu hrană

și munițiuni, și sosise la ¹⁸/₃₀ la Semeret-Trestenik, de unde împinse în aceiași zi un detașament sub colonelul Levis pe soséua Sofia prin Teliș, Cervenibreg, Rupcea și Radomircea, căci generalul Krylof aflase că inamicul profitase de lăsarea în neprevegħiare a aceleï căi către care atențiunea comandantului caveriei aliate ar fi trebuit să fiă îndreptată, cu mai mult temeiu, de cât spre drumul Rahovei, și înainta din nou un mare convoiu spre a' l străcura în Plevna.

Pentru ziua de ^{19 septembrie}/_{1 octombrie} se ordonase de capul armatei de Vest o recunóscere asupra întăririlor Opanezului, în vecinătatea căror se aflase de la Bulgarî fugiți din Plevna, și de la desertori turci, că'și avea tabăra Osman pașă. Acéstă recunóscere avea să se execute de comandandantul divisiunei 2-a*). Generalul Cernat ceruse generalului Krylof a susține cu caveria sa de peste Vid acéstă operațiune, făcând demonstrațiuni în fața Opanezului spre a nelinisci și din acea parte pe inamic. Colonelul Cerchez îndeplini ordinul pornind diminéta asupra Opanezului cu 1 regiment infanteriă,

---

*) Inaltul ordin de zi n° 63 din ⁹/₂₁ septembrie prescrisese ca divisiunea de rezervă a colonelului Cerchez, împreună cu artileria și caveria ei, să ia denumirea de a 2-a divisiă a corpului român de operațiuni al armatei de Vest.

1 escadron călărași din brigada Rosnovanu, și 4 tunuri. Întâlnind ante-posturile turcesci, colonelul Cerchez deschide focul spre a sili pe inamic să își desfășure puterile. În același timp generalul Krylof înaintase de la Etropol brigadele de călărași Formac și de Cazaci Tchernozubof cu 1 bateriă, dar inamicul adunând în josul Opanezului, spre Vid, un detașament important din câteși trele arme, întregul corp de cavaleriă român-rusesc primi ordin a se pune în marș din Trestenik spre Etropol. Colonelul Crețeanu, cu brigada de roșiori și cu bateria sa, ia pozițiune în fața Opanezului și deschide focul, care, după o viuă și energică canonadă cu cele 2 redute inamice aflate spre Vid, impune tăcere tunurilor turcesci. O colonă de infanteriă otomană înainteză și cată a lua în costă pe roșiori, dar bateria lor, ajutată de bateria brigadei de Cazaci, își îndreptă focul la 1600 metri asupra pedestriței turcesci, și o silesce să se opréscă. Cavaleria inamică se desfășură pe aripă, și cercă a cîștiga flancul cavaleriei noastre. Dar căpitanul Hepites schimbă repede pozițiunea tunurilor sale, și trage asupra călăreților inamică mai multe lovituri cu șrapnele cari pun desordinea în rândurile lor. Colonelii Crețeanu, Formac și Tchernozubof își formaū pentru atac esca-

drónele de roșiori, călărași și Cazaci spre a le asvêrli înainte, când le sosese ordinul comandantului corpului de cavaleriă a opri acțiunea, care încetase în acelaș timp și în partea trupelor nóstre după țêrmul drept al Vidului. Intr'adevêr, generalul Krylof fusese însciințat de colonelul Cerchez despre ordinul venit de la căpetenia armatei de Vest d'a se suspenda focul pe tótă linia, în urma trimiterii unui parlamentar din cuartierul nostru general în tabêra inamică, cu o scrisóre către Osman pașa, spre a i cere un armistițiú pentru rêdicarea morșilor noștri din fața șanțurilor turcesci, cari zăceaú acolo neînarmormentați de la 30 august și 6 septembre. Trupele române și ruse se retraseră pe pozițiunile lor de mai nainte; trupele turcesci reintrară în Plevna, și în întăririle de la Opanez.

Detașamentul de cavaleriă pornit spre Teliș înaintase pênă la Radomircea, și avusese mai multe întâlniri în satele Denika, Cervenibreg, Rupcea și Lucovița, pe șoséua Plevna-Orhanie, cu detașamente de Cerkezî și bași-bozucî cari nu erau de cât vêrfurile colónei escortând un al douilea convoiú cu hrană și munițiuni pornit din Sofia spre Plevna. Comandantul recunóscerei, colonelul Levis, hărțuit de la ¹⁸ ₃₀ la ²³ ₅ ^{septembre} _{octobre} cu acele detașamente inamice, le

prinse câte-va care cu sare, medicamente și chinină, și aprópe 1000 capete de vite pe cari Turcii le luaseră de pe la Bulgari spre a le duce la Plevna. Dar în ziua de $24\frac{1}{6}$ colonelul Levis se vede atacat de ante-garda unor trupe numeroase venind de la Sud, despre Iablanița. Acéstă colónă de 5000 ómení infanteriă, 2000 cavaleriă și 5 tunuri, însoțea convoiul de 2000 care și era condus de Șefket pașa însuși, însoțit de Kiasim pașa, cumnat al Sultanului. Pe când Șefket ataca în front pe colonelul Levis, altă colónă turcescă eșită din Plevna lovea în spate detașamentul rusesc și căta a'i tăia drumul. Colonelul Levis fu nevoit, ast-fel, a trece Iskerul și a se retrage prin Kumakovița la Mahaleta. Șoséua Teliș-Plevna rămase, dar, iarăși deschisă Turcilor. Convoiul întârziat în cale-í de drumurile defundate de ploí, de gîrlele umflate, de poduri distruse, nu intră în Plevna de cât la $\frac{30}{12}$ septembre octobre.

Generalul Krylof comise și de astă-dată greșélă de a sta cu grosul escadrónelor sale la prea mare depártare de Teliș-Lukovița-Iablanița, pe unde avea să se ivéscă colóna și convoiul inamic; de a imobilisa un însemnat corp de cavaleriă și o numerosă artileriă pe posițiunea de la Semeret-Trestenik, în drumul Rahovei, de unde era lesne de vėđut că nu

puteau să sosită mari ajutoare de oameni și de aprovizionări; în fine generalul Krylof nu se folosi de întâmplarea întârzierii convoiului turcesc prin greutatea ce întâmpină în cale, și, când se hotărî a se pune în mișcare pentru a susține detașamentul colonelului Levis, găsi Dolny și Gorny-Dubnik tare ocupate de Turci. Negreșit că dacă ar fi fost sprijinit de trupe de infanterie, s'ar fi putut opune cu mai multă tărie colonelilor și convoiurilor turcesci, cari, de două ori, isbutiră a intra în Plevna sub ochii comandantului corpului de cavalerie ruso-română. Dar totuși se putea aștepta mai mult de la o glotă de peste 6000 călăreți cu 30 tunuri, cari, în toate întâlnirile cu vrăjmașul, dovediseră învederată superioritate asupra cavaleriei turcesci și iscusință chiar în tactica luptei pe jos, ceia ce para, oarecum, lipsei de infanterie. Acesta fu și apăruierea comandamentului în privința direcțiunei date pînă aci însemnatei și frumoșei cavalerii aliate operând la Vestul Plevnei, și, printr'un ordin de zi de la finele lui septembrie, generalul Krylof fu înlocuit prin generalul Arnoldi. Vom dice în trecet aci că, întru cât privesce în deosebii cavaleria românească, atât aceia care forma corp cu cavaleria rusescă peste Vid, ca și ceia care apăra flancul și liniile de comunicații ale ar-

matei române tăbărite 'nainte Plevnei (brigadele Roznovanu și Cernovădeanu) ea dovedise în toate împrejurările agerime în mișcări, hotărîre și avânt bărbătesc în 'naintarea asupra vrăjmașului. De la ^{25 august}_{6 septembrie}, de când se constituise din brigada de roșiori și brigada de călărași Formac o divisiune independentă sub ordinele colonelului Crețeanu, care se trimisese la Vestul Plevnei, și pînă la finele lui septembrie, această călărime fusese în neconținut serviciu de siguranță, de patrulări și recunoșteri, împreună cu cavaleria rusescă; și pe când această din urmă putu să aibă în prospătare și odihnă prin înlocuirea divisiunii a 9-a (Loșkaref) cu divisia 4-a (Krylof) în oboșitările trepdării ce impunea misiunea de priveghiare peste Vid, divisia de cavaleriă romănescă rămase neschimbată la post, îndeplinindu-și sarcina: roșiorii cu nu mai puțină corectitudine, inteligență și mobilitate de cît cavaleria de liniă rusescă, călărașii rivalisînd în istețime și îndrăznelă cu Cazaciî de Don și de Caucaz, renumiți pentru a lor aptitudine în serviciul de ante-posturi. Călăreții noștri puseră pe fugă în toate părțile cavaleria inamică, cuceriră asupra ei un stindard, îi făcu prizonieri, îi luă mai multe convoiuri; în sfîrșit în toate întîlnirile și luptelele cu vrăj-

mașul, dovediră netăgăduită vitejiă, precum recunoscură cu mulțumiri, prin ordine de ȃi, generalii ruși sub a căror direcțiune fu chiămată cavaleria nóstră a opera *).

Dacă oștirea lui Osman pașa putuse să mai priimescă un spor de puteri și de apovisionări aduse în două rânduri de Ahmet-Hafzi pașa și de Sefket pașa, situațiunea armatei aliate din jurul Plevnei se întărea și ea din ȃi în ȃi prin fortificările cari se rēdicaū neconținut pe liniile de împresurare, și prin sporul de trupe cari începeaū a sosi. În urma părerilor date de generalul Todleben, și numirei sale de ajutor al comandantului armatei de Vest, statul-major rusesc luase decisiunea

---

*) Iată ordinul de ȃi pe care'l dete generalul Krylof când remise comandamentul generalului Arnoldi :

«Luptele de la Teliș, Gorny-Dubnik, Semeret-Trestenik, precum și diferite expedițiuni încredințate de mine cavaleriei române, aū dovedit într'un mod strălucit bravura, ținuta perfectă și exactitudinea în serviciū a brigadelor de roșiori și de călărași, precum și a bateriei de artileria cālărățā română. Aceste mari cualități sunt datorite, mai cu osebire, meritului comandanților de brigade, colonelii Crețeanu și Formac, și comandanților celor 4 regimente de cavaleriă, precum și perfectei distincțiuni a întregului corp oficeresc.

«Chiămat de Majestatea Sa Impēratul la altă destinațiune, voiū păstra în tot-d'a-una o aducere aminte de sinceră stimă pentru regimentele de elită române ce am avut onōrea a avea sub ordinele mele».

Loc.-general Krylof.

a aduce 'naintea Plevnei cea mai mare parte a ajutoarelor chiămate în Bulgaria, și între acestea era și garda împăratéscă, acea óste alésă a Rusiei. La $\frac{27 \text{ septembrie}}{9 \text{ octombre}}$ ajunsesse 'naintea Plevnei brigada de tiraliori ai gardei; în curenđ aveaú să soséscă și cele-lalte divisiuni de infanteriă, precum și cavaleria, spre a întări pe acea aflată acum peste Vid, și care se pusese în întregul ei sub comandamentul loc. general Gurko.

Sub impulsunea atât de competentă a generalului Todleben, și sub înalta autoritate a căpeteniei armatei de Vest, fortificările din jurul Plevnei luară o energică dezvoltare, fiind-că Rușii se puseseă acum și dênșii hotărît pe lucru. Iar Româniî, înimați și mai mult de aprobarea ce aflaseră din partea unui din cei mai ilustri oficeri de gëniú, își urmară, cu hărnicia ce dezvoltaseră de la 'nceput, întăririle pe liniile de împresurare și în fața redutei Grivița n° 2. Ast-fel, în a doua jumătate a lui septembrie, se mai rădicase pe délul Kalișovațului o nouă bateriă, și, pentru a se 'ntări flancul armatei nóstre rezemat pe Vid fără a slăbi trupele aflate în pozițiunile din fața Plevnei, se ordonase colonelului Slăniceanu a detașa din corpul său de observațiune d'între Vid și Isker 1 batalion din al 12-ea

regiment de dorobanți, 6 companii din al 2-ea și 3 companii din al 6-ea de dorobanți, cari porniră din Kreta și Găurenii și se aședară pe linia Kacemunița-Riben. Aci la Riben se construiseră de compania 1-a de geniū un pod peste Vid spre a înlesni comunicațiunile trupelor noastre de pe malul drept cu cele ce se află trecute, și aveaū să mai trecă pe malul stîng, și, pentru apărarea aceluī pod, se croiseră între Demirkioi și Semeret-Trestenik retransamente de infanteriă și un redan pentru 2 tunuri. Comandantul artileriei, generalul Manu, însemnase locul pe care se rēdică de divisiunea 3-a 1 bateriă armată cu tunuri de 9 cm. spre a bate în revers tabēra turcēscă de la Bucova. Reduta *Craiova* și luneta *Iași*, terminate și ele, se ocupară cu trupe din divisia 2-a.

Spre reduta turcēscă lucrările erau asemenea împinse cu mare vigōre de serviciul nostru de geniū. Se deschisese o a 4-a paralelă, care, pe flancul ei drept, nu mai era de cāt la 65 metri de șanțul întăririi turcescī. Romāniī și Turcii îngropați în pămēnt, se apropiaseră cu meterezele atāt de mult în cāt se audea vorba de la unii la alții. Bateria noastră de mortiere asvērlea neconținut bombe n reduta turcēscă ; soldațiī, pitulați pe banchetele parapetelor pe cari stăū întinse la

rând puscile încărcate, pândeau orî-ce mișcare și îndată ce zăreau ceva în reduta vrăjmașă, trăgeau focuri. Dar nici Turcii nu stau în nepază și nelucrare ; glónțele și obusele lor ne plăteau peșin glónțele și obusele noastre, și, precum se apărau și răspundea cu arma, tot ast-fel cătau să ne răspundă și cu sapa. In nóptea de $\frac{21 \text{ septembre}}{3 \text{ octobre}}$ ei începura a construi un șanț de contra-apropiere pe flancul drept al lucrărilor noastre, spre a le ocoli și a le bate în răspăr prin focul lor ; dar în nóptea următoare, trupele noastre de geniū, cu lucrători din infanteriă, încep a croi un șanț spre a tăia contra-apropierea turcescă. La așa scurtă distanță, cu tot întunericul, lucrătorii de o parte și de alta se aușiră ; o viuă, și din cauza micei depărtări, sângerósă împușcătură se încinse, noi avurăm 1 sergent, 1 caporal și 6 soldați din compania 3-a de geniū uciși sau greu răniți. Ȋiua suspenda lucrările ; dar atunci începea lupta cu pușcile și cu tunurile, luptă aprigă care impunea perderi amëndoror protivnici, dar nu slăbea îndârjirea lor. Tunurile noastre produsera în Ȋiua de $\frac{25 \text{ septembre}}{7 \text{ octobre}}$ o exploșiă într'una din întăririle turcesci din spatele redutei atacate, și se vedu rēdicându-se în aer o colónă de fum și de foc. La $\frac{26}{8}$ urmă o nouă încăierare, inamicul, voind a schimba gardele

din șanțuri, fu zărit de Români cari deschiseră focul asupra lui. Turcii trimit atunci ajutoare și cercă a ataca retranșamentele noastre, dar sunt respinși lăsând un mare număr de morți și de răniți. Dar și noi avurăm în tranșee, la ²⁷/₉ și ²⁹/₁₁, 4 soldați uciși și 14 răniți.

Și nu morțe numai de glonțe și de obuse ne secera dilnic rândurile; pe lêngă acéstă curmare de dila care este cea mai frumoasă pentru oștén, vitejii noștri mai trebuiă să rabde și alte greutăți, alte suferințe pentru cari se cere soldatului nu mai puțină coragiósă statorniciă de cât în luptă și în foc. Am spus că de pe la a doua jumătate a lui septembre st. v. vremea devenise nefavorabilă și de timpuriu iernatică; ploii continue cu vânturi reci și cu spic de zăpadă înghiăța ómenii siliți a bivuaca, și mai ales pe cei de serviciu în retranșamentele pline de apă. Se luase, fără 'ndoială, tóte măsurile spre a face putinciósă șederea în tranșee; se practicase șanțuri de scurgere, podeli, etc. dar orî-ce s'ar fi putut face, nu era chip a birui plóia care turna neconținut peste pămêntul móle și lesne noroios din jurul Plevnei. Cât de vêtósă, deci, fiă constituția omului, sunt margini peste cari natura nu se póte silui, și negreșit că

numărul bolnavilor, cu totul neînsemnat pînă atunci în armata noastră, a cătat să devină mai simțitor, fără să atingă, însă, proporțiunii anormale și îngrijitoare mulțumită firei pilóse a soldaților noștri, nededați la traiu molesit și deprinși, la ei acasă, de îndeletnicirile agricole a petrece în câmp pînă în apropierea iernei. Mai ales se ivi degerarea piciórelor la acei cari trebuiaú să stea în șanțuri cu noroiú și cu apă pînă la genuchi, și pătrunși de plóia și de umedélă.

Acéstă înprotivítóre vreme mai aduse o întîmplare care ar fi putut avea grave urmări pentru sigura și regulata aprovizionare a oștírei nóstre, dacă, prin măsurí energice, n'ar fi fost grabnic înlăturată. Vênturile și furtunile din acele zile sdruncinară, la ^{25 septembrie}/_{7 octombrie}, podul de la Măgurele-Nicopole; otgónele fură rupte, ancorele, cari nu mușcaú de cât anevoiá pe fundul stâncos al ríului în acel punct, fură desrădăcinate, câte-va pontóne fură luate de apă. Dar compania de pontonierí a căpitanului Vasiliú, aședată la pod, ajutatá de trupele de pază aflate acolo, de serviciul nostru de flotilá sub maiorul Murgescu, de autoritățile administrative, în fine, din țerá, restabili peste pucine zile podul, și ast-fel dispáru repede emenințarea pentru armata noastră de a fi în-

treruptă linia ei de comunicațiuni și de aprovizionare.

Dar toate aceste nevoi, toate aceste greutatea fură un prilej mai mult pentru ca oștenii noștri, cari sciau că țera și lumea are ochii asupra lor, să dovedescă neînduplecata lor tăria de suflet, nemărginita lor credință și iubire către patriă. Bólă, primejdiă, mórte, nimic nu-i opea când era vorba a ține sus drapelul României, și ei erau hotărîți a nu se întorce cu dînsul de cât încununat cu dafiniî biruinței. Precum cu vrăjmașul, așa și cu elementele vor lupta inimoșii noștri soldați, vor răbda de apă, de frig și de viscol; și ceia ce rěstórnă și dărâmă plóia și vântul, vor zidi ei și rēdica la loc. Parapetele și retransamentele sunt drese, șanțurile scurse și adîncite, paralela 4-a este lărgită spre a servi de piață de arme la 2 batalióne cari să pótă porni împreună la asalt. Acéstă activitate cu tot timpul împrotivitor, surprinde și pe vrăjmaș care încetase lucrările; dar, nevoind a rămânea mai pre jos, începe și dēnsul a'și urma contra-aproprierea spre lucrările nóstre. După ce trupele române stabiliseră în șanțul care trebuia să taie lucrarea Turcilor un *cavalier* de pe care pușcașii noștri loveau pe lucrătorii lor, contra-aproprierea inamică fu tăiată la ³15 octombre. Turcii

vădând că li s'au închis drumul spre noi pe sub pământ, aședă lêngă șosea, între Grivița și Plevna, o bateriă de tunuri mari de calibru 12, cu care deschid a doua ȃi focul asupra retransamentelor nóstre și ne pricinuesc perderi; avurăm 2 soldați uciși și 10 răniți în ȃiua de ⁴₁₆ octombre.

Lucrările făcute de trupele nóstre în interval de o lună de ȃile fuseseră în adevăr enorme; ele siliseră pe vrăjmaș să stea în acest răgaz de vreme ȃi și nópte în privighiäre și apărare, și, de la ¹₁₃ septembre, lupta pe linia de împresurare nu ținuse necurmată de cât pe drépta, în partea Románilor, (căci aliații noștri se înșănțuiseră pe pozițiunile lor, dar nu făcuseră nicăeri lucrări de apropiere) și pe extrema stîngă ruséscă, în partea generalului Skobelef, care înaintând succesiv din créstă în créstă spre Muntele-Verde, avusese dese lovirii cu Turcii. De aceste lucrări, saũ mai bine de activitatea și de energia statornică cu cari fuseseră rėdicate, se minunaũ chiar Rușii, și am spus măgulitórea aprobare ce ele aflaseră din partea generalului Todleben. Nu mai pucină favóre avură ele și pe lêngă oficierii străini atașați la armata rusă-română. În monotonia vieței aședate în acelaș loc ce duceau de mai bine de o lună trupele aliate, visitarea

lucrărilor sêvêrșite de Români avea interesul unei diversiuni, și constituia un brevet de bravură pentru cei ce înfruntau de bună-voia primejdiile de tot momentul, plôia de glônțe și de ghiulele care se vêrsa asupra lor. Retranșamentele nôstre oferiră la mulți prilej d'a se distinge; acolo fu decorat principele Arnulf al Bavariei care venise să viziteze armata din jurul Plevnei; în reduta nôstră *Alexandru* se expuse în foc însuși Impêratul Rusiei, și priimi din partea Domnitorului semnul de vitejiă al Românilor, medalia de *Virtute militară*.

Dar aceste lucrări erau acum atât de înainte spre reduta turcêscă, în cât înfățișau un pericol permanent pentru vrăjmaș, ca și pentru noi, și pricinuiaă de o parte și de alta perderi dîlnice și simțitoare. Atacul era, decî, impus, și, în cazul când nu s'ar fi făcut de noi, inamicul putea să ia inițiativa lui, căci la acea apropiere, unul din cei două adversari trebuia să respingă pe cel-l'alt pentru a dobândi aer. Luarea redutei Grivița n° 2 nu era să aibă, negreșit, un rezultat imediat în privința scopului general, și n'avea să determine căderea Plevnei; dar perderea ei avea să exercite o înrîurire morală asupra vrăjmașului, și, pentru linia nôstră de investiment, reduta

aceia forma un colț amenințător care trebuia desființat spre a se da acestei linii liniște și securitate. În fine armata, care desfășurase atâta energiă în săvârșirea acestor lucrări, ardea de dorință să curme astă luptă de sobolți în întuneric, și să dea pept cu vrăjmașul ziua și la lumina soarelui. Ca satisfacțiune a nevoilor ce răbdase, ea cerea cu stăruință asaltul, căci lupta este răsplata dorită a vitejilor.

Domnul Românilor, cumpănind motivele cari militau în favoarea atacului, ordonase generalului Cernat a-l îngădui, însă cu restricțiunea de a nu se transforma în luptă generală în cas de neisbutire, obiectivul final la care se tindea nefiind condiționat de acest succes. Generalul Cernat însărcină, ast-fel, pe colonelul Angelescu A. a executa acel asalt cu trupe din divisiunea sa, lăsându-i latitudinea dispozițiilor și alegerea momentului oportun, prescriindu-i numai a nu da prea multă întindere întreprinderii, și a cruța, pe cât putință, perderi prea mari. Comandantul divisiunii a 4-a începu a și lua măsurile în ziua de ⁵17 octombrie. Pentru a nu lăsa pe vrăjmaș să bănuie că asaltul este hotărît, lucrările de apropiere nu fură suspendate. Asemenea, spre a ține pe Turci în nesiguranță asupra momentului atacului real, și tot

de o-dată spre a le pipăi forțele ce aveaū în redută, colonelul Angelescu A. ordonă, în ȃșilele de ⁵₁₇ și ⁶₁₈, simulacre de atac la ore diferite. Prima demonstrațiune, inamicul o luă în serios; el răspunse pe dată foculuī violent deschis din partea nóstră, bancheta redutei turcesci se umplu de apărători cari trăgeaū cu mare repeđiciune. Tunurile din întărirea vrăjmașă și din cele din 'napoi intrară în acțiune. In acéstă demonstrațiune noi avurăm un tun ușor vătămat de un obus inamic, 2 soldați uciși. La al douilea atac fals din ⁶₁₈, Turcūi răspund mai slab din redută; numai bateria lor cu tunuri de piață de la șosea, trage energic.

Colonelul Angelescu A. hotări atacul real pentru ⁷₁₉ octombre la 'namiăđi. Colonelul Dona priimi comandamentul colónei de atac care se compunea din batalionul 1-iū de vânători (maior Comăneanu) batalionul al 2-ea (căpitan Hașnas) din regimentul al 5-ea de dōrobanți; bataliōnele 1-iū (maior Lecca) și al 2-ea (maior Macri) din al 13-ea de dorobanți. Un peloton din compania 3-a de geniū, sub direcțiunea căpitanuluī Pitișteanu, împreună cu voluntari din diferite corpuri ce se presintară la apelul comandantuluī divisiunei, trebuiaū să însoțescă colóna de asalt cu fascine și gabiōne

pentru trecerea șanțului, cu scări, sape și unelte spre a întorče în contra inamicului reduta, îndată după ocupare. Atacul avea să fiă susținut din reduta noastră Grivița n° 1 de regimentul al 7-ea de liniă, care trebuia să ia sub focul său spatele pozițiunei atacate spre a împedica sosirea ajutoarelor; de bateriile divisiunei a 4-a, cari urmau să 'și îndrepteze focul asupra redutei turcesci, asupra bateriei de asediū de la șosea și întăririlor de la Bucova, unde se aflau rezervele inamice cari aveau să fiă tot de o-dată bătute și de artileria divisiunei a 3-a. Tóte aceste dispozițiuni se luară cu precauțiune și în cea mai mare tăcere, pentru a nu deștepta băgarea de sémă a inamicului și a'l putea lovi pe neașteptate.

La 12^{1/2} colonelul Angelescu A. care se afla în paralela 3-a, lêngă rezervă, dete semnalul de atac printr'o salvă de mortiere. Colonelul Dona pornesce peste parapetul paralelei a 4-a batalionul 1-iū de vênători și batalionul al 2-ea din regimentul al 5-ea de dorobanți, cari, cu comandanții lor în cap, se aruncă în pas gimnastic asupra șanțului redutei. Distanța fiind atât de mică, soldații noștri nici nu trag foc spre a nu 'și perde timpul cu pușcături zadarnice, și se aruncă cu baioneta asupra vrăjmașului care ocupa șanțul și *caponiera* ce

se afla într'însul. Dar Turcii se păzeau și nu putură fi surprinși. Pe când voinicii noștri săreau în șanț și luptau pept la pept cu apărătorii lui, garnisóna sporită a redutei deschise un foc viu, iar toate bateriile de la Bucova își concentrau tragerea asupra bataliónelor române și le secera rândurile. Bateria cu tunuri de calibru mare de la șosea începuse, și dênsa, a lua sub foc cumplit trupele noastre de susținere din paralela 4-a; rânduri întregi erau doborâte, fiă-care obus culca 4-5 ómenî de o-dată la pămênt și înaintarea era imposibilă. Comandantul divisiunii vedënd că surprinderea nu reușise, că bataliónele cari 'naintaseră erau atât de sdruncinate în cât singure nu'și puteau îndeplini însărcinarea și ar fi fost nevoit a expune înnoite forțe, ordonă colonelului Dona a suspende atacul și a retrage trupele în paralele. Bateriile noastre urmară însă un foc violent, care ținu pênă la 4 ore séra, asupra redutei și asupra rezervelor inamice.

Intențiunea colonelului Angelescu A. era de a dărîma prin acest foc apărările și parapetul redutei inamice, precum și de a depărta de la dênsa reservele, iar la ivirea nopței să mai încerce încă un atac, când, póte, vrăjmașul ar fi obosit de luptă și slăbit de bom-

bardarea îndreptată asupra'î. Pentru acest sfârșit regimentul al 5-ea de liniă înlocui în reduta noastră pe al 7-ea de liniă ; iar acest regiment fu aședat în paralela 4-a, de unde avea să pornescă la asalt împreună cu batalionul 1-iu de vânători și regimentele al 13-ea și al 5-ea de dorobanți. Când inseră, aprópe de 7 ore, făr'a se trage o pușcă, făr'a se slobozi un tun, și numai la comanda : '*na-
inte!*' a șefului sėi, loc.-colonel Grigore Ión, regimentul al 7-ea întreg trece peste paralelă și se repede în fugă, cu baioneta întinsă, asupra șanțului redutei. Loc.-colonel Grigore Ión, urmat de soldații sėi, sare în șanț, și o luptă de mórte se încinge atunci între năvălitori și apărători. Șanțurile sunt umplute de leșiuri, ca și de gabióne rostogolite spre a'și face trecere ; Turcii sunt uciși, și cei cari scapă de baionetele Románilor își caută mântuirea în redută. Voinicií noștri, înferbintați de luptă și de îndemnul ofierilor, aședă scările și încep a urca escarpa cu vânătorii batalionului 1-iu, cari alergaseră în ajutor. Cu bărbătesc strigăt de *ura!* ei ajung pe parapet și încep a pogori în redută ; Turcii sunt respinși. Atunci se aduse raportul comandantului divisiunei că reduta este luată, și că soldații noștri sunt într'însa.

Eroic succes, dar care nu putu remâne desevêrșit. Apelul bate cu furiã în tabëra turcëscã și adunã pe Osmanlîi din tóte părțile. Lupta fiind mărginitã numai asupra acestui singur punct, ei își puturã strînge nu numai reservele, dar și 'și aduna o mare parte din forțe spre a le asvêrli în ajutorul redutei. Lupta uriașã, crâncenã, începe de iznóvã în întunericul nopței; dar cu tótã vitejia ce desfășurã ai noștri, ei sunt nevoiți a da 'napoi în fața numêrului covârșitor al vrãjmașului când vëd că mórtea le secerã și le rãresce rândurile, că mai toți oficerii sunt cãduți, și că bravul lor colonel Grigore Ión, rãnit, este rëdicat pe brațe și scos din luptã. Vitéz, și ca furtuna nestãvilit fusese asaltul soldaților noștri, și numai marea lor disproporțiune numericã fața cu vrãjmașul îi putuse opri. Acest atac îndreptãți și dênsul judecata unui bãrbat competent, a tacticianului frances care a scris asupra rësboiului din 1877, în mod mai apriat despre armata rusëscã, este adevêrat, de cât despre oștirea nóstrã, dar care ðice: «nu putem intra în amênunte a-
«supra atacurilor violente ale Romãnilor, dar
«fiã-ne permis a spune aci în trecãt că, în-
«tr'un singur din aceste atacuri, Romãni
«perdurã mai mult de 2000 ómeni, ceia ce

«arată tăria și bravura tinerei armate care
«și făcea proba focului, și acesta privesce
«atât armata activă, cât și pe cea teritorială.
«Acastă tânăra oștire a dat dovada unei ab-
«negațiuni, solidități și energii cari făcură ser-
«viciile ei cel puțin tot atât de folositoare ca
«acele ale armatei rusesci».*)

Colonelul Angelescu A. vedând că și al
douilea atac de noapte nu putuse lua fără veste
pe vrăjmaș, și că, spre a înfrânge superiori-
tatea numărului său ar fi trebuit să trimită în
foc întreaga divisiă, dete ordin trupelor a în-
ceta asaltul și a se retrage în paralele.

Multe acte individuale de coragiū și de de-
votament se sēvēșiră în acest atac de oficerii
și soldații noștri. Pîntre numeroșele fapte ale
acestor din urmă merită a se înregistra acel
al sergentului-maior Călin Petre, din compa-
nia 2-a regimentul al 5-ea de dorobanți, care,
după rănirea comandantului de peloton, lo-
cotent Marotineanu, se puse în capul pe-
lotonului și'l duse cu mare bravură în foc.
Asemenea când în compania 3-a din acelaș
regiment cădură răniți căpitanul Toporanu
și locotentul Oprea, și soldații începeau a

---

*) La Guerre d'Orient de 1877—78 par un tacticien, Paris,
J. Dumaine, 1880, a 6-a fasciculă pag. 650.

slăbi, sergentul-maior Pascu Dimitrie asvêrlindu-se în fruntea companiei, strigă tovarășilor săi să nu facă necinste regimentului și să nu dea 'napoi; și compania porni cu nouă energie în luptă. Sergenții Marin Ión, Nica Stan și soldatul Marinescu Pîrvu, tot din al 5-ea de dorobanți, se luptă vitejesce înconjurați de vrăjmaș, în șanțul redutei. În sfîrșit port-drapelul regimentului al 5-ea de dorobanți, sub-oficierul Petcu Ilie, cădend rănit de o spărtură de obus care rupse și prăjina drapelului în partea de sus, sergentul Hristea Toader rēdică de jos stégul strigând: «după drapel, copii!» se repede în mijlocul glónțelor și îniméază prin acéstă pildă eroică pe tovarășii săi.

Lung și cu neșterse slove scris este în cartea de cinste și de vitejii a óstei romănesci slăvitul pomelnic al acelor cari aflară în acéstă luptă mórte saú rāni pentru țéră. Noi avurăm 2 oficieri, 3 sergenți și 28 soldați uciși; 21 oficieri, 33 sergenți și 646 soldați rāniți. Oficierii uciși fură: căpitanul Gănescu Dimitrie, sub-locotenentul Lemnea Dimitrie, din regimentul al 7-ea de liniă. Rāniți: loc.-colonel Grigore Ión, comandantul regimentului al 7-ea de liniă; căpitanii: Toporanu Scarlat, Scriban Ión, Dimitriu N. Vasile, din al 5-ea

de dorobanți; Pitișteanu Alexandru, din batalionul de geniū; Groza Moise, din marele stat-major; locotenenți: Ștefănescu Vasile din al 13-ea de dorobanți; Marotineanu Petre, Oprea Vasile, din al 5-ea de dorobanți; Epureanu Dimitrie, din batalionul 1-iū de vânători; Gafencu Vasile, din al 14-ea de dorobanți; Tîrșoreanu Nicolae, din al 7-ea de liniă; sub-locotenenți: Ionescu Ión, Papasolu Constantin, Stamatopul Simion, Scărlătescu Filip, Vasilescu Ión, Gălușcă Eugeniū, Vasilescu Grigore, din al 13-ea de dorobanți; Donescu Nicolae, din al 14-ea de dorobanți; Dinulescu George, elev al școlei militare de infanteriă și cavaleriă, comandant de peloton în batalionul 1-iū de vânători.

CARTEA NOUA

LUAREA RAHOVEI.— CĂDEREA PLEVNEI.

Greutățile întâmpinate de trupele aliate 'nainte Plevnei se măresc din timpul iernatic, din starea comunicațiilor și din condițiunile sanitare defavorabile.— Ingrijirile din cauza prelungirii resbelului; silințele făcute în țără spre a veni în ajutorul armatei cu cele trebuincioase. — Neajunsurile pricinuite de cadaverele rămase neîngropate în fața Plevnei, amenințare de epidemie.— Nouă propunere făcută lui Osman pașa pentru încetare de arme spre a se înmormânta morții de ambe părți, căzuți în luptele precedente.— Propunerea este primită. Ingroparea morților la $9/21$ octombre. — Sosirea ajutoarelor din Rusia. Garda imperială împreună cu alte trupe rusești trimise 'nainte Plevnei, sunt puse sub comandamentul Domnului Românilor.— Turcii formeză o nouă armată la Sofia pentru despresurarea Plevnei.— Comandantul armatei de Vest decide a se tăia liniile de comunicațiuni și de retragere a lui Osman pașa spre Nord-Vest și Sud-Vest.— Atacul Gorny-Dubnikului și Telișului de trupele gardei rusești; atacul Dolny-Dubnikului de trupele românești la $12/24$ octombre.— Concursul dat acestor atacuri de brigada Cantili. Demonstrațiunile armatei de împresurare de pe malul drept al Vidului. — Operațiunile detașamentului colonelului Slăniceanu între Vid și Isker. — Colonelul Slăniceanu priimesce ordin a ataca Rahova.— Corpul de observațiune de la Calafat are ordin a bombarda Vidinul și a împedica trimiterea de ajutoare din acésta cetate —

Cufundarea monitorului turcesc la Canapa.—Atacul și luarea Rahovei la 7/19, 8/20 și 9/21 noembrie. — Insemnătatea acestei izbănde.— Scrisoarea marelui-duce Nicolae către Domnul Românilor.— Ordin de ȃi al Domnitorului. — Scrisorile Domnitorului către colonelul Crețeanu, căpitanul Merișescu și văduva maiorului Ene.— Dispozițiunile luate de comandamentul armatei de Vest pentru a sili armata turcescă din Plevna a se preda.—Ordinea de bătaia a armatei române.— Generalul Gurko are misiune a opera spre Sudul Plevnei și a opri înaintarea armatei de despresurare ce Turcii adună la Sofia.— Lucrările de întăriri, de apropiere și de mine sėvėrșite de Romăni pėnă la căderea Plevnei.— Somațiune făcută lui Osman pașa de a se preda ; respingerea ei. — Impărțirea armatei română-rusescă în sectori, dispozițiunii pentru a întâmpina pe vrăjmaș în cazul unei eșiri.— Prinșii turcesci și fugarii din Plevna aduc sciințe despre starea oștirea turcesci și despre pregătirile de eșire.— Eșirea lui Osman pașa la 28 noembrie s. v. — Bătălia.— Predarea și căderea Plevnei.

Se împlinea anul jumătate de la deschiderea acestei lupte care sguđuia Rėsăritul și ținea ațintite asupra-i privirile lumii întregi. Incepută în aprilie 1877 cu convingerea nu numai a Rusiei, dar și a celei mai mari părți a opiniunii în afară că în două, trei luni ea va ajunge la un repede desnodămēt prin neputința Turciei de a se împrotivi mai îndelung puternicului ei adversar, astă luptă urma încă 'nainte fără ca nimeni să pótă spune cu siguranță cât mai avea să se prelungescă și să pună în nelinise îngrijatele interese politice, financiare și economice ale Europei.

Cât ținuse primă-véra și véra, cât timpul fusese frumos și înlesnitor operațiunilor militare, armatele beligerante nu întâmpinaseră de cât neînsemnate și trecătoare greutăți în privința marșurilor, a transporturilor și aprovizionărilor de tot felul ce se cer pentru glóte de ómení adunați cari trebuie să se hrănescă și să lupte. Dar cu 'naintarea vremei și cu apropierea iernei, situațiunea armatelor beligerante română-rusă cari operaú în Bulgaria, devenea din ce în ce mai anevoiósă și nu era scutită de întemeiate îngrijiri. Cu un mare rîu în spate, între baza și liniile lor de operațiuni, cu un rîu ca Dunărea care, în anotimpul ploilor, se umflă și 'și varsă prisosul puternicilor sale ape la mari distanțe de ținurí; care, cu intrarea în iarnă, începe să se prinză de ghețurí căror nici vase, nici pontóne li se pot împotrivi, problema comunicațiunilor cu România și Rusia a oștirilor aliate avea să devină mult mai grea, aprovizionarea lor mult mai nesigură. Provincia bulgărescă, îmbilșugată, de altminteri, în ródele pământului, suferise neapărat de urmările răsboiului ce se petrecea într'ênsa de șese luni, și nu putea să îndestuleze multiplele și diversele trebuințe ale unor însemnate oștiri. În lipsă de comunicațiuni repeđi și sigure, marșul tru-

pelor, înaintarea convoiurilor pe drumuri noi și desfundate de ploși abundente, întimpinau nespuse dificultăți, și aceste pedici înfrueau în chip nepriincios asupra combinațiilor militare.

Vremea aspră care 'și începea acum domnia între Dunăre și Balcani preschimba condițiunile climaterice ale teatrului de operațiuni, și făcea să 'i se simță urmările și asupra stărei sanitare a trupelor. Afară de umezélă, de frig, viscole și zăpezi ce oștenii avéu să rabde, pe părțile unde ei erau mai grămădiți aerul era stricat și nesănătos prin mulțimea leșurilor de vite cădute cu sutele din anevoința drumurilor și rămase în margina lor, nefiind în tot-d'a-una timp a se distruge sau îngropa acele leșiuri. În jurul Plevnei, chiar, unde atâtea mii de ómeni stéteau îndesați pe același loc de trei luni de zile, condițiunile igienice, cu tóte măsurile riguros ordonate de comandantul armatei de Vest, nu puteau să fie perfecte.

Armatele române și rusesci aveau ast-fel să lupte nu numai cu un vrăjmaș neîmlădiat, dar mai trebuiau încă să învingă și tóte aceste greutăți ale ano-timpului 'naintat, ale climei și considerațiunilor locale de pe teatrul de operațiuni militare.

Înainte de a urma narațiunea faptelor și întâmplările războinice, fă-ne permis a ne întorce un moment privirile peste Dunăre, către țară, spre a cerceta preocupările care frământau mințile, grijele grave și emoțiunile adânci cari mișcau acolo toate inimile.

Am spus în partea întâi a acestei scrieri hotărîrea cu care poporul român întâmpinase evenimentele ce se iviră în primă-veră anului 1877, și chiămară România a 'și împlini rolul de factor îndreptățit și necesar în deslegarea problemei de reconstrucțiune politică a Orientului european. Avântul care rădicase totă țera, spori față cu agresiunile nejustificate și cu lovirile materiale și morale date de Pórtă teritoriului și drepturilor noastre, și lupta defensivă a armatei române pe terenul stîng al Dunărei, da dîlnică hrană entusiasmului. Cu mare devotament, cu desevêrșită uitare de sine-și și supunere interesului general, îngăduiseră locuitorii orașelor și satelor mărginașe dunărene, toate păgubile și neajunsurile războiului : case derîmate și arse de bombardările cetăților și flotilei otomane, populațiunii pacinice măcelărite de incursiunile neregulaților și bași-bozucilor turcesci.

Când armata noastră începu operațiunile ei ofensive, când stégurile sale purceseră peste

Dunăre, ele duceau în cutele lor speranțele și urările întregii suflări romănesci. În orașe, ca în sate și în cătune, viața părea momentan oprită, și afară de puciniă omeni validi opriți de însărcinări publice sau de neînlăturabile îndatoriri, nu mai întâlneau de cât femei, copii și bătrâni : flăcăii și bărbații în flórea vârstei porniseră, și, mândri feciori de óste, luptau și mureau pentru moșiă.

Situațiunea militară naintea Plevnei, unde se afla oștirea noastră, dobândise o deosebită însemnătate prin bătăile sângeróse cari se deseră fără ca acest zăgaz al împotrivirei musulmane să se fi putut doborî. Ingrijate erau, deci, atunci la noi în țéră cugetările, căci rebelul se prelungea, sórta sta în cumpănă, și sfîrșitul nu se vedea nici apropiat, nici sigur. Dar cu cât mai multiple deveneau cerințele, cu cât mai numérose greutățile și primejdiile, cu atât mai mari erau și energiile, cu atât mai d'a firea faptele și jertfele spre a întinde încordările obștesci la înălțimea împrejurărilor. Mișcată adînc de bărbăția cu care fiii ei înfruntau trude, privațiuni, răni și mórte, tresáltând de mândriă și de recunoscință la auđul vitejilor sêvêrsite de dênșii peste Dunăre, țéra era încinsă de dragoste ferbinte, de devotament nemărginit pentru oștenii sêi. Ea desfășura nepre-

getate silințe, duióse și de mamă îngrijiri spre a le înlesni sarcina, a le procura trebuinciósele, a le împlini lipsurile și ușura nevoile. Minunate erau bunele voinți, sîrguitoarele rîvne și grăbirea în ajutor. Mari și mici își deschiseseră inimele, avuți și neavuți își desnodaseră pungile, și ca îmbilșugate isvóre curgeau din tóte părțile concursurî iubítóre, sprijine darnice și mărinimóse.

Subscriptionî voluntare în tóte județele, în tóte comunele, produsera însemnate sume bănescî pentru cumpărare de arme; ofrande în natură de tot felul, cai, vite de consumațiune, produse și articole de subsistență, veșminte calde, medicamente și obiecte spitalicescî, se adunau în magaziiile militare și reînoiau depozitele. Mulțumită interesului și solitudinei generale, misiunea organelor competente fu mult înlesnită, și interimarul ministru de resbel, d. I. C. Brătianu, care cu neobosită activitate dirigia și priveghia multiplele serviciî de aprovizionare și întreținere a armatei în campaniă, afla în acel interes și solitudine publică un sprijin puternic pentru sarcina grea ce luase asupra-și.

Și, simptom îmbucurător și vrednic de laudă, nu numai clasele culte și luminate din orașe, dar încă și marea clasă a muncitorilor

de pământ lua parte însemnată în acest concurs de cugete și de porniri patriotice. Săténul, după darea de mână a fie-cărui, aducea și dânsul modestul, dar spornicul său prinos : banița de grâu or de porumb, putineiul de lapte, coșul de brânză, serviciile cu carul în trebuințele oștirei. De mare folos fură aceste din urmă servicii cerințelor de recuisițiuni și de transporturi militare la mari distanțe unde nu erau căi ferate, și pe drumurile anevoioase ale Bulgariei, țeranii făcând de bună-voia sute de kilometri pentru a duce provisiunile armatei, a evacua bolnavii și răniții ei. Cuvine-se a se da aci datoritul tribut de recunoscință acestor umili fii a țerei, a căror inimă simplă simțea însă atât de romănesce. Ne-a fost dat și noă a vedea de multe ori în cursul acestei campanii țeranii și țerance, veniți din depărtare pe marginea Dunărei și pênă în fața Plevnei spre a-și vedea fii, frați sau soți sub stéguri, și era mișcător a observa cu ce mândră mulțumire, cu ce bărbătesci cuvinte îmbrățișeau pe acei viteji. «Asta-i făcut de flăcăi noștri, Dumne-deu să le ajute!» exclama cu fală, trecând podul pe Dunăre la Nicopole, un bătrîn sătén cu plete albe și cu peptul desfăcut în mijlocul lui noembre, care mergea la Plevna să ducă un cojoc și merinde fiului său.

De sus și pînă jos, decî, străbătea puternic corentul de entusiasm și de patriotism, și în aceste memorabile zile cu adevărat că, după vechia și frumoasa noastră dicătoare, țera, *de la opincă pînă la vlădică*, era strînsă în aceleași simțiri și dorințe de a sfărâma de veci umilitoarele pretențiuni de vasalitate turcască și a dobândi, prin ea însăși, cu lupte și sacrificii virile, neatîrnarea și suveranitatea în afară.

Una din trebuințele armatei către care se îndrepta îngrijirea tuturilor, era ajutorul medical al bravilor noștri oșteni cari căpătau răni și bóle făcîndu-și datoria pe câmpul de bătăiă. Am arătat la locul său care era în timp de pace și pînă la izbucnirea resbelului, organizarea serviciului nostru sanitar militar, și cum funcționase acesta cîtă vreme operațiunile se mărginiră în defensivă. Atunci vrăjmășiile între Români și Turci de la un țerm al Dunărei la cel-l'alt, nu pricinuiră un număr însemnat de răniți, iar timpul frumos și vĕratic mănținuse în trupele noastre favorabile condițiuni de sănătate. Dar cu luarea ofensivei și cu începerea luptelor sângeróse în Bulgaria, cerințele deviniră mai mari, și noii silințe trebuiră a se desfășura. Mijlócele medicale civile fură chîamate în ajutorul mijlócelor militare, se făcu apel la concursul și sprijinul general. Socie-

tatea *Crucei-Roșie* română sub președința principelui D. Ghica, aduse neprețuite servicii prin neobosita activitate ce dezvoltă în înființare de ambulanțe și spitale, în adunare de fonduri și material. Acastă societate deschise subscripțiunii publice în țară cari produsera suma de 524,565 lei *), sumă destul de însemnată dacă se ține sémă de greutatea vremilor și de tóte cele-l'alte contribuțiuni ce 'și impuneaũ cetățeni, precum subscrieri pentru cumpărare de arme, ofrande de tot felul pentru armată.

Funcționarea îngrijirilor medicale se împărți în două mari secțiuni : secțiunea de pe teatrul de operațiuni pe malul drept al Dunărei sub direcțiunea inspectorului general al serviciului sanitar al armatei, doctorul C. Davila ; și secțiunea de pe malul stîng, în țară, sub directorul general al serviciului sanitar civil, doctor Capșa. Prima secțiune dispunea de elementele proprii ale armatei, cu personalul medical militar crescut cu adaoșele create din inițiativa privată. Armata avea pe lîngă dînsa peste Dunăre 7 mari ambulanțe com-

---

*, In darea de sémă a *Crucei-Roșie* română despre activitatea ei în timpul resbelului, vedem că de peste Carpați s'a adunat lei 51,000 ; că în fruntea județelor cari aũ contribuit cu sumele cele mai mari staũ Putna, cu 13,000 lei ; Prahova, cu 11,762 ; Brăila cu 10,973 și Bacău cu 10,295 lei.

plete, din care 2 erau înființate și trimise pe câmpul de resbel de *Crucea-Roșie* română; apoi ambulanța dómnelor din Iași și ambulanța societăței israelite, 5 din aceste ambulanțe erau stabilite în imediata apropiere a trupelor în dosul platoului Griviței, sub direcțiunea inspectorului general în persónă, și doctorilor Otremba, Ștefănescu, Vercescu, Leonte, Grigorescu, Istrate, Cantacuzino, Asaki, Ruso jun., Cociu, etc. Pe liniile de comunicațiuni Plevna-Nicopole se aflau 2 ambulanțe de evacuațiune, una la Mecica, sub doctorul Fotino; alta la Muselimselo, sub doctorul Cernătescu. Tóte aceste ambulanțe de pe câmpul de luptă puteau da îngrijiri la 2200 răniți și bolnavi.

Pe malul stîng al Dunărei se organizase de serviciul sanitar civil, cu concursul medicilor din țeră, ambulanțe și spitale pentru tratamente mai îndelungate. Capul liniilor de evacuare era la Turnu-Măgurele, unde se aflau 5 spitale cari puteau conține 2000 bolnavi, sub direcțiunea distinsului doctor Kalendero, ajutat de medicii români și străini, francesi, englesi, germani, danesi, suedesi, trimiși de guvernele lor sau de asociațiuni filantropice internaționale. Din Turnu-Măgurele porneau trei linii de etape de evacuațiune spre calea

ferată, care, prin 2 trenuri sanitare pe zi, transporta bolnavii și răniții la Bucuresci și la spitalele din cele-l'alte orașe.

În capitală, la spitalele Colțea, Colentina, Filantropiei, la spitalul de copii și spitalul Brâncovenesc, erau rezervate paturi pentru soldații armatelor beligerante, și Români, Ruși și Turci, primeau aci de o potrivă îngrijiri medicale. Mare parte din casarme fuseseră asemenea transformate în spitale. Eminentul și regretatul doctor Marcovici avea, în Bucuresci, direcțiunea serviciilor medicale pentru armată. Lângă palatul de la Cotroceni se aflau baracele-spitale înființate de Dómna Elisaveta, care căuta însăși pe suferinși, ajutată de dómnele societății bucurescene.

La Iași comitetul instituit de dómnele Maria Roznovanu, Natalia și Elena Suțu, Lucia și Elisa Liteanu, Eugenia Conduratu și Sofia Aslan, stabilise, afară de ambulanțele trimise 'nainte Plevnei și la Măgurele, încă un spital special pentru răniți.

În Ploiesci dómnele Ecaterina G. Cantacuzino, Maria T. Văcărescu și Smaranda D. Moruzi, cu concursul dómnelor ploiescene, împlineau sarcina de surori de caritate în spitalul de răniți ce organizaseră acolo.

La Turnu-Măgurele, pe lângă spitalele Cru-

cei-Roșie, dómna Maria C. A. Rosetti fundase «Ospiciul Independenței» unde socia vestitului publicist român, împreună cu dómnele Z. Sturdza, I. Câmpineanu, M. Fălcoianu, A. Kalendaro, etc. da devotate îngrijiri bolnavilor și răniților cari soseaū de pe câmpul de luptă. Intr'un cuvânt, mijlóce de ajutor medical pentru armată se creaseră ast-fel în toate orașele țerei, și pênă chiar și prin sate. Așa la proprietatea Buftea, de către principesa Maria Stirbeiū; la moșia Epurenī, de d. Manolache Costache și ficele sale principesa A. Bibescu și dómna Esarcu, precum și în multe alte comune rurale al căror nume ne scapă, se înființase spitale pentru oștenii románi.

Aceste unanime și generóse silințe își atinseră scopul și asigurară pe deplin, în tot timpul răsboiului, trebuințele medicale ale armatei nóstre.

Ne pare rău că spațiul în care suntem circoscris nu ne permite a da aci în întregul lor dările de sémă și raporturile publicate de medicii străini cari aū funcționat atunci la noi, căci ele conțin amănunte și aprecieri interesante ca acele ale doctorului german Bruberger și medicului frances L. Henriet. Dar toate daū dreptate incordărilor și bunelor voințe ale tuturor, și recunosc cu laude atât inteligența și

devotamentul personalului nostru medical, cât și însușirile ostăsești ale soldaților, tăria de suflet a răniților români *). Mari titluri la recunoștința armatei și-a țerei, și-au dobândit, prin activitatea lor în resbel, asociațiunea *Crucei-Roșie* română, precum și medicii noștri.

Dar dacă ar urma a se împărți finic și a se distribui cunună în întrecerea de pilde bune

---

*) D. Dr. Bruberger țice în raportul său: « . . . Se înfățișă un tabel răsboinic de totă frumusețea, când sosi séra târziú lungă colónă de care cu inhămutul lor alb (boi) pe piața din fața spitalului central din Turnu-Măgurele. Fără nici un țipăt de durere se descărcară răniții (între cari erau unii cu rănii grave, cangrene și tetanos) după un transport de 3 zile, spre a'í duce în spitalul unde-í aștepta cele mai bune îngrijiri . . . »

Apoi într'alt loc: « Nici unul din răniți nu se plângea de frig, căci soldatul român este foarte obicinuit cu frigul nopței; adesea orí se vede țeranul român încă în luna lui noiembrie îmbrăcat cu o cămașă deschisă de la gât până la brâu, avénd peptul cu totul neacoperit ».

D. Dr. Henriet în corespondența sa de la 2 octombre 1877, din Turnu-Măgurele, scrie: « . . . Să vorbim acum de răniți. Nu știú dacă acesta vine din apropierea luptătorilor și din condițiunile tragerei, dar rănile presint un caracter de gravitate remarcabil . . . Vě spuneam adineaori că soldații români s'au purtat bărbătesce pe câmpul de luptă; n'am constatat acesta prin mine însumi, dar ceia ce pot afirma este că, pe patul de operațiunii, ei sunt incomparabili. Am vedúť venind în picioré, fără a voi să fiă susținuți, la masa de operațiã, suportând fără strigăt, chiar neanestisați, o mutilațiã gravă, cerénd o țigaretă și ducéndu-se pe picioré înapoi în sală ».

Doctorul Henriet se întrebă, să fiã acéstă sensibilitate de nervi mai teșită la soldații români, sau forța morală? Și conchide țicénd: « Cred mai mult că este acesta din urmă, căci ei vorbesc cu coragiú și nu cer de cât a se întorce pe câmpul de luptă ».

cară ilustrară evenimentele ce povestim, pe cel d'ânteu plan apare chipul radios al femeiei, născătoare a eroismului, hrănitore a îndemnelor de slavă și de mărire. De la a Suveranului augustă soția, pênă la modesta tovarășă casnică a meseriașului și la harnica muiere a săténului, minunate au fost mărinimiile, devotamentele și creștinesca dragoste cu cară Romăncele au împlinit împuternicirea dată din cer femeiei de înălțătoare a sufletului, de mângăietore în dureri și nenorociri.

Neuitată va rămânea pagina pe care 'și-a înscris-o în istoria acestui resboiú Dómna Elisaveta, pe când soțul ei, în fruntea vitejilor, scria pagina sa. Supunând cu farmecul înaltului ei duh pe Impăratul, pe membrii familiei imperiale și pe bărbații de stat ai Rusiei cară se aflaú atunci p'între noi, geniala femeia pe a cărei frunte lucesce întreita corónă a poeziei, a artei și a mărirei regale, slujea și apăra și dânsa, cu nestăvilita putere a grației și a minței, interesele țerei sale ; iar inima-î duiósă și atinsă de aripa suferinței, îngrijea cu nemărginită iubire de oștenií noștri cară, de atunci, îi deteră frumosul nume de *Mamă a rănișilor*.

Aceiași compătimire, același pás de îngrijire și de alinare pentru cei ce se jertfeaú pe

câmpul de bătăiă, mișca sufletul tutulor femeilor române. Veghiând la căpățiiul bolnavilor, dându-le cu însăși mâna lor doctoriile, oblojindu-le rănilor, sprijinindu-i și mângăindu-i în dureroase operațiuni, dómne de cea mai 'naltă tréptă socială alături cu femeii din popor, sêvêrșeau de bună voiă împreună sublima sarcină de suroră de caritate. Dar și câtă resplátă priimeaū ele în admirațiunea soldaților, în naivele și mișcătorele demonstrațiuni de recunoscință ale acestor naturi simple cari nu uitaū bunătatea ce li se dovedise, și mult timp încă după campaniă și întorși la satele lor, veneaū să mulțumescă acelei ce îngrijise de dênșii la spital. Fără îndoială crunt și sângeror lucru rêsboiul, dar avênd și partea sa consolătore în solidaritatea patriotică ce stabilește între tóte clasele unei națiuni, în avêntul de jertfe și de fapte nobile prin care firea omenescă să înalță către ideal.

Să ne întórcem acum la evenimentele de pe câmpul de luptă, la marea dramă care se desfășura înaintea Plevnei. Aci ni se înfățișeză mai ântêiū, în ziua de $\frac{6}{18}$ octombre, o durerosă scenă, una din acele priveliști triste ce aduc cu sine conflictele armate. S'a vêdut câtă nepăsare, câte pedici puneau Turcii la adunarea și îngroparea celor uciși în lupte.

Mii de cadavere rămăseră ast-fel pe câmpul de bătăiă. În cele 3 atacuri din august, septembrie și octombrie ale Românilor, aproape 2,000 din ai lor căduseră morți între redutele Griviței n° 1 și 2; și la acest număr mai trebuie a se adăugi cadaverele turcesci rămase neredicate în atacurile ce vrăjmașul îndreptase asupra noastră. Tóte aceste trupuri zăcând neîmmormântate pe acel îngust spațiu de teren, putredeaă acolo, corumpeaă aerul împrejur și amenințaău cu isbucnirea unei epidemii.

Acéstă situațiune nu se mai putea tolera atât din priviri sanitare, cât și din priviri morale. Cultul și respectul morților este în firea omului, are rădăcinii adînci în inima creștinului, și să scie simțirile cucernice și religiose ale Românilor, în deosebă, de a se întorce spre vecinica odihnă pămîntului, rămășițele celor ce nu mai sunt. Multă întristare pricina soldaților noștri gândirea că frăți ai lor rămân ast-fel aruncați în câmpia fără mormânt și fără cea din urmă bine-cuvîntare a preotului. Jertfe noi căduseră de curînd în atacul din 7^o₁₉ octombrie pe acest strîmpt și sângerat tărîm d'între reduta turcescă și romănescă, și adunarea lor fusese iarăși împedcată de focul vrăjmașului. Domnul Carol hotărî a mai face un noou și stăruitor demers pe

lângă Osman paşa spre a se îngădui armistițiul necesar pentru îngroparea celor uciși, și însărcină pe ajutorul său generalul Todleben, a scrie în această privință mușirului otoman. Generalul Todleben trimise, în ziua de 8_{20} octombre, prin parlamentar, o scrisoare comandantului turcesc din Plevna prin care îi propunea a se urma, pentru îngroparea morților, chipul care fusese priimit de armatele luptătoare de la Sevastopole. În sfârșit Osman, cedând negreșit atât uritei impresiunii produse pretutindenți de refuzul de a se împlini această omenescă datoriă, cât și necesității în care se afla propriele sale trupe de a scăpa și ele de vecinătatea acelor cadavere în discompozițiune cari corumpeau aerul, priimi propunerea, și ziua de 9_{21} octombre fu hotărâtă pentru adunarea și înmormântarea lor.

În acea zi, după cum se convenise, se presintă la 9 ore dimineața un parlamentar turcesc cu stég alb înainte redutei Grivița n° 1. Îndată fu înălțat asemenea stég alb pe parapetul redutei noastre, și focul încetă numai de cât pe totă linia de împresurare. Turcii scoseră atunci din întăririle lor un șir de sentinele fără arme, pe cari le aședară la 2 metri distanță una de alta de-a-lungul liniei lor, cu fața spre noi. Era învederat că ei înfățișau aci ómenți aleși din

cei mai arătoși și mai bine echipați. În momentul în care se posta ast-fel lanțul turcesc, ieșeau din reduta și din tranșeele noastre un lanț de soldați fără arme, pe care ofițerii îi rânduiră cu fața spre sentinelele turcesci, rămânând între amândouă lanțuri un spațiu neutru ca de 20 metri. Comandanții români, printr'o neconcertată, dar curiosă potrivire, îngrijiseră asemenea ca ómenii lor cari se presentaú înaintea inamicului să fiá îngrijiți în ținută — marțială cochetăria a câmpurilor de răsboiú unde oștirile protivnice își pun cinste întru a avea înfățișare corectă și a face bună întipărire una asupra alteia.

Pe locul între ambele lanțuri circulaú despărțiri de ambulancieri și brancardieri, sub direcțiunea medicilor, cari rēdicaú pe morți, și detașamente de soldați cu sape, lopeți, etc. comandate de ofițeri și însoțite, de partea noastră, de preotul regimentului. Brancardierii noștri rēdicaú morții inamicului, îi duceau în spațiul liber și neutru, de unde Turcii îi luaú și îi îngropaú în dosul liniei lor; tot asemenea procedaú și brancardierii turcesci cu morții români pe cari ai noștri îi depuneaú într'o mare grópă săpată de soldați în spatele tranșeelor noastre, și preotul dicea asupra mor-mēntului o ultimă rugăciune. Multe cadavere

erau în așa stare de decompozițiune în cât nu mai puteau fi transportate, și trebuiau a se îngropa pe loc; unii au pretins că pentru a ajunge la acest rezultat refuseră Turcii pînă aci a se primi rēdicarea și îngroparea morților, spre a nu se mai putea constata sluirile făcute cadaverilor.

Acēstă tristă formalitate urmă trei ore, și în timpul cāt ținu, trupele române-rusesci, ca și cele turcesci, folosindu-se de încetarea de arme, ocupaū parapetele nu atāt spre a privi la funebra ceremoniā, cāt spre a se vedea unele pe altele. În rēsboiū omul ajunge a se obișnui cu spectacolul morței, și el nu 'i mai face nici o impresiune; ceia ce deștepta curiozitatea acestor protivnici cari luptau cu atāta îndārjire unii contra altora, era de a se privi în acele pucine ore de liniște, și de a se studia reciproc. În acest scurt contact între adversari, domni curteniā și cuviință ostășescă; ofițerii romāni și turci se saltau cu deferență, soldații ambelor oștiri, chiar, păreau că au uitat luptele crāncene ce avuseseră împreună pînă aci, și cari aveau să începă iarăși peste cāte-va momente. Ei schimbaū la distanță cuvinte inofensive și glumețe; ai noștrii aruncaū Turcilor tutun, aceștia rēspundeau prin prietenesc *evala!* și arunca din parte-le lulele

saŭ mici obiecte orientale. In fine, ură nu părea că există între aceste ființe cari pênă aci se ucideaŭ între dênsele, atât este de adevărat că înaltul Ziditor a voit să fiă pe pământ pace și între ómenī bună-voire, și că numai patimile și interesele lumesci se abat de la acéstă dumneđească lege.

La amiadī îngroparea morților era terminată; trupele turcesci și romănesci reintrară în liniile lor respective, stégurile albe se deteră jos și focul reîncepu cu aceiași vigóre de o parte și de alta. Noi avurăm în paralelele nóstre 6 soldați uciși, 14 răniți.

Operațiunile armatei aliate română-rusă aveaŭ să intre de acum 'nainte într'o fasă decisivă prin ajutórele cari începeaŭ să soséscă. De trei luni înaintarea armatei Țarului era oprită în Europa înaintea unui orașel care n' avusese pên'aci nici o însemnătate militară, care nu fusese alcătuit nici cu fortificări permanente, nici cu pregătiri de împrotivire, la începerea rêsboiului. Agerimea comandantului turcesc făcuse din acest tîrguleț o piață de arme de ântăia ordine, și un zăgaz puternic pentru apărarea patriei sale; aci câștigase acest comandant trei izbândi cari restabiliră cinstea armelor otomane și arătară lumei în admirațiune câtă valóre ostășéscă are încă

némul musulman. Aci se învederă încă o-dată bătrîna ȃicetóre a pãrinȃilor noștri experimentatã în secularele lor lupte cu Osmanliul : «Teme-te de Turc dupě meterez!» Ceia ce făcuse puterea rezistenȃei lui Osman pașã, pe lěngã neînvinsa și tenacea lui energiã, nu erau numai șanșurile și redutele cu cari înconjurase Plevna, dar era mai ales neîndestulãtorea mobilizare a forȃelor rusesci intrate în campaniã, lipsa de oștiri cari sã ținã tot-d'odatã în frěu armatele turcesci din cuadrilaterul bulgar și din Balcani, și sě împresóre Plevna cu desãvêrșire, împedicând intrarea ajutórelor și aprovizionãrilor. Acéstã lipsã avea sã fiã acum înlãturatã. Șapte divisiuni de infanteriã, douě de cavaleriã și o brigadã de tiraliori sosirã din Rusia pe teatrul de operaȃiuni din Bulgaria ; acestea erau : corpul gardei împěrãtesci, format din 1-a, a 2-a, a 3-a divisiune de infanteriã și a 2-a divisiune de cavaleriã a gardei ; apoi a 2-a și a 3-a divisiune de granadieri, a 24-a și a 26-a divisiune de infanteriã, a 14-a divisiune de cavaleriã.

Pěna la izbucnirea rėsboiului, marele-duce moștenitor al Rusiei avusese comandamentul corpului gardei imperiale. Se credea cã acest corp, sosind în Bulgaria, avea sã fiã pus éráși sub ordinele comandantului sěu, și trimis la

armata de pe Lom, din 'nainte a Rusciucului și cuadrilaterului. Inșă aci situațiunea strategică a Rușilor se mai îmbunătățise din ceia ce era în luna lui august, când Mehemet-Ali, înlocuind pe Abdul-Kerim, luase ofensiva și obținuse patru succese consecutive la Iazlar, Karahasankioi, Kaceljevo și Popkioi. Dar din cauza intrigilor și insubordonanței locotenenților săi, Mehemet-Ali fu silit să-și suspende ofensiva, și lăsă timp țareviciului a-și concentra armata și a-i da mai multă încheiăgare, ast-fel că, la ⁹/₂₁ septembrie, respinse și bătut pe Turci la Cercovna. Acest eveniment adusesse disgrăția lui Mehemet-Ali pe lêngă consiliul de rebel superior din Constantinopole numit *dari-șura*, care avea pretențiunea de a dirige d'acolo operațiunile de pe teatrul de rebel, și singurul comandant otoman care, împreună cu Osman pașa, dovedise talente militare în luptele din Bulgaria, fu înlocuit cu presumptiosul Suliman pașa, care nu isbutise pên'aci de cât să-și jertfescă în zadar oștirea înaintea pasului Șipcei. Armata turcescă din cuadrilater nu mai întreprinse nimic serios pênă la începutul lui noiembrie st. v.

In asemenea condițiuni comandamentul rusesc cređu de ajuns pentru armata țareviciului, compusă din al XII-a și al XIII-a corp, și

susținută pe aripa dréptă, spre Osmanbazar, de corpul al XI-a, a-î trimite în ajutor numai divisia 24-a de infanteriă.

Divisia 26-a merse de întări corpul al VIII-a înaintea Șipcei; iar restul trupelor cari soseaă, adică : brigada de tiraliori și trei divisiuni de infanteriă ale gardei, două divisiuni de granadierî și a 2-a divisiă de cavaleriă a gardei fură îndreptate spre locul unde se juca sórta resbelului, spre locul de la care depindeau operațiunile ulterioare și rezultatul întregii campanii, spre Plevna. Tóte aceste trupe se încorporară în armata de Vest pusă sub ordinele Domnului Romănilor, avênd de *ad latus*, de ajutor, pe generalul Todleben, și ast-fel acéstă armată coprindea 3 divisiuni de infanteriă și 1 divisiune de cavaleriă română, și, ca trupe rusesci : 3 divisiuni de infanteriă și brigada de tiraliori ale corpului gardei, a 5-a și a 31-a divisiune de infanteriă (IX-a corp) a 16-a și a 30-a (IV-a corp) a 2-a divisiune a armatei, a 2-a și 3-a divisiune de granadierî, a 4-a brigadă de tiraliori, și divisiunile de cavaleriă a 4-a, a 9-a de liniă, a 2-a de gardă. In tot, mai bine de 13 divisiuni de infanteriă și 4 de cavaleriă, peste 125,000 ómeni.

Primele trupe ale gardei începură a se aduna înaintea Plevnei pe la finele lui septem-

bre s. v. Mai întâi sosit cavaleria, apoi urmară succesiv infanteria și granadierii în primele săptămâni din octombrie. Domnitorul le trecu în revistă în Poradim, și apoi ele porniră spre a și ocupa pozițiunile în jurul Plevnei. După sosirea gardei, Impăratul Alexandru își strămută cuartierul său de la Gorny-Studen la Poradim. Acest modest sat bulgăresc în care nu se afla de cât 2 proste căsuțe în paiante și vre-o 50—60 bordeie în pământ, conținea acum pe puternicul monarc al tuturilor Rusiilor cu adjutanții săi generali și strălucite și numeroase suite și escorte, și pe Domnul Românilor, comandant al armatei de Vest, cu cuartierul său. Marele-duce Nicolae se aședase cu comandamentul armatei rusești în apropiatul sat Bogot, și generalul Todleben se află în cătunul Tucenița.

Prin neînduplecata putere a împrejurărilor, Plevna devenise nodul înfricoșatei acțiuni militare ce de șese luni se desfășura în Răsăritul Europei, și dumnezeesca ursită voise sus a înălța neluata mai înainte în sémă oștire românească, făcându-i un rol însemnat în această mare dramă. Acea oștire pe care mândria rusescă abia consimțea, la început, s'o primescă să coopere la operațiuni secundare, la servicii de etape, convoiări și ținere de garnisone, nevo-

ia silise a o chema la locul cel mai de primejdiă în care ea se arată peste orî ce aşteptări vrednică, la locul de gloriă și de onor unde se prinse la voinicéscă trântă cu neînfrântul Osman, bagă în strîmtoare pe *Gaziul*, și dete putere sdruncinatei armate a Țarului ca să aștepte sosirea ajutórelor din Rusia și să opréscă saltul pên' la Dunăre al leului de la Plevna. Acum începea ultimul act al sguduitorului spectacol răsboinic la care din tóte părțile se privea cu luare aminte ; garda ruséscă sosise spre a figura în sângerósa apoteosă, și, alături cu dênsa, ochii lunei mirate aveau să véđă oștile României neremâind în nimic mai prejos de astă alésă óste a Rusiei, și împărtaşind cu dênsa lauri biruinței. Mare fu rêsplata, mare fu cinstea ce Domnul puterilor, Dómnul tare în rêsboiú revérsă asupra oștinei románesci.

Sub directul comandament al Suveranului și căpeteniei supreme militare a Românilor, se rânduiseră acele strălucite oștiri cari veniseră din Rusia, și generalii din cei mai distinși cari 'și făcuseră renume în armata ruséscă ca Skobelef, cuceritorul Kokandului și învingétorul Lovcei; Imeritinski, tovarășul său în acéstă próspetă izbândă; Gurko, conducétorul îndrăzneței treceri de peste véra a Balcanilor;

în fine Todleben, vestitul apărător al Sevastopolei. Dar precum vrednică se arată armata romănescă de a combate umăr lêngă umăr de asemenea viteji, așa și înaltul ei povățuitor îndreptăți onorurile și încrederea ce îi se dovediră punându-se în capul celei mai însemnate părți de oștire pe care Rușii o desfășurară pe câmpiile Bulgariei. Din zori pênă séra călare în inspectiunea pozițiunilor și câmpului de bătăiă, și lucrând încă nóptea târđiú cu diferiții comandanți și capi de serviciú; cu mintea, cu inima neconținut îndreptate către marea și de grea răspundere legată lui sarcină, Carol Vodă nu uita că este înduoit moștén al slavei casei sale și al marilor noștri Domni, de cari tremura odiniórá dușmanul cu care luptăm acum, și trimiteaú în țeri depărtate resunetul numelui român. Indemn și pildă bună pornite de sus, harnică și înțeléptă împlinire a înaltei autorității de șef și poruncitor unită cu inimósă împărtășire a primejdiilor și greutăților soldatului, tóte aceste însușiri ale Căpeteniei oștirea romănescă aflară recunóscere și respect în oștirea ruséscă. Rescripte împērătesci, ordine de ăi, scrisori oficiale ale Țarului și ale marelui-duce Nicolae aduse la cunoscința trupelor, și pe cari le vom reproduce la locul cuvenit, tóte acestea stau dovadă că, împreună cu în-

tréga armată ruséscă, atât comandantul acestei armate, cât și însuși monarcul Rusiei, prețuiră după cădintă acele însușiri ale supremului comandant al armatei romănesci, precum, asemenea, prețuiaă și vitejia, și însemnatul concurs al acestei armate.

Cu sosirea gardei și ajutórelor priimate de către armata de împresurare a Plevnei la sfîrșitul lui septembrie și în primele zile ale lui octombre s. v. începe să se îngreuneze pozițiunea lui Osman pașa, căci, cu tóte fortificările pe cari comandantul otoman nu încetase a le îmmulți de la ultimul atac general din ^{30 august}_{11 septembrie}, cu tóte șanțurile și redutele din nou construite pentru apărarea tabérei întărite turcesci, disproporțiunea puterilor devenea acum simțitóre între cei 55—60,000 luptători de cari dispunea mușirul, față cu numărul de peste 125.000 ómeni ai armatei aliate rusă-română adunați în préjma lui. De aceea n'aă lipsit critică spre a muștra lui Osman că a stat în Plevna și a așteptat acolo venirea însemnatelor forțe cari aveaă să 'l împresóre desevêrșit, în loc să se retragă pênă mai era timp și cât încă păstra deschise liniile Rahova-Vidin și Orhanie-Sofia. Tot ast-fel nu lipsiseră critică spre a osândi pe Osman că nu luase vigurósă ofensivă după izbânde

sale din iulie, și chiar după bătălia de la ^{30 august} 11 septembre. Dar asemenea apreturii apodictice sunt mai lesne de făcut din cabinet, de cât în mijlocul focului acțiunii, a peripețiilor câmpului de bătăia și a stărei morale a trupelor cu cari se susțin luptele. Dacă Osman nu luase ofensiva și nu pusese suflita în costa Rușilor, după nesuccesele lor, spre a 'i arunca în Dunăre, cum ar fi cerut unii, este că probabil mareșalul turcesc își cunoscea mai bine puterile; că oștirea sa, bună pentru defensivă, și, de pe firea turcescă, minunată în dosul întăririlor, n'avea, se vede, aceiași destoinicie pentru ofensivă, nu poseda însușirile tactice, deprinderile de manevră, organizațiunea și pregătirile cerute pentru asemenea operațiuni. Comandantul turcesc a crezut, negreșit, că de cât a se expune la o neizbândă și a perde ródete ce dobandise, făcea mai bine rămânând în Plevna, către care va atrage tóte puterile protivnicului, împedcând și întârziind ast-fel invasiunea patriei sale. Și ținerea în loc a armatei rusesci în timp de cincî luni dovedi că avusese dreptate Osman pașa.

Dar rămânerea în Plevna a căpeteniei turcesci până la începutul lui octombre, când sosea în Bulgaria aliaților ajutórele cari, și din

svon public și din ȃiare se sciaŭ cĂ eraŭ adĂs-tate, este mai greŭ a se justifica din punctul de vedere strategic. In sĂ dupĂ cĂte s'a putut afla atuncĂ, dupĂ sciințele ce s'aŭ cules apoi de la ȃncetarea rĂsboiului, nu lui Osman pașa tre-buie a se muștra acĂstĂ vinĂ. El vĂdușe cĂ la urma urmelor nu ȃi va mai sta putință a se ȃmprotivi, și cĂ va fi copleșit de puterile vrĂj-mașului. Plevna era un frumos și plin de gloriĂ episod, o minunatĂ pozițiune de oprire și ȃn-tĂrziere, dar nu era pregĂtitĂ cu tot ce se cere spre a susține un asediŭ ȃndelung, nu era o cetate ziditĂ ȃn acest scop. AproxionĂri de hranĂ și munițiuni pentru mult timp nu exis-taŭ și trebuiaŭ aduse din afarĂ; armata n'avea casernamentele, depositule, spitalele necesari; ecuipamentul și ȃmbrĂcĂmintea ei, chiar, ȃn-tȃmpinaŭ multe lipsuri fața cu strĂșnicia vre-meĂ care ȃncepea.

Osman pașa ceruse, dar, cu stĂruință ȃn mai multe rĂnduri sĂ-ȃ se dea voiĂ a porni din Plevna ȃnainte de a fi cu desĂvĂșire ȃnchis. Dar acea voiĂ n'o dobĂndi de la Constantino-pole de la *dari-șura askeri*, acel faimos areopag militar al imperiului care avea semeția a voi sĂ dirigĂ, din salonul consiliului, mișcĂrile de pe cĂmpul de rĂsboiŭ; care punea și distituia generalĂ, trimitea prin telegraf comandĂnților

de oștiri nesăbuite planuri de campaniă și ordine de atacuri și de bătălii, fără ca acei consilieri să vină în foc să vedă cum sta lucrurile. Multe din nenorocirile Turciei în acest resbel se datoresc aceluși consiliu care paralisă acțiunea singurilor generali otomani cari dovediră talente în această campaniă — Mehemet-Ali, Osman, în Europa ; Muktar, în Asia. În acest consiliu Mahmud-Damat, cumnatul Sultanului, conducea pe colegii săi, și acel sfetnic determinându-și a nu îngădui lui Osman a se retrage la timp din Plevna, avea în vedere a ține războiul cât mai mult peste Balcani și departe de Stambul, spre a nu neliniști pe Sultan.

Se trimise dar lui Osman, cu multe laude și măguliri din partea Padișahului, ordin de a sta în Plevna făgăduindu-și că va fi susținut, asigurându-și-se că își se vor trimite proviziuni și toate trebuințele. Șefket-pașa și Kiasim-pașa, alt cumnat al Sultanului, erau însărcinați a-i aduce aceste asigurări. Două mari convoiuri cu hrană și munițiuni isbutiră, în adevăr, cum s'a vădut, a intra în Plevna în corentul lui septembrie. Osman se încredu, și, soldat ascultător și credincios, urmă a-și face cu nepusa-i energiă datoria. Dar între făgădueli și împlinire rămâne adesea golul încelatelor nădejdi, și așa se întâmplă bravului Osman.

Ajutorul promis, armata care trebuia să'l susțină și al căreia miez trebuia să'l constituie trupele lui Șefket, vr'o 15,000 ómenî reslătiți d'alungul drumului de 100 și mai bine kilometri d'între Plevna și Orhanie, armata de despresurare, în fine, întârđia de a se alcătui și a prinde chiag. Mehemet-Ali, a căruî cădere sub intrigile subordonaților săi se recunoscú în sfîrșit că era nedrăptă, fu însărcinat, la ¹⁶/₂₈ octombre, a forma armata care era destinată a scăpa pe Osman, și al căreia număr trebuia să fie urcat la 60,000 ómenî. Dar cu tóte silințele sale, Mehemet-Ali nu putu aduna în termen de o lună de đile, între Sofia și Orhanie, de cât vr'o 15—20,000 soldați de calitate inferióră, mustehafizî și milițianî, căci cele mai bune oștiri ale Turciei erau aiurea în campaniă, și trupele ce se mai aflău în Constantinopole se țineaú acolo spre a păđi pe Sultan.

Evenimentele se precipitară ; faptele ce vom povesti și carî apropiaú catastrofa finală la Plevna, nu mai lăsară vreme lui Mehemet-Ali a'și împlini sarcina și a scăpa pe Osman.

Cea d'ântăi grijă a comandantului armatei de Vest și a ajutorului său, generalul Todleben, după sosirea întăririlor de oștiri nainte Plevnei, fu de a întări partea slabă din cercul de împresurare și a tăia liniile pe carî

Osman mai comunica în afară, pe unde putea să priimască ajutoare și să își opere retragerea. Prin atingerea acestei ținte mușirul otoman avea să fiă cu desevârșire închis în Plevna, și această localitate nefiind organizată pentru un asediū îndelung, împotrivirea turcescă nu mai era de cât o cestiune de săptemăni și de zile, și Osman pașa era să fiă atunci constrîns a se preda cu tótă oștirea lui. Liniile Orhanie-Sofia, și în special șoséua Plevna-Sofia spre Sud, și liniile Rahova-Vidin spre Vest, urmaū, deci, să fiă cu totul tăiate, și oștirile aliate trebuiaū să pună deplină stăpânire pe dênsele.

Aceste linii fiind situate peste Vid, se întărîră trupele aliate aflate pe malul stîng al acestei gîrle. Cavaleria română-rusescă care opera la Vestul Plevnei, trecută sub ordinile generalului Arnoldi, fu sporită cu a 2-a divisiune de cavaleriă a gardei comandată de generalul Gurko, și tótă călărimea operând independent, fu pusă sub ordinile acestui general. Apoi se mai trimeseră peste Vid divisiunile 1-a și a 2-a de infanteriă a gardei, precum și trupe romănesci. Divisia noastră a 4-a, sosită ănteiū peste Dunăre și înaintea Plevnei, avusese să ducă cele mai multe greutateși și oboseli de la începutul operațiunilor ofensive; ea întîmpinase perderile cele mai

însemnate în atacurile de la $27/8$ și 30 august
 $6/18$ septembrie și $7/19$ octombrie, ocupând lu-
 crările noastre cele mai apropiate de vrăjmaș,
 unde această divisiă suferise asemenea mai
 mult de ostenelele serviciului și de focul tur-
 cesc. Acastă divisiune avea nevoia de vre-
 melnică odihnă, și la $8/20$ octombrie își se dede
 ordin a se așeđa în bivuac înaintea satului
 Verbița, după ce fu înlocuită în tranșee de a
 2-a brigadă și de 3 bataliōne din a 3-a brigadă
 a divisiunei a 2-a. Generalul Racovița luă
 comandamentul divisiunei a 4-a, avēnd de șef
 de stat-major pe colonelul Boteanu E. iar
 colonelul Angelescu A. se numi șef al arti-
 leriei corpului de observațiune de la Calafat ;
 loc.-colonel Voinescu trecu ca șef de stat-
 major la acest corp. Odată cu aceste schim-
 bări în divisia 4-a, se făcu și numirea colo-
 nelului Fălcoianu St. de șef de stat-major
 general al armatei române de operațiunī,
 înlocuind pe colonelul Barozzi C. care fu
 chiămat în funcțiunile de director-general al
 ministerului de resbel. După un repaus de trei
 zile, brigada Cantili, din divisia 4-a, fu trimisă
 peste Vid unde luă pozițiune la Etropol și
 Demirkioi, spre a se împărtăși cu trupele
 gardei rusesci la operațiunile cari aveau să
 începă la Vestul Plevnei.

Linia de împresurare pe țărmul stîng al Vidului, care se compunea pînă aci numai de cavaleriă, se întări dar acum cu 3 divisiuni de infanteriă (1-a și a 2-a a gardei rusești, brigada de tiraliori și 8 bataliōne române) și mai dispunea și de 3 divisiuni de cavaleriă aliată, cu numerosă artileriă. Comandantul armatei de Vest hotărî a întreprinde cu aceste puteri o vigurosă acțiune spre a închide din tōte părțile armata lui Osman pașa. Pentru acest sfîrșit trebuia să se atace pozițiunile pe care le ocupase inamicul la finele lui septembrie s. v. pe șoséua Plevna-Orhanie-Sofia, de-alungul cărei Șefket, în înțelegere cu Osman, stabilise o liniă întărită de etape și de adăposturi pentru convoiurile cari urma să se trimită în Plevna, avînd ca centruri de împrotivire satele Dolny-Dubnik, Gorny-Dubnik și Teliș, unde Turcii aședăseră garnisōne mai numeroase sprijinite pe redute și întăriri. Generalul Gurko, căruși se încredințase comandamentul asupra tuturilor forțelor din armata de Vest operînd pe stînga Vidului, priimi ordin a lua din stăpînirea vrăjmașului acele centruri de împrotivire între Plevna și Radomircea.

Generalul Gurko și luă dispozițiunile destinînd pentru atacul Gorny-Dubnikului divisia 2-a de infanteriă și brigada de tiraliori din

gardă, 6 escadrone de cavaleriă și 48 tunuri. Colonelul Tcherevin cu 12 sotni de Cazaci, 8 escadrone de călărași români și 12 tunuri, avea ordin a lua pozițiune spre Apus de Gorny-Dubnik, pentru a susține atacul asupra acestei pozițiuni, și călărașii (brigada Formac) înaintară în acest sfârșit spre Cervenibreg pentru a opri trupele turcesci din acea parte, a priveghea țermul drept al Iskerului și a tăia retragerea inamicului din Gorny-Dubnik spre Vest. Cu atacul Telișului fu însărcinat regimentul de vânători ai gardei, împreună cu 2 brigade din divisiunea 2-a de cavaleriă și 20 tunuri. Atacul Dolny-Dubnikului trebuia să se sêvêrșescă de generalul Arnoldi cu 2 batalione de infanteriă românească din brigada Cantili, cu divisiunea 4-a de cavaleriă rusescă și artileria ei, cu brigada de roșiori și bateria ei călărétă. În fine, între Dolny-Dubnik și Demirkioi, se află regimentele al 14-ea de dorobanți, al 7-ea de liniă, 1 batalion din al 2-ea de dorobanți, 1 batalion din al 16-ea de dorobanți, 1 regiment de Cazaci și 2 baterii românesci, sub ordinile colonelului Cantili. Aceste trupe aveau însărcinare a împedica ori-ce eșire a Turcilor din Plevna spre a merge în ajutorul Dolny-Dubnikului. Reserva generală era între Gorny și Dolny-Dubnik, și consta din

1-a divisiă de infanterie și a 3-a brigadă de cavalerie de gardă rusescă, cu 44 tunuri. Asaltul asupra Gorny, Dolny-Dubnik și Teliș se hotărîse pentru $12/24$ octombrie.

Pe cînd pe țărmul stîng al Vidului se luaă aceste dispozițiuni, comandantul armatei de Vest ordonase asemenea trupelor de pe malul drept, aședate pe linia de împresurare despre Nordul și Răsăritul Plevnei, a executa în ziua atacului, la $12/24$, energice demonstrațiuni spre a neliniști pe Osman pașa, însuflându-i grijă că are să se dea asalt general Plevnei, și silindul a 'și ține trupele în toate părțile, fără a le putea concentra și trimete în ajutorul pozițiunilor cari se atacău peste Vid. Aceste demonstrațiuni de atac urmau a se face mai vîrtos pe aripa dreaptă și stîngă a liniei de investisment, adică de Romăni și de detașamentul Skobelef. Trupele romăne începînd de la Susurlu, colonelul Roznovanu, cu a sa brigadă de călărași, cu companiile de dorobanți și secția de artilerie ce avea sub ordine, trebuia să execute mișcări de trupe în fața Opanezului, avînd a fi susținute aceste mișcări de brigada de infanterie Sachelarie, care forma ante-garda pozițiunei noastre pe malul drept al Vidului. Divisiunile noastre a 2-a și a 3-a se adunaseră sub arme în ordine de bătaie; tru-

pelor cari ocupau paralelele și lucrările înaintate li se prescrisese a deschide din și dimineță un foc viu și înțepit cu 70 tunuri asupra taberei întărite de la Bucova, a redutei Grivița n° 2 și drumului acoperit unde stăteau rezervele inamice, și aceste trupe române urmau asemenea să facă o demonstrație de atac adunându-se în piețele de arme, trăgând salve de infanterie și asvêrlind cu mortiere bombe asupra redutei vrăjmașe.

Aripei stîngi se ordonase mișcări identice ce aveau să se esecute de trupele rusești pentru a immobilisa forțele Turcilor din acea parte *).

---

*) Generalul Todleben trimise generalului Zotof, comandantul corpului al IV-ea rusec, următorul ordin :

Pentru a stabili în jurul armatei inamice o împresurare completă, Înălțimea Sa Comandantul armatei de Vest a bine-voit a ordona:

a) De a se încredința E. V. ocuparea șoselei Plevna-Lovcea puiindu-vi-se la dispozițiune a 16-a divisiune de infanterie, a 3-a divisiune de infanterie a gardei, etc.

b) Ante-garda (a 16-a divisiune cu artileria, 3 bataliune din a 3-a brigadă de tiraliori, 1 regiment din a 3-a divisiune a gardei, etc.) va fi comandată de loc-general Skobelev, și, după dispozițiunile ce veți lua, va ocupa și întări pozițiunile de pe șoseaua Plevna-Lovcea, adică prima créstă a Muntelui Verde și înălțimea la Vest de Brestoveț. După ce vor ocupa și întări aceste pozițiuni, trupele se vor mănține pe dênsele până la cea din urmă estremitate, dar sub nici un cuvânt nu vor trece la ofensivă.

c) Generalul Loșkaref, comandantul divisiunei a 9-a de cavalerie care a operat la stînga șoselei Lovcei pênă la Vid, va concura la mișcarea ofensivă a detașamentului pus sub ordinele E. V.

Conform acestor măsuri, acțiunea începu la ¹²/₂₄ octombrie dimineța. Pentru prima oră Osman pașa fu aci încelat în previsiunile sale. Crezând, negreșit, că puterea principală a atacului aliaților avea să se desfășure ca pân'aci pe țărmul drept al Vidului; pus în înduoială prin mișcările pe frontul pozițiunei sale, el nu se preocupă în destul de spatele său spre a întări trupele d'acolo, unde însă era acțiunea de viêtă pentru dênsul, unde se afla liniile sale de comunicațiune și de retragere.

Generalul Gurko atacă cu trupele ce îi fuseseră puse la dispozițiune, adică: 2 divisiuni de infanteriă de gardă rusescă, o jumătate divisiune romănescă, și numărôsă cavaleriă și artileriă aliată, peste 30,000 ómenî cu 159 guri de foc, forțele turcesci din Dolny, Gorny-Dubnik și Teliș cari nu întreceau 15,000 ómenî cu 12 tunuri. Puterea atacului era îndreptată contra Gorny-Dubnikului; trupele cari atacaū Teliș și Dolny-Dubnik trebuiaū să oprescă acolo pe inamic și să'l îm-

---

și va întreține comunicația între acêsta și detașamentul generalului Gurko. Cuartierul generalului Loșkaref va fi la Kadikioi, se va stabili acolo o stația telegrafică.

a) Adjutantul general Gurko va înainta peste Vid la 12 octombrie fórte de dimineta; cuartierul său general este stabilit la Ieni-Bărkaci unde se va afla o stația telegrafică, etc.

pedice să mǎrgă în sprijinul Gorny-Dubnikului. Cele 6 bataline din brigada Cantili, și cavaleria și artileria de la Etropol și Demirkio, erau însărcinate a zădărnici eșirea și alergarea în ajutor a trupelor turcesc din Plevna.

Garda rusesc luptă cu mare vitejiă și consacără încă o dată al ei tradițional renume; dar Turc se mprotiviră cu o tăriă vrednică de admirațiune. Ahmet-Hafzi pașa n'avea la Gorny-Dubnik de ct 6,500 men cu 4 tunuri. El resistă, însă, de dimineță pēnă sēra strașnicilor atacuri a 18,000 Ruș cu 60 de tunuri, le ucise saũ le răni ca la 4,000 men, și dupē ce Turc perdură peste jumētate din trupele lor—3,500 soldați scoși din luptă—bravul comandant otoman fu silit să se predea cu micul numē de ostași car nu mai puteau urma mprotivirea. Atacul asupra Te-lișului fu mai pucin norocit pentru Ruș. Acēstă localitate, ca și Dolny-Dubnik, trebuia, în planul generalului Gurko, să fiă mai mult observată, atacul asupra ei fiind numai demonstrativ, pentru a împedica trupele vrăjmașe de acolo (6 până la 7 tabore, ca la 6,000 men cu câte-va cete de Cerkez și bași-bozuci) a se duce în ajutorul Gorny-Dubnikului. Însă regimentul de vânători ai garde, urmând temperamentului rusesc de a

nu ține sémă de întăriri, și voind a susține reputațiunea corpului de elită din care acest regiment făcea parte, porni pe dată la asaltul pozițiunei turcesci. Dar vênătorii ruși fură striviți și respinși cu mari perderi, aprópe 1,000 ómení uciși și răniți.

Mai bine isbutiră Románií în însărcinarea ce li se dase în contra pozițiunei de la Dolny-Dubnik. Aci Turcii aveaú ca la 3,000 ómení infanteriă cu 4 tunuri. Brigada de roșiori cu bateria ei călăréță, și 2 regimente de cavaleriă rusescă cu 1 bateriă, înaintaseră la 7 ore dimineța până la 2 kilometre de Dolny-Dubnik, și se aședaseră între acéstă localitate și Gorny-Dubnik. Turcii deschiseră imediat focul din 3 redute ce aveaú rădicate de alungul șoselei. Artileria aliată se puse pe dată în bateriă și începu a trage asupra redutelor, pe când roșiorii și un regiment de husari rusesci sêvêrșiaú o năvălire care punea pe fugă un detașament inamic ascuns în porumburí din dosul unei înălțimí care domina a 3-a redută turcescă. Tragerea tunurilor nóstre, cu bătaia mai depărtată ca a celor rusesci, sili în curênd tunurile turcesci să'și rărescă focul. Pușcăturile vrájmașului din redută nevoiseră cavaleria română-rusă să se opréscă. In vremea asta batalionul nostru al 2-ea de vênători și 1

batalion din regimentul al 16-ea de dorobanți cari operaū cu detașamentul Arnoldi, se re-tranșase repede, și din întăririle ce 'și rēdicase peste nópte la 500 metri de pozițiunea inamică, începuse un foc fōrte viū. Aci se vede iarășī în chip caracteristic metoda de a com-bate, în acest resbel, a trupelor romăne alātu-rate de cele rusescī. Pe când aceste din urmă nu se îngrijesc a 'și face întărirī și adăposturi, înaintând descoperite și cu singura putere a avēntului la asalt asupra vrăjmașului, infan-teria romănescă întrebuițeză îndată retrașate repede și tranșee de bătaia. Cu acēstă metodă, trupele romăne, la atacul de la Dolny-Dubnik, isbutiră pe deplin în sarcina ce le fu-sese încredințată, ele ținură în loc pe Turcī, îi tăiară de Gorny-Dubnik, și Romăniī avură perderī neînsemnate mulțumită ocrotirei ce le dederă întăririle trecētoare ce întrebuițaseră.

Pe când se urmaū aceste lupte la Dolny-Dubnik, Gorny-Dubnik și Teliș, cele 6 bata-lióne romănescī cu 2 baterii ale brigadei Can-tili se opuneaū, la Dolny și la Gorny-Etropol, eșirei Turcilor din Plevna spre a merge în aju-torul liniilor atacate în spatele lor. Pe țermul drept al Vidului, de la Opanez pēnē la Grivița, trupele romănescī susțineau atacul ce se da la Vestul Plevnei, prin demonstrațiunile cari

erau ordonate. Bateriile noastre din fața redutei turcesci n° 2 și a taberei de la Bucova esecutău strașnică bombardare a tăriilor turcesci, și trupele din lucrările noastre înaintate deschidea la 12 ore un foc viu de puscă și de mortiere. Se zărea deslușit din liniile noastre cum vrăjmașul, convins că are să 'i se dea asalt, înglota numeroase trupe în astă parte, cari stău gata de luptă în șanțurile de comunicațiuni și pe drumurile acoperite. Bateriile turcesci respunseră viguros focului nostru, și apărătorii redutei vrăjmașe ne acopereaū tranșeele cu glónțe. Acéstă înferbîntată acțiune de ambe părți fu însoțită de simțitóre perderi. Avurăm uciși aci pe locotenentul Rosetti din al 3-lea batalion de vênători, împreună cu 10 soldați; colonelul Budișteanu C. comandantul brigadei a 2-a din a 2-a divisiune de infanteriă, fu greū rănit în paralela 4-a, pe când îndrepta focul soldaților săi. Asemenea fură răniți în tranșee loc.-colonel Șișman, căpitanul Albu, locotenentul Ostian, sub-locotenentul Vlădescu și 34 soldați.

În tot timpul cât ținu bătălia de la ¹²/₂₄ octombre, comandantul armatei de Vest, Domnul Carol, stētu călare, împreună cu ajutorul său generalul Todleben, la centrul mișcării generale pe șoséua Plevna-Lovcea. Domnitorul

se oprise cât-va timp în satul Brestoveţ cu generalul Skobelef, spre a observa mişcările Turcilor pe înălţimele de la Krişin. O jumătate oră după plecarea de acolo a Domnitorului, Turcii înaintând, ocupară acest sat pe care Ruşii 'l luară înapoi peste noapte. Ce noroc pentru Turci dacă sosea mai de vreme, şi ce triumf ar fi fost la Constantinopole dacă s'ar fi luat prins acela pe care trufia otomană 'l privea ca pe un vasal răsculat!

Trupele române, atât cele de pe marginea dreaptă, ca şi cele de pe marginea stîngă a Vidului, aŭ conlucrat, dar, în mod activ împreună cu garda imperială rusescă la izbânda de la Gorny-Dubnik. Acésta aŭ recunoscut-o atât generalul Arnoldi, *) cât şi însăşi dobân-

---

*) În raportul îndreptat comandantului armatei de Vest de general-maior Arnoldi asupra acestor operaţiuni, ūice : «Imi permit «a aduce la cunoştiinţa M. V. că în cele sêpte zile de activitate «ale trupelor detaşamentului meu înaintea Dolny-Dubnikului, tôte «părţile de armată română, infanteriă, cavaleriă şi artileriă şi-au «împlinit datoria cu conştiinţa şi cu multă abnegaţiune, şi-au fost «de mare folos : infanteria a trebuit să stea patru zile d'a rîndul «în retranşamente fără să pótă aprinde focuri nóptea ; cavaleria «a împlinit tôte misiunile ce 'i s'au încredinţat cu o precisiune şi o «repediciune minunată ; tôte recunóscerile mai ales aŭ fost făcute «fără cea mai mică greşélă ; artileria a stat sub focul a 3 redute, «pricinuind vrăjmaşului mult rău prin focul ei sigur şi necurmat. «Iaŭ îndrăznéla s'atrag generósa atenţiune a M. V. asupra activi- «tăţei colonelului Creţeanu, a cărui brigadă s'a distins printr'un «serviciŭ exemplar, ceia-ce probéză că cavaleria sa a fost pregătită

ditorul acestei izbânde, energicul general Gurko, într'un ordin de ȃi de mulțumiri pe care'l vom reproduce mai la vale. Prin cucerirea Gorny-Dubnicului, situațiunea oștirilor turcescǎ din Plevna începea sǎ devinǎ fôrte criticǎ. Telișul, de și nu se putuse lua la ¹²/₂₄ octombre, înconjurat însǎ de 16 bataliône cu 66 tunuri, fu nevoit a se preda patru ȃile mai târđiú după 3 ore de bombardare, împreună cu comandantul seú, Ismail-Haki pașa, cu 7 oficeri și 3,000 ómeni. Garnisóna turcésǎ ne mai putându-se ține în Dolny-Dubnik și temându-se de aceiași sórtǎ, se retrase în Plevna. Comunicațiunile lui Osman pașa cu Orhanie și Sofia erau acum tăiate, și Șefket pașa

---

«în timp de pace prin exercițiuri bine îndreptate. In artileriǎ s'a
 «distins mai ales cǎpitanul Hepites, comandantul bateriei cǎlǎrețe.
 «Oficierii de stat-major, locotenent Lambrino și locotenent Lupu,
 «aú dirigeat tóte lucrǎrile de întǎriri lucrând în înțelegere cu ofi-
 «cierii de stat-major rusesc, și în tóte pǎrțile rezultatul a probat
 «zel și cunosciințe din parte-le. Colonelul Cantili, comandant al
 «brigadei de infanteriǎ, cǎpitanii P. Gusi și B. Negoescu, precum
 «și comandantul brigadei de cǎlǎrași, colonel Formac, meritǎ a-
 «semenea sǎ atragǎ generósa M. V. atențiune. Oficierii de ordon-
 «nanță atașai pe lângǎ persóna mea, sub-locotenenti Nisipeanu și
 «Danielopulo, aú desfășurat mare activitate, fiind tot-d'a-una gata
 «a aduce servicii și a transmite ordinele mele fǎrǎ a bǎga în sémǎ
 «împrejurǎrile primejdióse.»

Lângǎ Dolny-Dubnik, 18 octombre 1877.

Comandantul cavaleriei rusǎ-romǎnǎ peste Vid,
General-maior Arnoldi.

care 'și luase sarcina a le apăra și a le ține deschise, când află căderea Gorny-Dubnikului și Telișului, se retrase în grabă cu 12 tabore ce avea, de la Radomircia la Orhanie. Tótă întinderea șoselei Plevna-Sofia pênă la Iabla-nița era acum în stăpânirea armatei aliate.

Pentru închiderea desăvērșită a Plevnei și rédicarea putinței d'a 'i veni în ajutor despre Nord-Vest, ca și despre Sud-Vest, era nevoie a se întreprinde operațiunii și pe zona între Isker și Ogost, și, în prima liniă, asupra orașului întărit Rahova, care, prin comunicațiunile ce avea cu Vrața, Bercoveț, Belgradjic, și localitățile de pe Dunăre în sus pênă la Vidin, putea să fiă întrebuintat ca punct de adunare al puterilor turcesci din Vestul Bulgariei și de dincolo de masivul apusén al Balcanilor. Comandantul armatei de Vest, de odată cu operațiunile asupra Dolny, Gorny-Dubnikului și Teleșiului, hotărîse a se începe asemenea operațiunii cari se pregătéscă atacul asupra Rahovei, și însărcinase cu aceste operațiuni trupele române aflate între Vid și Isker sub colonelul Slăniceanu. Conform ordinilor ce priimise de la căpetenia armatei, detașamentul Slăniceanu pornise la ¹⁷/₂₉ octombrie din Ghigen o recunóscere compusă de 5 companii de dorobanți, 3 escadróne de călărași și 2 tu-

nuri, spre Crușoveni și Vadin. Acastă localitate era apărată de 1 redută, ocupată de infanteria inamică. Cele 2 tunuri romănesci deschid focul la 1,800 metri spre a sili pe vrăjmaș a 'și arăta puterile, și dorobanții înaintădea asupra redutei. Turcii garniră pe dată parapetul și începură a trage asupra trupelor noastre, dar obuzele române, bine îndreptate, produsură o exploziă în depositul de munițiuni din redută. Impresionați de această împrejurare și vedând că dorobanții înaintaseră pênă la 400 metri de întărire, Turcii nu mai stătură la luptă și părăsiră reduta, fugind spre Rahova. Escadronul de călărași de Gorjiu se pune în góna lor; în această ciocnire vrăjmașul avu 14 uciși, mai mulți răniți și 11 prinși. Noi avurăm 1 oficier, locotenentul Cătănescu N. din regimentul al 8-ea de călărași, rănit; 1 sergent-major și 1 soldat uciși, 3 soldați răniți. Colonelul Slăniceanu curăți astfel terenul d'între Isker și Rahova, și stabili un pod pe Isker pentru trecerea trupelor sale.

În urma înaintării detașamentului de pe Isker, Domnul Romănilor ordonă colonelului Slăniceanu a păși la atacul Rahovei pe care avea să'l execute despre Resărit, având a fi susținut la Apus de trupe de cavaleriă detașate din armata d'înaintea Plevnei. Tot-de-

odată generalul Lupu, comandantul corpului de observațiune de la Calafat, priimise ordin a lua dispozițiunii pentru a se susține, de pe malul stîng al Dunărei, acțiunea ce trupele noastre de pe malul drept aveau să întreprindă în contra Rahovei. Generalul Lupu trebuia să remită comandamentul în fața Vidinului colonelului Angelescu A. și să mîergă la Bechet împreună cu loc.-colonel Voinescu, spre a lua direcțiunea forțelor adunate acolo, și cari, în ziua atacului asupra Rahovei, aveau să concure cu focul bateriilor aflate în fața acestui oraș pe țermul stîng, și să trimetă trupe de desbarcare pe malul turcesc. Bateriile de la Calafat aveau asemenea ordin a întretine în tôte zilele, cu începere de la $1/_{13}$ noembre, un bombardament viu asupra cetăței Vidinului, spre a distrage atențiunea vrăjmașului și a 'l împedica să detașeze trupe în ajutorul Rahovei.

Intre Vidin și Rahova, circula pe Dunăre un bastiment de resbel turcesc. Maiorul din flotilă Dimitrescu-Maică N. priimise ordin a 'l priveghea și a 'l opri să se îndrepteze spre Rahova. Pentru a îndeplini ordinul, maiorul Dimitrescu-Maică se puse în urmărirea motorului inamic, și aflându' l la înălțimea insulelor Ciftele între Rîiosul și Canapa, re-

cunoscă că prin *abordagiū* nu putea ataca vasul turcesc, căci el se apăruse cu un înduoit zăgaz în susul și în josul apei. Oficiul de marină românească se hotărî a stabili la Riiosul și la Canapa baterii de cōstă, pe cari le armă cu mortiere pentru a obține o tragere curbă și a lovi cu armele ce avea la dispozițiā singura parte vulnerabilă a monitorului, puntea, care avea numai o fōie de fer de 7—8 mm. grosime, cu o căptușelă de lemn de 6 cm. Pe lângă bateria cu mortiere destinată în special a ataca monitorul, comandantul român, spre a întîmpina focul tunurilor ce inamicul avea în bateriā pe țerm pentru protecțiā bastimentului de resbel, mai stabili încă 2 baterii în cari aședă tunuri de câmp din bateria a 3-a, regimentul 1-iū de artileriā, detașate de la corpul de observație de la Calafat. Tōte aceste dispozițiuni fură luate de maiorul Dimitrescu-Maican cu concursul locotenentului Perdicari, din artileriā, și sublocotenenților Mănescu și Mardari, din marină, cari toți se deosebiră prin inteligență în timpul pregătirilor, și prin bravură în timpul acțiunei.

În ziua de 7¹⁹ noembre, pe cānd trupele nōstre atacaū Rahova, monitorul turcesc din fața Canapei era și dînsul atacat, și dupē o canonadă la care inamicul rēspunse cu vigōre,

la a 77-a lovitură vasul turcesc era spart și cufundat.

Din cele trei bastimente de resbel pe Dunăre cari periră în asemenea chip în acest resbel, cel de la Măcin fusese atacat și distrus la $14/26$ maiu cu concursul maiorului de marină românescă Murgescu, cel de la Canapa, la $7/19$ noembrie, fu desființat de maiorul Dimitrescu-Maică N. Amândoi acești oficeri, vechi elevi ai școlei navale din Brest, făcură ast-fel ca modestul, dar inteligentul corp al flotilei noastre să aibă și dânsul pârțica sa de cinste alături cu frații lor de óste.

Orașul întărit Rahova fusese recunoscut în diferite rânduri prin detașamente de cavaleriă rusă-română, și se scia că el este apărat la Est de uă ređută mare și de alta mai mică, armate cu artileriă și legate între dînsele prin șanțuri ocrotitoare, iar la Apus se afla altă ređută, asemenea cu artileriă, și flancată de re-tranșamente. Alte lucrări nu se mai înființaseră, garnisóna se compunea din 3,000 ómeni infanteriă (nizamă) și câte-va cete de neregulați, Cerkeză și bași-bozuci.

Puterile cu cari avea să se întreprindă atacul numărau în tot 6,500 ómeni, și se împărțeau ast-fel: 1) detașamentul colonelului Slănicănu, constituit din regimentul al 10-ea doró-

banți, batalionul 1 din regimentul 1-iu dorobanți, batalionul a 2-ea din regimentul al 4-ea dorobanți, 1 batalion din al 15-ea dorobanți, compania 4-a din al 6-ea dorobanți, compania 1-a de geniū, 3,700 ómenī infanteriā prezenți sub arme. Cavaleria detașamentului era compusă din regimentele al 2-ea, 7-ea și 9-ea călărași, 1,160 ómenī; artileria, 3 baterii Krupp din regimentul al 2-ea de artileriā și 1 bateriā teritorială cu tunuri Lahitte, 22 guri de foc. 2) Detașamentul generalului rusesc Meyendorf, trimis de la armata d'înaintea Plevnei spre a întări trupele colonelului Slăniceanu, și compus din brigada de roșiori (7 escadróne) al 4-ea regiment de ulani ruși, (4 escadróne) bateria călărăță Hepites și 1 bateriā călărăță rusescă, în tot 1,200 ómenī.

La 6 noembre séra, colonelul Slăniceanu sosi cu detașamentul său d'asupra platoului de la Selanovce, ca la 4 kilometri de Rahova, în fața aripei stîngi a pozițiunei inamicului. În acea zi generalul Meyendorf pornise cu trupele sale din Knéja, și sosise în acea séra la Bucovița, unde bivuacă după ce pornise 2 escadróne de roșiori înainte atât pentru a recunósce pozițiunile între Skit și Ogost și trecătoarele acestor gîrle, cât și pentru a se acoperi pe flancul drept despre Cibru-Palanca și

a tăia telegraful între Rahova și Vidin. În întâlnirea ce avură generalul Meyendorf și colonelul Slăniceanu, hotărîră să dea atacul a doua zi, la $7/_{19}$ noembre. Generalul Meyendorf, a cărui cavaleriă fu întărită cu batalionul al 2-a din regimentul 1-iu de dorobanți luat din detașamentul Slăniceanu, avea misiune a face o demonstrația de atac la Vestul pozițiunei inamice, spre a atrage într'acolo atențiunea Turcilor și a'i sili să'și împartă puterile, pe când colonelul Slăniceanu avea să dea atacul real la Est, asupra celor 2 redute vrăjmașe. Prin înțelegerea stabilită cu generalul Lupu de la Bechet, bateriile noastre din această localitate urmau a deschide focul despre Dunăre îndată ce vor auzi canonađa pe țărmul drept, și un batalion de dorobanți trebuia să se imbarce la Bechet pe pontóne, și să fiă transportat de maiorul Murgescu cu șalupa cu vapor *Săgéta* pe malul bulgar, pentru a lua în spate pozițiunea atacată. Un regiment de călărași ținea legătura între trupele generalului Meyendorf și ale colonelului Slănicénu.

În ziua de $7/_{19}$ noembre diminéta cęța nu permise colonelului Slăniceanu a întreprinde atacul de cât la 9 ore, când aședă în bateriă cele 22 tunuri ale sale și deschise, la 2000 metri, focul asupra întăririlor turcesci.

Generalul Meyendorf înaintase timpuriu bateria Hepites la 1500 metri de întărirea flancului drept inamic ; ea deschisese la 8 ore focul, la care răspunse viguros artileria redutei turcescî. Tot-de-odată generalul postase la podul de la Hêrlek, peste Skit, pe șoséua Rahovei spre Lom-Palanca și Vidin, 2 companii de dorobanți cari și făcură aci repede șanțuri de adăpost ; 2 escadróne de roșiori priveghiau drumul în direcția Cibru și Lom-Palancei, iar restul cavaleriei și bateria rusescă sta sub arme înaintea Bucoviței, făcênd front spre Rahova.

La amiazi colonelul Slăniceanu, după ce mai 'naintase tunurile sale, aprețuind că bombardamentul de 3 ore sdruncinase de ajuns lucrările vrăjmașului, formă colóna de asalt compusă din regimentul al 10-ea de dorobanți condus de comandantul său, loc.-colonel Măldărescu. Soldații noștri se repeziră cu minunat avênd asupra primei redute și retranșamentelor înaintate, și cu tot focul crâncen al dușmanului, ei goniră cu baioneta pe Turci cari fugiră spre întăririle d'înapoi și spre reduta inamică. Loc.-colonel Măldărescu avu în acest atac calul ucis; pe jos el urmédă a'și conduce și însufleți soldații pênă ce un glonț 'i străpunge amêndouë picioarele. Locotenenții

Radovicî și Bordeanu căduseră morți. Lupta ținuse o oră. Colonelul Slăniceanu ocupă îndată reduta cucerită cu trupe de infanterie și cu 1 baterie care începe a trage în reduta cea mare, aședă altă baterie pe flanc spre a lua n peșic a doua întărire vrajmașă; a treia baterie română își urma focul din pozițiunea în care se afla.

Canonada mai ține două ore asupra redutei celei mari de la Răsăritul Rahovei, unde Turcii își concentraseră improtivirea. Colonelul Slăniceanu înaintă din nou la atac batalioanele din regimentele 1-iu, al 4-ea, al 6-ea de dorobanți, având în rezervă regimentul al 10-ea și batalionul din al 15-ea. Vitejii dorobanți iaă, una după alta, tranșeele și lucrările aflate înaintea întăririi. Pentru a slăbi rezistența dușmanului în acea parte și a înlesni atacul trupelor sale, colonelul Slăniceanu pornesce cerere generalului Meyendorf a da un atac pe stînga noastră asupra redutei de la Vest, și a atrage mai mult în acea direcțiune puterile turcesci. Generalul Meyendorf, de și afară din cavaleria sa n'avea disponibile, din batalionul de dorobanți ce 'l se dedese, de cât 2 companii (căci cele l'alte 2 le aședase la podul de la Hêrlek spre a se apêra de o mișcare inamică care ar fi venit despre Cibru și Lom-Palanca,

precum și de pe linia de retragere a Turcilor din Rahova), nu stētu însă la îndoială a da colonelului Slăniceanu sprijinul cerut, nădăjduind că o surprindere a inamicului va fi pu-tinciósă. Comandantul batalionului, maior Mateescu, priimesce ordin a înainta cele 2 companii asupra redutei de la Vest și a'i da asalt, și, spre a sprijini acéstă mișcare, colonelul Crețeanu înaintéđă de pe șoséua Rahova-Vidin brigada de roșiori cu 2 tunuri rusesci, precum și una din cele 2 companii aflate la podul de pe Skit, amenințând flancul redutei. «Dorobanții», đice generalul Meyendorf în raportul sěu, «înaintară cu cea mai mare tăriă și cu un coragiú mai presus de orice laudă, și ajunseră pենă la șanțul ocupat de vrăjmaș. Dar aci ei întâlنiră un foc atit de omoritor încât comandantul lor, maiorul Mateescu, fu rănit, aprópe 100 din ai lor căđură, și ei fură nevoiți a se trage înapoi, dar la scurtă depărtare, și urmând pușcătura cu vrăjmașul care nu cuteza a eși ș'ai urmări». Retragerea se operă în bună regulă, ocrotită de escadrónele de roșiori, de compania de infanteriă și de cele 2 tunuri rusesci conduse de colonelul Crețeanu.

În acelaș moment trupele colonelului Slăniceanu, cari, cum s'a vedut, cuceriseră una

din cele două redute de pe stînga pozițiunei inamice, și se făcuseră stăpâne pe retranșamentele d'înaintea celei de a doua redute, daū asaltul și asupra acesteia. Soldații noștri năvăliră cu o nespūsă bravură și ajunseră pênă la 40 metri de șanț. Maiorul Giurescu muri ca adevărat eroū stimulând soldații pe linia tirali-oriilor; maiorul Œni fu ucis în fruntea batalionului sēū; maiorul Burileanu avu calul ucis și urma a lupta pe jos; sublocotenentul Spiroiū, rānit și cu obrazul plin de sānge, rēmāne în foc și conduce trupa. Dar cu tōtă vitejia soldaților și oficerilor noștri, avēntul lor se sdrobescce de neprasnicul foc al vrājmașului; începuse a se însera și a doua redută nu se putuse lua. Colonelul Slāniceanu vedēnd ca sosise nōptea, că trupele sale erau tare obosite de lupta care ținea de 9 ore și soldații 'și sleiseră cartușele, se hotărî a ocupa iarăși pozițiunea pe flanc de la Selanovce, spre a da odihnă trupelor și a le distribui munițiuni.

A doua ȃi, ⁸/₂₀ noembre, o negură dēsă, cum se rēdică de multe ori pe Dunāre în acest anostimp, oprea cu desāvērșire vederea la ȃce pași 'nainte și împedecă tōtă ȃiua ori-ce operațiune. Trupele nōstre se ținură sub arme pe linia lor de împresurare în jurul Rahovei. Un escadron de cavaleriă, trimis în recunōscere spre Lom-

Palanca, prinse un convoi turcesc de care cu făină ce se îndrepta spre Rahova. Turcii simțindu-se împresurați de toate părțile pe malul drept, vedând mișcările de imbarcare începute de trupele generalului Lupu la Bechet spre a îi lua în spate, demoralizați de energicele atacuri de peste și și temându-se de a fi înconjurați și tăeați despre Vest, se hotărîră a evacua Rahova și a se retrage spre Ogost către Cibru și Lom-Palanca. În noaptea de $8/_{20}$ spre $9/_{21}$ ei își făcură pregătirile, și la 2 ore dimineața se puseră în marș. Generalul Meyendorf, în bănuiala unei asemenea mișcări, concentrase în seara de $8/_{20}$ întregul batalion din 1-iul de dorobanți la podul de la Hêrlek, căci malul de o parte rîpos, și de alta mlăștinos al Skitului, și adîncimea apelor sale nu oferea vad în altă parte. Batalionul de dorobanți care, în urma gravei răniri a maiorului Mateescu la atacul din ajun, trecuse sub comandamentul căpitanului Merișescu, se întărise aci cu șanțuri, și generalul Meyendorf îi dedese ordin a se împotivi cu orî-ce preț și a opri pe Turci, pentru a da timp trupelor colonelului Slăniceanu a sosi pe călcăile vrăjmașului. Bateria Hepites și 2 escadrone de roșiori luaseră pozițiune în vecinătatea podului. La 3 ore de dimineață întreaga garnisónă din Rahova, ajutată de întu-

neric și de cęța care o învăluia, ajunsese în fața podului de la Skit, și tótă glóta vrăjmașă de 2000 Turci năboiesce ca un troian peste cei 600 Români de la capul podului. Insciințați de vedetele nóstre înaintate despre apropierea inamicului, dorobanții îl așteaptă neclintiți, și, la scurtă distanță, deschid un foc strașnic asupra lui. Dar și năvala Turcilor este desnădēj-duită, căci numai pe aici aũ vad, și ei se pręvalesc cu furiă asupra soldaților noștri. O luptă ferbinte se desfășură aci, o trântă crâncenă în care o mână de dorobanți Mehedințeni țin pept mai bine de trei ore unui număr întreit de vrăjmași, fără ca aceștia se pótă birui neînfrânta lor împrotivire. Căpitanul Merișescu, care în ajun se distinsese în conducerea batalionului după rănirea șefului său, se ilustră aci prin vitęza sa apărare. Vędęnd că numărul mai mare al Turcilor amenință să'l copleșescă, el se pune în frunte a 2 companii, schimbă rolurile, și din năvălit făcęndu-se năvălitor, ese din șanțuri și se asvęrlă înaintea cu baioneta asupra vrăjmașului, care uimit de atâta îndrăznělă, dă 'napoi. Mulți Turci își cătară scăparea sārind în Skit, unde se înecară. Dar expus la rândul său de a fi înconjurat, căpitanul Merișescu se întorce cu soldații săi în tranșee, de unde urmęză a-

părarea. Improtivirea de la pod a dorobanților fu mult ajutată de focul bateriei Hepites, care se așezase pe o înălțime de unde lua în respăr colóna inamică, și de focul a 4 tunuri rusesce cari trăgeaũ asupra pădurei din marginea Skitului în care se adăposteaũ taborele turcesce.

Turcii desnădejduind d'a putea străpunge la podul apărat cu atâta tăria de dorobanți, își făcură un vad peste Skit mai jos, și aprópe de gura lui în Dunăre, răsturnând în apă care cu saci de făină și de orez, corturi, etc. și stabilind ast-fel un pod improvisat. Ei deshămară tunurile, trecură afetele pe brațe; caii dară înnot, și ocrotiți de văgăunile și de povârnișurile malului Dunărei, Turcii se străcurară fugind unii peste acel zăgaz, alții pe sub cósta Dunărei saũ dând prin apa Ogostului, unde mulți se înecară. Roșiorii și ulanii ruși se luară în góna lor trecend prin săbiu și suliți pe cei cari îi ajungeaũ și se împrotiveaũ, luând prinși pe cei ce se predaũ, punend stăpânire pe tot convoiul de bagagiuri și munițiuni încărcate în 147 care. Din cauza terenului nefavorabil cavaleriei, tăiat de mlaștine și de rípe d'alungul Dunărei, urmărirea nu se putu împinge mai departe, și sfărământurile garnisónei din Rahova datoriră acestei împrejurări scăparea lor spre Lom-Palanca.

Pe când Turcii erau ast-fel respinși de dorobanții de la podul Skitului și urmăriți de cavaleria noastră, generalul Meyendorf însciințase pe de o parte pe colonelul Slăniceanu despre retragerea vrăjmașului, și pe de altă parte pornise un peloton de roșiori spre a recunósce dacă reduta de la Vest s'a evacuat de inamic. Maiorul Rasti care conducea însuși acea recunós cere, constată că reduta este părăsită, înaintéază și intră în Rahova, trimițénd o ordonanță generalului Meyendorf spre a'l anunța că orașul, golit de inamic, este în stăpânirea noastră. Pe când maiorul Rasti străbătea în oraș despre Sud, soseău trupele generalului Lupu cari desbarcaseră de la Bechet. La 12 ore detașamentele generalului Meyendorf și colonelului Slăniceanu intrau asemenea în Rahova despre Vest și Est. Oștile liberátore fură priimite cu aclamațiunii de populațiunea bulgară, avénd în cap clerul cu arhimandritul Constantin. Impreună cu orașul Rahova cădu în mânele trupelor noastre un însemnat material de munițiunii de infanteriă și de artileriă, un tun calibrú 9, cu care era armată una din redute, și un deposit mare de aprovizionări constând din peste 3,000 chile grău, porumb și orz.

În cele două zile de luptă pentru cucerirea

acestuï oraş întărit, oştenii romăni, şefi şi soldaţi, se purtaseră bărbătesce. Din 7 oficeri superiori cari comandară trupele trimise la asalt, 4 cădură morţi sau răniţi în luptă, al cincilea (maior Burileanu) avu calul ucis sub dînsul. Loc.-colonel Dimitrescu-Maică D. şeful de stat-major, avu calul rănit; loc.-colonel Rosetti St. comandantul regimentului al 9-ea de călăraşi, avea mantaua ciuruită de glonţe. Căpitanului Chivu îi se ucise calul la atacul redutei, şi 'şi conduse trupa pe jos; sub-locotenentul Spiroiū, rănit, nu'şi părăsi soldaţi. Pe sublocotenentul Ghica Gr. A. oficer de ordonanţă, un glonţ îl lovise în obraz, dar el 'şi urmă serviciul oprinduşi sîngele cu batista. Electrisaţi de asemenea pilde din partea oficerilor, soldaţi se întreceau în fapte de devotament. Nenumărate acte de bravură individuală se sêvêşiră aci, pagine întregi ar trebui pentru a le descrie. Generalul Meyendorff, din garda rusescă, care comanda detaşamentul din stînga, în raportul sêu dice : «dacă mă mărginesc a cita nume, nu este «că'mi lipsesc prilejuri de laudă. Pentru a «fi cu desêvêşire esact, aşi trebui să fac «ôre-cum apelul nominal al celor 2 regimente «de roşiori. Artileria a fost la înălţimea repu- «taţiunei care-şi a dobândit'o aşa de legitim, şi

«se p^ote ^o dice despre doroban^oți c^o lor le revine
«onorul de c^opetenie ^o în cele dou^e afaceri de
«la 7 și 9.» *) Negreșit c^o se plăti cu s^onge
ac^est^o str^olucit^o izb^ond^o, dar s^ongel^o rom^oă-
nesc v^orsat aci stropi s^em^en^oța de viteji^o pe
care o aruncase odini^or^o în og^orele din jurul
Rahovei oșteni^o lui Mihai^o, s^em^en^oța acoperit^o
de noianul vremilor, dar care nu perise, ci în-
colțea de izn^ov^oă acum puternic^o și plin^o
de rod. Perderile n^ostre însuma^o 9 oficeri (2
oficeri superiori, 2 oficeri subalterni uciși,

*) În raportul s^eu c^otre comandantul armatei de Vest, generalul
Meyendorf, ar^ot^ond numele celor ce s^o distins mai cu osebire,
spune urm^ot^orele : Colonelul Crețianu a dovedit prezenț^o de spirit,
liniște și energi^o vrednice de cele mai mari laude. În ț^oia de 7 a
îndreptat f^orte iscusit operațiunea flancului st^ong ; lui i se dato-
resce retragerea din foc în bun^o ordin^o a companiilor de doroban^oți
dup^e ce comandantul lor a fost pus afar^o din lupt^o ; și perderile
relativ pucine ce a^o întâmpinat ele atunci, dac^o să ț^oine s^em^en^oța de
av^entul cu care trupa înaintase, și de marea apropiere de vr^ojmaș.
Colonelul Crețeanu a sciut, în n^optea de 8 spre 9, să ia m^esurile
potrivite cu împrejur^oările, și a probat în t^ote ocaziunile un merit
eminent.

«Maiorul Mateescu, și apoi când d^ensul fu gre^o r^onit de dou^e
gl^onțe, c^opitanul Merișescu, cari a^o comandat aceste tinere trupe
a c^oror educațiune militar^o p^orea abia început^o, a^o sciut am^endoi
s^o dea soldaților t^oria și av^entul cari se înt^olnesc la oșteni cei mai
deprinși în r^esboi^o, și 'i a^o împ^ortășit cu eroismul de care acești
sefi erau ei înșiși însuflețiți.

«C^opitanul Hepites, comandantul bateriei de artileri^o rom^oănesc^o,
sub focul de obuse și de șrapnele f^orte bine hr^onit al vr^ojmașu-
lui, a condus ac^est^o bateri^o cu un talent și s^onge rece însemnat.

«Locotenentul de stat-major Lambrino a desfășurat o activitate,
o inteligent^o și o bravur^o trecute la d^ensul în obicei^o.»

2 oficeri superiori, 3 oficeri subalterni răniți) și 307 soldați (129 morți, 178 răniți). Perderile Turcilor au fost, pe lângă 60 prinși, 655 morți și răniți. Numai în jurul podului de la Hêrlek, unde cu atâta statornicie se împotrăviseră doboranții mehedințeni, zăceau aproape 200 trupuri turcesci.

Luarea Rahovei avea netăgăduită însemnătate și în privință operațiunilor generale ale beligeranților în Bulgaria, și în ce se atingea mai în special de pozițiunea armatei româno-rusesci d'inaintea Plevnei. Prin stăpânirea acestui punct se lărgea baza de operațiuni a trupelor aliate, se rădica din mâna Turcilor un oraș din care pornise și puteau să mai pornescă lovirii asupra teritoriului român; de unde se amenința aripa dreaptă a armatei noastre, ca și a armatei rusesci. Nu-i mai rămânea vrăjmașului alt centru de împotrivire serios în susul Dunărei de cât depărtata cetate a Vidinului. Liniile de comunicațiuni și de retragere ale lui Osman pașa erau acum tăiate spre Nord și Nord-Vest, cum fuseseră tăiate spre Sud și Sud-Vest prin luarea Gorny-Dubnikului și Telișului.

În sfârșit luarea Rahovei era o izbândă curată românească. În 6,500 omeni cari atacaseră această pozițiune, Rușii avuseseră numai 4 es-

cadrone și 1 bateriă, ca la 600 ómenî; tot restul era trupe romănesci. Comandantul armatei rusesci recunoscú atît consecuențele, cât și caracterul acestei izbânde în scrisórea de felicitățiunî *) ce îndreptă Domnului Romănilor, în care dicea :

«Înălțate Dómne, dolesc să Vě asigur că
 «prețuiesc fórte mult onórea ce mi-ați făcut
 «conferindu-mi medalia Vóstră pentru virtute
 «militară, și că sum adînc mișcat de îngrijirea
 «ce ați pus a adăogi că acéstă medaliă 'mî va
 «putea aminti împrejurările în cari am avut
 «sortii norocoși de a mă afla pe lêngă Înălți-
 «mea Vóstră sub focul vrăjmașului. Bine voiți
 «a'mi permite a mai spune iarăși și cu acéstă
 «împrejurare, că am fost tot-d'a-una fericit a
 «recunósce vitejia și solidele calități militare
 «ale oștirea romănesci. Înălțimea Vóstră scie
 «asemenea cu ce încredere O'ved concurênd
 «cu trupele Sale la întreprinderile nóstre, și
 «amintirea frăției nóstre de arme îmi va rămâ-
 «nea pururea scumpă.

«Izbânda de la Rahova aparține întrégă ar-
 «melor romăne, și în afară de ceia ce póte a-

---

*) Atît scrisórea prin care Domnitorul confera comandantului cap al armatei rusesci medalia de Virtute militară, cât și răspunsul marelui-duce Nicolae pe care 'l reproducem mai sus, s'aũ publicat în *Monitorul oficial* n° 274 din ⁹/₂₁ decembre 1877.

«tinge interesul general al operațiunilor noastre
«cum observați, mă asociez din totă inima la
«mulțumirea ce trebuie să simțiți ca Suveran
«și căpeteniă supremă a unei armate cărei ați
«dat atâtea îngrijiri.

«Nădăjduiesc că Înălțimea Văstră V'ați pu-
«tut da sémă de simțirile de devotament, și
«de adâncă și respectuósă iubire ce trupele ru-
«sesci, puse sub ordinile Înălțimei Vóstre, sunt
«în tot-d'a-una fericite a Vă dovedi. Aflu eu
«însumi cea mai mare mulțumire a vedea ta-
«lentele militare ale Înălțimei Vóstre așa de
«înalt prețuite. Insoțindu-mă cu aceste senti-
«mente, mai simț încă pe acele ale unei ade-
«vurate recunoscințe pentru concursul luminat,
«ferm și îndatoritor pe care l'am aflat în tóte
«împrejurările din partea Înălțimei Vóstre în
«comandamentul Său peste trupele aliate
«d'înaintea Plevnei.

«Vă rog, Înălțate Dómne, a primi expre-
«siunea înaltei considerațiuni și din inimă dra-
«goste cu cari rămân al Înălțimei Vóstre fórte
«iubitor văr și devotat amic »

NICOLAE

Bogot, 18/30 noembrie 1877.

Armata română de sub Plevna sərbători la
12/25 noembrie, printr'un serviciu religios izbân-

da de la Rahova, mulțumind Domnului oștirilor pentru ajutorul dat armelor noastre. Domnitorul trecu în revistă trupele așezate în paradă, cari, cu toate greutatețile campaniei de iernă la care erau supuse, aveau o înfățișare frumoasă și corectă, și le rosti următoarele cuvinte :

« *Ostași !*

« Vitejia armatei noastre a avut o nouă iz-
 « bândă de mare însemnătate. Luarea Rahovei
 « va fi scrisă cu litere neșterse în analele noastre,
 « alături cu luarea redutei Grivița. Dea Dumne-
 « deșu ca încă și prin alte fapte strălucite, bra-
 « vura oștenilor români să rămână de a puru-
 « rea neuitată. Ați vărsat, și sunteți gata a
 « vărsa sângele vostru pentru independența
 « scumpei noastre țări. Spre amintirea îndepli-
 « nirei santei voștre datorii, Voiu institui o me-
 « daliă pe care va fi scris : *Apărătorilor In-*
 « *dependenței României*. Se unim acum puter-
 « nic vocea noastră în fața vrăjmașilor noștri
 « seculari, și, sub bubuitul tunurilor se strigăm :
 « Trăiască România de sine stătătoare ! ».

Căpetenia armatei nu uita pe voinicii cari răspândiseră o nouă strălucire peste numele românesc. Soldații și comandanții priimira meri-

tate răsplăți. Domnitorul îndreptă comandantul cavaleriei noastre la Rahova următoarele rânduri :

«Scumpul Meū colonel Crețeanu, regimentele Mele de roșiori, întrunite în brigadă sub comandamentul d-tale, s'aū deosebit în felul cel mai onorabil în toate afacerile la cari aū luat parte de la începutul acestui răsboiū, și prin disciplină, valóre și chip inteligent și devotat cu cari 'și aū împlinit datoria, ele aū câștigat stima aliaților noștri și domnésca Mea mulțumire. Vitejia ce ele aū desfășurat, și serviciile ce aū făcut cu ocasiunea luărei Rahovei, aū adăogit și mai mult la acéstă stimă și mulțumire. Te însărcinez, dar, a mulțumi brigadei de roșiori în numele Țărei și în numele Meū, și a'i anunța că drept răsplată a bravurei și devotamentului ei, M. S. Impăratul Rusiei a destinat 14 cruci de S-tul George spre a se împărți gradelor inferióre, câte 2 de escadron, și Eū din parte-Mi confer 56 medaliū pentru Virtute militară spre a se distribui acestor grade, câte 8 de escadron. Aștept raportul d-tale pentru răsplătirile ce aū meritat gradele oficieresci în ȃilele de 7, 8 și 9 noembre.

«Iar în ceia ce te privesce, pentru energia

«și meritul cu cari ai condus trupa a cărui co-
 «mandă 'ți-am încredințat, Imi fac o plăcere
 «a'ți acorda dreptul de a purta domnésca Mea
 «cifră cu eguiletele statului Meū major ca o
 «distincțiune pentru brigada ce comandă, și o
 «dovadă pentru d-ta personal, a înaltei Mele
 «mulțumiri. Dumneșeu să creșcă și să îmul-
 «țescă izbândeale oștei romănesci!»

CAROL

Căpitanului Merișescu, comandantul bata-
 lionului 1 din regimentul 1-iū de dorobanți,
 Domnul îi îndreptă următoarele rânduri :

«Căpitane, batalionul 1 din regimentul 1-iū
 «de dorobanți s'a purtat cu cea mai mare vi-
 «tejiă înaintea Rahovei. După ce bravul seū
 «comandant, maiorul Mateescu, fu rănit, d-ta ai
 «condus acéstă trupă care a desfășurat la a-
 «părarea podului de la Hêrlek un nespus ero-
 «ism. Te însărcinez a mulțumi voinicilor dorob-
 «banți în numele Țerei și în numele Meū, a
 «distribui din partea M. S. Impêratului Rusiei
 «8 cruci de S-tul George, câte 2 de fiă-care com-
 «paniă, și 24 medalii de Virtute militară, câte
 «6 de fiă-care companiă. Iar spre a rêsplăti
 «bravura și inteligența ostășescă ce ai dovedit
 «personal, te numesc maior și-ți confer medalia
 «de aur pentru Virtute militară.»

CAROL.

Nici amintirea vitejilor cari 'și jertfiseră viața pentru țără, nu era uitată. Printr'o atingătoare simțire, Suveranul adresă văduvei maiorului Eni următoarea scrisoare :

«Dómnă, soțul d-tale, bravul maior Eni, a murit de mórte de eroú în strălucita luptă din «'naintea Rahovei. Patria a pierdut într'însul «un nobil fiú, armata și Eú un oficer vítéz și «distins. Orí cât de mare este durerea d-tale, «ea va fi alinată de mângâierea că numele «iubitului d-tale soț va rămânea neuitat, și că «Țérah, ca și Mine, își va aduce pururea aminte «de acest devotat ostașiú. Cei ce a lăsat în «urma lui vor deveni familia de adopțiune «a națiunei romănesci. Priimesce dómnă, îm- «preună cu viua Mea condoleanță, asigurarea «distinsei Mele considerațiuni.»

CAROL

În urma luărei Gorny-Dubnikului și Rahovei, comandamentele armatelor ruse și romăne hotărîră a împinge cât mai departe zona de operațiuni la Nord-Vestul și Sud-Vestul Plevnei, spre a întinde pânza de oștiri din jurul lui Osman pașa, și a împedeca orice sosire de ajutor care ar cerca să'l despresore. Prin ordinul de di n° 30 al Domnitorului, armata romănescă se constituise în modul următor :

Corpul I-iū, care făcea parte din armata de investire a Plevnei, urma a'și ocupa pozițiunile sub comandamentul generalului Cernat, având de șef de stat-major pe colonelul Fălcoianu St. Acest corp era compus din 3 divisiuni de infanteriă și anume: a 2-a, sub colonelul Cercez, cu loc.-colonel Algiu ca șef de stat-major; a 3-a, sub colonelul Angelescu G. având pe loc.-colonel Mărculescu de șef de stat-major; a 4-a, sub generalul Racoviță; maiorul Argețoianu șef de stat-major. Corpul al II-lea avea să opere pe malul drept al Dunărei, în Bulgaria apusénă, sub comandamentul generalului Haralamb, având de șef de stat-major pe colonelul Boteanu E. și compus din 1-a divisiune de infanteriă, sub colonelul Lecca, cu loc.-colonel Băicoianu ca șef de stat-major; și din divisiunea de rezervă, la Calafat, sub colonelul Slăniceanu, cu loc.-colonel Dimitrescu-Maică D. ca șef de stat-major. Cetatea Nicopole trecea de sub comandamentul și administrațiunea rusă sub cele romănesci; generalul Lupu era numit comandantul ei și al trupelor ce o ocupaū, având pe loc.-colonel Colinsky, ajutor. Orașul Rahova, cu fortificările și garnisóna sa, era pus sub comandamentul colonelului Mavrichi.

Operațiunile de la Sud și de la Sud-Vest de

Plevna, generalul Gurko priimise însărcinarea a le dirige. Fiind-că alte 2 divisiuni de infanteriă, a 2-a și 3-a de granadierî rusesci, sosi-seră la armata de Vest, se putu distrage, fără a slăbi armata de împresurare, 1-a și a 2-a divisiă de infanteriă a gardei, brigada de tirailiorî și a 3-a brigadă de cavaleriă a acestui corp, cu cari generalul Gurko avea să'și începă mișcările spre Teteven, Etropol și Orhanie la Sud, spre Vrața și Bercovița la Sud-Vest, spre a ține pe Turci cât mai departe de Plevna și a împedeca sosirea armatei de despresurare ce Mehemet-Ali era însărcinat a constitui la Sofia. Generalul Gurko, în momentul când avea să pornescă pentru a executa aceste operațiuni, și se despărțea de restul trupelor cari fuseseră sub comandamentul său pe malul stîng al Vidului, în jurul Plevnei, adresă acestora mulțumiri pentru concursul ce'i daseră pînă atunci, și cuvintele cari privesc pe trupele române ce avusese sub ordine dovedesc serviciile ce ele aduseră în operațiunile de împresurare desevêrșită a pozițiunei vrăjmașe, și chipul cum își îndepliniseră datoria în luptele cari se petrecuseră *).

---

*) Reproducem aci acest ordin de ȃi al generalului Gurko, purtând n° 44 și data de 3/13 noembrie 1877 către trupele ruse și române de peste Vid.

Nu vom intra în amănuntele mișcărilor ce s'evârși la Miađa-đi și Apus de Plevna detașamentul generalului Gurko, căci, de și acele mișcări erau în legătură strategică cu obiectivul armatei din jurul Plevnei, dar trupe romănesci ne mai făcend parte din acel detașament, ne vom întorče cu narațiunea la evenimentele ce se petrecură pe zona pe care se aflaū oștirile năstre, și mai ăntăiū la locul de căpetenie, la Plevna, unde sfirșitul dramei se aproprie.

«Despărțindu-mă de trupele cari rămân aci, și cari aū fost sub comandamentul meu, imi fac multă plăcere a le adresa în genere la tôte mulțumirile mele pentru serviciul folositor ce aū făcut, și le doresc din inimă să ajungă la ținta ce ne am pus: a lua prinsă armata lui Osman pașa care este în Plevna. Sun mai mult de cât sigur că vom ajunge la această țintă, pentru că Turcii nu vor putea cu nici un preț să trecă prin rândurile năstre și ale magnificiei armate române, aliata năstră. Simț de plăcută datoriă a mulțumi din inimă trupelor române cari aū fost sub comandamentul meu, și cari saū ținut în tot-d'a-una și în tôte împrejurările la înălțimea datoriei lor, nelăsând nimic de obiectat asupra-le, și cari aū meritat considerațiunea ce le-a acordat M. S. Impăratul, și aliatul nostru, A. S. Domnul Carol. Doresc că această alianță care a existat între cele două armate, să fiă un prilejū pentru consolidare în viitor a frăției de arme între aceste armate. Mulțumesc cu această ocasiune din tōtă inima mai cu sēmă generalului Racovița, comandantul diviziunii a 4-a romănescă; comandantului brigădei de roșiori, colonel Crețeanu; comandantului brigădei de călărași, colonel Formac, șefului brigădei de infanteriă, colonel Cantili, și tutulor trupelor române. Acest ordin dispun a se citi în tôte escadrănele, companiile și bateriile».

Loc.-general Gurko.

În capitolul precedent s'a făcut o sumară descriere a lucrărilor de întărire rădicăte pe linia de împresurare ocupate de Romăni la Nordul și Vestul taberei întărite a Plevnei. Aceste lucrări nu conteniră; pe fie-care ți ele erau sporite și complectate spre a îmmulți pedicele înaintea vrăjmașului, dacă ar fi cercat să străpungă prin pozițiunile năstre. Generalul Manu, comandantul artileriei armatei romăne de investiment, recunoșcea mereu pozițiunile pe cari se adăugiau bateriile; loc.-colonel Berindei, directorul lucrărilor de ingineriă militară, ajutat de maiorul Gheorghiu, comandantul batalionului de geni, hotăra traseul întăririlor cari se întindeau pe 3 linii de apărare succesive: Grivița-Susurlu-Gorny și Dolny-Etropol; Verbița-Kacemunița-Demirkioi; Verbița-Kalișovaț-Riben. Aprăpe 30 lucrări de diferite forme și dimensiuni, săgeți, lunete, redane și redute, fură construite de trupele năstre pe zona pe care erau aședate în fața Plevnei. Cele mai însemnate erau redutele *Verbița, Alexandru, Marele-duce Nicolae, Tudor, Craiova, Bucuresci, Calișovaț, Riben, Todleben, Etropol*. Apoi erau lunetele *Iași, Turnu*; săgețile, *Susurlu* n° 1 și 2, și afară de tôte aceste, mai

multe redane și număróse linii de baterii, șanțuri și tranșee de adăpost *).

Trupele nóstre executaseră ast-fel nu numai întăririle cari se întindeau de la flancul lor stîng, din șoseua Bulgăreni-Plevna pînă la malul drept al Vidului, la Susurlu, dar de o-dată cu trecerea brigadei Cantili peste Vid, compania 4-a de geniū (locotenent Munteanu) executase și acolo 2 redute la Vest de Dolny-Etropol, o lunetă în fața Dolny-Dubnikului, și diferite lucrări pînă aprópe de Gorny-Dubnik, pe cari le ocupară mai târđiū divisiunea de granadierī. Trupele nóstre puseră asemenea în stare de apărare satul Gorny-Etropol, întărind 6 case din marginea acestuī sat. Apoi, după o inspecțiune a lucrărilor sēvērșite de Romāni de către Domnitor, împreună cu generalul Todleben, care, și cu acēstă împrejurare, făcu luade oștenilor noștri pentru hărnicia lor, se dete ordin a se face un zăgaz începēnd de la Susurlu, pe malul drept al Vidului, și tăind acest rīū pînă la stînga redutei *Todleben*, spre a abate și revērsa apa în șesul de pe malul stîng al Vidului ce se întinde în fața satuluī Dolny-Etropol, șes pe care trebuia să'l trecă inamicul în cas de eșire spre

---

*) Veđi planul întăririlor Plevnei.

Nord-Vest. Zăgazul avea de scop a împedea, prin inundațiune, trecerea pe acolo. Un detașament din compania 4-a de geniū sub conducerea locotenentului Crăiniceanu, cu ajutorul a 1000 lucrători pe di români și ruși, începu la $^3_{15}$ noembre rēdicarea acestui zăgaz care pe întindere de 930 metri lungime a thalwegului râului, avea 5 m. înălțime, 19 grosime la bază și 5 la vîrf; dar în ajunul de a fi terminat Osman își execută eșirea. Afară de aceste întăriri pe linia de impresurare, trupele noastre mai împinseseră lucrările de apropiere în fața redutei Grivița n° 2. La $\frac{30 \text{ octombre}}{12 \text{ noembre}}$ se deschisese a 5-ea paralelă, și la $^6_{18}$ noembre se mai înaintă cu o a 6-a, *) care nu era de cât la 30 metri de fața întăririi protivnice, și soldații noștri aruncau acum pe dinsa granade de mână. Asemenea se asvērleaū din paralele noastre rachete cu pyroxilină, cari, pe lēngă rēul ce puteaū să producă vrăjmașului, înrîureaū și asupra moralulului său.

Compania 2-a de geniū (căpitan Sorescu) începuse la $^{18}_{30}$ octombre lucrarea a două galerii de mină; cea din drēpta pornea din spațele paralelei a 4-a, cea din stînga pornea din flancul stîng al paralelei a 6-a, și amēdouă

*) Veđi planul întăririlor Plevnei.

ajungeau sub șanțul redutei. Galeria era legată între dîsele printr'o ramură transversală înaintea redutei; galeria din dreapta avea 4 furnale, cea din stînga 3; și ele aveau să fiă încărcate îndată ce se dedea ordin. Se putea ca inamicul să simțā aceste lucrări sub pămînt și să cerce să le opună contra-mine, cum unii din desertorii turcesci afirmau, chiar, c'ar fi făcînd. Se practică decî ascultători spre a se observa dacă se face acēstā, dar nu se descoperi nimic. Minele pregătite de trupele noastre aveau de scop a răsturna parapetul redutei inamice în momentul asaltului, și a înlesni ast-fel năvălirea soldaților noștri. Aceste mine se terminarā la $\frac{26 \text{ noiembrie}}{8 \text{ decembrie}}$, dar aflāndu-se prin desertori și spioni pregătirile de eșire ale lui Osman pașā, atacul devenea acum de prișos, cāci avea să se dea lupta supremā cu oștirea turcēscā.

Din tōte cele de mai sus se pōte vedea harnica energiā ce puse în lucrările de împresurare ale Plevnei armata romānēscā, lucrări cari, în zona ocupatā de dēnsa, avurā mai multā desvoltare de cāt pe fronturile rusesci. Ast-fel trupele romānesci, în genere, și armele speciale în particular, stat-major, artileriā, geniū, pe lēngā bārbăția și valōrea individualā, împreunārā și silințele minței, aplicațiunile sci-

inței și intiligenței fără de cari armatele nu se pot mănține la înălțimea cerințelor de astăzi, și nu pot să își asigure rezultatele la cari tind. Când se ține seamă, însă, că afară de pricepere și de cunoștințe tehnice cari erau de trebuință pentru îndeplinirea cu bine a sarcinei ce avea oștirea românească înaintea Plevnei, mai era nevoie, în executarea lucrărilor de fortificațiuni, încă și de întocmiri și de rosturi speciale, de material priincios ca lemnăria, scândurăria, etc., care nu se afla pe loc și trebuia adus de peste Dunăre din România, se va vedea câte pedici și greutate mai întâmpină și trebui să învingă această oștire, pe lângă cele ce întâmpina din strășnicia vremei iernatice, din oboselile unui campament de trei luni pe pozițiuni rău adăpostite, din primejdiile, în sfârșit, de cari trebuia să se apere, pornind de la un vrăjmaș neîmblândit. Dar răsplata silințelor avea să urmeze în curând.

De la ¹⁶/₂₈ octombrie, după luarea Gorny-Dubnikului și Telișului, Osman pașa era cu desevêșire închis în Plevna, și căderea Rahovei îi ridicase or-ce nădejde de a fi sprijinit despre Nord, ca și despre Sud. Provisiunile de hrană ce avea cu dânsul abia puteau să îl ajungă pentru o lună, șese săptămâni, și cercul care îl împresura nu îl mai lăsa puțință de

a'și reînoi aprovizionările. Munițiunile de război pentru infanterie erau încă îmbilșugate, dar cele pentru artilerie începeau a scădea simțitor. Aceste științe armata aliată de împresurare le dobânda de la prinșii cari se făceau la ante-posturi, de la soldații turcesci desertori cari se îmulțeau dîlnic, de la numeroșii fugari din populațiunea orașului cari căutau scăpare în liniile noastre. Numărul acestor fugari creștină devenea din zi în zi mai mare, și comandamentul armatei de împresurare se îngriji ca această fugă să nu fiă îngăduită, ba chiar îndemnată de vrăjmaș, spre a scăpa de guri netrebuincioase și a'și economisi ast-fel provisiunile de hrană pentru trupe. Domnul Carol și ajutorul său se gândiră un moment dacă n'ar trebui respinși acei fugari când se înfățișau înaintea liniilor noastre. Dar o cestiune de umanitate se presinta aci, și acei nenorociți declarau că mai bine preferau să fiă uciși de ante-posturile noastre, de cât să se mai întorcă și să îngăduie suferințele și mórtea din mâna Turcilor care putea să vină peste ei, și mai ales peste desertori. Ei fură, deci, priimiți de trupele noastre. Prin același mijloc se dobânda amănunte asupra raționărei dîlnice a armatei turcesci din Plevna, și asupra stărei sale morale. Tóte declarațiunile con-

cordaŭ întru a spune că de la ¹⁶/₂₈ octombre, hrana a început a fi scăduță în armata lui Osman pașa ; că este nevoiă de unele articole de subsistență precum lemnele de foc și sarea, și că din lipsa acestei din urmă vitele de consumațiune încep a peri ; că trupele, vedându-se înconjurare și închise încep a se descoragia de greutățile ce sunt silite să ducă cu serviciul neconținut în tranșee, expuse la asprimea timpului și lipsite de echipamentul necesar, cojôce, cisme, etc. Numărul bolnavilor și al răniților creștea mereu, fără a se dispune de mijlôcele de îngrijire necesari, simptome epidemice de tifos începeau a se înmulți ; orașul suferea și dînsul de înconjurare și de bombardament. Arătările desertorilor și fugarilor cordaŭ tôte în a declara că partea în care oștirea turcescă suferea mai mult de focul protivnic, era cea despre Abdul-Kerim tabia, adică despre trupele romănesci, și acésta se explică prin apropierea paralelor și prin tragerea eficace a artileriei nóstre cu armament superior celui rusesc.

În fața acestor împrejurări, și în urma înaintării spre Sofia a trupelor generalului Gurko cari se făcuseră stăpâne pe Teteven și Vrața, rēdicând ast-fel din ce în ce mai mult putința pentru oștirea turcescă din Plevna de a fi

dispresurată de Mehemet Ali, comandamentele armatelor aliate hotărîră a îndrepta lui Osman paşa o somaţiune de predare, spre a pune capăt unei situaţiunii care din zi în zi devenea mai critică pentru dînsul şi nu-î lăsa nici o nădejde. Spre a-î înlătura umilirea, şi pôte chiar răspunderea de a se fi închinat capului unui Stat pe cari Turcii îl ţinēu de supus lor, se decise ca marele-duce Nicolae să scrie lui Osman paşa spre a-l îndemna să depuiă armele. La finele lui octombre s. v. comandantul armatei active ruscă adresă o scrisore în acest sens căpeteniei turcuscă din Plevna. Dar Osman dovedi şi în această împrejurare că era din acele suflete cari se înalţă împreună cu primejdia şi sórta protivnică, şi respinse propunerea dîcînd că nu se va abate de la aceia ce-î poruncesce datoria *).

---

*) Dăm aci în traducţiune din limba franceză, scrisórea marelui-duce şi răspunsul lui Osman paşa, neperitor model de simţiri şi de hotărîri vrednice a sta pururea pildă despre chipul cum trebuie a-şi înţelege însărcinarea căpeteniile de oşti în faţa vrăjmaşului.

Bogot, 31 octombre (12 noembre) 1877.

«*Domnule Mareşal,*

«In urma împotivirei energice ce am întîmpinat din partea armatei puse sub comandamentul Vostru, a trebuit să iaş dispoziţiuni spre a înconjura cu desevêrşire Plevna şi a Vê pune în neputinţă de a fi ajutat. Pentru acésta garda imperială, sub ordinile generalului Gurko, a luat cu forţa poziţiunile de la Gorny-Dubnik la

Nu priimise, decî, a se preda neînduplecatul muşir, declarând că este hotărît, el şi oş-tirea lui, a'şi vërsa cea din urmă picătură de sânge. De la un om cu energia ce dovedise Osman paşa, era de adăstat că acestea nu erau numai vorbe, şi că 'şi va pune în fapt hotărîrea. Se putea, dar, considera ca sigur că armata turcescă va căuta să se mănţină pînă la ultima şi cât mai avea ce să mănânce, şi că apoi va face o supremă încercare, o crâncenă şi desperată opintire spre a căuta să frîngă cercul de împresurare şi să străbată

---

^{12/24}; trei zile în urmă întăririle de la Teliş şi garnisóna care le apăra, au fost nevoite a se preda. Dolny-Dubnik s'a părăsit apoi de soldaţii Voştri, şi trupele mele a ocupat succesiv Teteven, Osikovo şi Vraţa. Fiind-că în această situaţiune or-ce următoare impro-tivire din partea Vóstră n'ar putea să pricinuescă de cât nefolosi-tóre vërsare de sânge, am cređut de datoria mea, de datoriă de umanitate, a comunica E. V. aceste informaţiuni şi consideraţiuni.

Imi place a nădëjdui, d-le Mareşal, că Veţi preţui motivele cari m'aú îndemnat la demersul de faţă, şi 'mî fac o plăcere a Vë asigura că voi sci în tot-d'a-una se onor în persóna Vóstră, ca în personalul vitezelor trupe puse sub comandamentul Vostru, nisce rësboinicî demni de stimă şi de consideraţiă».

Comandandantul cap al armatei imperiale de operaţiuni,

NICOLAE

Rëspunsul lui Osman paşa:

«Inălţime,

«Am priimit scrisórea ce 'mî aţi făcut onórea a'mî adresa cu data de 31 octombre (12 noembre), prin care mă încunosciinţaţi că «în urma împrotivirei energice ce aţi întîmpinat din partea armatei puse sub comandamentul meú, a trebuit să luaţi dispoziţiu-

printr'însul. Comandamentul armatei de Vest își luă, dar, măsurile pentru a întâmpina asemenea încercare, a o zădărnici, și a lua prinsă totă oștirea tuscască. Domnitorul, împreună cu ajutorul său generalul Todleben, dispuse armata de împresurare în vederea acestei eventualități. Acastă armată care acum, după detașarea corpului generalului Gurko spre Sud, se compunea din 3 divisiuni de infanterie române, și, ca trupe rusești, din corpul al IX-ea și al IV-ea, din a 4-a brigadă de tiraliori, a 3-a divisiune de infanterie a

---

nile trebuincioase spre a înconjura Plevna și a pune acest oraș în neputință de a fi ajutat». Cu toate că împărtășesc simțirea de umanitate ce I. V. a bine voit a arăta, și că 'I mulțumesc de demersul ce a avut bunătate să facă în scop de a înlătura vărsare de sânge, ori-carî ar fi, însă, dispozițiunile ce s'au putut lua pentru a înconjura Plevna, nu mă pot opri un singur minut la ideea de a îndemna pe vitejii mei soldați să depună armele.

Dacă garda imperială sub ordinele generalului Gurko a luat Gorny-Dubnik și Teliș, și dacă generalul însărcinat cu apărarea acestei din urmă piețe s'a predat, nu urmăz de aci că trebuie să judec ca I. V. că situațiunea Plevnei este critică. În toate casurile, voi ști să nu mă depărtez de la datoriile ce'mî impune comandamentul meu, și suntem dispuși, brava mea armată și eu, a vărsa pînă la cea din urmă picătură a sîngelui nostru pentru cinstea patriei noastre și apărarea drepturilor ei».

Bine voiți a priimi, Înălțime, expresiunea înaltei mele considerațiuni.

Comandantul cap
Osman

Cuartierul general de la Plevna 1/13 noembrie 1877.

gardei, 2 divisiuni de granadierî, a 4-a și a 9-a divisiune de cavaleriă rusescă, și de totă cavaleria romănescă, număra peste 100,000 ômenî, și era mai bine ca îndoită de cât armata împresurată. Linia de înconjurare a armatei aliate ocupând un perimetru de 75 kilometri în jurul liniei de apărare turcescă, care avea ca la 40 kilometri, se sub-împărți în zone sau sectorî cari și avea fiă-care comandantul său și trupele hotărîte pentru apărare. Acești sectorî erau următorii: 1-iul sector, de la Susurlu pe malul drept al Vidului, pênă la șoséua Bulgărenî-Plevna, 18 kilometri întindere; coprindea divisiunile a 2-a și a 3-a de infanteriă romăne, și era sub comandamentul generalului Cernat. Al 2-lea sector, de la șoseaua Bulgărenî-Plevna pênă la reduta Halicî, la Vest de Radișovo, 10 kilometri; era ocupat de corpul al IX-ea rusesc (afară de o brigadă din divisiunea 5-a) sub ordinile generalului Krüdner. Al 3-lea sector, de la reduta Halicî la valea Tuceniței, 7 kilometri, a 2-a divisiune de infanteriă rusescă și 1 batalion de tiraliorî, comandant general Zotof. Al 4-lea sector, de la valea Tuceniței la valea Tchernialka, 9 kilometri; a 16-a divisiune de infanteriă, 3 bataliône de tiraliorî și al 9-ea regiment de Cazacî sub generalul Skobelef II. Al 5-lea sector, de

la valea Tchernialka pînă la malul drept al Vidului, 11 kilometri, coprindea a 3-a divisiune a gardei rusești și 2 escadróne de Cazaci, sub ordinile generalului Katalay. Al 6-lea sector, de la malul stîng al Vidului la satul Tirnen prin Gorny, Dolny-Dubnik și Dolny-Etropol. pînă la malul stîng al Vidului în față de Susurlu, 20 de kilometri, coprindea a 2-a și a 3-a divisiune de granadierî, 1 brigadă din a 5-a divisiune de infanteriă rusescă, a 4-a divisiune de infanteriă română, 4 regimente de cavaleriă rusescă și 2 regimente române de călărași sub ordinile generalului Ganetzki. Afară de 1-iul sector de 18 kilometri ocupat de trupele române, acestea se mai întindeau încă vr'o 7 kilometri pe malul stîng al Vidului de la Demirkioi pînă la Dolny și Gorny-Etropol, și pe acest spațiu se afla întréga divisiune a 4-a sub generalul Racovița, și brigada de călărași Formac, servind de rezervă corpului de granadierî. Ast-fel Româniî aveaû sub pază aprópe a treia parte din întregul perimetru de împresurare în jurul Plevnei.

Comandanții fiă-căruî sector priimiseră în-instrucțiunî de la comandantul armatei de Vest asupra mișcărilor ce aveaû să îndeplinescă în cas de atac în contra sectorului lor, saû celui vecin; se determinase precis ce trupe

aveau să meargă în ajutor, și, spre a le aduce pe punctul amenințat, se măsurase distanțele și se calculase timpul trebuincios. Drumurile de comunicațiune erau puse și ținute în stare bună, spre a înalesni ori-când înaintarea și mișcările repede pe dinsele; poduri și podișci se aruncaseră peste gîrle și vâlcele ce erau de trecut, stâlpi indicatori erau așezați d'a lungul acestor drumuri, spre a scuti ori-ce rătăcire și pierdere de timp. Semnale optice de zi și de noapte, pornind din fiă-care sector, aveau să anunțe restului trupelor punctul pe care ar începe lupta; sectorii erau legați între dinșii prin telegrafia electrică

În fiă-care diminătă, despre diuă, când trebuie mai ales a se păzi de întreprinderile răsboinice, se făceau apeluri, trupele erau puse sub arme, și ele nu reîntrau în bivuacuri de cât după ce recunóscerile trimise înainte aduceau scire că nu se simte nici o cercare ofensivă din partea vrăjmașului. Trupele trebuiau să aibă în tot-d'a-una pregătită hrană pe trei zile, spre a o lua cu dinsele în cas de pornire. Într'un cuvânt toate măsurile pe cari le pot lua prevederea și îngrijirea povățuitorului de oști erau îndeplinite, și căpetenia armatei de Vest nu se mulțumea numai cu darea ordinilor și instrucțiunilor, ci se încredința însuși, prin

neconținute inspecțiunii, că aceste ordine și instrucțiuni erau executate, făcea probe cu trupele punându-le a se aduna la locurile unde urma să se afle în caz de atac, controla distanțele, timpul pus spre a le străbate, și, cu chipul acesta, șefii și soldații se deprindeau cu tot ce trebuia să se săvêșescă în cas de luptă.

Se examinase de comandament eventualitățile de eșire ale armatei turcesci și punctele pe cari se putea opera; toate dispozițiunile se luaseră în consecuență, îngrijindu-se, însă, a se ține pept și pe alte puncte unde vrăjmașul putea executa atacuri false spre a distrage atențiunea de la punctul principal al atacului.

După toate probabilitățile, eșirea reală trebuia să se îndrepteze asupra sectorului al 6-ea, unde se află șoséua Plevna-Sofia și drumul spre Vidin; acest sector, dar, se umpluse cu trupe mai număróse: 2¹/₂ divisiuni rusesci, 1 divisiune romănescă și 6 regimente de cavaleriă aliată.

Ora supremă era aprópe. Prin desertóri turci și fugari creștini din Plevna se aflase că oștirea turcesci, de pe la 20 noembre s. v. nu își se mai da de cât 50 grame de pâne, câți-va ștuleți de porumb și puțin orez pe ȃi; carne nu-i se mai da de cât la două ȃile. Provisiunile erau sleite, soldații cereau cu stăruință eșirea.

De la $\frac{26 \text{ noiembrie}}{8 \text{ decembrie}}$ tunurile turcescǐ își slăbiseră focul; la 27 îl încetaseră cu totul. Cuartierul general al armatei primise vestea, la $\frac{25}{7}$ și $\frac{26 \text{ noiembrie}}{8 \text{ decembrie}}$, că Osman pașa făcuse inspecțiunea armelor, și distribuise soldaților câte 150 cartușe de fiă-care; că la $\frac{27}{9}$ dimineta, 10 tunuri și 5000 ómenǐ pogoriseră pe șoséua Sofiei, unde se aflău adunate ca la 500 care, pe acestea se încărcase lăđile cu munițiuni și bagage. Tot în acea ți, parte din provisiuni cari mai rămăneaú se distribuiră trupelor, parte se încărcară. Ante-posturile și patrurile nóstre de cavaleriă semnalaseră în nóptea de $\frac{27}{9}$ - $\frac{28}{10}$ decembre sgomotul unei mari adunări de ómenǐ peste Vid, pe șoséua Sofiei, și tot de-o-dată că se audea cum Turciǐ lucraú la aședarea unui pod provisoriu pe acéstă gírlă, în apropierea podului de pétră. Tóte aceste indiciǐ arătaú deslușit că vrăjmașul se pregătesce să și facă eșirea spre al 6-ea sector. Căpetenia armatei de Vest prescrie prin telegraf generalulǐ Gagnetzki, comandantul trupelor ruse-romăne din acel sector, a și lua dispoșiunile de luptă, și transmise ordine șefilor celor-l'alți sectorǐ a pune în esecutare pregătirile pentru a merge în ajutorul punctului atacat.

Zorile unei țile de iernă învéluită de ne-gură și de cétă începură încet a se lumina la

^{28 noiembrie}
^{10 decembrie} ; pământul era înghețat de frigul de peste noapte. La 7 ore Turcii deschid focul din baterii din nou stabilite pe malul drept al Vidului, și încep atacul în contra pozițiilor rusești dincolo de Vid, la Vest de Dolny-Etropol. Dispozițiunile comandamentului turcesc erau simple; el împărțise întreaga lui armată în două părți aproape de o potrivă. O parte, în număr de 20,000 luptători, avea să se asvêre cu Osman în frunte asupra liniilor de peste Vid, și să le spargă. A doua parte a oștirei turcesci, compusă iarăși din 20,000 luptători, nu trebuia să înainteze de cât după 2 ore de la începerea atacului de peste Vid; iar pênă atunci avea să apere flancurile și spatele colónelor cari operaū eșirea. Spre acest sfârșit, de către acéstă a doua fracțiune a armatei se mântinuseră ca la 6,000 ómeni, cu artilerie, în redutele de la Opanez și de la Krișin, de unde trebuiaū să opréscă trupele române și ruse din acele părți d'a înainta spre Plevna, și d'a lovi pe d'napoi armata turcésca, dând astfel timp lui Osman pașa să străpungă linia de impresurare d'înainta sa.

La 7^{1/2} Turcii trecură peste pod și se desfășurară pe șesul din stînga Vidului. Insuflețiți de neînspăimântatul și iubitul lor șef care mergea în fruntea lor, ânimați de vitejia și

încrederea lui Osman încurându-și liniștit, în mijlocul grindinei de glonțe și de obuze, falnicul armăsar misirliu, dar al Sultanului, soldații otomani străbătură cele vre-o 3 kilometri cari îi despărțea de întăririle granadierilor rusesci fără ca nimic să-i pôtă ține din cale. Ca vârtejul de vijeliă și de furtună, ei se asvêrliră asupra șanțurilor și tăriiilor protivnice. Cu tótă pregătirea Rușilor, cu tóte măsurile îndelung chibzuite pentru acest atac, năvala Osmanliilor fuse atât de silnică și neoprită în cât în mai puțin de o jumătate oră tranșeele înaintate, reduta n° 3 și 3 baterii rusesci cădură în mâna lor. Granadierii regimentului de Siberia cari apărau șanțurile și reduta, fură sfărâmați și respinși; Turcii cuceriră 6 tunuri după ce uciseră pe tunari. Prima liniă a Rușilor era străpunsă, și, pe la 8¹/₂ ore, Osman pașa ordonă imediat atacul asupra liniei a doua. Otomanii se aruncă cu acelaș avânt înainte pe redutele n° 4 și 5, și pe întăririle de lângă dinsele apărate de regimentul de granadierii a Miceii Rusii, cuceresc cu baioneta reduta n° 4, tóte lucrările din jurul ei și alte 4 tunuri rusesci. Singură redută n° 5 mai resistă, dar a doua liniă de apărare rusescă este sdrobotită, aripa stîngă a Turcilor înainteză spre Gorny-Etropol. Totul depinde acum de la re-

servele luptătorilor. Sosi-vor mai ântei cele rusesci, înaintarea vrăjmaşului se va putea opri; sosi-vor ale Turcilor mai îngrabă, victoria este a lor, eşirea a isbit. Atunci se uită Osman paşa peste Vid şi aşteptă, ferbând de nerăbdare, înaintarea celor 20,000 ómenî lăsaţi înapoi, cari trebuiaû să'l urmeze după două ore de la începerea atacului. Este 10^{1/2}; sunt trei ceasuri de la începerea luptei, şi ei încă nu se vîd. Comandantul turcesc pornesce ordonanţe peste ordonanţe ca să aducă mai repede restul oştirei sale, căci de la acesta depinde acum succesul. Vom vedea pentru ce acei 20,000 ómenî nu putură sosi, şi cum Româniî smulseră izbânda jumătate cîştigată din mâna muşirului otoman.

Dar în restimpul acesta generalul Ganetzki, comandantul sectorului în care se petrecea lupta, cauta aşi aduna tóte puterile. A 2-a brigadă din divisia 3-a de granadierî alérgă din Gorny-Etropol în ajutorul 1-ei brigade care fusese respinsă; a 2-a divisiă de granadierî, aflată în rezervă la Dolny-Dubnik, înaintéază asupra flancului stîng al vrăjmaşului; divisia 4-a romănescă postată între Dolny-Etropol şi Demirkioî, se apropia de flancul drept rusesc; şi tóte aceste trupe susţin întórcerea ofensivă a granadierilor pe întréga liniă. Redutele şi şan-

țurile fură luate înapoi de Ruși, împreună cu cele 10 tunuri ce perduseră ; ei cuceriră acum la rëndul lor 7 tunuri și un stég de la Turci. Un moment de paușă se produse atunci ; era 11 $\frac{1}{2}$ ore. și patru de la începerea bătăliei. Ruși se opriseră și 'și alcătuiău bataliónele. Osman pașă aștepta mult dorita sosire a celor 20,000 ómenii ai săi lăsați în urmă.

Dar aceștia nu'i mai puteău ajuta, căci iată ce se petrecuse pe țermul drept al Vidului, pe când comandantul turcesc ataca și străpungea linia de apărare a granadierilor rusesci pe țermul stîng al acestui rîu.

La 6 $\frac{1}{2}$ ore dimineța generalul Cernat priimise depeșă comandantului armatei carei prescria a porni 4 batalióne (brigada Sachelarie) și 3 baterii spre Demirkioi pentru a întări sectorul atacat. La aceeași oră comandantul corpului român avusese însciințare din partea colonelului Cerchez că, în faptul țilei, loc.-colonel Cotruț, comandantul trupelor noastre din tranșee, observând o mișcare de retragere a inamicului din reduta Grivița n° 2, trimisese un mic detașament cu un oficer și soldați de geniū spre a se încredința despre acéșta și a examina dacā reduta nu este minată ; în acest cas a tăia și stinge ori-ce fitil saū conduct ar afla. Iar după acéșta trupele noastre ocupaseră

reduta vrăjmașă. Colonelul Cerchez mai raporta că acum înainteză cu a 2-a și a 3-a brigadă ale divisiunii sale asupra taberei întărite de la Bucova. Generalul Cernat porni numai de cât pe maiorul de stat-major Lahovari spre a recunoște starea lucrurilor spre Demirkioi și Opanez; loc.-colonel Berindeiș, șeful geniului, plecă asemenea spre Bucova pentru a îndrepta acțiunea colonelilor cari înaintau la atacul acestei pozițiuni, și comandantul corpului, cu statul-major, se transportă la reduta Alexandru pentru a dirige mișcările trupelor române. Era atunci $7\frac{1}{2}$ ore, adică momentul când Osman pașa trecuse podurile de peste Vid și începea atacul asupra sectorului al 6-ea.

Colonelul Cerchez înaintase cu cele 2 brigade ale divisiunii sale de la reduta Grivița n° 2 asupra stîngei înălțimilor de la Bucova, și, în acelaș timp, colonelul Angelescu G. cu divisia 3-a, ocupase pe stînga acelorași înălțimi satul Bucova, așa că la orele 9 de dimineță această liniă de întărire la Nordul Plevnei era în stăpânirea trupelor române. Inamicul se retrăsese pe a doua liniă a sa de întărire despre Opanez, unde și concentrase apărarea. La $9\frac{1}{2}$ o deputațiune de orașeni din Plevna se presintă pe muchia Bucovei înaintea colonelului Cerchez, și arătându-și că orașul este

evacuat de oștirile turcesci, îi ceru ajutorul trupelor noastre spre a-l ocroti de bântuirea făcătorilor de rele. Comandantul divisiunii a 2-a trimise 1 batalion din regimentul al 6-ea de liniă cu loc.-colonel Algiu, pe care 'l numi comandant al pieței pînă la noii dispozițiuni. *) Loc.-colonel Algiu porni cu acel batalion care intră pe la 10 ore dimineața în oraș, în urale și strigăte de bucurie ale populațiunii. Aceste trupe române fură cele d'ântii cari intrară în Plevna.

Căpetenia armatei de Vest, îndată ce primi știrea telegrafică că Turcii încep mișcarea de atac pe țărmul stîng al Vidului, pornise din cartierul său de la Poradim, și trecend prin Grivița, întîmpină aci raportul că trupele române au înaintat pe înălțimile de la Bucova, și că un detașament dintr'însele pornise spre a ocupa Plevna. Domnitorul vedu de pe acele înălțimi cum soldații noștri pogorau în oraș, și trimise o depeșă Impăratului Alexandru la Poradim spre a-i anunța acest rezultat. Apoi se îndreptă spre reduta Craiova, pentru a diriga atacul asupra ultimei linii de rezistență a vrăjmașului de pe muciile de la Opanez, a cădea în spatele oștirei turcesci care lupta în front

*) Raportul n° 2.405 din 29 noembrie (11 decembre) 1877 al generalului Cernat către căpetenia armatei.

cu granadierei peste Vid, și a o lua ast-fel între două focuri. Pe la 10 ore atacul trupelor noastre asupra Opanezului era început, brigada Sachelarie din divisia 2-a, și brigada Borănescu din divisia 4-a, ocupaseră chiar atunci 3 redute, și schimbaă dese focuri cu inamicul care se retrăsese în a doua liniă de redute și retranșamente, mănținundu-se cu învierșunare aci, spre a împedeca pogorîrea colónelor noastre în valea din 'naintea orașului Plevnei și în spatele armatei turcesci. Pe când brigadele Sachelarie și Borănescu se făceaă stăpâne pe prima liniă a Opanezului, căpetenia oștirei noastre porni în recunóscerea celei de a doua liniă a vrăjmașului pe șeful de stat-major, colonel Fălcoianu, ordonându-ı a lua dispozițiunile de atac asupra redutei celei mari de pe acest front, și lucrărilor cari o sprijineaă. Generalul Manu luă direcțiunea artileriei de atac, și însărcină pe maiorul Vartiade a așeđa bateria Crimineanu, și a deschide un foc fórte viu asupra redutei celei mari. Colonelul Fălcoianu formă colónele de atac compuse din batalionul al 2-ea, (maior Pruncu C.) din regimentul al 5-ea de dorobanți, compania a 2-a din batalionul 1-iă al aceluiaș regiment, batalionul 1-iă de vênători, regimentul 1-iă de liniă. Colónele conduse de coloneli Sachelarie și Dona, se

aruncară asupra redutei înfruntând focul violent al vrăjmaşului, şi pătrunseră în redută, respingând pe Turcii, cari, trăsniţi de toate părţile de tunurile noastre, loviţi în acelaş timp de trupele divisiunilor a 2-a şi a 3-a pe flanc şi în spate, încetară aci lupta şi depuseră armele. Numai în acest punct cădură în mânele noastre 1 paşă, peste 2,000 prinşi, arme, muniţiuni şi 3 tunuri.

Acestea se petreceau pe la ora 11, adică în momentul când generalul Ganetzki, pe malul stîng al Vidului, începuse mişcarea înainte şi lupta spre a lua înapoi liniile sale de întărire pe cari Turcii isbutiseră a se face stăpâni, şi în acel ceas de cumpănă când Osman paşa aştepta sosirea oştirei sale, lăsată înapoi, ca să vină a lăjuta să şi mănţină poziţiunile cîştigate şi să împingă înainte succesul dobândit. Dar această parte a oştirei turcescî era înveluită, cum se vede, în ferbinte luptă cu Româniî la Opanez; peste 2,000 ómeni dintr'însa depunea atuncî armele, alţi 3,800 Turci fuseseră prinşi în întăririle de la Krişin, tot pe malul drept al Vidului, de divisia 3-a a gardei imperiale când înaintase şi dînsa spre a şi lua poziţiunile ce îi fusese desemnate pe malul stîng, pentru a întări sectorul generalului Ganetzki.

Trupele divisiunilor a 2-a și a 3-a române pogoraă acum repede pe călcăile vrăjmașului care se retrăgea pe înălțimele Opanezului în valea din gura Plevnei, la spatele armatei turcesci. Două baterii otomane, aședate pe șosea, cătaă în zadar să oprăscă înaintarea colónelor nóstre ; lupta se încinsese între tiralioriî regimentului al 4-ea de liniă și între garda din 'napoi a părței de armată turcăscă pe care Osman pașa o lăsase pe țermul drept al Vidului, și care, după ce fusese viguros atacată de Romăni, era acum scósă din întăririle de la Bucova și Opanez, tăiată de orașul Plevna și înghesuită în valea d'ntre oraș și țermul drept al Vidului. Acéstă vale era coplesită de peste 3,000 care și arabale de tot felul, atât ale oștirea turcesci, cât și ale populațiunei musulmane voind să pornăscă din Plevna, care încărcase tot ce avea pe aceste trăsuri și aștepta ca Osman să'și deschidă cale. Obuzele a trei baterii romăne din rezervă aședate pe muchia Opanezului, precum și focul trupelor nóstre cari luaă pe Turci în spate, izbeaă nu numai în rândurile tescuite ale ostașilor protivnici, dar și în acea mulțime alcătuită de miî de fugari,—bărbați, femei, copii, unde pricinuaă o nespusă înfricoșare și desordină. Incurcată în acéstă învălmășelă, gră-

mădită pe un teren restrâns pe care nu se mai putea desfășura, strîmptorată, în fine, de înaintarea neoprită a Românilor, armata turcescă de pe malul drept al Vidului era pusă în neputință a mai urma lupta. Cinci tabore turcesci, înconjurate de trupele noastre, depun armele și se predau, împreună cu 3 tunuri. Colonelul Cerchez pornesce numai de cât prinșii sub escortă de călărași la reduta Craiova; colonele divisiunilor a 2-a și a 3-a, fără ași înceta focul, înainteză spre glóta vrăjmașă improșcată din toate părțile, și din care se rădica strigăte de : *Aman! Aman!* Soldații turcesci încep a asvêrli la pământ armele, înălțând basmale și stéguri albe. Colonelul Cerchez ordonă trupelor sale a suspende focul.

Acésta era situațiunea oștirei turcesci de pe malul drept al Vidului la amiadi, când pe malul stîng al acestei gîrle, în fața generalului Ganetzki, se oprise un moment lupta de recucerire de către Ruși a liniei de întăriri pe care Turcii izbutiseră a se face stăpâni în primul atac. Aceste erau tristele sciri ce se aduceau lui Osman pașa de la oștirea sa de peste Vid, respinsă, înconjurată, bătută de Români, și care perduse pân'aci, afară de răniți și uciși, peste 8,000 ómenî luați prinși în întăririle de la Opanez, de la Krișin și pe șoséua de la

gura Plevnei. Comandantul otoman se convinge atunci că ne mai putând fi susținută, eșirea sa numai era cu putință, și se hotără a se retrage înapoia Vidului.

Puțin după 12 ore, Turcii încep această mișcare. Generalul Ganetzki îndrăpă asupra lor focul întregii artilerii a divisiunii a 3-a de granadierii, întărită de bateriile Alexandrescu și Grămățicescu din brigada Cantili, cari, înaintând către aripa dréptă a vrăjmașului, îl lovesc în flanc, pe când bateriile române de pe muchia dominantă a Opanezului, pe malul drept al Vidului, vedând mișcarea înapoi a Turcilor, trag asupra glótelor inamice cari se adună și se înghesuie spre poduri. Granadierii rusesci, brigada 1-a a divisiunii a 5-a din armata imperială și brigada română Cantili, încep a înainta asupra inamicului în retragere, și îl urmăresc cu salvele lor. Un nou incident nenorocit se ivesce atunci pentru armata otomană. Calul lui Osman pașa este omorît de o spártură de obuz, și mușirul însuși este rănit de un glonț care îi străpunge piciorul stîng. Când ved cădend pe poruncitorul care îi însufleșise pân'atunci cu neînfranta lui tăria, Turcii 'l cred ucis; scirea morței sale se răspândește ca fulgerul, o desevêșită descorigiare se străcóră în rândurile oștenilor săi,

retragerea se preschimbă în neoprită dosire. Răsturnând tunurile, chesónele și tot ce'î împedică în cale, Turcii se prevălesc asupra podului de pétră și celui improvisat diminéța, se îmbulzesc unii peste alții, daú prin apă spre a'și face drum mai curênd, și în acea neînfrénată învêlmășală, în acea nespúsă desordine, obuzele rúscé și románescé fac un cumplit secerișú. Oștirea aliată îi urmăresce d'aprópe și ajunge pênă la ríu, culegênd în urma fugarilor tunuri, lăđi pline cu munițiuní, arme multíme. În acéstă urmárire trupele nóstre (brigada Cantili) prind 2 baterii turcescé *).

Osman pașa, ránit fusese transportat într'o căsuța care se afla pe malul drept al Vidului, sub muchia unui deal de lêngă șoséua Sofiei la capul podului de pétră. Colónele románe despre Plevna înaintaseră pe șosea, aprópe de pod, și înconjuraseră glótele turcescé carí, cum am vedút, rédicaseră stégul alb și lepédaseră armele. Un oficier superior turcesc se presentă înaintea colonelului Cerchez și 'i spuse că Osman pașa cere a'í vorbi. Colonelul român se duse fără întârđiere la locuința unde era ca-

---

*) Raportul n° 2.387 din 29 noembre (II decembre) 1877 al generalului Racovița către generalul Cernat.

pul oștirei turcesci, și aflându-l rănit, comandă îndată o companie de gardă din regimentul al 3-ea de liniă. Colonelul Cerchez, însoțit de colonel Arion E., Berindeiū și de mai mulți ofițieri din statul-major român, intră în acea mică și săracăcioasă colibă unde găsi pe mușirul ședând pe o ladă golită de cartușe, cu piciorul rănit descălțat și întins, iar bătrînul doctor Hassib-bey sta îngenunchiat înaintea șefului său, și cerceta cu băgare de seamă rana asupra căreia aplica un pansament. Suferința morală, mai mult de cât durerea fizică, era întipărită pe fața lui Osman; în jurul său mai mulți pași și înalți ofițieri stăteau triști și în tăcere. Colonelul Cerchez salută cu respect pe eroicul comandant al armatei otomane care îi duse prin tălmăciū că, după ce a făcut tot ce datoria îi poruncia, doresce să scie condițiunile sub cari este priimită predarea sa și a armatei sale. Colonelul Cerchez răspunse în limba franceză că n'are în acastă privință instrucțiuni, și că va trimite a lua ordinele căpeteniei armatei de Vest. În același timp porni un ofițier spre a raporta Domnitorului cele ce se petreceau.

Pe când colonelul Cerchez se presintase înaintea lui Osman pașa, trupele din al 6-ea sector de peste Vid, granadierii rusesci și ba-

taliónele române, ajunseseră la pod unde Turcii rădicaseră asemenea stégul alb. Generalul rus Strukof se înfățișă înaintea lui Osman pașa, și 'i declară că este trimis înainte de către generalul Ganetzki, care comandă trupele din al 6-a sector, spre 'i aduce la cunoștință că acel comandant neavând nici un ordin din partea capului armatei de Vest, nu póte oferi mușirului de cât predarea fără nici o condițiune. Peste puțin sosi și Generalul Ganetzki, care confirmă cele spuse de generalul Strukof. Osman mai ântêiũ tăcu; apoi cu glas întristat și liniștit dîse medicului sêu în turcesce : «Dilele trec, dar nu se asémênă; «unele fericite altele nenorocite». Plecându-și capul se cufundă câte-va momente în cugetări; apoi la observațiunea generalului Strukof, transmisă prin tãlmaciũ, că se face târđiũ, cãpetenia turcéscă 'și descinse încet de la brîũ sabia dăruiță de Sultanul, cu mâner împodobit cu petre scumpe, o privi un minut cu înduioșare și o dete, fără a dîce un cuvênt, generalului Ganetzki. Ochiĩ pașilor și ofierilor turcesci d'împrejur scânteiaũ de lacrãmi, emoțiunea coprinsese inimile ofierilor români și ruși prezenți la acéstă durerósă scenă. Apoi Osman făcu un semn bătrînului Adil pașa, indicânduĩ să se ducă să predea oștirea. Acesta

salută cu respect punând, după obiceiul musulman, mâna la inimă și la frunte, și eși spre a transmite ordinul șefului său.

Domnitorul, care priveghiase de pe înălțimile Bucovei asaltul trupelor române asupra Opanezului, și îndreptase apoi marșul colonelor noastre asupra spatelui oștirea turcescă, priimise defileul a 7,000 prinși făcuți în luptă de oștirea noastră. Venindu-i raportul despre predarea lui Osman și a oștirea sale, porni o depeșă telegrafică Impăratului Alexandru, care se afla pe platoul d'asupra Radișovei de unde urma bătălia, și îi anunță strălucitul rezultat. Apoi căpetenia armatei române pogori de la Opanez pe șoseaua Plevnei spre Vid, unde, în trecere, era aclamat cu strigări entusiaste și de nespūsă bucuriă a oștenilor săi.

Câmpia care se întindea din marginea orașului pênă la podul Vidului, înfățișa una din acele priveliști cari nu se mai șterg din mintea celor ce le au văduț. Cât coprindea ochii nu se zărea de cât fesuri, turbane și cialmale roșii, albe, verđi, de tóte fețele, ale soldaților și locuitorilor musulmani din Plevna, cari stéteaă înșesați în jurul miilor de căruțe înhămate cu boi, orii cu cai slabii și costelivi. In aceste căruțe erau grămădite, unele peste altele, turcoice cu iașmacurile trase pe obraz, copii, ba-

gage și unelte casnice. Pe fețele întristate ale acestor ómenî se citea suferința privațiunilor îngăduite; scânteie de ură la vederea creștinului învingător luceau în ochii unora, dar în genere fisioniile oglindeau *kismetul* islamit, supunerea la nenorocire și la sórtă protivnică. Jur-împrejur, astă mulțime care coprinde tótă valea este împresurată de trupele și de tunurile nóstre, cari, pe măsură ce bataliónele otomane lépedă armele și 'și reiaú rândurile, se constituie în escorte și pornesc cu prinșii turcesci spre întăririle nóstre, unde 'i închid sub pază. Apoi mai 'nainte, de amëndoué laturî ale șoselei, staú în grămeđi pe pămênt miî de puscî, cartușiere, săbiî, iatagane și arme de tot felul depuse de Turci.

Aci pe șosea se întâlni Domnitorul cu marele-duce Nicolae care venea despre Plevna, și ambele căpeteniî se îmbrățișară și se felicitară pentru marea izbândă câștigată de armatele aliate. Puțin după acésta se apropiă pe șosea, îndreptându-se spre Plevna, trăsura în care se aședase mareșalul otoman rănit, avênd în față pe medicul său. Trăsura, escortată de un peloton din al 3-ea regiment de călărași înainte, de un alt peloton din lăncierii ruși de Bug înapoi, și însoțită de pași, de oficierî turci călări saú pe jos, se opri înaintea înalților co-

mandanți. Osman se rēdică sprijinindu-se de coșul trăsorei, și salută. Domnitorul și marele-duce întinseră mâna valorosului comandant, felicitându-l pentru frumoasa lui apărare. Osman se înclină mulțumind prin câte-va cuvinte întrerupte de emoțiunea de care era coprins, și se aședă éráși în trăsura care porni spre oraș, unde comandantul turcesc fu locuit într'o casă spațioasă, aședându-se o companiă de trupe romănesci ca gardă de onóre.

Impreună cu căpetenia oștirea otomane, se predară armatei aliate 10 pași: mușirul Osman pașa; ferikul Adil pașa; livalele Tahir pașa, șef de stat-major general; Tefik pașa, comandantul geniului; Ahmet pașa, comandantul artileriei; Atif pașa; Sadik pașa; Toir-Omer pașa; Husein-Tasi pașa și Edhem pașa. Apoi 130 de oficeri superiori 2,000 oficeri subalterni, 40,000 ómení de infanteriă și artileriă, 1,200 călăreți și 77 tunuri. Drapele, afară de unul cucerit de Románi în reduta Opanezului, și de altual luat de granadierí ruși în lupta peste Vid, nu se găsiră, dovadă că oștirea turcescă le desființase spre a nu cădea aceste odóre ostășesci în mâna vrăjmașului. Turcii perduseră în bătălia de la ^{28 noiembrie}/_{10 decembrie} mai bine de 6,000 ómení uciși și răniți. Dar și perderile nóstre fuseseră simțitóre, mai ales acelea ale

granadierilor rusesci în iuțita năvălire a lui Osman; ei avură ca la 1,800 ómenî morți și răniți. Perderile Románilor erau mai puțin însemnate.

Spada lui Osman fu presintată de comandantii armatelor aliate Impăratului Alexandru II, ca înaltă satisfacțiune pentru Suveranul care stătuse pênă în sfîrșit înaintea Plevnei împărtășind greutățile oștirilor, dovedind stăruință și răbdare chiar în momente în cari descoragiarea începuse a se străcura în inimele statului-major rusc.

A doua zi, ^{29 noiembrie}/_{11 decembrie}, Țarul Rusiei, Domnul Románilor și marele-duce Nicolae, însoțiți de un [numeros stat-major rusc și românesc, intrară în triumf în Plevna, aclamați ca liberatori de întreaga populațiune creștină. Aci se presintă înaintea Impăratului și căpetenilor oștirilor aliate mareșalul otoman, sprijinindu-se, din cauza ranei sale, pe medicul lui și pe dragomanul quartierului general rusc. Suveranul Rusiei lăudă vitejia cu care se luptase comandantul turcesc, și în semn de stimă pentru dînsul, îi înapoiă spada. Când eși Osman de la audiența Impăratului, mulțimea de oficeri románi și ruși adunați în fața quartierului imperial se descoperi cu respect înaintea șefului otoman, și 'l aclamă strigând în

limba franceză : «Trăiască valorosul Osman paşa!» Mareşalul, care se oprise aci spre a se odihni un moment pe un scaun de osteneală ce-i pricinuia próspecta rană, adînc mişcat de aceste semne de consideraţiune din partea protivnicilor, răspuse tot în limba franceză : «Mulţumesc domnilor oficeri ruşi şi români, «şi 'mă pare bine vedînd că aprobă, ca oşteni, «că 'mă am făcut datoria mea de oştén.»

Ast-fel cădu Osman şi vitéza lui oştire care cîştigase trei însemnate biruinţi asupra vrăjmaşilor săi, şi luptase necontentit o sută patru-zeci şi patru de zile ca să ţină în loc armatele rusesci şi romănesci. 50—60,000 luptători turci, cu 100 de tunuri, găsi-seră mijloc să întărescă neaşteptat un oraşel deschis şi nepregătit, așa în cât să prelungească cinci luni de zile împotivirea în contra a 130,000 de vrăjmaşi cu 600 tunuri, fără ca nimic să pótă îmlădia statornicia óstei otomane şi a energicului ei comandant. Şi în sfîrşit când această oştire şi acest comandant sunt impresuraţi de tóte părţile, ne mai comunicînd în afară şi ne mai priimind nici ajutóre, nici aprovisionări; când nu'si mai pot evacua răniţii şi bolnavii pentru cari lipsesc medicamentele; când tifosul începe a se în-cinge în oraş şi în rîndurile soldaţilor; când

nu mai rămâne hrană de cât pentru cinci zile, acesta se împarte trupelor, și, într'o ultimă și supremă opintire, comandant și oștire se asvêrlă asupra dușmanului și cêrcă, cu arma în mână, a'și face drum, smulgênd încă o dată, daca nu isbânda, dar cel puțin admirațiunea protivnicilor și a lumei întregi. In ziua de ^{28 noiembrie}_{10 decembrie} eși pentru ultima óră din gura tunurilor otomane răcnetul leului de la Plevna ; și nu se umili Osman *Gaziul* a'și scrie predarea pe un petec de hârtiă, ci cu însuși sângele său pecetlui gloriósa lui cădere. Fără a iscăli vreun act de capitulare, comandantul turcesc rănit, oștirea lui sfărâmată în luptă, se predară la discrețiunea adversarului. Orî-ce s'ar dice, respect și închinare cuvine-se a da oșteniî unui asemenea oștén, și drept aũ a se mândri națiile născênd asemenea viteji carî, și în nenorocire, răspândesc încă atâta cinste asupra lor. Drepte, decî, și meritate aũ fost semnele de considerațiune ce se dederă de armatele aliate lui Osman pașa ; drepte și meritate eraũ demonstrațiunile de recunoscintă și de iubire cu carî Sultanul și populațiunea musulmană din Stambul priimiră pe acest cap de óste, la întórcerea lui din captivitate *).

*) Credem că nu este fără interes a reproduce aci de pe o co-

Apărarea Plevnei va figura pururea, spre fala apărătorilor, ca și a năvălitorilor, între operațiunile de resbel cele mai vestite de felul

respondență din Constantinopole publicată în *Moniteur universel* priimirea ce se făcu lui Osman în capitala Turciei la 12/24, marte 1878, când se întorse din Harkov, în Rusia, unde fusese internat până la încheierea păcei, și cuvintele ce adresă Sultanul generalului său.

«Osman pașa, dice corespondentul, vitézul, de și nenorocitul apărător al Plevnei, este astăzi simbolul viu al onorei otomane; de aceia nația umilită și învinsă se grăbesce în jurul lui spre a saluta cu iubitoare admirațiune pe acel a cărui inimă n'a șovăit nici-o dată, al cărui caracter înalt și curat a rămas mai presus de ori-ce bănuială.

«Populațiunea musulmană, informată de sosirea lui Osman pașa, voise să'i dovedescă cu strălucire recunoștiința ei. Peste două sute mii privitori se adunaseră de la amiazi la locul unde vaporul care aducea pe mușir avea se desbarce. Indată ce Osman se pogori spre a se urca în trăsura care trebuia să'l conducă la Palat, admiratorii lui se asvêrliră în jurul său; hodji, ulmale, softale, militari, hamali și ómeni din popor, toți voiaș să'l privescă, să'i sărute mânele sau cel puțin póla hainei. Unii strigaș *mașalah!* alții cu glasul înecat de lacrămi diceăș: *părintile nostru, fii bine cuvântat!* Modestia lui Osman, care este cea mai bună dovadă a meritului său, căta să se sustragă acestor demonstrațiuni ferbinți, și el dicea mereu: «Copii mei, dar n'am făcut nimic, de ce aceste laude? 'Mi-am făcut numai datoria.»

«Semne și mai mari de admirațiunea recunoșcătoare ce inspira îl așteptaș la palat. Diarele turcesci aș dat chiar textul cuvintelor atingătoare ce'i adresă Abdul-Hamid II.

«Vino, vitézul meu, îi dișe Padișahul, tu ai făcut să strălucescă armele otomane, tu ai scăpat cinstea noastră ostășescă. Apropie-te, căci am fágăduit lui Dumneșeu să-ți daș îmbrățișare cu iubire în ziua în care ochii mei te vor vedea, și astăzi îmi pot împlini fágăduința.»

«Osman răspunse: «Cea d'antei a mea dorință este, să ingenuchiș la picioarele Măriei Tale.»

această din timpuri modernă, alături de liniile de la Torres-Vedras, de apărarea Sevastopolei, a Duppelului, de asediurile Strasburgului, Metzului, Belfortului și Parisului.

Căderea Plevnei însemnă un mare eveniment în faptele războiului din 1877—1878, căci împreună cu acest oraș cădu cea din urmă stavilă pusă mersului triumfător al oștirilor rusești în Turcia și spre Constantinopol. Improtivirea Porței, precum se va vedea mai departe, nu mai putu de aci înainte opri izbânda definitivă a crucei asupra semi-lunei. Ziua de $\frac{28 \text{ noiembrie}}{10 \text{ decembrie}}$ este asemenea o dată memorabilă în istoria României, căci în această zi fură răsplătite silințele și jertfele fiilor ei sub arme, în această zi se consânți de veci cinstea și renumele de vitejii a oștenilor români. Prin cooperarea trupelor noastre în tot timpul cât ținu anevoioasa împresurare a taberei întărite musulmane, precum și prin acțiunea lor hotărâtoare chiar în ziua bătăliei de $\frac{28 \text{ noiembrie}}{10 \text{ decembrie}}$ cădând în spatele armatei turcești, împedecând partea acestei armate de pe malul drept al

---

Apoi Sultanul dete cu mâna sa lui Osman ordinul Osmanie în bri-liante și medalia militară. Suveranul porunci de 'i se aduse o sabiă pe care era scris *Gazi*, sabiă care a fost a sultanului Abdul-Hamid, și dând'o lui Osman, îi duse : «Nu cred că'ți pot da o mai meritată «răsplată, această sabiă a fost a unui învingător ca tine.»

Vidului a merge în ajutorul părții care înaintase pe malul stîng, și silind pe vrăjmaș să depună armele, prin toate aceste fapte armata română avu o parte însemnată în acest asediū, ca și în ultima bătălie, și contribui mult la rezultatul definitiv, la predarea lui Osman cu oștea lui întregă. Acésta s'a învederat nu numai de către comandantul oștirea rusescă prin ordinele de Ți cari le a dat când s'a desființat armata de împresurare a Plevnei, ordine de Ți pe cari le vom reproduce în capitolul următor, dar acésta parte care se cuvine acțiunii romănescă a fost recunoscută cu mulțumire, în Țiua bătăliei și a doua Ți, de însuși Suveranul Rusiei prin următoarele rescripte îndreptate Domnului Romănilor :

Poradim, 28 noembre (10 decembre) 1877.

Telegramă, 7 ore 40 minute sêra

Inălțimei Sale Domnului Romăniei,

la Plevna.

«Vă mulțănesc din inimă pentru felicitări.
«Resultatul a fost desevêrșit, și Mă bucur de
«partea strălucită ce a luat la dînsul armata
«Inălțimei Vóstre.

«Voiu fi în Plevna mâne la amiaȚi».

ALEXANDRU

Cuartierul general de la Poradin, în Bulgaria.

1/13 decembre 1877 *).

Înălțimiș Sale Domnului Romănieș,

«După o împotivire de cincî luni, silințele
«combinatē ale trupelor aliātē aũ fost încunu-
«nate de un deplin succes. Armata lui Osman
«pașā a depus armele și Plevna a căduť. Do-
«rind a consânți amintirea acestei strălucite
«izbānde și a părței ce I. V. a luat în persónā
«la dînsa, 'Mi este plăcut a 'I conferi cu acéstā
«împrejurare ordinul Meũ al S-tului Andreiũ
«împodobit cu spade **). Rog pe I. V. să
«priimescā însemnele acestui ordin ca o mār-
«turisire a sincerei mele iubiri, a cārei incre-
«diņtare V'õ reînoiesc».

ALEXANDRU

Indreptățit era, dar, poruncitorul óstei ro-
mănesci a se fali de cele ce dînsa sēvērșise,
și a'ĩ mulțumi prin următórele cuvinte :

ORDIN DE ĐI PE ARMATA ROMĂNEȘCĂ

Ostaș !

«Străduințele vóstre, nobilele și eroicele suferințe

*) Acest rescript imperial s'a publicat în *Monitorul oficial* n° 8
din 1²/₂₄ ianuarie 1878.

**) Ordinul S tului Andrei este cea mai 'naltă decorațiune a
Rusiei, care, împreună cu dēnsa, conferă tóte cele-l'alte decorațiuni
imperiale. Acest ordin nu s'a dat *cu spade* de cât înaltelor căpete-
nii de oștiri învingătóre în rēsboiũ.

«ce ați îngăduit, sacrificiile generose ce ați făcut cu
 «sângele și cu viața voastră, toate aceste au fost răs-
 «plătite și încununate în ziua în care îngrozitoarea
 «Plevna a căzut înaintea vitejiei voștre, în ziua în
 «care cea mai frumoasă oște a Sultanului, cel mai
 «ilustru și brav general al său, Osman *biruitorul*, au
 «fost biruiți și au depus armele înaintea voastră și a
 «fraților voștri de gloriă, soldații M. S. Imperato-
 «relui Rusiei.

«Povestea faptelor mărețe ale trecutului, voi ați
 «îmbogățit-o cu povestea faptelor nu mai puțin mari
 «ce ați săvârșit, și cartea vécurilor va păstra pe neș-
 «tersele ei foi numele acestor fapte, alături de nu-
 «mele vostru.

«In curând veți întorce în țară, purtând fiă-care
 «scris pe peptul său virtutea sa de oștén și devota-
 «mentul său pentru patriă: *Crucea Trecerei Dunărei*
 «și *Medalia Apărătorilor Independinței Romăniei*. A-
 «tunci când veți ajunge la căminele voștre, în orașele,
 «satele și cătunele în cari v'ați născut, veți spune
 «părinților, fraților, rudelor voștre, ce ați făcut pen-
 «tru țară. Bătrînii vă vor asculta amintindu-și de
 «vremile de mărire ale neamului românesc de cari
 «din moși, strămoși au auzit; tinerii vor vedea în
 «voi exemplul însuflețit al datoriilor lor viitoare, iar
 «măreța figură a Romăniei va privi mândră și liniș-
 «tită, căci vecinică îi va fi viața pe câtă vreme va
 «avea fii cu inimă calde și brațe voinice ca ale voștre.

«In numele Țerei, Domnul și căpetenia voastră vă
 «mulțumesc și vă dă fiă-căruî din voi sufletésca îm-
 «brățisare a vitejilor.»

Dat în Plevna, în ²/₁₄ decembre 1877.

CAROL

CARTEA DECEA

S M Ă R D A N. — V I D I N.

Nouile obiective ale armatelor aliate române-ruse după căderea Plevnei.— Împăratul Alexandru pleacă din Bulgaria spre a se întorce în Rusia trecând prin Bucuresci. — Hotărârile în privința operațiunilor ce au a se executa de trupele noastre. — Armata instituită în scop de a împresura Plevna este disolvată.— Dislocarea trupelor române și rusesci. — Ordinul de zi al marelui-duce Nicolae.—Scrisoare de mulțumiri adresată Domnului Românilor. — Noua ordine de bătaia a oștirea noastră. — Asprimea iernei în Bulgaria. Greutățile aduse prin acesta operațiunilor și transportului prinșilor turcesci cari se evacuaș spre România și Rusia. Sentimentele de compătimire și de umanitate ce li se dovediră în țera noastră.—Domnitorul se întorce în Bucuresci chiămat de trebile Statului.—Priimirea entusiastă ce i se face.—Corpul român de Vest, care ocupase Cibru-Palanca, înainteză spre Lom-Palanca. — Divisiunea 3-a română ocupă Giurgiu, Oltenița și Călărași. — Trupele noastre observă și izoléză de Vidin cetățuia Belgradjik, și iaș în stăpânire Arcer-Palanca. Oștirea noastră înainteză spre Vidin. — Luptă la Vitbol și Nazirmahala ; Turcii sunt respinși.—Descrierea cetăței Vidinului și a întăririlor sale.—Pozițiunile luate de corpul de Vest pentru împresurarea acestei piețe despre malul drept al Dunărei, și concursul dat împresurării detrupele noastre de la Calafat.—Înaintarea divisiunilor române de pe malul bulgar pentru a restringe cercul în jurul Vidinului. — Împresurarea cetățuiei Belgradjik de către brigada 2-a a divisiunei a

2-a. — Lupta la Novoselo, Rupce și Rainovce — Pozițiunile de la Smârdan și Inova. — Atacul Smârdanului; luarea acestei pozițiuni și a celei de la Inova de oștirea românească. — Eșirea garnisoanei turcesci din Vidin la 13/25 ianuarie spre a recuceri Smârdanul; respingerea Turcilor. — Bombardament de șese zile asupra Vidinului. — Armistițiul și ordinul de suspendare a ostilităților. — Convențiunea pentru predarea cetăților împreurate trupelor române; armata turcească părăsesce Vidinul și Belgradjikul și se retrage spre Niș.

Căderea Plevnei dedea soluțiune unuia din termenii cei mai însemnați ai problemei care trebuia să se deslege oștirile aliate române și ruse în operațiunile lor în Bulgaria. Pentru armatele Țarului, acest eveniment rădicase pedica ce întâmpinaseră în atingerea celui de al doilea al lor obiectiv strategic, trecerea Balcanilor, după trecerea Dunărei, și le înlesnea mersul asupra obiectivului definitiv, capitala vrăjmașului. Pentru oștile române, prin cucerirea cetății ce 'și făcuseră neașteptat Turcii nu departe de Dunăre și de hotarele României, primejdia de a lua dușmanul învingător ofensiva și de a nepădi țara noastră, era acum înlăturată.

Armata imperială, desbărată de împrôptivirea ce întâmpinase pe flancul ei drept, avea să 'și urmeze înainte pe front mișcările înaintând în Rumelia, pe când armata țareviciului și corpul generalului Zimmermann din Dobro-

gea aveaă să țină în loc puterile turcesci din răsăritul Bulgariei și din cetățile cuadrilaterului Rusciuc-Silistra-Varna-Șumla, spre a le opri d'a merge în ajutorul oștirilor sdruncinate ce Otomanii mai puteau opune înaintărei victoriose a Rușilor. Operațiunile rusesci despărțindu-se acum de cele romănesci, noi nu ne vom ocupa în istorisirea noastră de cât cu aceste din urmă, conform programei în care ne am cercuit.

Impăratul Rusiei, care mai bine de șese luni rămăsese pe lîngă oștirile sale în campania împărtășind cu dênsele griji și greutate, socotise, după căderea Plevnei la care însuși fusese față, că a venit momentul de a se întorce în imperiul său. La ²/₁₄ decembre Soveranul își luă dîua bună de la trupele de împresurare, pe cari le trecu în revistă felecitându-le și mulțumindu-le pentru succesul ce dobândiseră. Cu acest prilej Domnitorul înfățișă și trupele române Țarului, care spuse că este fericit de a vedea aceste trupe înainte de plecarea-î. A doua zi Impăratul porni din Poradim la cuartierul armatei de pe Lom a marelui-duce moștenitor, și de acolo trecend Dunărea pe la Petroșani, sosi la ⁵/₁₇ decembre în Bucuresci, unde fu curtenesce priimit de Dómna Romănilor și de tóte înaltele autorități ale țerei.

Capitala și de astă dată priimi cu deferență pe Monarcul aliat și vecin, salutându-l cu bucurie pentru izbândeale în care sângele oștenilor roșiăni și romăni cursese amestecat. Simțitor pentru aceste manifestațiuni ale populațiunei țerei care făcea persónei sale o priimire tot atât de respectuósă, pe cât de frățesci fuseseră întîmpinarea și sprijinul ce dedese oștirilor sale, Impăratul Alexandru II porni din Bucuresci la $6/_{18}$ decembre spre St.-Petersburg.

În rolul ce evenimentele acestui resbel creaseră națiunei romăne, și care se împărțea în două fase deosebite : defensiva pe malul stîng al Dunărei, și apoi trecerea rîului și pășirea în ofensivă, Plevna ocupă un punct culminant. După căderea acestei improvizate cetăți care, cât stătea în picióre, constituia o amenințare permanentă pentru teritoriul nostru, rolul armatei romăne nu era de a trece Balcanii, a înainta în inima statului turcesc și a împinge lupta până la porțile capitalei imperiului otoman. Pórta, fără să ne fi declarat răsboiul formal, întreprinsese ea cea d'ântei în contra noastră agresiunile cari s'aú descris la începutul acestei narațiuni, lovise drepturile și violase hotarele Romăniei. Pentru apărarea acestor hotare oștirea romănescă 'și împlinise datoria

la Calafat, la Oltenița, la Giurgiu, Bechet, Islaz și pe tot malul stîng al Dunărei pînă în fața gurei Timocului ; apoi la Plevna. Acum, pentru îndeplinirea și asigurarea desevêrșită a acestei apărări, oștirea romănescă trebuia să caute a se face stăpână pe țermul dunărén de unde Turcii ar mai fi putut îndrepta loviri în contra noastră, din Rahova în sus pênă în Vidin ; trebuia să împresóre și să facă să cadă acéstă cetate în care se îngrădise acum tótă improtivirea otomană din Rêsăritul Bulgariei, și de unde mai puteau porni agresiuni fiă în contra teritoriului român, fiă în contra extremei aripe drepte a aliatului nostru. *)

Dupê ocuparea Plevnei Domnul Carol regulă, decî, în cuartierul sêu general de la Poradim tôte amênuntele privitoare la operațiunile ulterioare ale armatei române. Prin înțelegerea între ambele comandamente român și rusesc, se stabili că cetatea Nicopolei se va lua în priimire de Români cari vor ține acolo garnisonă, tot asemenea și orașul întărit Rahova

---

*) Autorul acestei scrieri neluând parte la operațiunile armatei nôstre după cãderea Plevnei, diariul și notițele sale personale se opresc la acest eveniment. Pentru a face narațiunea faptelor ulterioare ale oștirea romănesci și a operațiunilor ei în contra Vidinului, am avut recurs la raporturi și relațiuni oficiale ale marelui stat-major.

rămase în păstrarea oștirei noastre care urma să mai ocupe Cibru, Lom, Arcer-Palanca, în fine toate localitățile de pe ambele țărmuri ale Dunărei din Turnu-Măgurele-Nicopole în sus până în hotarele Serbiei. În josul Dunărei trupele noastre aveau să mai ia succesiv pozițiune la Giurgiu și la Călărași, spre a permite trupelor imperiale aflate acolo a trece în Bulgaria și a însoți corpurile din care făceau parte în operațiunile lor dincolo de Balcani.

Armata aliată rusă-română de împresurare a Plevnei care purtase denumirea de armată de Vest, se desființă, și în momentul dislocării corpurilor din care fusese alcătuită, Domnul Românilor adresă trupelor imperiale ce avusesse sub comandamentul seǔ un ordin de ȃi prin care le mulțumea pentru silințele, rîvna și vitejia ce desfășuraseră spre a atinge, în frățeasca unire cu armata română, ținta însemnată ce avusesse înainte. *) Marele duce Nicolae, comandantul armatei activei imperiale, îndreptă asemenea «valoroșilor soldați ai Rusiei și României» un ordin de ȃi la $\frac{29 \text{ noiembrie}}{11 \text{ decembrie}}$ în care le ȃicea că : «din țără în țără a stră-
«bătut vestea despre căderea Plevnei și pre-

*) Acest ordin de ȃi s'a publicat în *Monitorul oficial* n° 278 din 14/26 decembrie 1877.

«darea lui Osman paşa cu întreaga lui armată
«de 40,000 prinşi, între cari 10 paşale etc.
«cari sunt dovezi elocvente a neîntrecutei vite-
«jii a oştenilor armatelor aliate.» După ce
marele duce aducea la cunoştiinţa trupelor
că Impăratul Rusiei a bine-voit a-i da înseme-
nele de clasa 1-a ale ordinului S-tului George,
el adăogia : «nu mie, dar voe datoresc această
«supremă distincţiunea militară, ea va fi o
«mărturie că voi sunteţi viteji vitejilor. Mul-
«ţumesc dar voe, eroi, mulţumesc pentru tot
«ce aţi sêvêrşit până acum. Urmaţi ast-fel şi
«vrăjmaşul nu va uita nici odată înspăimên-
«tătorul vostru strigat de : ura!» Apoi, prin un
alt ordin de zi de la $\frac{3}{15}$ decembre prin care
dispunea dislocarea trupelor rusesci cari for-
maseră armata de împresurare a Plevnei,
comandantul cap al oştirei imperiale dicea :
«Mê cred dator a esprima recunoştiinţa mea
«Şefului, I. S. Domnului Carol al României,
«care de la $\frac{17}{29}$ august a comandat trupele
«aliante alcătuind armata de Vest, şi apoi ar-
mata de investiment. Mulţumită unei activi-
«tăţi escepţionale, I. S. a sciut să stabiléscă
«coesiunea cea mai completă între trupele
«rusesci şi românesci, să le grupeze într'un
«întreg omogen, şi să le îndrepteze spre ţinta
«finală care a încununat așa de strălucit ope-

«ra comună Esprim recunoscința mea sinceră
 «comandantului trupelor române ale corpului
 «de investiment, General Cernat, care a făcut
 «să pătrundă spiritul militar în trupe partici-
 «pând pentru ăntéiași dată la lupte, și s'aũ arẽ-
 «tat oțelite la tóte greutatețile vieței ostășesci în
 «condițiunile cele mai dificile; care a știut
 «să esecute până la fine întręga sarcină ce
 «'i era încredințată. Mulțumesc din inimă
 «tuturor comandanților de corpuri de armată,
 «șefilor de divisiuni, comandanților de brigade,
 «regimente, batalióne, escadróne, baterii, ofi-
 «cerilor subalterni din corpul de impresurare,
 «pentru ostenelile și lipsurile ce aũ îngăduit
 «în esecutarea unei sarcine grele, le mulțu-
 «mesc pentru vitejia lor neînfrântă față cu un
 «vrăjmaș care se lupta cu desperare.»

În sfîrșit printr'o scrisóre directă către
 Domnul Romănilor, marele-duce Nicolae se
 exprima ast-fel: *)

Bogot, 12/24 decembre 1877.

Inălțate Dómne,

«Operațiunile armatei rusă-română fiind fost

---

*) Acéstă scrisóre, precum și ordinile de ți ale căpeteniei arma-
 tei active rusesci către trupele imperiale și cele române cari alcă-
 tuiseră armata de Vest, aũ fost publicate în *Monitorul oficial* n^o
 285 din 22 decembre (3 ianuarie) 1877.

«încununat de o întrégă și strălucită izbândă,
«trupele cari se aflaă sub comandamentul I. V.
«vor priimi alte destinațiuni. 'Mi-am făcut o
«datoriă a le mulțumi printr'un ordin de și
«special ce am onóre a vă transmite aci, îm-
«preună cu acel care prescrie disolvarea ar-
«matei de împresurare.

«Resultatele strălucite cari s'aă obținut
«înaintea Plevnei sunt datorite în mare parte
«cooperațiunei vitezei armate romănesci, pre-
«cum și impulsionei ce trupele aliate priimeau
«de la comandantul lor imediat, al cărui co-
«ragiū și devotament către datoria de oșten
«ele le admiraă și se sileaă a imita.

«Imi fac o plăcere cu totul deosebită a ex-
«prima I. V. aceste sentimente, precum și
«mulțumirea sinceră ce am simțit de a vedea
«frăția de arme între trupele rusesci și romă-
«nesci stabilind legături noi între ambele
«popóre.

«Fericit că am fost în măsură a prețui cu
«acéstă împrejurare însușirile eminente cari
«disting pe I. V. și pe viteza oștirea romă-
«nescă, eă voiă păstra în tot-d'a-una despre
«dînsele o adîncă și neștersă amintire.

«Bine voiți a priimi, Înălțime, expresiunea
«sentimentelor de înaltă considerațiune și de

«iubire din inimă cu care am onórea a fi al
«I. V. credincios amic.»

NICOLAE

Pentru îndeplinirea nouilor sale însărcinări, armata română sub comandamentul suprem al Domnului Românilor, și având pe generalul de divisiune Cernat de maior-general, și pe colonelul Fălcoianu St. de șef de stat-major general, priimi, prin înaltul ordin de di n° 174 din 7/19 decembre, următórea ordine de bătaia :

Corpul de Vest

Comandant, general Haralamb.

Șef de stat-major, colonel Gramont.

Sub-șef de stat-major, loc.-colonel Voinescu.

1-a Divisiă de infanteriă

Comandant, colonel Lecca.

Șef de stat-major, loc.-colonel Băicoianu.

Brigada 1-a

Com. colonel Cruțescu.

Reg. 1-iū liniă.

Reg. 1-iū dorobanți.

1 bat. reg. al 3-ea dor.

Brigada 2-a

Com. colonel Dona.

Reg. al 9-ea dorobanți.

1 bat. reg. al 15-ea dor.

1 bat. reg. al 4-ea dor.

Artileria

Com. loc.-col. Horbatzki

Reg. al 2-ea de artileriă.

2 baterii teritoriale.

Cavaleria

Com. col. Cernovodeanu

Reg. al 2-ea călărași.

Reg. al 8-ea călărași.

Compania 1-a de geniū.

4-a Divisiă de infanteriă

Comandant, general Angelescu G.

Şef de stat-major, maior Argetoianu.

Brigada 1-a

Com. col. Sachelarie.
 Bat. al 4-ea vânători.
 Reg. al 2-ea de liniă.
 Regimen. al 12-ea dorobanţi.

Brigada 2-a

Com. colonel Ipătescu.
 Bat. al 3-ea vânători.
 Reg. al 8-ea de liniă.
 Reg. al 2-ea dorobanţi.
 Reg. al 7-ea dorobanţi.

Artileria

Com. loc.-col. D. Maican.
 Bat. 1-a, 2-a, 5-a și 6-a
 din reg. 1-iu de artil.

Cavaleria

Com. colonel Formac.
 Reg. al 6-ea călărași.
 Reg. al 9-ea călărași.

Compania 4-a de geniū.

Divisia de rezervă

Comandant, colonel Slăniceanu.

Şef de stat-major colonel Boteanu E.

Sub-şef de stat-major, maior Carcaleteanu.

Infanteria

Com. colonel Holban M.
 1 bat. din reg. 3-ea dor.
 1 bat. din reg. 4-ea dor.
 Batalioanele de miliții.

Cavaleriă

Com. colonel Crețeanu.
 Reg. 1-iu de roșiori.
 Reg. al 2-ea de roșiori.
 Reg. 1-iu călărași.

Artileria

Com. col. Angelescu A.
 Baterile de costă (Com.
 maior D. Maican N.)

Geniul *)

Bat. 3-a, 4-a din reg. 1.
 Bateriile teritoriale.

Comp. 3-a de săpători
 Comp. 6-a de telegraf.

*) La dispoziția marelui
 cuartier.

Divisii detașate *)**2-a Divisiă de infanteriă**

Comandant, general Cerchez.

Șef de stat-major, loc.-colonel Algiu.

Brigada 1-a

Com. colonel Cantili.
Reg. al 7-ea de liniă.
Reg. al 14-ea dorobanți.
Reg. al 16-ea dorobanți.

Brigada 2-a

Com. col. Budișteanu C.
Reg. al 4-ea de liniă.
Reg. al 6-ea de liniă.
Reg. al 10-ea dorobanți.

Artileria

Com. colonel Herkt.
Reg. al 3-ea artileriă.

Cavaleria

Reg. al 5-ea călărași.

Compania 2-a de geniū.

3-a Divisiă de infanteriă

Comandant, general Racoviță.

Șef de stat-major, colonel Mărculeșcu.

Brigada 1-a

Com. colonel Vlădescu.
Bat. 1-iū vânători.
Reg. al 3-ea de liniă.
Reg. al 8-ea dorobanți.
Reg. al 13-ea dorobanți.

Brigada 2-a

Com. col. Borănescu C.
Bat. al 2-a vânători.
Reg. al 5-ea de liniă.
Reg. al 5-ea dorobanți.
Reg. al 6-ea dorobanți.

*) Așa se denumiseră prin înaltul ordin de zi n° 174 divisiunile de infanteriă a 2-a și a 3-ea cari, prin acelaș ordin priimără de-o cam dată destinația : a 2-a divisiă a ține garnisónele în Plevna, Nicopole și Rahova ; iar a 3-a divisiă a escorta prinșii de resbel porniți peste Dunăre în România. Se va vedea mai departe că divisia 2-a merse apoi de se împreună cu corpul de operațiuni în contra Vidinului și Belgradjikului, iar divisia 3-a luă pozițiune la Bucuresci, Giurgiu, Oltenița și Călărași. Divisia de rezervă rămase la Calafat.

Artileria

Com. colonel Dabija.
Regimentul 4-ea arti-
leriă.

Cavaleria

Com. col. Roznovanu.
Regimentul al 3-ea, 4-ea
7-ea călărași.

Compania 5-a de geniū.

După ce prescrise toate măsurile în vederea noilor operațiuni ce avea să urmeze oștirea romănescă, după ce regulă toate amănuntele privitoare la dislocarea și la mișcările trupelor noastre către obiectivul ce avea acum înaintelele Domnitorul, chiămat de însemnatele întere ale statului, hotărî a se întore în capitala sa de unde lipsea de cincî lunî în campaniă, și a se îndeletnici acolo cu treburile publice pênă ce armata își îndeplinea marșul de concentrare în jurul Vidinului. Apoi înalta căpetenie își propunea a merge spre a împărtași, ca pênă aci, cu oșteniî sêi rêsboinica lor muncă pentru țeră. Domnul Romănilor, care, precum am đis, își luase prin ordin de đî rēmas bun de la trupele imperiale ce avusese sub ordine, se despărți asemenea în modul cel mai prietenesc de marele-duce Nicolae și de înalțiî oficierî rusescî carî făcuseră parte din armata de Vest, și pe carî îi pofti la un ospetî în cuartierul general domnesc de la Poradim. Gene-

ralul Todleben, urând sănătate Suveranului nostru, și se că este fericit a putea tălmăci în această împrejurare sentimentele ofițierilor rosiâni către I. S. Domnitorul Carol pentru caracterul său cavaleresc, pentru energia și talentele militare prin cari a cîștigat respectul, iubirea și admirațiunea tuturilor; *) iar Domnul, mulțumind, rosti că a fost mândru a avea alături, în operațiunile în contra Plevnei, pe ilustrul apărător al Sevastopolei.

În zilele de $7/_{19}$, $8/_{20}$, $9/_{21}$ decembre, se rădică în tot basinalul Mărei Negre d'între Balcani și Carpați una din acele grele furtuni de iernă care, de astă-dată, avu o putere și o asprime cum rar se pomenise. Crivăț înghețat și viscolos suflă fără contenire și nopțe, zăpada cădută în troiene înomătase pretutindenii delurile și văile, închisese drumurile; comunicațiunile erau întrerupte, liniile telegrafice distruse; termometrul căduse la 15 grade sub zero. Podul pe Dunăre la Măgurele-Nicopole trebui a se strînge spre a nu fi sfărămat de sloiuri. Tare avură a suferi de această strășnicia a vremei colónele de trupe surprinse în marș; dar mai tare încă suferiră bieții prinși turcesci de la Plevna cari erau pe cale de transpor-

---

*) Veđi *Monitoul oficial* n° 81 din 17/29 decembre 1877.

tare, în ecuipamentul lor neîndestulător și uzat, lipsiți de mantale de iarnă, mulți chiar fără, încălțăminte. Câți din acești nenorociți nu cădeau oboșiți și înghițați pe drumuri, unde așteptau cu resemnațiunea și răbdarea musulmană morțea fără a cărti; și întristător era că în asemenea împrejurări sentimentele de milă și de umanitate rămăneau sterpe, neputându-se afla adăpost și ajutor în câmpiile deșerte și părăsite. Trupele de escortă aveau să lupte, și ele, cu aceleași greutate, fiă-care era silit să caute a se mântui pe sineși. Abia ajunși în România, nefericiții prisioneri putură afla ușurare și îngrijiri; aci li se dete hrana care le lipsise din cauza imposibilității convoiurilor de a urma pe drumurile închise de zăpadă, li se distribuiră veșminte calde, cei suferinși de bóle și osteneli se aședară în spitalele din Măgurele, Islaz, Roșiori-de-Vede, Caracal, Stolnici, Piatra, Bucuresci. Intr'un cuvânt, caritatea și compătimirea publică pentru acești oșteni nefericiți se manifestă într'un chip atât de general și atingător, în cât bieții prinși turci manifestaū adincă recunoscință, și cei ce erau destinați a porni spre a se interna în Rusia, se rugau a rămănea la noi și plecaū cu părere de rău mai departe. 15,000 din acești prinși de răsboiū

(între cari 2 pași și mai multe sute de oficiali) rămăseră în sarcina statului român, care-î căzărui și le acordă o soldă de întreținere pînă la finele ostilităților.

Domnitorul, a cărui pornire de la Poradim fusese hotărîtă pentru $8/_{20}$ decembrie, trebui să-și amâne plecarea din cauza vremei pînă la $10/_{22}$, și nu putu face drumul pînă la Nicopole de cît călare. Intors în țără, Suveranul și povățuitorul de oștiri izbânditor fu priimit pretutindeni cu nespus entusiasm ; națiunea saluta într'însul propria ei gloriă. Intrarea în Bucuresci, la $15/_{27}$ decembrie, fu un adevărat triumf, o nesfîrșită ovațiune. Ântêia purcedere a Domnului în capitala sa se îndreptă către Mitropolia țerei spre a duce la pólele altarului mulțumită și prinos de biruință, cum făceaū părinții noștri ; din casa lui Dumneđeū Suveranul merse în casa Națiunei, în parlamentul român unde Cameră și Senat erau adunate, și unde suindu-se pe tron rosti următórele cuvinte :

«Domnilor senatori și domnilor deputați, în
«anul 1866, când am pus piciorul pe pămêntul
«romănesc, am venit mai ântêiū în mijlocul
«representațiunei națiionale spre a spune țerei

«că, din acea zi, vom împărtăși împreună sorta
«cea bună ca și pe cea rea.

«Un-spre-zece ani au trecut de atunci.
«Multe greutăți, multe nevoi am avut de învins.
«De șese luni mari și însemnate evenimente
«s'au petrecut. Locul meu, în asemenea îm-
«prejurări, era în fruntea oștei care apăra
«moșia românească, onora și neatârna ea.
«Țera scie cum armata 'și-a făcut datoria, cum
«ea a realizat speranțele puse într'însa justifi-
«când și nestrămutata mea încredere.

«Intorcându-mă de pe câmpul de luptă
«astăzi când cele mai scumpe din dorințele
«de la 1866 s'au îndeplinit, am voit a veni
«iarăși în mijlocul d-vastră spre a vă mulțumi
«de felicitările ce 'mi-ați transmis prin delega-
«țiunea 'însărcinată a mă întâmpina în Bulgaria.
«Din fericire evenimentele au mers mai repede
«de cât se credea, și astăzi avem o nouă pa-
«gină de înscris în istoria noastră : căderea
«Plevnei.

«Sciū și am simțit că țera a fost într'un cu-
«get unită cu mine în toate grelele împrejurări
«prin cari am trecut, și că ea a trăsăltat de
«bucuri la aușirea izbânderlor armatei noastre.

«Sum mândru că am fost în capul ei când
«'și-a vârsat sângele pentru independența
«scumpei noastre patrie. Dumnezeu să bine-

«cuvênteze România de sine stătătoare și să în-
«tărăscă pururea viteza noastră armata !»

In numele reprezentațiunei naționale, d. C. A. Rosetti, președintele Adunărei deputaților, răspunse :

«Măria Ta, ai primit coróna Principatelor-
«Unite numai după ce Ți-s'a dat încredințarea
«că poporul român, din sate și din orașe, ne-
«clintit rămâne în tóte anticile sale virtuți.

«Țéra Te a ales căci esci din seminția celor
«carî conduc o națiune la deplinirea destină-
«rilor ei.

«Și Căpitanul, și oștirea arătară celor carî
«nu mai credeaŭ, că din vultur, vultur nasce,
«din stejar, stejar cresce. Cu spada Ta ai îm-
«prospëtat în granitele Balcanilor scrisórea
«neștérșă a independenței române.

«Istoria va înregistra încă ca gloriă a Măriei
«Tale, și faptul ce oferă România, aprópe u-
«nic în analele popórelor, d'a trece ȝilele grele
«ale unui mare resbel și ale unei mari treceri
«de oștiri străine cu tóte libertățile constituți-
«onale neatınse.

«Fiă bine venit în capitala Românilor Căpi-
«tanul și Domnul constituțional care din vi-
«tejia sa făcu scut hotarelor și neatêrnărei țerei,

«iară din virtuțile sale, temelia neclintită a legilor. Națiunea hotărîtă a te urma pe calea cea mare, strigă din nou din inimă și într'o singură voce: să trăesci Măria Ta! să trăiască Dómnă Românilor, dulcea mângâietóre a răniților!»

Hotărîtă, cum dicea organul Adunărei, a urma pe calea cea mare pe Domn și oștire, națiunea și îndrepta acum privirile spre Vidin unde avea să se petrecă, întru cât se atingea de acțiunea romănescă, epilogul sângeróseii drame la care țera nóstră fusese silită de împrejurări a se împărtăși.

Am văzut că după luarea Rahovei se formase, sub generalul Haralamb, un corp de două divisiuni de infanteriă, cu cavaleria și artileria lor, care avea să opere pe marginea Dunărei în Vestul Bulgariei: divisia 1-a a colonelului Lecca, pe țărmul drept, iar divisia de rezervă comandată de colonelul Slăniceanu, urma să susțină aceste operațiuni de la Calafat și de pe țărmul stîng al Dunărei. Chiar de la ¹⁰/₂₂ noembrie cavaleria din divisia 1-a înaintă pe malul drept al rîului, de la Rahova spre Kotuzlu, Hêrlek, Krustatarselo; *) și trupele nóstre de pe malul stîng, în fața Lom-Palancei, deschi-

*) Veđi alăturata cartă a țărmurilor Dunărei de la Rahova la Vidin.

seră la $11/_{23}$ o viuă bombardare asupra acestui din urmă oraș. La $15/_{27}$ călărașii ocupară orașul Cibru-Palanca care fusese evacuat de Turci, și linia noastră se întinse spre Apus într'un arc de cerc care trecea prin Cibru-Palanca, Velcidrama și Krustatarselo, având centrul de rezistență la Kotuzlu. Aci se aședă un batalion de infanteriă care se întări pe acastă pozițiune, la Cibru-Palanca se afla un escadron de călărași; Rasgradmahala, Velcidrama, Hêrlek și Krustatarselo erau fiă-care ocupate de o jumătate escadron, la Galicia se afla un escadron.

Brigada de roșiori, după luarea Rahovei, se întorse la Mahaleta spre a reintra în corpul de cavaleriă al generalului Arnoldi din care făcea parte. Aci priimi ordinul a porni la $13/_{25}$ și a se afla la $16/_{28}$ la Belibrod, de unde trebuia să esecute a doua și o recunoscere spre Lom-Palanca. Recunoscerea să sêvêrși cu 2 escadrone și 1 secțiă de artileriă. Tot în acea și de $17/_{29}$ se pornise asupra acestui oraș în recunoscere despre Cibru-Palanca un peloton din regimentul al 8-ea de călărași, pe când colonelul Dimitrescu A. cu un detașament de dorobanți, milițienși și călărași, trecea Dunărea de pe malul stîng, spre a se întruni cu cavaleria care esecuta recunoscerea pe malul drept. Aceste trupe constatară că în urma unui

bombardament de 6 zile consecutive, Turcii părăsiseră Lom-Palanca și se retrăseseră spre Vidin. Românii ocupară îndată orașul.

Pe câtă vreme Plevna sta încă în picioare, aceste trupe ale noastre de pe țărmul drept al Dunărei aveau ordin a înainta cu prudență, căci nu erau în forță îndestulătoare pentru a împinge operațiunile pînă sub cetatea Vidinului. Ele se mărginiră a acoperi Rahova, a lărgi baza de operațiuni a armatelor aliatale ținându-se în legătură cu corpul de cavalerie al generalului Arnoldi, care opera la Vestul Plevnei. Din sciințele culese la cuartierul nostru general, situația forțelor inamice în acea parte era următoarea: la Arcer-Palanca se află întăriți 1,800 Turci cu artilerie; la Vîrtop era un detașament inamic retransat, avînd ante-posturi la Dobridol. Cetățuia Belgradjic avea o garnisună ca de 2,000 ómenî cu 12 tunuri; la Orăsc se afla un post înaintat cu artilerie. La Bercovaș erau 2,000 niza mî; în fine în cetatea Vidinului se afla o garnisună de 12,000 ómenî cu numerosă artilerie.

După cãderea Plevnei, divisiunile a 3-a și a 4-a române devenind pe datã disponibile, a 3-a porni, cum s'a vëdut, în escortarea prinșilor; a 4-a avea a se întruni cu corpul de Vest care urma a mãi fi întãrit de divisiunea

a 2-a, pe măsură ce prinșii se evacuaū și trupe de rezervă rusesci veneaū să ia locul trupelor române în Plevna. După internarea prizonierilor cari reveneaū țerei nóstre, și predarea autorităților militare rusesci a celor ce urmaū a fi internați în Rusia, divisia 3-a luă în pază țermul stîng al Dunărei începînd de la Giurgiū pînă la Călărași, unde 'și da mîna cu trupele rusesci aședate pe Dunărea de jos, ast-fel că douē părți din litoralul dunăren, de la Gruia la Călărași, era păzit acum de trupe romănesci. La Giurgiū se aședase 8 bataliōne și 24 tunuri; aceste trupe, pentru unitatea de acțiune în contra Rusciucului, se puseră de Domnitor la dispozițiunea marelui-duce moștenitor care făcea asediul acelei cetăți. La Oltenița se aflaū 1 batalion și 1 bateriă; 2 bataliōne și 1 bateriă erau postate la Călărași. Apoi de la Petroșani în jos pînă la Călărași, 15 escadrōne de cavaleriă romănescă privegheaū țermul Dunărei. In spatele acestor trupe se afla o a doua liniă ocupată de detașamente de rezervă rusesci.

Pe timpul de viscol, de ger și de zăpadă care domnea în a doua sēptămână a lunei lui decembre în Bulgaria, trupele române cari urmaū a porni de la Plevna spre Rahova și Lom-Palanca, pentru a lua parte la operați-

unile din apusul Bulgariei, își sêvêrșiră marșul lor. Tot în acel timp comandantul corpului de Vest ordonase divisiunii 1-a de infanteriă (care fusese întărită cu 2 bataliône de dorobanți sosite de la Calafat pe la Rast, și avea să mai fiă sporită cu trupe ce erau în marș de la Plevna) a înainta spre Arcer-Palanca. La apropierea trupelor nôstre, vrăjmașul începe a se resfrânge către Vidin, părăsind posturile sale înaintate de la Vîrtop și Dobridol, evacuând și orașul Arcer-Palanca și retrăgându-se spre Nazirmahala și Vitbol. Divisia 1-a ocupă la ¹⁰/₂₂ decembre Arcer-Palanca, cavaleria nôstră își întinse rađa pe linia Sabripașakioi, Vîrtop, Logosovce, Șipot și Corlevo. Satele Vitbol și Nazirmahala, situate în drumul d'între Arcer-Palanca și Vidin, erau puncte pe cari trupele române, operând pe malul drept al Dunărei, trebuia să se facă stăpâne pentru a se apropia de obiectivul lor, cetatea Vidinului. S'a văduț că după retragerea lor din Lom-Palanca, Turcii ocupaseră aceste sate. La ^{20 decembre}/_{1 ianuarie} ei porniseră de la Vitbol 1 batalion de infanteriă și 2 escadrône de cavaleriă spre a recunósce mișcările nôstre, însă 1 companiă de infanteriă și 1 peloton de cavaleriă române întâmpinară detașamentul inamic, care, după schimbare de câte-va focuri, se retrase spre Vitbol.

Divisia 1-a fiind sporită cu regimentul 1-iu de liniă, 1 batalion din regimentul al 11-ea, 1 batalion din regimentul al 14-ea de dorobanți și 3 baterii din regimentul al 2-ea de artilerie, marele cuartier-general ordonă ca un detașament de 1,000 ómenii infanteriă, cu 1 escadron de cavaleriă și 1 secțiã de artilerie, sã ocupe la $\frac{24}{5}$ decembrie ianuarie satul Rujince ca sã observe trupele vrãjmașe de la Belgradjic, și sã împedice eșirea și împreunarea lor cu trupe turcesci cari ar fi putut porni din Vidin. Tot în acest scop regimentul al 3-ea de dorobanți se aședã la Osmanlia și Logosovce. Aceste trupe ținurã dișele pozițiunii pânã la $\frac{28}{9}$ decembrie ianuarie, când furã înlocuite cu brigada 1-a (Cantili), din divisiunea 2-a de infanteriã sositã de la Lom-Palanca.

Divisia 1-a se concentrà atunci pe linia Clodnița, Vîrtop, Sabripașakioi și Carantina. Colonelul Lecca recunoscuse pozițiunea inamicã de la Nazirmahala și Vitbol, ocupatã de vr'o 2,000 ómenii infanteriã cu 4 tunuri, și conform ordinelor ce priimise, luã dispozițiunile pentru a ataca acestã pozițiune. La $\frac{29}{10}$ decembrie ianuarie, la 10 ore dimineța, brigada 1-a a acestei divisiunii înaintã pe înãlțimile de la Jiglița drept asupra inamicului, și deschise lupta. Brigada 2-a apucând prin satul Cușovița

trecu gîrla Reca, unele trupe prin apă, altele pe o podișcă lîngă o móră, și ocoli flancul drept al inamicului, amenințând a îi tăia retragerea. Artileria divisiunii se stabili pe înăițimile de la Jiglița și de la Sud de Cușovița, și începu focul asupra satelor Nazirmahala și Vitbol. Lupta ținu două ore, după care Turcii vedînd mișcarea ocolitoare a brigadei a 2-a și temînduse de a fi tăiați de Vidin, își începură retragerea cu precipitare, lăsând în mânele trupelor române un însemnat material de munițiuni de resbel, corturi, efecte de îmbrăcăminte și un mare aprovisionament de produse. Divisia 1-a ocupă imediat Nazirmahala, Vitbol, Tîrnac, Bucovița, Sinacovcea, urmărind cu focurile infanteriei și artileriei pe Turci, a căror retragere fu acoperită prin forțe pornite din Vidin, dar cari sosiră prea tîrziu pentru a împedea trupele noastre de a izgoni pe inamic din pozițiunile atacate. Scopul atacului fu, deci, atins; divisia 1-a se făcuse stăpână pe pozițiunile cari împedecău, spre Sud, înaintarea noastră și începerea investimentului cetăței.

Comandantul corpului de Vest, general Haralamb, își stabili acum cuartierul la Nazirmahala și luă dispozițiunile pentru încongiurarea Vidinului, care avea să se esecute progresiv cu sosirea celor-l'alte 2 divisiuni, a 4-a și a

2-a, cari erau în marș. Dar pentru a se asigura această înconjurare despre Belgradjic, cuartierul general prescrise a se face o demonstrațiune cu trupe mai număróse asupra acestei cetățui prin natură fórte tare, aședată pe vârful unei stînci, și a sili pe inamic a 'și demasca puterile ce avea acolo și cari puteau amenința flancul corpului nostru de operațiuni în contra Vidinului. La $\frac{30 \text{ decembrie}}{11 \text{ ianuarie}}$ capetele de colóne ale divisiunei a 4-a de infanterie sosi-seră la Arcer-Palanca, Bela, Cladino și Ostro-cavei. Comandantul divisiunei, generalul An-gelescu G. conform ordinilor ce priimise, în-a-intă brigada 2-a (Ipățescu) spre Belgradjic, Bela și Vîrtop; iar brigada 1-a (Sachelarie) avea să 'și urmeze marșul asupra Vidinului. Generalul Angelescu G. întreprinde în ziua de $\frac{31 \text{ decembrie}}{12 \text{ ianuarie}}$ o recunóscere asupra Belgradjicului cu regimentul al 8-ea de liniă și 1 escadron din al 9-ea călărași, iar la $1|_{13}$ ianuarie fiind sosit restul brigadiei Ipățescu la Vîrtop, Bela și Caluger, comandantul divisiunei a 4-a or-donă a se începe o canonadă care ține tótă ziua. Bombardarea urmă în zilele de $2|_{14}$ și $3|_{15}$ ia-nuarie, în care timp generalul Angelescu dis-puse a se esecuta demonstrațiunii de atac de către regimentul al 8-ea de liniă și al 2-ea de dorobanți, pe când brigada 1-a (Cantili) din

divisia 2-a înainta asemenea trupele de la Rujince, Scomgea și Orësc. Turcii nu răspunseră de cât forțe slab din cele 3 redute și din fortul cari apărau orașul, și constatându-se ast-fel că, pentru a observa și conține garnisóna Belgradjicului, brigada Cantili va fi de ajuns, generalul Angelescu dete ordin brigadei a 2-a din divisia sa a se îndrepta spre Vidin, și a se împreuna acolo cu trupele de investment.

Cetatea Vidinului, aședată pe malul drept al Dunărei în față de Calafat, la vr'o 50 kilometri de Timok și de frutaria Bulgariei spre Serbia, a jucat în tot-d'a-una un rol important în rēsbóiele anterióre ale Turciei. Orașul, cu o populațiune ședětóre ca de 25,000 locuitori, coprindea acum un număr aprópe înduoit de suflete, sporindu-se cu familiile musulmane din localitățile din prejur și chiar depărtate, cari, la înaintarea trupelor nóstre se refugiară aci sub protecțiunea cetăței. Acésta era constituită din două incinte. Una, alcătuită de lucrări permanente cu fronturi bastionate și șanțuri alimentate cu apă din gîrla Pereșit care se aruncă în Dunăre la Vestul orașului. A doua incintă, formată de lucrări trecětóre sprijinite pe redute, înconjură suburbiile. Înaintea acestor incinte se află de tóte părțile un tērēm mlăștinos care îngreunéză apropierea

cetății. Singurul punct de unde atacul p $\acute{o}$ te porni mai lesne, este despre Nord, unde terenul se $\acute{i}$ n $\acute{a}$ l $\acute{t}$ a mai mult. Despre Dun $\acute{a}$ re Vidinul era ap $\acute{a}$ rat de un zid $\acute{i}$ n *cr $\acute{e}$ maill $\acute{e}$ re*.

Ast-fel $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ rit $\acute{a}$, cetatea turc $\acute{e}$ sc $\acute{a}$ avea o garnison $\acute{a}$ de 12,000 $\acute{o}$ men $\acute{i}$ trupe solide, $\acute{s}$ i era preg $\acute{a}$ tit $\acute{a}$ cu provisiuni de hran $\acute{a}$ $\acute{s}$ i de muni $\acute{t}$ ion $\acute{i}$ spre a putea sus $\acute{t}$ ine un asedi $\acute{u}$ mai $\acute{i}$ ndelungat. Ea era comandat $\acute{a}$ de un general cunoscut de energic $\acute{s}$ i inteligent, ferikul (general de divisi $\acute{a}$) Izzet pa $\acute{s}$ a, care nu se mul $\acute{t}$ umi cu ap $\acute{a}$ rarea pasiv $\acute{a}$ $\acute{i}$ n dosul forturilor, ci se $\acute{i}$ ntinse peste linia lor $\acute{i}$ nainte $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ rind, cum s' $\acute{a}$ v $\acute{e}$ du $\acute{t}$. punctele Vitbol $\acute{s}$ i Nazirmahala, Tatar-gic, Novoselo, Rupce, Rainovce, Capitanovce, Ceiselo ; $\acute{s}$ i mai ales importanta pozi $\acute{t}$ ione de la Sm $\acute{a}$ rdan $\acute{s}$ i Inova.

Pentru a putea p $\acute{a}$ $\acute{s}$ i la atacul fortere $\acute{t}$ ei, corpul nostru de Vest trebuia s' $\acute{o}$ $\acute{i}$ mpres $\acute{o}$ re de t $\acute{o}$ te p $\acute{a}$ r $\acute{t}$ ile $\acute{s}$ i s $\acute{a}$ $\acute{i}$ taie comunica $\acute{t}$ ionile at $\acute{a}$ t cu Belgradjikul, c $\acute{a}$ t $\acute{s}$ i cu Ni $\acute{s}$ ul. Isolarea de ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$ din urm $\acute{a}$ cetate otoman $\acute{a}$ a $\acute{s}$ edat $\acute{a}$ la p $\acute{o}$ lele apusene ale Balcanilor, avea s $\acute{a}$ fi $\acute{a}$ $\acute{i}$ nlesnit $\acute{a}$ de intrare $\acute{i}$ n ac $\acute{t}$ ione a Serbiei, care, dup $\acute{e}$ c $\acute{a}$ derea Plevnei, declarase resbel Turciei la $\frac{2}{14}$ ianuarie 1878, $\acute{s}$ i armata s $\acute{e}$ rb $\acute{e}$ sc $\acute{a}$ $\acute{s}$ i $\acute{i}$ ncepuse opera $\acute{t}$ ionile $\acute{i}$ n contra Adliei $\acute{s}$ i Ni $\acute{s}$ ului. Generalul Haralamb prescrise disposi-

țiunile pentru împresurare. Ante-garda corpului ocupă satele Belarada și Musulmana, și brigada de roșiori porni în recunoscere la Nord spre Denkovița, de unde respingând pe inamic după o scurtă luptă, împinse pînă la Florentin, pe malul Dunărei la Nord de Vidin. Urmară apoi cele-lalte trupe întărite acum și de a 2-a brigadă a divisiunei a 4-a, care sosise din 'naintea Belgradjicului, și de brigada a 2-a a divisiunei a 2-a (Cerkez) care își sêvêrșise la 9 ianuarie marșul ei de la Plevna și Raho-va spre Vidin. Corpul de Vest ocupa la $^{11}/_{23}$ ianuarie următoarele pozițiuni : La aripa nòstră dréptă, divisia 4-a (general Angelescu G.) cu brigada 1-a (Sachelarie) la satul Vitbol, avênd posturî înaintate dincolo de pod pe șoseua Vitbol-Vidin, cam la 3,500 metri de cetate. Brigada 2-a (Ipățescu) ocupa satele Tîrnac și Bucovița, cu posturî înaintate spre Tatargic, unde se lega cu divisia 1-a (Lecca). Acéstă divisiă executase la $^{2}/_{14}$ ianuarie, după sosirea brigadei Sachelarie, un marș ocolitor, respin-sese la $^3/_{15}$ o demonstrațiune de atac a câtor-va tabore turcesci cu cavaleriă pornite din Tatargic și Novoselo, și se aședase cu brigada 1-a (Cruțescu) la Belarada și în viile din drépta și stînga șoselei Adlie-Vidin. Brigada a 2-a (Dona) a acesteî divisiunî ocupa satul Musul-

mana și viile din spatele satului Rupcea, în care se afla inamicul. Divisia 2-a (general Cerchez) avea pînă acum înaintea Vidinului numai brigada 2-a, împuternicită cu 2 escadrone din regimentul al 8-ea călărași sosite de la Lom-Palanca, cu regimentul al 9-ea dorobanți și 2 baterii date de divisia 1-a, și ocupa satele Gîrce și Dencovița. Brigada de roșiori și 4 escadrone din al 2-ea și 8-ea călărași, acoperea aripa stîngă a corpului de investisment și se întindea de la Negovanița și Halvagiū pînă la Florentin. Numărul luptătorilor corpului de investisment, pe malul drept al Dunărei, era în ziua de ¹¹/₂₃ ianuarie de 15,435 baionete, 2,149 călăreți și 84 tunuri; pe malul stîng se mai afla la Calafat și Ciuperceni divisia de rezervă (colonel Slăniceanu).

Rađa de înconjurare a trupelor noastre ne fiind încă la distanță eficace spre a se începe bombardarea cetăței de pe malul drept al Dunărei, comandantul corpului dispuse, la ¹¹/₂₃ ianuarie a se restrînge acea rađa ordonând divisiunei a 4-a a înainta asupra pozițiunei de la Tatargic; divisia 1-a avea să ocupe satele Rupcea și Rainovcea, și apoi Novoselo după ce'l va fi bătut de ajuns cu artileria sa. Divisia 2-a urma să înainteze și să ia cu forță satele Smărdan și Inova, și trebuia să începă ata-

cul după ce divisiunile a 4-a și 1-a vor fi ocupat Rainovcea, Rupcea și Tatargic. Bateriile divisiunii de rezervă de pe malul stîng al Dunărei, aveaŭ să susțină prin bombardare viuă asupra Vidinului, atacul trupelor năstre de pe malul drept.

La $12/21$ ianuarie atacul corpului de investisment al Vidinului a început pe tótă linia. La 7 ore dimineța, la aripa năstră dréptă, divisia 4-a (general Angelescu G.) a deschis focul celor 3 baterii de 12 tunuri construite peste năpte în drépta și în stînga șoselei Vitbol-Vidin, și avênd de obiectiv fortul Sud, precum și colónele inamice ce ar fi eșit din cetate spre a merge în ajutorul Tatargicului și Novoselei. Brigada Sachelarie era aședată în susținerea artileriei; brigada Ipătescu avea să înainteze asupra Tatargicului. La $7\frac{1}{2}$ ore acéstă brigadă părăsesce bivuacurile, și regimentul al 8-ea de liniă, 1 batalion din regimentul al 2-ea de dorobanți și 1 peloton de geniū, sub comandamentul loc.-colonelului Poenaru, înaintează asupra Tatargicului. Restul trupelor acestei brigade, sub colonelul Papadopolu, era în rezervă. La 8 ore loc.-colonel Poenaru intră în Tatargic, unde se întâlnește cu trupele divisiunii 1-a (Lecca).

Acéstă divisiă avea ordin a păși în acțiune

simultaneu cu divisiunea a 4-a, cu care trebuia să concure în atacul asupra Tatargicului, a ocupa asemenea satele Rupcea și Rainovcea, și după acesta a ataca pozițiunea vrăjmașă de la Novoselo. Artileria divisiunii se aședase în 3 baterii construite peste noapte, din care 2 baterii de 18 tunuri luaă sub focul lor satul Novoselo și împrejmuirile lui, a 3-a bateriă, de 6 tunuri, la spatele satului Rupcei, bătea atât Novoselo cât și flancul pozițiunii inamice de la Smărdan. Brigada 1-a (Cruțescu) se pune în marș la 6¹/₂ ore dimineța asupra Tatargicului, având în linia întâia batalioanele 1-ii ale regimentelor 1-iu de liniă și 1-iu de dorobanți, în a doua liniă al 2-ea batalion din regimentul 1-iu de liniă și 3 companii din regimentul al 11-ea de dorobanți, sub loc.-colonel Dănescu. În rezervă se află 2 batalioane din regimentul 1-iu de dorobanți, sub maiorul Burileanu. In-dată ce inamicul zărește înaintarea trupelor noastre asupra Tatargicului, el deschide un foc viu de infanteriă susținut de artileria din Novoselo, care însă nu pricinuesce păgubi serioase din cauza tragerei nesigure și a ceței. Brigada Cruțescu înaintând cu hotărire; Turcii, cari erau înșanțuiți în Tatargic, părăsesc această pozițiune și se retrag spre Novoselo; trupele noastre din divisiunea 1-a ocupă Tatargicul,

unde să întâlnesc apoi cu colóna divisiunei a 4-a condusă de loc.-colonel Poenaru. Compania de geniū se puse îndată a întări pozițiunea și a o întorce în contra Vidinului.

Pe când brigada Cruțescu înainta asupra Tatargicului, brigada Dona a divisiunei 1-a se îndrepta asupra satelor Rupcea și Rainovcea. 5 companii din regimentul al 4-ea și 1 batalion din regimentul al 15-ea dorobanți, conduse de loc.-colonel Herfner, porniră din viile de la spatele Rupcei și ocupară acest sat, care fusese evacuat de Turci. Tot-de-odată 1 batalion din regimentul al 3-ea de dorobanți ocupă Rainovce, de unde asemenea Turcii se retrăseră. Ast-fel, pe la orele 10 a. m. pozițiunile Tatargic, Rupce și Rainovce erau în stăpânirea trupelor noastre cari se întăriră pe dînsele. Nu mai remâneaū acum, în linia anterioară de apărare, în posesiunea vrăjmașului, de cât pozițiunile de la Novoselo, Smărdan și Inova, la Sud și Est; de la Capitanovce, Kerimbeg și Ceiselo, la Nord.

Spre a păși la atacul Novoselei, punctul cel mai apropiat de cetatea Vidinului și spre care nu se putea înainta de cât pe șoseaua Adlie-Vidin, terenul fiind mlăștinos jur-împrejur, trebuia ca trupele noastre să se facă stăpâne mai ânteiū pe întăririle vrăjmașe de la Smăr-

dan și Inova. Atacul acestor întăriri urma a se da de divisiunea a 2-a, după ce linia Targic-Rupcea-Rainovce va fi fost ocupată de divisiunile a 4-a și 1-a. Pe la orele 11 comandantul corpului trimise ordin generalului Cerchez a începe acum atacul asupra Smărdanului și Inovei, și în acelaș timp, spre a face diversiune și a atrage atențiunea inamicului, regimentul al 8-ea de liniă priimi ordinul a înainta asupra podurilor de pe digul șoselei Novoselo, și a desemna un atac asupra acestei pozițiuni. Regimentul al 8-ea de liniă înainteză asupra primului pod, și după o scurtă, dar sângerósă luptă în care fu rănit de mórte sublocotenentul Șerbănescu, și mai mulți soldați din acest regiment cădură uciși și răniți, podul d'ântêiú fu luat de trupele nóstre, și Turcii respinși asupra podului al doilea.

Generalul Haralamb aștepta acum începearea acțiunei divisiunei a 2-a. Ceața devenise atât de désă în cât artileria nu măi putea aprecia efectul tragerei sale. Generalul Cerchez își dispusese de diminéță trupele, avênd în viile din fața satului Dencovița câte un batalion din regimentele al 4-ea și al 6-ea de liniă, 1 companiă din regimentul al 4-ea era aședată la móra de pe păriul Topolovița, spre a servi de reazim flancului drept al infanteriei și a

susține escadronul din regimentul al 5-ea de călărași, care acoperea acest flanc spre Rainovcea. Regimentul al 9-ea de dorobanți, dat ca întărire de divisiunea 1-a, era în rezervă; 24 tunuri erau așezate în baterii pe delurile de la Dencovița, și băteau pozițiunea ce urma să se atace. Pe flancul stîng 3 escadrone din regimentele al 2-ea și 8-ea de călărași ocupaū Halvagi, priveghiând terenul d'înaintea Inovei și Capitanovcei, ocupate de inamic, și aceste escadrone se legaū pe stînga cu brigada de roșiori, care înaintase de la Negovanița în fața Capitanovcei și Kerimbegului, cu misiune a împedeca înaintarea de ajutóre turcesci din numitele puncte spre Inova și Smârdan.

În acéstă ordine adăsta divisia a 2-a rezultatul atacurilor asupra Tatargicului, Rucei, și Rainovcei, pentru a intra apoi în acțiune conform dispozitivului de bătăiă. Pe la 7 ore dimineța un detașament turcesc, tare de 200 ómenî infanteriă cu vr'o 60 călăreți, înaintéază în recunóscere de la Smârdan asupra trupelor romăne așezate în viile de la Dencovița. Ante-posturile nóstre priimesc cu focuri vii pe vrăjmaș, și 'l silesc a se retrage. La amiazi generalul Cerchez trimite relațiune comandantului corpului de cele petrecute în li-

nia sa, și cere ordin dacă, în urma ceței dese care îngreunază mișcările trupelor, urmăzeă totuși ca să dea atacul asupra Smărdanului și Inovei. Generalul Haralamb răspunde că aceste pozițiuni fiind de mare importanță pentru trupele noastre, este necesar ca ele să se ocupe și atacul să se dea.

Smărdanul și Inova erau întărite cu 3 redute legate între dînsele prin tranșee de ocrotire, și apărate de vr'o 2000 ómeni cu artilerie. La orele 2 și 20 minute, generalul Cercez dete semnalul atacului prin 3 salve de câte 12 tunuri ale bateriilor din vii. La acest semnal tiraliorii noștri esú din șanțurile în carí erau adăpostiți, și trupele de atac, comandate de loc.-colonel Cotruțú, avënd în prima liniă batalionul al 2-ea din regimentul al 4-ea de liniă cu maiorul Stoilov în cap, și companiile a 3-a și 4-a din batalionul 1-iú al aceluiași regiment, atacă de front reduta din stînga pozițiunei inamice. O secțiă din bateria călăréță înainta împreună cu colóna de atac. In acelaș timp cele-l'alte 2 companii din batalionul 1-iú al regimentului al 4-ea, și batalionul 1-iú din regimentul al 6-ea de liniă, cu maiorii Teleman și Ulescu în frunte, acoperiți pe drépta de escadronul 1-iú din regimentul al 8-ea de călărași, fac o mișcare oco-

litore asupra satului Smârdan, spre a ataca reduta pe la spate.

Maiorul Stoilov, care înainta asupra redutei din stânga Smârdanului cu cele 6 companii din regimentul al 4-ea de liniă, profită de un șanț vechi d'înaintea ei prin care se putu apropia acoperit, precum și de negura desă care împedea vederea inamicului, și linia tirailorilor noștri, urmată de aprôpe de susțineri, ajunge, fără a trage o pușcă, la șanț. Companiile noastre trec ca un vânt peste dînsul, și în câte-va minute năvălesc peste parapet. Turcii, surprinși, se apără cu desnădejduire, o luptă din cele mai săngerose să încinge, soldații noștri lucrăză cu baioneta și cu lovituri năprasnice cu patul puscei. Oficerii combat în rând cu soldații, toți se disting, dar mai ales căpitanul Vidulescu cu compania 8-a, și căpitanul Amăreșteanu cu compania 5-ea. Tunarii otomani mor lêngă tunurile lor; trupuri de nizami încleștate în supremă luptă cu trupuri de Români, umple șanțurile și zac înăuntru redutei. Dar și perderile noastre sunt simțitoare, din cele 6 companii care dedeseră asalt de front redutei, a treia parte a efectivului era afară din luptă, și maiorul Stoilov vedea apropiându-se momentul când va fi silit de sosirea rezervelor inamice să

părăsescă cucerirea care costase atâtea șirioie de sânge.

De-o-dată se aude în spatele redutei un puternic strigăt de *ura!* românesc care împrăscie îngrijirea maiorului Stoilov și vitejilor săi soldați. Era maiorul Teleman, care, folosindu-se de ceață care îi ascundea mișcările, săvârșise ocolirea redutei și se arunca asupra ei pe la gît. Cucerirea redutei era acum asigurată. Dar Turcii din a 2-a redută și din satul Smărdan împrășcau cu un foc viu de glónțe și de obuse trupele noastre din reduta cîștigată. Atunci loc.-colonel Cotruțu pornesce batalionul 1-iu din regimentul al 6-ea de liniă, și companiile a 5-a și a 8-a din regimentul al 4-ea de liniă asupra redutei n° 2; iar batalionului 1-iu al regimentului al 4-ea de liniă și companiilor a 6-a și 7-a din acelaș regiment, le ordonă să atace satul Smărdan. Tunurile maiorului Vartiade acoperiseră pînă aci cu obuse satele Smărdan și Inova, și redutele n° 2 și 1 cari mai erau ocupate de vrăjmaș. Maiorii Teleman și Stoilov, în fruntea trupelor, pătrund în Smărdan; o încăierare crâncenă și ucigașă urmăzează aci. Soldații noștri sunt siliți a respinge pe Turci din ogradă în ogradă, din casă în casă, dar nu fără simțitóre jertfe și din partea noastră. Locotenentul Paladi fu rănit

aci, sub-locotenentul Frunzeti cade ucis, străpuns de trei glónțe în momentul când, în capul pelotonului său, se repedea asupra casei baricadate în care Turcii aveau telegraful de comunicațiune cu Vidinul, și din care trăgeau focuri de pe ferestre, din podul casei, și se apărau cu îndărătnică. Dar toate silințele vrăjmașului fură zadarnice; nimic nu putu opri minunatul avânt de voinică al oștenilor noștri. Satul Smărdan rămase în stăpânirea lor. Turcii erau isgoniți, parte și căuta scăpare în a treia redută despre Inova, parte fugea spre Vidin. Escadronul 1-iu din regimentul al 8-ea de călărași, care urmase aripa noastră dréptă în mișcarea ei ocolitoare, se puse în góna fugarilor și prinse vr'o 200 dintr'înși, dar două escadróne de Cerkezî eșite din Vidin acoperiră retragerea Turcilor, și călărașii încetară urmărirea îngreunată de tărâm.

Pe când se urma acéstă luptă în satul Smărdan, maiorul Ulescu, cu batalionul din regimentul al 6-ea de liniă și cu cele 2 companii din regimentul al 4-ea de liniă, ataca reduta n° 2 cu mare energiă, pătrundea într'înșa, și Turcii lăpădau armele și se predau. Vrăjmașul respins din două redute și din satul Smărdan, nu mai ocupa acum de cât reduta n° 1 de pe flancul său drept, și satul Inova.

Generalul Cerchez dede atunci ordin regimentului al 9-ea de dorobanți, care se afla în rezervă, a păși la atacul redutei a treia și a satului. Dorobanții, conduși de comandantul lor loc.-colonel Holban, și de maiorul Stroja, înaintădă cu hotărîre la atac sub focul crâncen al apărătorilor redutei, avënd a învinge și greutățile tărîmului, căci trebuiaū să treacă pe gheață și prin apă pênă la briū, păriul Delena, care se afla înaintea întărîrii inamice. Acéstă împrejurare întărđiă marșul regimentului al 9-ea de dorobanți, și Turciū, vedënd că nici focul, nici apa nu pôte opri înaintarea soldaților noștri, nu măi cotează a aștepta sosirea lor, și, după ce măi trag câte-va descărcături de puscă și de tunuri cu mitralie, ei scot repede gurile de foc din redută, și se retrag prin satul Inova spre Vidin. Regimentul al 9-ea de dorobanți, care în înaintarea sa încercase perderi în soldați și oficeri (pîntre aceștia sub-locotenentul Verbiceanu ucis, locotenenții Băjgoi și Argeșianu răniți) ocupă reduta și satul Inova.

Pe la 6 ore séra lupta era sfîrșită, și trupele nóstre ocupaū întréga liniă pe care o atacase diminéța, începënd de la Tatargic, la Sud, și pênă la Rupcea, Rainovcea, Smărdan și Inova la Est și Nord-Est. Momentul principal al bă-

tăliei fusese, cum s'a vădut, lupta de la Smârdan și Inova, care era pozițiunea cea mai tare a liniei înaintate de apărare a cetății Vidinului, și unde vrăjmașul desfășurase mai multă împotrivire. Trupele noastre cari deteră asaltul acestei pozițiuni, se purtară cu cea mai mare vitejiă; ele fură conduse cu energiă și cu inteligență de șefii lor. Intre aceștia se distinse mai ales loc.-colonel Cotruțu, comandantul atacului din drépta asupra redutei n° 1 și 2 și a satului Smârdan. El sciu să se folosească de tărâm și de împrejurări (ceața, surprinderea Turcilor) spre a și sêvêrși mișcarea ocolitoare și a cădea în spatele inamicului, și totde-o-dată trăgător dibaciū, acest oficier superior luase o pușcă în mână, încinsese o gibernă, și, ca un simplu soldat, lua liniștit în mijlocul glónțelor la ochiū, și culca la pământ tiraliori turcesci cari cercaū a opri cu focul lor înaintarea liniei noastre de atac. Maiorii Teleman, Stoilov și Ulescu dederă asemenea, prin pilda lor, avênt și entusiasm trupelor. Intr'un cuvênt, oficierii superiori și subalterni își făcură datoria. Ne pare rău că în acéstă scriere în care trebuie să îmbrățișăm generalitatea faptelor și întâmplărilor petrecute în întrégă periódă a resbelului, nu ne putem întinde și descrie nenumêrate acte individuale de vitejiă și

devotament s'evârşite de oficerii şi de soldaţii. Când s'ar culege şi s'ar publica monografiile corpurilor, istoricul regimentelor noastre, s'ar vedea cât sunt ele de avute în asemenea acte. Vom dice numai aci că plină de gloriă pentru armata noastră a fost ziua de ¹²₂₄ ianuarie 1878, şi lupta de la Smărdan şi Inova, unde regimentele al 4-ea, al 6-ea de liniă şi al 9-ea de dorobanţi culeseră dafini nevestejiţi, şi meritată ca Domnitorul să le încunune drapelele cu marea cruce a Stelei României. Vrajmaşul perdu în acea zi poziţiunea sa cea mai tare înaintea Vidinului, avu ca la 400 ómenî ucişi, un număr şi mai mare de răniţi şi peste 300 prinşi, între cari 4 oficerii. Restul trupelor turcesci din Inova şi Smărdan, sfărâmate, se retraseră în cetate. 4 tunuri de oţel Krupp, unele din ele încă încărcate, atât de silnică şi de iute fusese năvala oştenilor noştri, cădură în mânele lor, împreună cu număróse muniţiuni de artilerie şi infanteriă, mai multe sute de puscî Peabody-Martini şi Snider.

Ora era prea înaintată spre a se urma atacul; şi trupele, cari mai mult de 12 ore se aflaú sub arme, aveaú trebuinţă de repaus. Acţiunea asupra Novoselei se amână, decî, cu atât mai vîrtos că se putea aştepta cu siguranţă o întórcere ofensivă a inamicului asupra

Smărdanului și Inovei. Pozițiunea era prea importantă pentru apărarea cetății, pentru ca Turcii să nu încerce a o lua înapoi. Intr'adevăr în timpul nopții se observă mișcări de trupe vrăjmase despre Capitanovce și Vidin, și a doua zi ¹³/₂₅ ianuarie, în zori, mai multe tabore de infanteriă turcescă având înaintea un lanț de tiraliori, urmat de artileriă, se zăriră înaintând despre Capitanovce și despre cetate către satele Inova și Smărdan. La 6¹/₂ ore tunurile otomane deschid focul asupra pozițiilor noastre. Regimentul al 4-ea de liniă, regimentul al 9-ea de dorobanți și batalionul 1-iu din al 6-ea de liniă, cari ocupaū Smărdanul și Inova, sunt sub arme, gata a priimi atacul inamic. Brigada de roșiori se întinde pe stînga în fața Capitanovcei și Kerimbegului. Linia tiraliorilor turcesci înainteză cu hotărîre pînă la 300 metri de pozițiunile noastre, urmată de colónele d'înapoi; dar lovită pe front de salvele infanteriei și artileriei române, amenințată pe flancul lor drept de brigada de roșiori care 'și desfășură escadrónele pe terenul aci șes și favorabil, și începe a năvăli, Turcii se retrag treptat și în ordine, nu, însă, fără a întîmpina perderi atît în 'naintarea, cât și în 'napoierea lor în cîmp descoperit.

Perderile noastră în zilele de ¹²/₂₄ și ¹³/₂₅ ia-

nuarie aŭ fost de 119 morți și 316 răniți. Ca în toate luptele precedente, oficerii plătiră cu bilșug nobilul tribut către patrie; 11 dintre dinșii cădură, 4 uciși, 7 răniți. Ceî cari aflară aci mórtea sunt: locotenentul Elefterescu Sache, din regimentul al 6-ea de liniă, sub-locotenenții Frunzeti Ión, din al 4-ea de liniă; Verbiceanu Vasile, din al 9-ea de dorobanți; Șerbănesce Dimitrie, din al 8-ea de liniă. Răniți erau: căpitanii Georgescu Constantin, din regimentul al 4-ea de liniă; Lecca Grigore, din al 3-ea regiment de dorobanți; locotenenții Bălănescu Ión, din al 6-ea de liniă; Cumpănaș Ilie, Paladi Ión, din al 4-ea de liniă; Băjgoi Ión, Argesianu Christache, din al 9-ea de dorobanți.

Isbânda cîștigată de armata noastră în ziua de $^{12}/_{24}$ ianuarie avu o simțită înrîurire morală, însuflând temere și descoragiare vrăjmașului. Intr'adevăr el nu numai nu cuteză de aci înainte a lua ofensiva în contra noastră, dar începu chiar în ziua de $^{13}/_{25}$ a părăsi pozițiunile sale înaintate de la Kerimbeg și Ceiselo, și în noaptea de $^{13}/_{25}$ spre $^{14}/_{26}$ evăcuă asemenea Capitanovce, pozițiuni cari fură toate ocupate pe dată de trupele noastre. Nu mai rămânea în posesiunea Turcilor înaintea cetăței de cât satul Novoselo, asupra cărui

comandamentul corpului de investisment hotărî a nu se mai da atac cu forța, căci ocuparea acestui sat nu mai avea importanță în urma cîștigărei de către trupele noastre a pozițiilor de la Tatargic, Rupce, Rainovce, Smârdan, Inova, Capitanovce, Kerimbeg, Ceiselo și Cutova, cari închideaū jur-împrejur cetatea Vidinului și o puneau sub dominațiunea tunurilor noastre.

Vidinul era acum împresurat de toate părțile și încins cu un brîu de foc despre malul drept și despre malul stîng al Dunărei. Cetătuia Belgradjic era asemenea priveghiată și conținută de brigada 1-a (Cantili) a divisiunii a 2-a de infanteriă, care, de la ⁵/₁₇ ianuarie de cînd rămăsese singură în fața acestei pozițiuni, prin mișcări, recunósceri și bombardări continue, ținea în îngrijire pe inamic. Prin această activitate brigada Cantili împlinea lipsa unui efectiv mai numeros cu care se pótă ataca întăririle vrăjmașe, și în misiunea de observare ce 'i era încredințată, ea dovedi energiă, inteligență, răbdare la greutate și osteneți.

La ¹⁵/₂₇ ianuarie corpul nostru de împresurare de pe malul drept, întărit cu al 2-ea batalion din regimentul al 4-ea de dorobanți, adus din Calafat; cu al 2-ea batalion din regimentul al 6-ea de liniă; cu batalionul al 2-a

de vânători și regimentul al 5-ea de liniă, so-
site de la divisia 3-a; cu batalionul 1-iu din
regimentul al 10-ea de dorobanți, deschide, cu
148 guri de foc de pe ambele țărmuri ale
rîului, bombardarea care avea să siléscă ceta-
tea să se predea, sau să deschidă în zidul ei
spărtura prin care avea să se asvérle colónele
nóstre de asalt. Bombardarea ținu în timp de
9 zile pêne la $\frac{23 \text{ ianuarie}}{4 \text{ februarie}}$. Vidinul ardea în fla-
cări de tóte părțile, și se aflase prin desertori
și locuitori refugiați în liniile române, că gar-
nisóna era discoragiată, că tot orașul suferea
într'atât de acest foc violent, încât notabili
musulmani și creștini merseseră, în numele
populațiunei, la guvernorul civil și la coman-
dantul cetăței spre a 'i ruga să nu mai urmeze
o luptă zadarnică, și a 'i conjura, în numele
umanității, să capituleze. Atunci sosi, prin
cablul electric sub-dunăren, la $\frac{23 \text{ ianuarie}}{4 \text{ februarie}}$, scirea
oficială în cuartierul general al corpului de
Vest, despre încheiărea armistițiului de la An-
drianopole între Rusia și Turcia, și Domnitorul
ordonă a se suspende ostilitățile. La 14_{26} fe-
bruarie se încheiă între ferikul Izzet pașa și
șeful statului nostru major general, colonel
Fălcoianu, în numele generalului Manu dele-
gat al maiorului-general al armatei, următórea
convențiune :

Intre E. S. Izzet paşa, comandantul cetăţii Vidin, şi E. S. generalul Manu, lucrând în numele E. S. maiorului-general al armatei române, s'a convenit următoarele :

I. Ziua evacuării cetăţii de către trupele imperiale otomane este fixată pe mâine $12/24$ ale curenteî, la amădi. Un singur batalion din aceste trupe va rămănea în calitate de sentinelă pêne la intrarea trupelor române.

II. Trupele imperiale se vor opri la Vitbol şi Nazir-mahala pêne ce, prin mijlocirea autorităţilor române, se va îngriji transportul provisiunilor şiselor trupe.

III. Trupele române vor intra în Vidin mâine, $12/24$ ale curenteî, la 3 ore séra.

IV. Autorităţile militare otomane se îndatoréză a desemna oficierilor armatei române, cari se vor presenta la orele 4 de dimineţă, locurile ce sunt a se ocupa de către sentinele, locuinţele şi cele-lalte.

V. Onorurile militare se vor da reciproc; statul-major român va priimi defilarea trupelor imperiale la eşirea lor din forteretă, şi vice-versa statul-major otoman va priimi defilarea trupelor române la intrarea lor în cetate.

VI. Autoritatea civilă otomană va priimi trupele române la intrarea lor în Vidin, spre a asigura acestor trupe o priimire cordială şi a înlătura verice neorânduială.

VII. Autoritatea civilă va pune la dispoziţiunea trupelor române locuinţele de cari ea va putea dispune pentru instalarea lor, şi le va înlesni mijlócele de subsistenţă şi de comunicaţiă.

VIII. Evacuarea forteretei Belgradjik se va face în acelaş mod ca aceia a Vidinului, adică trupele oto-

mane formând garnisóna acestei cetăți vor efectua predarea ei imediat trupelor române, urmând însă a rămânea în orașul Belgradjik, pênă la trecerea trupelor din Vidin pentru a se împreuna aci.

IX. Comisiunea militară otomană însărcinată a efectua predarea cu inventariu a armelor, munițiilor și alte ce urmază a se lăsa în deposit la Vidin, va fi oficial prezentată la marele-cuartier român de către E. S. Izzet pașa.

X. Trupele imperiale otomane ce vor cantona în cartierele de la Vitbol și Nazir pênă la plecarea lor definitivă, vor putea face aprovizionările necesare din Vidin pentru a nu atinge provisiunile lor de drum.

XI. Familiile militarilor ce însoțesc trupele imperiale otomane, și cari vor porni cu o nôpte mai înainte de plecarea trupelor din etapele de la Vitbol și Nazir, nu vor fi întru nimic supérate în trecerea lor. Cât despre familiile militarilor cari vor rămânea la Vidin spre a aștepta deschiderea liberei navigațiunii a Dunărei, li se vor acorda de către autoritățile militare române toate înlesnirile pentru a reintra în căminile lor. Tot asemenea se va urma și cu familiile refugiaților.

XII. Autoritatea militară română se însărcinează a remite trupelor imperiale o scrisóre deschisă, drept titlu, pe lêngă autoritățile militare sêrbe în scop de a asigura acestor trupe libera trecere printre liniile sêrbe, conform itinerarului fixat prin art. 5 din protocolul de armistițiũ.

Făcut în dublu pentru unul și acelaș scop.

Pentru general Manu :

Șeful statului-major general al armatei române
Colonel Fălcoianu.

Izzet.

Acéstă convențiune se comunică și colonelului Cantili care comanda trupele române din fața Belgradjicului, și care regulă cu Suliman-efendi, comandantul acelei cetăți, dispozițiunile evacuărei ei.

Trupele turcescî predară, conform convențiunei de mai sus, Vidinul și Belgradjicul armatei romănescî, cari intră în cele două singure cetăți cari mai rămăseseră sub stăpânirea otomană în Vestul Bulgariei. Din Vidin pornise prima ghiulea turcescă care lovise în oștirea noastră; asupra Vidinului fuseseră mai ântâiî îndreptate din Calafat, la $\frac{26 \text{ aprilie}}{8 \text{ mai}}$, tunurile noastre cari bubuiră apoi la Oltenița, la Islaz, Bechet, Măgurele, de la Nicopole și Rahova în sus pe tot malul turcesc al Dunărei și pênă la Plevna, tunând în lume faimă de nume romănesc. La Vidin—Diul părinților noștri—loc de lupte, loc de cinste pentru dînșii, acolò răsună pentru ultima oră în acest răsboiî sgomotul armelor noastre, acolò se încheiă ciclul epic, crugul de fapte și de vitejii prin cari oștenii noștri reîntineriră luminosul lor trecut, și se arătară vrednici de marile tradițiuni militare ale străbunilor. Drama care sguduisse răsăritul și îngrijase apusul Europei era terminată; se începuseră acum tocmeli de

pace. Nu ne mai rămâne de cât a espune
resultatul lor.

CONCLUȘIUNE

Insemnătatea serviciilor ce adusese imperiului otoman energica apărare a Plevnei, se vede și mai bine când Osman, cu viteza lui oștire, nu mai stetu în calea Rușilor. Nimic d'atunci nu'îputu opri. La finele lui decembrie ei trecură Balcanii, având a lupta mai mult cu greutățile drumului și cu asprimea iernei, decât cu armatele turcesci cari nicăeri nu mai fură în stare a le stăvili înaintarea către Constantinopole. Pórta solicitând în zadar intervenirea puterilor, fu silită să cadă d'a dreptul la Rusia cu cereri de pace. Marele-duce Nicolae trăgăni negociările pênă ce oștile rusesci trecură de Andrianopole și înconjurară capitala Turciei, ajungând la Galipoli și Dedeagaci, pe marea Egeă.

La ¹⁹/₃₁ ianuarie se subscrie, în sfârșit, în Adrianopole armistițiul și bazele prealabile carei aveau să serve la încheierea tractatului definitiv de pace. La aceste acte România, stat beligerant, nu fu admisă a participa, avisul delegatului nostru, colonel Arion E. nu fu cerut. În zadar cancelaria rusescă căută să justifice această înlăturare prin pretinse precedente de la Villafranca și de la Versailles. La Villafranca, Impăratul Napoleon III subscrie, într-adevăr, singur cu Impăratul Francisc-Iosif preliminările păcei, dar nu fără a fi luat mai întâi înțelegere cu aliatul său, Victor-Emanuel; și când fu nevoiă a se prelungi, pînă la terminarea negocierilor, armistițiul care se încheiase la 11 iulie 1859, delegații piemontezii semnară la Zürich protocolul de prelungire, alături cu delegații Franciei și Austriei. Cât pentru armistițiul de la Versailles, la 1871, apoi Impăratul Germaniei era cu totul în altă situațiune de drept față cu confederații și aliații săi. Actul constitutiv al confederațiunei Germaniei de Nord din 1867, și tractate formale instituaia pe regele Prusiei cap al acestei confederațiunii, puneau sub comandamentul său direct puterile militare ale statelor confederate și aliate, 'i dedeau dreptul a declara război și a încheia pace în numele lor. Nu

în această situațiune juridică se afla Rusia cu România; convențiunea de la ⁴/₁₆ aprilie asigură, din contra, acesteia o individualitate politică și națională deosebită.

Bazele prealabile ale păcei stipulaă, în ceia ce privea țera noastră, că independența României va fi recunoscută, că o despăgubire teritorială îndestulătoare îi va fi asigurată, că îndată după subscrierea armistițiului, ostilitățile vor înceta între armatele beligerante, și că trupele otomane vor evacua cetățile Rusciuc, Silistra, Vidin și Belgradjic.

În a doua jumătate a lui ianuarie st. v. generalul Ignatief trecu din St. Petersburg prin Bucuresci, spre a merge a lua parte la negocierile păcei care avea să se desbată la San-Stefano. Prin mijlocirea acestui diplomat, cabinetul rusesc făcu guvernului român o propunere formală de a retroceda Rusiei partea din Basarabia întorsă României prin tractatul de la Paris din 1856.

Grija și nemulțumirea cari nelinișteau opinia publică din momentul în care se aflase subscrierea actelor de la Andrianopole, se schimbă într'un viū sentiment de măhnire și de amărăciune care se lăți de la o margine la cea-l'altă a țerei când se cunoscū pretențiunea cabinetului rusesc, transmisă la Bu-

curescî de generalul Ignatief. Ministerul fu interpelat asupra acestuî punct în Adunarea deputaţilor şi în Senat, şi ambele Camere, în acord cu guvernul, votară cu unanimitatea tutulor nuanţelor de opinii, moţiuni identice prin cari se declara că reprezentaţiunea naţională este hotărîtă a mănţine întegritatea ţerei, şi a nu admite o instrăinare din pămîntul ei, sub nici o denumire şi pentru nici o compensaţiune teritorială sau desdăunare.

Trupele române aflate pe malul drept a Dunărei priimiră ordin a reîntra în ţeră. Misiunea lor era terminată. Ele trecuseră Dunărea spre a împedica agresiunile turcescî îndreptate în contra teritoriului nostru, şi a izgoni oştirile otomane din cetăţile ţermurene şi din centrul lor de acţiune de la Plevna, de unde puteau porni atacuri asupra ţerei noastre. Turcia învinsă, renunţa la luptă şi cerea pacea, pri-mejdia din parte-î pentru noi nu mai exista. Pe de altă parte, Pórta recunoscuse prin bazele păcei autonomia statului bulgar. Nu mai era, dar, motiv pentru a lăsa oştirea romănescă în Bulgaria.

Manifestându-şi în mod solemn şi categoric voinţa de a nu ceda nimic din patrimoniul ei pe un schimb orî cât de mare şi de avantajos, naţiunea română sperase că guvernul

rusesc, luminat asupra sentimentelor unanime ale unei țări amice și aliate, nu va stăruia în cererea-î și va părăsi idea retrocedărei districtelor băsărăbene. Oamenii de stat ruși nu ținură sémă de acest sentiment în tractatul de pace pe care 'l încheiară cu Turcia la ^{19 februarie} _{3 martie} la San-Stefano. Nicî la negociările și la subscrierea acestui act, reprezentanți ai Romăniei, stat aliat și beligerant, nu fură admiși a participa. Acéstă exclusiune se pôte și mai puțin justifica prin precedente ca cele ce fuseseră invocate de cancelaria rusescă pentru neadmiterea delegaților noștri la subscrierea armistițiului și bazelor preliminare de la Andrianopole. Pacea de la Francfort ^{p/m} între Franția și Germania fusese semnată de Impăratul Wilhelm, în numele confederațiilor săi, pe temeiul dreptului concedat de legile constitutive ale imperiului german, și afară de acésta, statele aliate ale Prusiei, precum Bavaria, Würtemberg și Baden, fură chiămate a adera la tractatul de pace și a pune semnătura ministrilor respectivi ai afacerilor străine. Pacea încheiată în urma resbelului Italiei, în 1859, se semnă nu numai de reprezentanții Austriei și Franciei, dar și de al celui-l'alt stat beligerant, ai Sardiniei. Precedentele pledau dar pentru Romănia, și argumențiunea că Pórta

n'ar fi priimit delegații noștri la încheierea păcei de la San-Stefano nu se pôte susține, căci, prin bazele de la Andrianopole, negociatorii otomanî se îndatoraseră a recunósce independența Romăniei. Turcia nu putea, deci, se refuse prima sancțiune din parte-î a acestei îndatoriri, subscrierea instrumentului de pace de către reprezentanții unui stat pârtaș la luptă, și recunoscut ca independent de însăși Pórta. Apoi acésta priimise condițiunii mult mai dureróse pentru dēnsa de cât acéstă formalitate, la care, în drept, ca în practică, nu se putea opune.

Tractatul de la San-Stefano fu aspra impunere a învingătorului asupra învinsului. Turcia era ca desființată de fapt. Coprinsul acestuî tractat fiind în de obște cunoscut, vom lăsa de o parte cele-l'alte clause, și vom aminti numai pe acelea cari privesc de-a dreptul Romănia. Acestea sunt, în substanță, că Pórta recunósce independența Romăniei, care va face să valoreze dreptul la o indemnitate de resbel ce se va desbate între ambele părți. Pēnă la încheierea unui tractat direct între Romănia și Pórta, supușii romăni se vor bucura în Turcia de tóte drepturile garantate supușilor celor-l'alte puteri europene. Turcia cedéză sandjakul Tulcei (Dobrogea) către

Rusia, pentru ca acesta să 'i p^otă schimba cu partea Basarabiei înt^orsă Romăniei prin tratatul de la 1856. In sfirșit, la un articol privitor la ocuparea Bulgariei de trupe rusesci p^onă la orgănisarea definitivă a acestui principat, Rusia primea de la Turcia dreptul de a păstra în timp de două ani comunicațiunile trupelor sale din Bulgaria prin România.

Este de prisos a insista asupra netăgăduitei nedreptăți, asupra atingerilor materiale și morale ce aduceau Romăniei stipulațiunile acestui tratat încheiat fără d^ensa, în privința ei, și, se p^ote dice, în contra ei. Se înțelege dar lesne sentimentele de adîncă întristare, de amărîre și desamăgire ce el produse asupra țerei n^ostre. Și nu numai asupra Romăniei, dar și asupra opiniunei lumei întregi acest tratat făcu o viuă impresiune de nemulțumire. Ac^estă nemulțumire se manifesta în chip neîndoios printre populațiunile din răsăritul Europei cari se simțeau lovite în drepturile sau în aspirațiunile lor. Grecii se vedeau jertfiți elementului slav din peninsula balcanică; Albanezii, de origină greco-latină, aveau aceiași nemulțumire; S^erbiⁱ se plîngeau de a nu fi obținut rectificarea teritorială la care credeau că pot pretinde în temeiul dreptului istoric și identității naționale. In sfirșit în însuși orga-

nismul statului bulgar se întrodusesese un aluat care putea dospî neînțelegeri și vrăjmașii între Bulgari și Sêrbî din cauza contestațiunelor de fruntarii între aceste două state spre Niș și Bregovo.

Tractatul de la San-Stefano atingea drepturi și interese colective ale marilor puteri europene hotărînd, fără dînsele, despre mutări de posesiune la gurile Dunărei, despre navigațiunea mărilor și trecerea strîmptorilor, cestiuni regulate prin tractate anteriori și cari priveau însemnate considerațiuni de comerciu, de schimb și înrîuriri economice și politice. Interese financiare internaționale, drepturi dîndite de creditorii de titlurile împrumuturilor de stat contractate și garantate de tesaurul turcesc, erau asemenea periclitate, așa încât nu mai rămânea îndoială că imperiul otoman, redus la cîte-va crâmpie de provincii, n'avea să fiă în stare a'și ține angagiamentele contractate și a plăti dobîndile datorite. Ast-fel instrumentul de pace de la San-Stefano amenința a deslănțui conflicte mai întinse și mai mari.

Încă de la încheiarea armistițiului de la Andrianopole, cabinetul austro-ungar propusese puterilor adunarea unei conferențe pentru a examina bazele de pace stabilite între Rusia și Turcia, și a le pune în acord cu interesele

Europei. Propunerea conferenței fusese priimită de cele-lalte cabinete. Dar când se află că în temeiul armistițiului încheiat la Adrianopole, Rușii înaintaseră oștirile pînă la porțile capitalei otomane și la Galipoli, înconjurând astfel strîmptórea Dardanelelor, o emoțiune ne-spusă se rēdică în Englitera, care vedea flota ei staționată la Besika tăiată de Constantino-pole, peste care nimic nu mai oprea pe Ruși a se face stăpâni. Guvernul britanic dete a-ordin amiralului Hornby a trece strîmptórea Dardanelelor chiar cu forța, dacă Turcii s'ar opune, și a merge la insula Principilor, în fața Constantinoplei. Imprejurările deveneau atît de grave, încât erau temerî mari de un conflict direct între Rusia și Anglia; adunarea confe-renței nu mai părea probabilă.

Tractatul de la San-Stefano, cu nemulțumi-rile ce am vēdut că rēdicase, creștea aceste temerî. Austria și Anglia mărturisiseră că in-teresele lor erau atinse de stipulațiunile aces-tui tractat; Francia, Germania, Italia, decla-raseră așijderea că dispoșiunile actului de la San-Stefano cari privesc interese generale, tre-buesc supuse deliberărei în comun a celor-lalte puterî. La $\frac{23 \text{ februarie}}{7 \text{ martie}}$ Austria propuse, și principele Bismarck priimi adunarea la Berlin, în acest scop, nu a unei simple conferențe, ci

a unui congres al ministrilor afacerilor străine ai marilor puteri. După două zile sosi adesiunea tuturilor celor-l'alte cabinete; guvernul Angliei, singur, fără a respinge propunerea, făcu însă reserve formale cerând mai întâiu a se stabili că congresul va discuta toate cesțiunile menționate în tractatul încheiat între Rusia și Turcia, și că nici o schimbare adusă stărei de lucruri anteriore nu va fi recunoscută ca validă înainte de a fi adoptată și sancționată de puteri, conform principiilor dreptului public reîntărite prin protocolul *ad-hoc* făcut la Londra la 17 ianuarie 1871. Rusia căuta să se sustragă de la acésta îndatorire. Ea nu priimea discuțiunea de cât asupra acelor din stipulațiuni cari s'ar recunósce că ating un interes european. Orî-cât de subtilă ar părea distincțiunea, ea era, în fond, seriósă, căci din punctul de vedere rusesc tractatul de la San-Stefano avea să fiă despícat în două părți deosebite: una asupra cărei Rusia consimțea să se facă discuțiune, alta pentru care acésta putere își reserva facultatea a nu admite desbateri, considerând-o numai de domen direct între dînsa și Turcia. Cabinetul engles cerea ca tractatul întreg, fără nici o rezervă și restricțiune, să fiă supus, examinat și discutat.

Guvernul rusesc și guvernul engles stăruiau

fiă-care în punctul său de vedere, și nici unul nu voia să cedeze. Schimbul de note diplomatice care urmă pînă pe la jumătatea lui marte s. v. nu aduse nici un mijloc de înțelegere, negociările pentru adunarea reprezentanților puterilor fură încă o-dată întrerupte. Relațiunile între ambele puteri rivale se înăspriseră tot mai mult, demnitatea fiă-cărei intrase în joc considerând ca umilire a ceda celei-l'alte, presa în ambele țări devenise foarte agresivă una către alta, opiniunea publică era ațîțată în amîndouă părțile.

Atunci fu trimis în misiune generalul Ignatief, disgrațiatul de la Gorny-Studen și triumfătorul, acum, de la San-Stefano, spre a da explicațiunii, ca autor al aceluï tractat, la Berlin și la Viena, și spre a căuta mai ales a împăca și a cîștiga pe Austria la vederile și combinațiunile guvernului din St. Petersburg. Dar pe cînd diplomatul rusesc să silea să se înțelégă d'a dreptul cu contele Andrassy, și să'l despartă de Anglia, sosi în Viena și în celel'alte capitale răsunătórea circulară a marchisului de Salisbury, împreună cu vestea gravelor decisiuni luate la Londra. Acésta puse capăt misiunei generalului Ignatief. Austria voi să se reserve în fața nuoilor evenimente.

Intr'adevăr Anglia hotărîse a dovedi că

oposițiunea și protestările sale în contra tratatului de la San-Stefano nu erau numai platonice. Lordul Derby care reprezenta în cabinet idei mai moderate, se retrase de la direcțiunea afacerilor străine; marchisul de Salisbury îl înlocui, și noul cap al Foreign-Oficiului adresă la ¹/₁₃ aprilie agenților diplomatici ai Marelui-Britanii o apăsată circulară dată publicității, care combătea punct cu punct tratatul impus Porței, și declara că Rusia n'are nici puterea, nici dreptul d'a schimba singură și în profitul său starea de lucruri din Orient statornică de Europa. În acelaș timp șeful cabinetului, lord Beaconsfield, supunea la ²/₁₄ aprilie semnăturii Reginei două proclamațiuni prin cari se chema sub armă rezerva armatei și milițiile. Trupe engleze se trimiteau la Malta, și o numeroasă flotă de transport primiă ordin să aducă acolo, prin canalul de Suez, contingentele Indiilor. Leul britanic se deșteptase; parlamentul, în discuțiunea provocată asupra politicei esteriore a cabinetului, se pronunțase pentru dînsa cu însemnată majoritate; în meetinguri populare se reclama cu animațiune rebelul dacă Rusia nu va ceda cererilor Angliei.

La armamentele engleze Rusia răspunse prin alte armamente. Trupele rusești din peninsula balcanică și din jurul Constantinopolei

priimiră întăriri; mobilisări complementare se făcură pentru a spori oștirile din'năuntru imperiului cari trebuia să apere cóstele mărilor și să respingă încercări de desbarcare ale flotei inamice.

O subscripțiune publică, sub patronagiul guvernului și președința marelui-duce moștenitor, se deschise în Moscova cu scop de a se cumpăra corăbiile cari urma să fiă armate și să se pună în góna bastimentelor de comerciú ale adversarului.

Acésta era în aprilie 1878 îngrijitórea situațiune a lucrurilor. Anglia și Rusia armând din resputeri; Austria luând precauțiuni și cerënd delegațiunilor imperiului credite pentru mobilizarea armatei, pe când presa acestei țeri reclama o alianță strînsă cu Englitera. Opinia publică în Francia, în Italia, aproba rolul de apărător al tractatelor luat de cabinetul engles. Turcia, din parte-í, făcea mari silințe sub direcțiunea lui Osman pașa, eroul de la Plevna, ajutat de mușirii Muktar și Mehemet-Ali, pentru a'și reconstitui puterile militare. Inlesnită de subsidiile englese, ea înjgiăbase, cu cei 60,000 prinși întorși din Rusia, o oștire de 130,000 ómeni hotărîți a lupta cu desnădejduire; și, întrunită cu trupele englese adunate la Malta, susținută de flota celei mai mari pu-

terî maritime din lume, acéstă oştiră otomană ar mai fi putut cerca încă odată sórta rěsbóielor pentru a scăpa, printr'o supremă opintire, existența patriei.

Alăturî de marile puteri întrarmându-se și pregătindu-se la nouă și mai înfricoșată luptă, statele dunărene și balcanice, România, Serbia, Montenegro, Grecia, își încordaă și ele silințele, își culegeaă forțele pentru a fi gata a le arunca unde 'și-ar fi cređut interesele mai ocrotite.

De la o margine, decî, a Europei la alta, de la Baltica și marea Nordului pēnă în Asia și în Indiî, sgomote de arme, pregătiri de rěsboiă, acéstă era nota dominantă în luna lui marte și aprilie 1878. Dar în acéstă învălmășială, în acéstă amenințătore întorsătură a lucrurilor, care era situațiunea particulară a țerei nóstre ?

În urma votului identic și unanim dat de Camere în privința propunerii Rusiei de a 'i da în schimbul Dobrogei partea din Basarabia restituită Romăniei la 1856, d. Kogălniceanu, ministrul trebilor din afară, adresă la 9 marte cabinetelor o notă prin care deslușia motivele politice, economice și naționale, precum și considerațiunile de interes public european la gurile Dunărei, cari determinaă națiunea

română a se rosti în contra acestui schimb și a'l respinge. Când se cunoscurea preliminarile păcei de la San-Stefano, guvernul român protestă în mod energic în contra acestui tractat lovind în atributele suverane ale României, în situațiunea câștigată de dînsa în dreptul ginților prin tractatul de la Paris, și recunoscută din nou de însăși Rusia prin convențiunea din ⁴₁₆ aprilie 1877. Intr'adevăr, fără a mai vorbi de cele-lalte jicniri în interesele materiale și în relațiunile de comerciū și de navigațiune ale statului român despre care Rusia tratase și dispusese fără mandat, puind prin acésta sub un fel de tutelă și dependență a sa directă o țeră neatărnată de fapt, dar stipulațiunea prin care Rusia hotăra cu Turcia cesiune eventuală de teritoriū român, era o lovire și o negațiune a articolului 2 al convențiunei subscrisă de Rusia cu România în cōprindere că : « pentru ca nici un inconvenient « saū pericol să nu resulte pentru România « din faptul trecerei trupelor ruse pe teritoriul « seū, guvernul M. S. tutulor Rusiilor se obligă « a mănține și a face a se respecta drepturile « politice ale statului român, ast-fel cum rezultă din legile interiōre și tractatele existente, « precum și a mănține și a apăra integritatea « actuală a României. » Apoi Rusia mai în-

scriind în articolul 8 al stipulațiunilor de la San-Stefano dreptul de comunicare și de trecere a armatelor sale din Bulgaria prin România, supunea teritoriul nostru la un fel de servitudine în timp de două ani.

În fața contestațiunilor cari se rēdicaū din tōte părțile în contra tractatului de la San-Stefano, guvernul rusesc era fōrte nemulțumit de energica opozițiune ce întimpina acest act și din partea națiunei române. Cancelariul imperiului, într'o explicațiune ce avu la 15 marte cu reprezentantul Romăniei la Petersburg, generalul principe I. Ghica, declară acestuia că «cu tōte strigătele în țēră și străinătate în afacerea Basarabiei, hotărîrea Rusiei este irevocabilă ; că ea nu va duce acēstă cestiune înaintea congresului, căci ar fi o ofēnsă către Impēratul ; că dacă altă putere va face acēsta, Rusia nu se va asocia. Ea voiesce să trateze acēstă cestiune numai cu România, dacă nu va reuși s'o facă să cedeze, apoi va lua Basarabia cu forța ; dacă România va opune împrotivire armată, ea-î va fi fatală.» *) Pucin mai în urmă, la 3 aprilie, principele Gortchakoff interpelă pe generalul Ghica dacă este adevērat că guvernul sēū are intențiu-

---

*) Veđi *Blue-Book*, Turkey, n° 26 din 1878.

nea să rēdice protest în contra articolului 8 al tratatului din San-Stefano, și 'l însărcină să transmită cabinetului din Bucurescī că, dacă are de gând să protesteze și să facă opoșiune, apoi Impēratul, care era rău dispus în contra Romāniei din pricina Basarabiei, va da ordin a se ocupa Romānia și a se desarma armată romānă. Guvernul român nu se opri înaintea acestor amenințări. El trimise reprezentantului Romāniei la Petersburg instrucțiunii a răspunde cancelariului Rusiei că Romānia a protestat și protestă în confra tutelor stipulațiunilor în privința ei din tractatul de la San-Stefano, prin urmare și în contra articolului 8. Iar cât pentru desarmarea armatei romāne, Domnitorul însărcină pe baronul Stuart, agent diplomatic al Rusiei la Bucurescī, și transmise asemenea ordin generalului Ghica la Petersburg, a declara principe-lui Gortchakoff că Impēratul fusese martor și veduse cu ochii săi cum scie să 'și facă datoria armata romānă; dînsa nu va suferi, dar, să fiă desarmată fără a fi mai ântēiū strivită cu Domnul ei în frunte.

Apoi în fața amenințărilor de ocupațiune și de desarmare ale Rusiei, fiind că oștirile rusescī se îmulțeau în Romānia și nu se măr-gineaū numai în pozițiuni pe liniile lor de co-

municațiunii și de etape spre Bulgaria, dar părea că voiesc să și întindă rața lor, Domnitorul ordonă oștirea române a lua și dînsa bune pozițiuni defensive pe linia Slatina-Pitesci-Tîrgoviște. Ast-fel aliații pînă mai de ună-dî cari combătura frătesce alături înaintea Plevnei, steteau acum față în față, privindu-se cu rēcělă și cu neîncredere. Șeful cabinetului roman, d. I. Brătianu, se duse la $^{18}_{/30}$ marte la Viena, și de acolo la $^{24}_5$ la Berlin, spre a apăra pe lîngă imperiile Austriei și Germaniei drepturile Romăniei, și a cere pentru dînsese sprijinul acestor puteri, pe cînd principele Ion Ghica, trimis în misiune la Londra, îndeplinea aceiași însărcinare pe lîngă guvernul engles.

Crisa în care era Europa și în care trăia țera noastră de cînd cu semnătura armistițiului de la Andrianopole, la $^9_{/31}$ ianuarie 1878, se prelungi încă în lunile lui marte și aprilie s. n. Impreună cu acéstă crisă urmară armamentele în Rusia și în Anglia, precum și temerile unui îngrozitor conflict care putea pune în flăcări Occidentul și Orientul. Dar cu cât trecea timpul, cu atît se rēcEAU de o parte și de alta patimile aprinse în primul moment de înferbintare, cu atît se vedeau mai deslușit primejdiile ce puteau nasce dintr'un asemenea mare rēsboiū pe care principele Bismarck, în

limbajul său pitoresc și realist, îl numise lupta între chit și elefant. Lupta desemnată ast-fel în glumă, putea să aducă, însă, rele incalculabile amândoror țeri.

Dar când orî-ce nădejde de înțelegere părea peste putință, tocmai atunci apropierea se făcea pe tăcute. Rusia începea a vedea deslușit anevoințele situațiunei sale, pericolul în care putea fi pusă de a perde, printr'un nou război, rîdele celui susținut pîn'aci. Oștirile rusești din Turcia Europei, din jurul Constantinopolei și din Asia, erau bîntuite de epidemiile tifosului, frigurilor și disenteriei. Pînă în luna mai intraseră în spitale 70,000 bolnavi din armata rusescă despre Dunăre, 24,000 din armata Asiei. *) Personalul medical chemat a da îngrijiri era mai cu sîmă secerat în chip îngrozitor; 50 medici militari și 54 chirurși muriră numai în luna lui aprilie, 114 medici și 360 chirurși se îmbolnăviră. Pe liniile de comunicațiuni ale oștirii, răul se întinse pînă în Rusia; în februarie, 3 pînă la 400 persoane se îmbolnăveau pe zi de tifos în St. Petersburg; documente oficiale constatau că la 25 marte erau atinse de această boală

---

*) Vezi *Vestitorul Crucii Roșii, Raportul către societatea imperială de medicină din Caucas*, și colecțiunea *diarului Golos* pe zilele februarie murte și aprilie 1878.

3747 de individe în capitala imperiului. Armata rusescă în campaniă să topea, deci, și cu și înainte de a se deschide lupta care ar fi trebuit să reîncepă în condițiuni atât de defavorabile: cu Anglia vrăjmașă, cu Turcia setosă de a se răsbuna, și unde încă acum mai erau sub arme și mai dedeaŭ de lucru, oștirea rusescă, populațiunii musulmane răsculate ca Pomaciŭ din munții Rodop; cu Grecii, cu Sărbii, cu Romăniŭ, amăriți și nemulțumiți; cu Austro-Ungaria, în fine, înduioasă și împinsă, pôte, în cele din urmă a se alătura de adversariŭ cari s'ar fi rădicat cu arma în contra tractatului de la San-Stefano.

Apoi starea financiară a Rusiei care, în cursul anului de rășboiŭ susținut pēnă acum se îngreunase; devenise și mai îngrijitoare. În ajunul campaniei se convocase un consiliu de finantari la Petersburg care declarase că Rusia pôte cheltui 100 milioane ruble și face resbel trei luni de zile; resbelul ținuse deșce luni și costase peste 800 milioane. Moneda hărtie a Rusiei perduse în timpul rășboiului 45%. Financiele rusescă erau sleite și nu puteau să lupte cu puterea bănescă a Engliterei.

Cabinetul britanic recunoscŭ, dar, că susținerea desinteresată a principiilor al căror apărător se constituise, nu putea afla sprijin

material din partea celor-l'alte puteri cari nu erau dispuse să se alătore de dînsul și să apere, chiar cu armele, dreptul public, sînțenia tractatelor, suveranitatea areopagului european. De vreme ce fiă-care putere se călăuzea mai 'nainte de tôte de conveniențele și de interesele sale, se putea cere ca Englitera singură să aibă mai mult păs de drepturile Europei de cât Europa însăși, și se putea muștra cabinetului engles de a se îngriji, la rîndul sîu, a ocroti interesele sale proprii? Punctul culminant în preocupațiunile politice și comerciale ale Angliei, este drumul Indiilor și securitatea posesiunii acestui întins și avut imperiū peste mări. Acéstă povățuiesce mai mult de cât orî-ce acțiunea Engliterei în afară, acéstă determină linia ei de purtare în cestiunea Orientului. Dacă pe cale de negociări și de înțelegere guvernul britanic dobîndea puțință să'-și asigure calea Indiilor prin canalul de Suez, dacă Rusia făcea concesiuni în privința cesiunilor teritoriale impuse Turciei în Asia, așa în cât să nu amenințe posesiunile indiene ale Engliterei, apoi interesele speciale ale acestei țeri erau destul de ocrotite spre a nu mai fi silită a se expune la un răsboiū pentru susținerea unor drepturi generale pe

cară cele-lalte puteri le susțineau în mod cu totul platonice.

Rusia, deci, fiind dispusă a face concesiuni pentru motivele ce s'a arătat, și Marea-Britaniă a le priimi, negociările începură din nou pe la jumătatea lui aprilie s. v. și la $\frac{20}{2}$ aprilie / mai contele Schuvalof, ambasadorul Rusiei la Londra, obținu din partea lordului Beaconsfield și marchisului de Salisbury comunicarea condițiunilor de înțelegere între ambele state. Spre a da mai bune lămuriri Suveranului său, contele Schuvalof fu chemat la St. Petersburg, unde sosi după ce se întâlnise cu principele Bismarck la Friederichsruhe. Ambasadorul ședea în Petersburg până la $\frac{7}{19}$ mai, căci nu fusese lesne a învinge influențele din jurul Țarului lucrând la respingerea oricărei concesiuni, și la mănținerea tratatului de la San-Stefano care măgulea ideile panslaviste. Contele Schuvalof se întorse la Londra cu hotărârile definitive de învoire ale Rusiei. La $\frac{18}{30}$ mai negociările între Anglia și Rusia ajunseră la capăt, și învoirea între ambele puteri era într'atât desevârșită, încât ea să așternu într'un memorandum scris de ambele părți, și cu putere îndatoritoare chiar când în congres nu s'ar fi putut stabili înțelegere asupra altor puncte din tratatul de la San-Stefano.

Acest memorandum fusese comunicat Germaniei care 'l priimise cu mulțumire, căci realiza scopul de împăciuire urmărit de principele Bismarck, și acest document diplomatic se încunoscise și Austriei.

Ast-fel, dar, înțelegerea între Rusia, Anglia, Austria și Germania era îndeplinită; cele-lalte puteri n'aveau interese directe și atât de grave în joc spre a se despărți de majoritate. Cât pentru Turcia, ea era învinsă și nu 'l rămânea de cât să priimască ori-ce îndulciră, fiă cât de slabe, la condițiunile ce 'l impusesse învingătorul.

Rusia nu se mai opunea, decă, la discutarea în întregul său a tractatului de la San-Stefano; dar această discutare devenea acum teoretică, de vreme ce se stabilise acordul cu Anglia, Austria și Germania asupra punctelor esențiale. Acest acord, consemnat în memorandumul scris de contele Schuvalof și marchisul de Salisbury, coprindea un-spre-zece puncte, între cari cele mai de căpeteniă priveau modificarea delimitărei Bulgariei stabilită de tractatul de la San-Stefano, delimitare care trebuia să se oprască la linia Balcanilor. Rusia se mai îndatora a nu 'și împinge mai departe cuceririle asupra posesiunelor Turciei în Asia, posesiuni cari, dicea memorandumul, «aveau de

«aci 'nainte să fiă încredințate într'un chip «special ocrotirei Engliterei;» iar orașul Bajazid și valea Alașkert în Armenia, cedate Rusiei de tractatul de la San-Stefano, aveaū să fiă întorșe Turciei. Țarul dedea asigurarea că nu este în intențiunea sa a converti în ane-xiuni teritoriale îndemnitarea de rēsboiū, și că acēștă indemnitate nu rēdică drepturile de creditor ale guvernului englez asupra Turciei.

In fine în privința cestiunei Basarabiei, articolul 11 din memorandumul de la ¹⁸/₃₀ maiū dicea :

«Guvernul M. S. britanice s'ar crede dator a «rosti adînca sa părere de rēū pentru casul «când Rusia ar stărui definitiv asupra retro-«cedărei Basarabiei. Fiind însă îndestul de «stabilit că cei-l'alți semnatarī ai tractatului «de la Paris nu sunt gata a susține cu armele «delimitarea României statornicită de acel «tractat, Anglia nu se află destul de imediat «interesată în acēștă cestiune pentru ca să fiă «autorisată a lua singură rēsponderea de a se «opune la schimbarea proiectată, și ast-fel se «îndatoréză a nu contesta hotărîrea în acest «sens.»

Cu aceste concesiuni Rusia 'și asigura recunōscerea celor-l'alte stipulațiunii ale actului de la San-Stefano. Anglia, părăsind tērēmul

apărării drepturilor generale pe care rămăsese izolată, se preocupa numai de interesele ei speciale. Memorandul de la ¹⁸/₃₀ maiu menționa, în termeni nehotărîți, că ocrotirea împăriului otoman de primejdiile ce ar putea să întîmpine în Asia va fi, de aci înainte, încredințată Engliterei. Nu trecu multă vreme și se află ce însemnaū aceste cuvinte. Intr'adevăr, în urma unor negociațiuni începute la Constantinopole în acelaș timp când cabinetul din Londra căuta să ajungă la înțelegere cu guvernul Rusiei, d. Layard, ambasadorul britanic, hotărîse pe guvernul Sultanului să priimască o convențiune de alianță defensivă între Marea-Britaniă și Inalta Pórtă. Acéstă convențiune subscrisă la ^{23 maiu}/_{4 iunie}, și ținută secretă pînă la deschiderea congresului, stipula că, în cazul când Rusia ar cerca să se facă stăpână pe orice altă porțiune de teritorii ale Sultanului în Asia, peste cele hotărîte de tractatul definitiv de pace, Anglia se îndatoresce a se uni cu Turcia pentru apărarea acelor teritorii cu puterea armelor; iar, spre a pune pe Anglia în măsură de a asigura mijlócele trebuincióse pentru îndeplinirea îndatorirei sale, Sultanul consimte a da insula Ciprului pentru a fi ocupată și administrată de Englitera. Prin acest act dibaciū al politicei lordului Beaconsfield,

încercările rusesci de cucerire în Asia aveaŭ să întîmpine acum în cale nu numai împotrivirea Turciei, dar și pe aceia a Angliei. Acésta do-bânda un drept precis și direct de interve-nire, un protectorat exclusiv și recunoscut de Pórtă în provinciile asiaticе, în cari dînsa se obliga a întroduce reforme sub controlul en-glez; o stavilă mai seriósă de cât puterea slăbită a Turciei, puterea britanică, se rēdica în fața poftelor de înaintare a Rușilor în valea Eufratului și în drumul Indiilor. În fine, prin trecerea Ciprului, care comandă cóstele Siriei și intrarea canalului de Suez în Mediterana, în mânele Engliterei, dînsa sprijinită pe Malta și pe Gibraltar, avea mijlóce și mai eficace pentru a apăra comunicațiunile cele mai scurte și re-peđi cu imperiul sēu indian.

Austria věđu cu mulțumire înțelegerea între Anglia și Rusia, căci dînsa realisa adunarea congresului de la care aștepta satisfacerea do-rinților sale: ocuparea Bosniei și Herzegovinei.

Protagoniștii cei mai interesați fiind ast-fel împăcați și mulțumiți, principele Bismarck a-dresă din nou marilor puteri învitare la con-gresul care se adună acum definitiv la ¹₁₃ iunie la Berlin.

România își împlini pēnă în cele din urmă datoria, apărându-și dreptul. Președintele con-

siliului de miniștrii, d. I. Brătianu, și ministrul afacerilor străine, d. Kogălniceanu, se duseră pentru a susține cauza țerei lor înaintea congresului. În a noua ședință a imputerniciților statelor reprezentate, se discută dacă trebuie să se admită și să se asculte delegații români. Trimișii greci fuseseră priimiți în ziua aceea. «După ce a ascultat delegații unei națiuni care reclamă provinciile străine,» disse marchisul de Salisbury, «congresul va lucra drept ascultând reprezentanții unei țări care cere să păstreze pământuri care sunt ale ei.» Se hotărî ascultarea trimișilor noștri, și, în ședința a doua de la ^{19 iunie}/_{1 iulie}, miniștrii români fură introduși în congres.

D. Kogălniceanu dete citire unui memorandum care arăta motivele naționale, politice și economice pentru cari România nu putea să consimță la pierderea Basarabiei; amintea că acest pământ era românesc și că îmbucățirea făcută la 1812 nu se putea justifica nici prin faptul, nici prin dreptul de cucerire. Tot așa de puțin ca la 1812 se putea acum cere, în temeiul dreptului de cucerire, Basarabia de la România pe care Rusia, în tot timpul ultimului război, a considerat-o ca un stat independent și aliat, carei i a garantat expres integritatea actuală prin convențiunea de la 4¹⁶

aprilie 1877. Memorandul mai cerea ca teritoriul român să nu fiă supus dreptului de trecere a oștirilor rusesci cât vor ocupa Bulgaria, ca delta Dunărei și insula Șerpilor, posesiuni seculare ale României, să-i se înapoieze. În fine delegații țerei noastre reclamau partea ce se cuvenea acesteia în despăgubirea de rebel cerută de la Turcia, în proporțiune cu puterile militare puse în liniă; exprimau încrederea că independența statului român va fi recunoscută de Europa, și rosteaū dorința ca neutralitatea sa să fiă garantată.

După retragerea delegațiilor români, primul ministru al Angliei luă cuvântul și declară că a văduț cu cel mai mare regret stipulațiunile articolului 19 din tractatul de la San-Stefano cari ating, fără nici o necesitate, articolele 4 și 20 ale tractatului de la Paris, și îndatori-rile luate de Rusia față cu puterile europene pentru a se garanta libertatea de navigațiune a Dunărei. Lordul Beaconsfield atrăgea tótă îngrijirea înaltei adunări asupra unei stări de lucruri atât de grav, și fără chiar a examina dacă schimbul de care este vorba este, sau nu, sancționat de posesorul actual, imputer-nicitul Angliei deplângea acéstă ingerență în tractatul de la Paris, și protesta în contra ei. De vreme ce cei-l'alți semnatari ai acestuî

tractat declinaseră orî-ce amestec în afacerea de față, primul ministru al Marelui-Britanie nu putea povăţui pe guvernul Reginei de a întrebuiţa puterea spre a mănţine stipulaţiunile tractatului de la 1856, dar protesta în contra acestei schimbări, şi aştepta desluşirile ce colegii săi ruşi vor fi în măsură să dea congresului asupra îndatoririlor ce Suveranul lor înţelege a lua pentru ocrotirea libertăţii Dunărei. Nici unul din reprezentanţii celor-lalte puteri nu rădicară glasul spre a susţine protestul lordului Beaconsfield. Principele Gortchakof ţinu un discurs care, după resumatul din protocolul şedinţei, tindea mai ales a demonstra că retrocesiunea Basarabiei n'avea să exercite nici o înrîurire asupra libertăţii de navigaţiune a Dunărei, şi conchidea prin declaraţiunea că guvernul său este hotărît a nu ceda asupra acestei cestiuni. Conte de Schuvalof mai adăogea la aceste cuvinte că afacerea Basarabiei putea să fiă considerată de Rusia ca o cestiune de ambiţiune şi de interes, sau ca o cestiune de onóre. Rusia a voit să o reducă la o cestiune de onóre, şi de aceea nici n'a cerut părţile de teritoriū de la gurile Dunărei cu întregul Delta, a cărei posesiune ar fi putut să constituia o ameninţare sau un amestec în libera plutire a rîului. Con-

tele Schuvalof era convins că România nu perdea în acest schimb, căci 'i se oferea un teritoriū mai întins, și cât pentru principiul integrităței și independenței României amintit de lordul Beaconsfield, reprezentantul Rusiei și se că România n'ar putea să 'și păstreze această integritate și independență pe câtă vreme ar stărui să viețuiască din despoierea (des dépouilles) unui mare imperiū care se crede în drept a 'și revendica o fâșiă din vechiul său teritoriū.

Nedreptatea fu consumată. În a două-zecea sedință, la 1/13 iulie 1878, tratatul de la Berlin se subscrie. Nu vom insera aci întregul acestui lung document în 34 de articole, căci el a avut o publicitate destul de întinsă spre a fi în de obște cunoscut. Ne vom mărgini numai a aminti că cestiunile privind țera noastră aū fost coprinse în articolele 43 pênă la 47, stabilind în punctele de căpeteniă că înaltele părți contractante recunosc independența României, legând-o de următoarele două condițiuni: egalitatea confesiunelor și credințelor religioase pentru folosința drepturilor civile și politice; întórcerea Basarabiei către Rusia în schimbul Dobrogei, limitată printr'o liniă pornind la Est de Silistra pênă în marea Négră,

la Sud de Mangalia, cu delta Dunărei și insula Șerpilor.

Descrierea faptelor și evenimentelor ce am întreprins în această carte ne-a impus datoria a resuma, în urma narațiunii luptelor și bătăliilor, fazele diplomatice, rezultatele politice ale războiului din 1877—1878 în care împrejurările ce am dezvoltat în introducerea acestei scrieri au adus țera noastră în situațiunea de a interveni. Această resumare cuprinde partea care se numesce *politica războiului*, pe care nu puteam, fără lacună, s'o lăsăm neatinsă. Ne-am silit a face acesta în chip cât se poate mai obiectiv într'o lucrare adresată în special armatei, care trebuie să rămână în afară de ori-ce polemici și discuțiuni politice. Căci, în cestiuini de asemenea natură, și mai vîrtos în afaceri cari privesc acțiunea națională în afară, mintea oșténului n'are de cât o singură părere, aceia a guvernului țerei sale, ochii lui nu cunosc de cât o unică colóre, aceia a drapelului, veshmênt sântit al patriei. Apoi de-și au trecut aprópe dece ani peste întimplările ce povestim, ele sunt, totuși, prea próspete pentru a fi putut intra cu desevêrșire în domeniul rece și desbrăcat de patimi al posterității; multe acte ale procesului lipsesc, sau sunt încă în discuțiune.

Dar din documentele cari staă fața și s'aă adunat pênă acum spre a constitui dosarul causei desbătute în congresul de la Berlin, acea instanță supremă, acea jurisdicțiune eternă și permanentă care este mai presus de cât ministrii, de cât suveranii și de cât congresele, înaltul tribunal al istoriei, va privi nu fără un sentiment de stimă și de îndreptățită simpatia cum un popor mic la număr, dar mare prin consciința dreptului și iubirea de patriă, 'și-a apărat cu neșovăire pe tărêmul diplomatic, ca și pe câmpul de bătăiă, pămêntul strămoșesc. Acest tribunal cercetându-și registrele, rêsfoindu-și analele, va vedea că nu era dréptă alegațiunea că Romănia, cerênd să păstreze Basarabia, «ar fi voit să trăiêscă din despoierea unui mare imperiū care se credea în drept a 'și revendica o fășiă din vechiul sêu teritoriu.» Căci istoria stă fața spre a dovedi că Basarabia n'a intrat în posesiunea Rusiei decât la 1812, dată de Turcia care nu avea titlu legal spre a face acêstă cesiune; că Romănia stăpânise pênă atunci de cincă vécuri acest pămênt, și că numele, chiar, al celei mai strălucite familii ai căror membrii aă ocupat în timp de peste trei sute de ani tronul țerei, numele Domnilor Basarabi, este martur al acesteï stăpâniri romănesci.

Neputându-se tăgădui nici dreptul de posesiune, nici vechimea titlului, al doilea împunător al Țarului la congresul din Berlin mai dispese că Rusia nu făcea din cererea Basarabiei o cestiune de interes, ci o cestiune de onoare. Negreșit era greu a dovedi interesul de salutare și de siguranță care ar fi cerut ca un imperiu de 2 milioane 262 mii miriametri pătrați întindere cu 90 milioane populațiune să își însușească un petec de pământ de 930 miriametri pătrați cu 137,000 locuitori. Cestiune de onoare, s'a disp la Berlin. Dar sântenia angajamentelor, semnătura guvernului rusesc pusă pe convențiunea din $4/_{16}$ aprilie 1877, nu erau și acestea cestiuni de onoare?

Judecata nepărtinitoare a viitorimei cu greu va putea desluși că într'adevăr onoarea Soveranului, securitatea și mărirea imperiului rusesc impunea o purtare atât de aspră față cu România, și acea judecată nu se va putea domiri cum o țără mare ca Rusia, o națiune puternică și evlaviósă a putut să răsplătescă astfel altă națiune de aceeași lege care îi a fost aliată leală, care îi a alergat în ajutor în ceasul de primejdiă, și a amestecat frătesce la Plevna sângele ei cu sângele rusesc. Vătămarea adusă României în congresul de la

Berlin, dreptatea imanentă și nestrămutată a istoriei nu o va putea sancționa.

Nu ne stă în cuget, precum n'avem nici în-deletnicire, nici cădiniță a aprecia aci politica conducătoare a unui alt stat în ceia ce privesce interesele sale exclusive. Dar întru cât acea politică se resfrânge asupra intereselor noastre atingându-le direct și simțitor, ca în evenimintele pe cari le povestim, avem și dreptul, și datorria, a o cerceta și a o studia din privirea acestor speciale interese. Cercetarea și studiul acesta atent trebuie să'l facă orî-ce Român care voiesce bine să se lumineze asupra causerilor și asupra efectelor ultimului rășboi.

Aceste cauze și aceste efecte noi ne-am silit a le descrie pe cât a fost în puterea mijlócelor noastre. Prin titlul acestei cărți: *Luptele Romănilor* în resbelul din 1877—1878, eram îndatorăți a nu ne mărgini numai în narațiunea întîmplărilor militare, dar a face și un scurt resumat despre faptele națiunei întregi, căci, în acea memorabilă periodă, lupte aũ fost pentru națiune ca și pentru armată, lupte grele, lupte patriotice, lupte prin cari generațiunea de astăzi a arătat că a știut să se inspire de marile tradițiuni ce a moștenit de la generațiunile precedente, și că la rîndul ei s'a făcut vrednică d'a fi luată de generațiunile

viitoare drept pildă a împlinirii datoriei către țără. Pentru cititorul care a bine voit a ne urma pînă aci, a trebuit, dar, să facem dezvoltările coprinse în acest capitol încheiător spre a'î pune în vedere, împreună cu rezultatele militare, și rezultatele politice ale războiului din 1877—1878.

Căci cată a se mărturisi, în cugetul multor din compatrioții noștri rezultatele politice nu le pricinuiesc aceiași mulțumire ca rezultatele militare. Este netăgăduit că cu o oștire victorioasă, cu jertfe simțitoare, cu încordări mari și devotamente minunate din partea tuturilor claselor sociale, România n'a putut să scutască pierderea unei părți de teritoriū, n'a putut să înlătore strîmbătatea care 'î s'a făcut la San-Stefano și s'a priimit la congresul din Berlin. Inșă dacă ceva pôte amorți asemenea durere, este, mai 'nainte de tôte, simțimêntul datoriei împlinite, este încrederea că țera n'a eșit moralmente scăduță din aceste desbateri. Din protivă ea 'și-a dovedit, în acordul opiniunei întregi din afară, vitalitatea, energia, puterea conștiinței ei naționale. Ea n'a cedat Rusiei, a trebuit să cedeze instanței cărei și mai mari de cât noi sunt siliți să se supună, concertului puterilor europene. Dar a fost nedrept congresul! Pentru prima óră se vëdu înșă acum în

lume că și cei mari sunt supuși nedreptății și rătăcirii? Hotăririle congreselor, ca toate lucrurile imperfectei naturi omenesci, pot greși. Când congresul de la Münster și Osnabrück, în 1648, proclama dreptul Țărilor-de-Jos de a se constitui în națiune liberă și independentă, el făcea un act de dreptate care ține până astăzi. Dar când congresul din Viena de la 1815 unea cu sila națiunea belgiană cu regatul olandez, el făcea un act nedrept în contra liberei dispozițiunii de sine-le a popórelor, și la 1830 Belgia se despărțea de Olanda. Când același congres de la 1815 confirma independența și neutralitatea elvețiană, el făcea un lucru înțelept și dăinuiitor. Când îmbucățea, însă, peninsula italică în sumă de petice și de guverne nesuferite și, în mare parte, străine, așa în cât principele Metternich să pótă dice că Italia nu este de cât o expresiune geografică, congresul făcea atunci un act netrainic, Italia este astăzi o națiune liberă, mare, unită sub un rege italian.

Dar fără a mai căuta exemple în alte țări, țera și istoria noastră nu ni le dau ele înșile? Congresul de la Paris din 1856, atât de binevoitor pentru noi, nu ne a refusat unirea Principatelor sub un singur Domn și monarhia ereditară, cereri naționale cari s'aú realizat

mai târziu? Nu, congresele diplomatice nu sunt fără păcat; dreptatea singură, ca dumnezeirea din care purcede, este eternă și neperitătoare.

România n'are a se căi de a fi luat parte la războiul din 1877—1878. S'a spus că dacă ar fi stat d'o parte, tot ar fi obținut independența. Se poate, este chiar probabil și nu tăgăduim. Însă pe când toate celelalte state din răsăritul Europei făcuseră atâtea silințe, atâtea jertfe pentru drepturile ce revendicău, pentru neatârarea ce voiau să 'și asigure; pe când Serbia luptase în 1876 până la copleșirea teritoriului și la secarea puterilor ei, și reîncepuse, cu toate acestea, lupta la 1878; pe când Montenegrul se bătea de doi ani cu minunată vitejie; pe când Grecia însăși, care 'și făcuse probele de vitalitate și de eroism în lupta pentru independența ei de la 1821 la 1830, și totuși își trecuse în 1878 oștirile peste fruntarii, și nu le retrăsese decât după asigurarea puterilor că interesele ei nu vor fi trecute cu vederea la încheierea păcii; — pe când această lucrare de viață și de energie se petrecea în jurul ei, România singură 'și ar fi obținut neatârarea fără luptă, fără un sacrificiu pentru dînsa. Ar fi fost ea tot atât de mândră? Oare acea neatârare așa de efim

dobîndită n'ar fi avut mai mult caracterul unui dar benevol fiă din partea Rusiei, fiă din partea puterilor, și acest dar n'ar fi impus țerei noastre îndatoriri de gratitudine, dacă nu și de dependență și de smereniă cari 'i ar fi făcut o situațiune mai puțin demnă în concertul națiunilor libere și suverane? N'avem de cât să ne uităm în vecinătatea noastră, peste Dunăre, spre a avea răspunsul la această întrebare.

În sfîrșit abținîndu-se, avea România mai mari sortîi de a salva Basarabia? Documente și acte oficiale, între cari comunicarea contelui Schuvalof către contele Derby din ^{27 mai}_{8 iunie} 1877, aŭ dovedit hotărîrea de pe atunci a guvernului rusesc de a ne lua această provincie. Dacă alianța noastră militară, dacă concursul eficace și mergerea noastră în ajutorul Rusiei la Plevna n'a putut să schimbe această hotărîre, negreșit că nu abținerea din parte-ne putea s'o înlădie și s'o facă mai favorabilă noe; acesta abținere ne-ar fi rēdicat titlul și mai mare pe care 'l dobîndisem la ocrotirea Rusiei, și n'ar fi crescut pentru noi stima lumii, care, cel puțin, nu ne-a lipsit.

Istoria propriei noastre țeri, și în această privință ne pōte da bune învățăminte. La 1777, Turcia, tot prin abuzul de putere și călcarea

de drept de cari avea să se mai facă încă o dată vinovată către noi, dă din teritoriul nostru Bucovina Austriei, și nimeni, în afară, nu se preocupă de nedreptatea ce ni se făcea. La 1812 Turcia dă éráși din pământul nostru totă Basarabia Rusiei, și nici atunci nimeni nu se îngrijésce de vătămarea ce ni se aduce. Obținut-am la 1777 și la 1812 vre-o compensațiune, vre-o despăgubire, pentru teritoriile ce ni se luaă ?

Dar lucrurile cari se petrecuseră atunci când România era strivită de nenorocire, desarmată și fără apărare, nu se mai petrecură la 1878. Țera discută acum liber în năuntru, protestă și apără în afară drepturile ei; ea fu admisă a 'și dice cuvântul în congres, cesțiunea fu privită ca o afacere generală interesând Europa întrégă, care, singură, avea cădere s'o resolve. România nu mai era acum cu scălușul în gură, ca la 1777 și 1812, nu mai era mută și desarmată; ea dovedise pe câmpiile de bătăiă valórea ei militară, precum dovedea în fața mesei diplomației consciința deșteptă a drepturilor ei naționale. Europa 'i recunoscă neatărnarea și suveranitatea de stat, și dacă, spre a depărta cauzele unui nou conflict pe care luase sarcina a'l înlătura, congresul de la Berlin adjudecă Basarabia Rusiei,

el recunoscă însă României dreptul la o compensațiune teritorială care nu i fusese acordată nici la 1777, nici la 1812. Areopagul puterilor celor mari îi dăde delta Dunărei și Dobrogea. Acésta era o despăgubire precum țera noastră n'o putuse obține atunci când nu mai era în măsură să arate vitalitate politică și ostășească, și cel puțin, pe lângă acest beneficiu material pe care România nu l ceruse, dar i se recunoscuse ca un act de dreptate, ea mai dobândea un însemnat beneficiu moral care este un capital având și dînsul valoarea sa în relațiunile d'între popóre, acel al considerațiunei din partea opiniunei nepărtinitóre pentru energia ei patriotică.

Pârghia care servi națiunei romănesci spre a ajunge la aceste rezultate, unelta care i dăde puțința a eși cu onor din grelele evenimente cari se petrecură în 1877—1878, a fost armata. Dacă pentru dînsa făcuse și urméză a face mereu țera darnice sacrificii, *) armata le respălăti pe deplin, căci cu ajutorul ei România apucă iarăși calea din care o abătuse viforul vremilor, cu ajutorul ei popo-

*) Istoria armatei noastre, și, se pôte dice fără presumpțiune, istoria modernă a României, întréga ei activitate morală și materială, se împarte în două mari perioade distincte: înainte și după resboiul din 1877. Caracteristice în acéstă privință sunt cifrele budgetului

rul român se întorse la seculara-i menire care făcuse de timpuriu dintr'însul, spre a trăi în mijlocul puternicilor vecini cari 'l înconjură, o națiune bărbată și ostășescă, și tot într'o vreme și un element de civilizațiune creștină, de libertate și de propășire în Europa răsăritenă. Prin faptele armatei sale, țera își consânțea acum dreptul la neatărnare și la suveranitate; din oțelul tunurilor cuce-rite de dînsa își făurea o regală corónă, și mulțumită acestor fapte Româniî au cuvânt să ȳică : « *Prin noi înșine.* »

Dând în acéstă scriere dreptatea care se cuvine armatei, povestind cu mândria oricărei inimî romănescî vitejiile ei, arătând însemnatele servicii ce dînsa a adus patriei, n'am căutat cătuși de pucin se însuflăm oștenilor noștri trufașă mândriă, nemăsurată socotință de sine-le. Asemenea vătămătoare porniri lipsesc pe atât din cugetul nostru, pe cât sunt și de depărtate din spiritul iubiților noștri frați de arme, spirit pe care scriitorul a-

---

ministerului de resbel. In perióda de 14 ani, de la 1863 la 1877 acest búdget însuméză :

	<u>Credite budgetare</u>	<u>Credite extraor.</u>	<u>Total</u>
	215 752.225	24 438 135	240 190.360
In perióda de 10 ani de la 1877-1887 :	233.534.104	130.650 340	364.418.444

cestor rânduri, nefind străin de dânșii, crede a'l cunósce în deajuns. Ostașii romăni sciũ toți că armata este un instrument la a căruĩ perfectibilitate trebuie a se lucra necurmat; că orĩ cât de bun ar fi, el nu este nicĩ-odată desevêșit, și că vai! de oștirile, chiar cele mai glorióse, cari adorm pe lauriĩ lor. Ostașii romăni sciũ asemenea că la dânșii mintea trebuie sã 'și păstreze pururea ascuțiș și agerime ca și spada, că numai nepregetată muncă, simțiri încordate, sus înălțate suflete sunt al faptelor mari nesecat izvor.

Dar istoriei aparțin astăđi faptele ce am povestit aci, judecata lor n'am făcut-o noi, a făcut'o opiniunea în genere, a făcut'o și alte armate. Când în urma căderii Plevnei, Capul statului Frances și Impêratul Germaniei trimiteau Domnului Romănilor decorațiuni de acelea cari acolo nu se dau de cât comandantilor de oștiri victorióse, medalia militară a Franciei și ordinul pentru merit al Prusiei, negreșit că legiuitele și înaltele căpetenii ale armatelor francezã și germană, onorând pe supremul comandant al óstei romănesci, au recunoscut și onorat însușirile, precum și vitejiile acestei óste.

Sarcina ce ne am luat prin scrierea de față este terminată. Avem, negreșit, consciința ne-

desevârșirei lucrărei noastre în raport cu întinderea subiectului ce am cutezat a tracta, subiect cu atât mai bogat și nemărginit, cu cât el nu coprinde numai isbândile oștirei, dar și abnegațiunea, devotamentele, faptele de strălucit patriotism ale țerei întregi în memorabila perioadă a războiului din 1877—1878. Dar îngăduința cu care se priimesce la redicarea unei zidiri, alături cu meșteri iscusiți și cu geniali arhitecți, chiar și salahorul cel mai modest, ne dă nădejde că se va întâmpina cu bună voire și petricica ce am avut în cuget cucernic și noi să aducem la marea zidire, la templul istoriei naționale și al mărilor Patriei.

Acesta a fost singurul îndemn care ne a făcut să întreprindem această narațiune, iar nici cum dorința de a face apologia războiului în sineși, de a exalta luptele săngerose între oameni. Ca fite-și cine suntem și noi pătrunși de bine-facerile păcei, de neprețuitele folose ale frăției între popore. Dar orice ar dice unii generoși filantropi și sentimentali moraliști, vedem că războiul este un fapt nedespărțit de omenire, un fenomen care se înfățișează în ordinea politică cu aceeași neînlăturată stăruință cu care se repetă în ordinea fizică unele mari și periodice sguduiră precum cutre-

mure, inundațiuni, incendiuri, epidemii, etc. cari răpun neînțeleas atâtea vieți. Pentru filosoful care caută însă a se învoi cu lucrurile cum sunt iar nu cum ar dori să fiă, pentru cugătorul care năzuiesce a se împăca cu concepțiunea unei superioare și nepătrunse voinți a tot conducătoare și regulătoare, războiul, acest rău vechiu ca și lumea, rămâne o nedeslușită taină care are neapărat și părți crunte și dureroase, dar care dă prilej firei omenesci să desfășure cele mai mari frumuseți morale. Da, în război omul se desface de lanțurile și de cătușele materiei, se desbară de boldurile egoiste și josoritoare pentru a își împlini funcțiunea sa ideală pe pământ prin pornirile curate cari îi stăpânesc atunci inima, prin simțirile de eroism, de devotament și de jertfire până la moarte pentru binele obștesc.

Nu trebuie, deci, hulit cu orice preț războiul, căci el este un izvor de virtuți înalte și de iubire către patriă. El este și un trainic ciment al clădirilor naționale, o pavază și o ultimă ocrotire a onorei și a libertății popoarelor, și istoria ne învătă că el este mai în tot de-a-una un premergător și un agent în dezvoltarea intelectuală și în civilizațiunea lor. În vechime, ca și în vremile mai apropiate de

noi, după fiă-care periodă răsboinică apare și o periodă literară, artistică și filosofică.

Fiă-ne permis a ȃice, înainte de a termina, încă un cuvânt camaraȃilor noștri din armată căror acéștă carte este special dedicată. Lipsindu-ne călăuze sigure, opere complete și făcând autoritate cari să fi fost publicate pân' aci la noi asupra evenimentelor ce am povestit, nevoiți a ne mărgini în amintiri și notițe personale și în bine-voitóre comunicațiuni, se vor afla, fără îndoială, lipsuri în lucrarea acésta a cărei sîrguire a fost; mai 'nainte de tóte, a fi cu adéver și cu bună credinȃă alcătuită. Multe fapte, multe nume ne-aũ scăpat, póte, din vedere, fără scire și fără voiă. Dar pentru a scrie cum se cuvine gloriósa epopeă a națiunei și a oștirei romănesci în ultimul resbel, nu o slabă pană ca a nóstră este de ajuns; trebuie dalta puternică care sapă în piatră, trebuie tiparul în care se tórnă bronzuri de nemurare eroilor, de pomenire faptelor mari. Nu sarbedele rânduri ale unei sarbede cărți pot statornici neperitor vestea acelor fapte și faima acelor eroi: cu jertfe de 'naltă fire, cu nobil și generos sânge ele staũ scrise pentru veciniciă în cartea neamului romănesc.

TABELA DE MATERII

A VOLUMULUI AL DUOILEA

TABELA DE MATERIÎ A VOLUMULUI AL DOUOILEA

PARTEA DOUA. LUPTELE IN BULGARIA

CARTEA ȘEASEA

Trecerea Dunărei. — Sosirea 'naintea Plevnei.

Pag.

Posițiunile ocupate de divisia 4-a peste Dunăre până la trecerea armatei române. — Ofensiva românească începe cu mișcările detașamentelor de cavaleriă și de ante-gardă însărcinate a pregăti și acoperi trecerea grosului armatei noastre. — Brigada de cavaleriă a divisiunii a 3-a este trimisă peste Dunăre la Nicopole, și de acolo peste Vid. — Ante-garda divisiunii a 3-a trece Dunărea la Corabia, ocupă Măgura și Ghighen și se întinde pe malul stîng al Iskerului. — Restul trupelor divisiunii a 3-a trec succesiv Dunărea pe pontóne la Corabia, întăresc ante-garda și se întind pe valea Iskerului. — Bănuială despre un atac al Turcilor asupra armatei române în marș de desfășurare peste Dunăre. — Atacul turcesc se îndreptă în contra armatei rusesci din'naintea Plevnei la Zgalince și Pelișat. — Corpul al IV-a rus susține și respinge atacul. — Osman pașa aflând înaintarea armatei române, reintră în Plevna. — Valea Iskerului adoptată ca liniă primitivă de operațiuni a armatei noastre. — Motivele cari determinară modificarea

acestei linii și înlocuirea ei prin linia Vidului.— Divisia 3-a priimesce ordin a se strămuta de pe valea Iskerului pe valea Vidului.—Divisia de rezervă, cu Domnul Carol în cap, trece Dunărea pe podul de la Siliștióra-Măgura.— Înalt ordin de ți către armată. — Proclamația către națiunea română. — Domnul Carol ia comandamentul trupelor aliate ruse-române formând *Armata d: Vest*, și stabilește cuartierul său general la Poradim.—Marșul trupelor române spre a ajunge pe pozițiunile lor înaintea Plevnei.—Atacul asupra Lovcei.—Compunerea și efectivele *Armatei de Vest*. — Pozițiunile ocupate de această armată înaintea Plevnei la 25 august (6 septembre). . . . .

CARTEA ȘEAPTEA

Grivița

Consiliul de rebel pentru a hotărî operațiunile armatelor aliate română-rusă în contra Plevnei. — Părerile statului-major rusesc. — Părerea Domnului Românilor. —Atacul general asupra Plevnei este decis.—Descrierea pozițiunilor ce urmau a se ataca.—Armata lui Osman pașa.—Bombardare de patru ȝile care precedă atacul. — Ordinile Domnitorului către trupele armatei de Vest pentru executarea acestei bombardări.— Divisia 4-a română ia pozițiune în fața Griviței.—Prima ȝi de bombardare la 26 august, (7 septembre).—Divisia 4-a înainteză peste nópte bateriile sale mai aprópe de pozițiunile inamicului; divisia 3-a se aședă diminéta în fața Bucovei.—A doua ȝi de bombardare, 27 august, (8 septembre).— Atacul redanului din 'naintea redutei Grivița de către regimentul al 13-ea de dorobanți și un batalion din regimentul al 5-ea de liniă.— A treia ȝi de bombardare, 28 august; (7 septembre).—Cercarea de eșire a Turcilor spre Etropol, lupta cavaleriei române care respinge pe vrăjmaș.—A patra ȝi de bombardare, 29 august, (10 septembre). — Ordinele și pregătirile pentru lupta generală; formațiunea colonelilor de atac. — Ajunul bătăliei.— ȝiua de 30 au-

gust, (11 septembrie). — Inceperea bătăliei de către trupele generalilor Skobelef și Krylof. — Cursul bătăliei la 2 ore. — Atacul Românilor. — Divizia 3-a întâlnește a doua redută de la Grivița. — Mărtea maiorului Șonțu și căpitanului Valter Mărăcinénu. — Atacul divisiunii a 4-a ; respingerea lui. — Al doilea atac. — Al treilea atac împreună cu Rușii, respins asemenea. — Al patrulea atac. — Luarea redutei Grivița . . . . . 43—134

CARTEA OPTA

'Naintea Plevnei

Consecuențele celei de a treia bătălii de la Plevna. — Schimbarea tacticei urmate pînă aci în contra pozițiunii turcesci. In locul atacurilor generale se hotărăse de comandamentul rusesc și românesc a împresurarea Plevna și a sili armata lui Osman pașa să se predea. — Recunoșterea vitejiei cu care luptase oștirea română. — Scrisoarea Impăratului Rusiei către Domnul Românilor. — Turcii iaă ofensiva la 31 august (12 septembrie) în contra redutei Grivița cucerită de Români și în contra celor 2 redute ocupate de generalul Skobelef. — Români resping pe Turci. — Generalul Skobelef, după ce luptă tótă ziua, părăsește cele 2 redute. — Români încep lucrările de apropiere în contra redutei Grivița n° 2 și de întărire a liniei lor de împresurare — Se presintă Domnitorului stégul luat de ostașii noștri în lupta de la 30 august (12 septembrie) — Respingerea de către Osman pașa a cererii de armistițiu pentru a să rēdica rāniții și a se îngropa morții. — Suferințele rāniților noștri rēmași pe cāmpul de luptă și cruđimele turcesci. — Atac al Turcilor la $\frac{2}{14}$ septembrie în contra redutei ocupată de Romāni, Turcii sunt respinși. — Cuvintele pentru cari trupele romāne întreprind o nouă acțiune în contra redutei Grivița n° 2. — Atacul de la $\frac{6}{18}$ septembrie. — Operațiunile cavaleriei romāne și ruse pe malul stīng al Vidului, la Vestul Plevnei. — Lupta roșiorilor și călărășilor la Knéja, cucerirea unui stīndard. — Intrarea în Plevna a primului convoi turcesc cu apro-

visionări de hrană și munițiuni.— Formarea corpului român de observațiune între Vid și Isker pentru asigurarea liniilor de comunicațiuni ale armatei noastre.— Lucrările de întăriri ale Românilor înainteză cu activitate ; scurt resumat al acestor lucrări pînă la mijlocul lui septembrie.— Sosirea înaintea Plevnei a generalului Todleben.— Inspectarea pozițiunilor Plevnei de acest general împreună cu Domnitorul și cu marele-duce Nicolae.— Laude făcute Românilor pentru fortificările sevêrșite de dênșii.— Generalul Todleben numit ajutor al căpeteniei armatei de Vest.— Demonstrațiunea generalului Krylof cu cavaleria rusă-română în contra Rahovei. - Călărașii români prind un convoi turcesc care voia să intre în Plevna.— Recunoscerea divisiunii a 2-a română, susținută de cavaleria de peste Vid, a pozițiunii turcesci de la Opanez. — Intrarea celui de al doilea convoi turcesc în Plevna.— Generalul Arnoldi înlocuesce pe generalul Krylof în comandamentul cavaleriei rusă și română de peste Vid.— Ordin de război al generalului Krylof.— Lucrările de întărire ale Românilor de la 1⁵/₂₇ septembrie la 6¹⁸/₁₈ octombrie. — Greutățile întâmpinate de soldații noștri în sevêrșirea acelor lucrări și în serviciul de tranșee.— Motivele cari determinară a treia acțiune în contra redutei Grivița n° 2.— Atacul divisiunii a 4-a la 7¹⁹/₁₉ octombrie. . . . . 135—222

CARTEA NUOA

Luarea Rahovei.—Căderea Plevnei

Greutățile întâmpinate de trupele aliate 'naintea Plevnei se măresc din timpul iernatic, din starea comunicațiunilor și din condițiunile sanitare defavorabile. — Ingrijirile din cauza prelungirei resbelului; silințele făcute în țeră spre a veni în ajutorul armatei cu cele trebuincioase.— Neajunsurile pricinuite de cadeverele rămase neîngropate în fața Plevnei, amenințare de epidemii. — Nouă propunere făcută lui Osman pașa pentru încetare de arme spre a se înmormenta morții de ambe părți, căduți în luptele precedente.— Propunerea este primită.

Ingroparea morților la $9/_{21}$ octombrie.—Sosirea ajutoarelor din Rusia. Garda imperială împreună cu alte trupe rusești trimise 'nainte Plevnei, sunt puse sub comandamentul Domnului Românilor—Turcii formeză o nouă armată la Sofia pentru despresurarea Plevnei. — Comandantul armatei de Vest decide a se tăia liniile de comunicațiunii și de retragere a lui Osman pașa spre Nord-Vest și Sud-Vest. — Atacul Gorny-Dubnikului și Telișului de trupele gardei rusești; atacul Dolny-Dubnikului de trupele românești la $12/_{24}$ octombrie.—Concursul dat acestor atacuri de brigada Cantili. Demonstrațiunile armatei de împresurare de pe malul drept al Vidului. — Operațiunile detașamentului colonelului Slăniceanu între Vid și Isker.—Colonelul Slăniceanu priimesce ordin a ataca Rahova.—Corpul de observațiune de la Calafat are ordin a bombarda Vidinul și a împedica trimiterea de ajutoare din acésta cetate. — Cufundarea monitorului turcesc la Canapa.—Atacul și luarea Rahovei la $7/_{19}$, $8/_{20}$ și $9/_{21}$ noiembrie. — Insemnătatea acestei izbânde.—Scrisórea marelui-duce Nicolae către Domnul Românilor.—Ordin de ți al Domnitorului. — Scrisorile Domnitorului către colonelul Crețeanu, căpitanul Merișescu și veduva maiorului Ene. —Dispozițiunile luate de comandamentul armatei de Vest pentru a sili armata turcescă din Plevna a se preda.—Ordinea de bătaia a armatei române.—Generalul Gurko are misiune a opera spre Sudul Plevnei și a opri înaintarea armatei de despresurare ce Turcii adună la Sofia.—Lucrările de întăriri, de apropiere și de mine sêvêrșite de Români pênă la căderea Plevnei.—Somațiune făcută lui Osman pașa de a se preda; respingerea ei. — Impărțirea armatei română-rusescă în sectori, dispozițiunii pentru a întâmpina pe vrăjmaș în cazul unei eșiri.—Prinșii turcesci și fugarii din Plevna aduc sciințe despre starea oștirei turcesci și despre pregătirile de eșire. — Eșirea lui Osman pașa la 28 noiembrie s. v.—Bătălia.—Predarea și căderea Plevnei. 223—334

CARTEA DECEA

S m ă r d a n . — V i d i n

Pag.

Nouile obiective ale armatelor aliate române-ruse după căderea Plevnei. — Împăratul Alexandru plecă din Bulgaria spre a se întorce în Rusia trecând prin București. — Hotărârile în privința operațiunilor ce au a se executa de trupele noastre. — Armata instituită în scop de a împresura Plevna este disolvată — Dislocarea trupelor române și rusești. — Ordinul de război al marelui-duce Nicolae.—Scrisoare de mulțumiri adresată Domnului Românilor. — Noua ordine de bătaie a oștii noastre. — Asprimea iernei în Bulgaria. Greutățile aduse prin această operațiunilor și transportul prinzilor turcești cari se evacuaș spre România și Rusia. Sentimentele de compătimire și de umanitate ce li se dovediră în țera noastră. — Domnitorul se întorce în București chemat de trebile Statului. — Primirea entusiastă ce i se face.—Corpul român de Vest, care ocupase Cibru-Palanca, înaintează spre Lom-Palanca. — Divisiunea 3-a română ocupă Giurgiu, Oltenița și Călărași. — Trupele noastre observă și izolază de Vidin cetățuia Belgradjik, și iau în stăpânire Arcer-Palanca. Oștirea noastră înaintează spre Vidin. — Lupta la Vitbol și Nazirmahala ; Turcii sunt respinși. — Descrierea cetății Vidinului și a întăririlor sale.— Posițiunile luate de corpul de Vest pentru împresurarea acestei piețe despre malul drept al Dunărei, și concursul dat împresurării de trupele noastre de la Calafat. — Înaintarea divisiunilor române de pe malul bulgar pentru a restringe cercul în jurul Vidinului. — Împresurarea cetății Belgradjik de către brigada 2-a a divisiunii a 2-a.—Lupta la Novoselo, Rupce și Rainovce — Posițiunile de la Smărdan și Inova.— Atacul Smărdanului; luarea acestei pozițiuni și a celei de la Inova de oștirea românească.—Eșirea garnisonului turcesc din Vidin la 13/25 ianuarie spre a recuceri Smărdanul; respingerea Turcilor. — Bombardament de șese zile asupra Vidinului. — Armistițiul și or-

	<u>Pag.</u>
dinul de suspendare a ostilităților. — Convențiunea pentru predarea cetăților împresurate trupelor ro- mâne; armata turcască părăsesce Vidinul și Belgrad- jikul și se retrage spre Niș	335—384
Conclușiune	385—430

BUCURESCI

TIPOGRAFIA CURTII REGALE, F. GOBL FII
12, PASSAGIUL ROMÂN, 12.

1887